په هیواد کې دفقر ستونزه
او مخنیوی یې

Ketabton.com

۲۷ - ۹ - ۱۳۹۶ هـ ش

محصل غازي زاده

(c) ketabton.com: The Digital Library

د کتاب پېژندنه:

په هېواد کې د فقر ستونزه او مخنیوی یې

لیکوال: محصل غازي زاده

ایمیل: mghazizada@gmail.com

ګرځنده شمېره: 783598561+

دخپروني نېټه: ۲۷/ قوس/ ۱۳۹۲لمریز

یادونه: هر څوک کولای شي چې نوموړی کتاب چاپ او خپور کړي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

بِسۡمِ ٱللَّهِ ٱلرَّحۡمَٰنِ ٱلرَّحِيمِ

سریزه

الحمد لله رب العالمین, والصلاة والسلام علی سید المرسلین, وعلی آله و أصحابه و من تبعهم بإحسان إلی یوم الدین, وبعد،،،،

دغه لیکنه (په هېودا کې د فقر ستونزه او مخنیوی یې) په ټولنه او هېواد کې د عملي لیدل شوو حالاتو او د ځینو بیچارو او فقیرو طبقو د لاس نیوي په پروژو کې د کار کولو د تجاربو له امله یو داسې انځور دی چې همیش به مې سترګو ته ودرېد.

له نن نه شپاړس کاله مخکې (په ۱۳۸۰ لمریز کې) چې کله زه د هجرت په دیار پېښور کې د یتیمانو د یو پالنځي او روزنتون (مَرکز رِعایة و خِدمة الایتام) مسئول وم، دغه پروژه چې د قطر خیریه ټولنې(جمعیة قطر الخیریة) په وسیله د قطر له دولت او د هغې خَای د وګړو لخَوا تمویل کیده. کله نا کله به زه د نوموړې ټولنې- چې مرکزي دفتر یې په اسلام آباد کې و- په نمایندګۍ سره د پېښور د اسلامي موسسو د همغږۍ په مجلس (مجلس التنسیق)او د موسساتو د بیړنیو مرستو په اړونده مجالسو کې حاضرېدم، چې هغه مهال د دې لیکنې فکر راسره پیدا شو، نو د بحث او څېړنې لپاره مې موضوعات ترتیب کړل.

د یتیمانو د پالنې او کفالت، روزنې او ښوونې، د خیریه موسساتو د بیړنیو مرستو د ویش په عملیه کې بوختیا، د هجرت په چاپیریال او بیا په داخل د هېواد کې د زیاتو اړمنو خلکو لکه یتیمان، معذور، نابینایان او د داسې نورو بې وزلو د لاس نیوي په برنامو کې له اړونده حکومتي ادارو سره په همغږۍ د برخه اخستنې په نتیجه کې د دې لیکنې لپاره له ما سره مناسب او لازم معلومات پیدا شول.

په کال ۱۳۸۱ لمریز کې چې کله دغه لیکنه سرته ورسیده، نو د (سهار) په ورځ پاڼه کې چې ځینې بااحساسه افغانانو ورونیو پر مخ بیوله او دفتر یې په پیښور کې ؤ، په سلسله وار ډول خپره شوه.

او کله مو چې تیر کال (۱۳۹۵لمریز) د عقرب لومړیو ورځو کې خپل هېواد ته کډه راوکړه، دلته د کابل په کارته نو سیمه (سرک دو) کې میشت او (دافغان ولس لپاره د سعودي مرستندویه کمیټې) په دفتر کې په کار باندې مشغول شوم، نو د ځینو ورونو وړاندیز دا ؤ چې باید دغه لیکنه له بیا کتنې وروسته چاپ او خپرونې ته چمتو شي، همداوه چې د لیکنې په بیا کتنه مې پیل وکړ چې د مطالعې په بهیر کې یې په ځینو مطالبو کې د اضافاتو اړتیا ولیدل شوه، دغه مهال مو د موضوع اړوند نوي او تازه معلومات هم پکې اضافه کړل.

د کتاب په لومړنیو مبحثونو او موضوعاتو کې د دې ستونزې (فقر او بیچارګۍ) عوامل او لاملونه په ګوته شوي، په وریسې مبحثونو کې د هغې له امله راپاتې ناخوالې او مشکلات څېړل شوي، او په وروستنیو مبحثونو کې یې د حل لارې یا د ستونزې د مخنیوي چارې تر څېړنې لاندې نیول شوي دي.

لکه څرنګه چې د نوموړې قضیې په لاملونو او عواملو کې د مادي عواملو ترڅنګ معنوي عوامل یاد شوي، نو د مخنیوي په باب کې یې هم د دواړو (مادي او معنوي) عواملو څېړنه شوې ده.

که له یوه پلوه د دې څېړنې په بهیر کې د هېواد او هېوادوالو د فقر او بیچاره ګۍ طبیعي او خارجي لاملونه په ګوته شوي، نو له بله پلوه داخلي لاملونه او اسباب هم څېړل شوي چې په عامه توګه هغه: په هېواد کې مسلسلې ګډوډۍ، د مسئولینو او چارواکو بې کفایتي، حکومت او ډلو ټپلو ته د ځینو منسوبو وګړو درغلي او خیانتونه، په ټولنه او ولس کې په پراخه پیمانه ظلمونه، بې عدالتي او بې انصافي ده.

نو د هېواد بیا رغونې په پروسه کې باید لومړی انسان جوړونې ته پاملرنه وشي؛ دا ځکه چې موږ په خپل هېواد کې لومړی د انسان ناجوړۍ ستونزه لرو، افغانستان د خامو موادو، معدنیاتو، او عایداتو له پلوه ښه غني دی، خو داچې د کار وړ، ریښتینو او امینو وګړو له نشتوالي یا کموالي سره مخ دی؛ ځکه خو له بیلابیلو ستونزو سره لاس په

(c) ketabton.com: The Digital Library

ګریوان دی چې د هغې له جملې څخه اقتصادي ستونزه هم ده.

دا یو حقیقت دی چې الله تعالی څومره انسانان او مخلوقات پیداکړي د هغوی لپاره یې په همغه اندازه د روزۍ خزانې او سرچینې پرانستې دي، نو هغه تصور چې وایي (باید نسل محدود شي چې روزي کمه نه شي) په پوره توګه غلط دی. دا سهي ده چې کله ناکله د نړۍ په ځینو برخو کې انسانان له قحطۍ او لوږې سره مخ کیږي چې دا یو الهي مصیبت او هم ازمایښت دی، خو د دې دا معنا نه ده چې د ځمکې په ټولو برخو کې دغسې حالت رامنځ ته کیږي او یا د انسانانو د روزۍ اسباب او وسایل لمنځه وړل کیږي.که موږ دنړۍ زیاترو هېوادونو ته وګورو، نو دا به جوته شي چې د انسانانو د روزۍ لپاره پکې کافي سرچینې او زخیرې شتون لري. اوکه خپل ټاټوبي افغانستان ته وګورو، نو دا حقیقت به راته رابرسیره شي چې د موجوده نفوسو، بلکې د دې څو شمېره زیات نفوسو ته به یې طبیعي سرچینې کفایت او بسنه وکړي.

کله چې داسې ده، نو ستونزې په څه شي کې دی؟ معلومه خبره ده چې ځینې تپل شوي حالات د دې هېواد د خود کفایي په مخه کې خنډ دي - چې لازمه څېړنه یې د دې لیکنې په متن کې شوې - همداراز د وړتیالرونکې او مناسبې رهبرۍ، سمې ادارې، او امینو لاسونو نشتوالی یا لږوالی د دې سبب شوی دی چې دا ملت دې د فقر او تنګ لاسۍ په لومو کې ونخلي.

که موږ له یوه اړخه په خپل هېواد او ټولنه کې داسې خلک ګورو چې د مال او ثروت په ډېروالي کې یو له بله سره سیالي کوي او د دې حدیث مصداق ګرځیدلي چې رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمایي: ((**وَاللَّهِ لاَ الفَقْرَ أَخْشَى عَلَيْكُمْ، وَلَكِنْ أَخْشَى عَلَيْكُمْ أَنْ تُبْسَطَ عَلَيْكُمُ الدُّنْيَا كَمَا بُسِطَتْ عَلَى مَنْ كَانَ قَبْلَكُمْ، فَتَنَافَسُوهَا كَمَا تَنَافَسُوهَا وَتُهْلِكَكُمْ كَمَا أَهْلَكَتْهُمْ – البخاري-** نو قسم په الله دی چې پر تاسو باندې له فقر څخه نه وېرېږم،لکن پرتاسې باندې لدې وېره لرم چې دنیا به درباندې پراخه شي، لکه څرنګه چې پر پخوانیو خلکو باندې پراخه شوې وه او تاسې به پکې یو له بله سیالي وکړئ، لکه هغوی چې پکې یو له بله سیالي کړې وه، نو تاسې به تباه کړي لکه هغوی چې یې تباه کړي ؤ.)). نو له بله اړخه داسې خلک هم شته چې بیچارګان د لوږې له لاسه مړه کیږي،یا د لوږې او بیچارګۍ له امله په راپاتې ناخوالو لکه: ناروغي، بیکاري، ګدایګري،جهل او ناپوهي او داسې نورو کې ژوند تیروي.

په هیواد کې د داسې ناانډوله حالاتو راتلل چې یو سړی دی د ډېر خورۍ له امله مړ کیږي او بل دې د لوږې او خوړو د نشتوالي له امله کړیږي ..دا په داسې حال کې چې د لومړۍ طبقې یو زیات شمېر د عام ملت د خَولو او زحمت په سر د ناجایزه شتمنیو په وسیله دې لوړې کچې ته رسیدلي دي، د چارواکئ، زورواکئ، درغلئ او خیانتونو له لارې یې ثروت او مال پیداکړی دی.

نو ترڅو چې په هیواد کې لومړیتوب انسان جوړونې ته ورنکړ شي، پر منصب او وظیفې باندې وړ، امین او ریښتونې وګړي ونه ګمارل شي، د زوراکیو، درغلیو، خیانتونو او غصبونو مخه ونه نیول شي، بیت المال د ټولو هېوادوالو حق ونه ګڼل شي،د ظالمانه طبقاتي نظام جرړې ونه ویستل شي او په هېواد کې په واقعي معنی اسلامي نظام - چې یو مهم بنسټ یې عدالت او انصاف دی- قایم نه شي، نو بیا پدې هېواد کې امن،د نظام پایښت، آرامۍ، سوکالي، اقتصادي پرمختیا رامنځ ته کیدل او د فقر او بیچاره ګئ ختمیدل نا شوني او مستحیل دي.

له الله تعالی څخه غواړم چې زموږ دغه لږ کوښښ په خپل دربار کې قبول او منظور وګرځوي. هغو ورونو او ملګرو چې د دې لیکنې د ځلیدو او ورڅخه د ګټې اخستنې په موخه راته لازمې لارښوونې کړي او څوک چې یې د چاپ لګښت په غاړه اخلي، یا یې د موجوده رسنیو له لارې خپروي..دوی ټولو ته له الله تعالی څخه د دنیا او آخرت اجرونه غواړم.

همدارنګه ښاغلی حمیدالله صدیقي او سیدجلال الدین چې د کتاب په ډیزاین کې یې راسره مرسته کړې له دواړو څخه د زړه له کومې مننه کوم، او رب العالمین ته لاس په دعاء یم چې دواړو ته د دنیا او آخرت کامیابي ورپه برخه کړي.

محصل غازي زاده

نیټه: ۳۰ربیع الاول/ ۱۴۳۸ هـ ق,۲۷ /۱۳۹۶/۹ لمریز، (۱۹/ ۱۲/ ۲۰۱۷م)

(c) ketabton.com: The Digital Library

لومړی څپرکی

زمونږ په ټولنه کې د فقر لاملونه

د فقر د مفهوم په هکله دنياوي فلسفې او فکري مذهبونه خپلې ځانګړې اراوې لري چې زياتره يې له حقيقته لرې دي، خو اسلام چې د هغې په باره کې کوم نظر وړاندې کړی پر حقيقت او واقعيت ولاړ دی .د اسلام د سپيڅلي دين له نصوصو او ويناوو څخه دا جوته کيږي چې: فقر يو طبيعي مصيبت او انسان ته وريپښه ستونزه ده، چې بايد وتنبولای شي.

پيغمبر صلی الله عليه وسلم له فقر څخه په الله تعالی باندې پناه غوښتې ده او دا دعا به يې کوله ((اَللّهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ مِنَ الْكُفْرِ وَالْفَقْرِ [1]– ای الله زه درڅخه له کفر او نيستمنۍ پنا غواړم)).

د فقر مخالفه پديده شتمني ده کومه چې د انسان لپاره يو الهي نعمت او پيرزوينه بلل کيږي، په قرآن کريم کې الله تعالی پرخپل پيغمبر صلی الله عليه وسلم د دغه نعمت احسان کوي او فرمايي: ((وَوَجَدَكَ عَائِلًا فَأَغْنَى)).[2] ته يې نيستمن موندلی وې، نو شتمن يې کړې.

الله تعالی په دنيا کی خپلو نيکو بندگانو ته مال او شتمني عاجله ورکړه ګرځولې ده . په قرانکريم کی يې داسې فرمايلي دي: ((فَقُلْتُ اسْتَغْفِرُوا رَبَّكُمْ إِنَّهُ كَانَ غَفَّارًا ۝ يُرْسِلِ السَّمَاءَ عَلَيْكُمْ مِدْرَارًا ۝ وَيُمْدِدْكُمْ بِأَمْوَالٍ وَبَنِينَ وَيَجْعَلْ لَكُمْ جَنَّاتٍ وَيَجْعَلْ لَكُمْ أَنْهَارًا ۝)).[3]" نوح عليه السلام خپل قوم ته وويل پس ښښنه وغواړئ له خپل پالونکي څخه بيشکه چې هغه ښښونکی دی، پرتاسې به پرلپسې اورښت وکړي،او مرسته به مو وکړي په ورکړې د مالونو او اوزامنو (اولادونو)،او وبه ګرځوي تاسې ته باغونه او ويالې.او رسول الله صلی الله عليه وسلم فرمايلي دي:((نِعْمَ المَالُ الصَّالِحُ للمَرءِ الصَالِحِ)).[4] د نيك وګړي لپاره پاک او بهترين مال ښه دی.

په بشري ټولنو کې د فقر او نيسمتنۍ لاملونه او عوامل يو تر بله سره يو څه توپير لري، لکن ځيني يې سره شريک دي، چې هغه طبيعي پيښې دي لکه : زلزلې، وچکالي، سيلابونه او داسې نور.

ترکومه ځايه چې زمونږ ټولنې پورې اړه لري، نو په عمومي توګه د طبيعي لاملونو سره سره دوه عمده لاملونه هم شته،چې هغه عبارت دي له:خارجي تيري او دوېيم له داخلي ګډوډيو او درغليو څخه، چې په لاندې کرښو کې به په تفصيل سره د هغې څرګندونه او څيړنه شوې ده:

لومړی: د فقر طبيعي لاملونه

فقر او نسيتمني د انسان لپاره يو ازمايښت او ستونزه ده، او په ځينې حالاتو کې د انسانانو لپاره الهي نيونه ،او عذاب وي چې د هغوی د بدو کړنو له امله رامنځ ته کيږي. زمونږ په ټولنه کې د فقر طبيعي لاملونه کوم چې تر اوسه پورې واقع شوي او هېوادوال يې له نيستمنۍ او نورو ناخوالو سره مخ کړي مهم يې پدې توګه دي:

ا-زلزلې: چې له پخوا راهسې د هېواد په مختلفو برخو کې واقع شوي دي او پدې وروستيو کلونو کې د هېواد په شمال کې ډېرې خطرناکې زلزلې وشوې، چې امله يې په زرونو خلک مړه ، کورونه ړنګ او ابادۍ او زراعتي ځمکې زيانمنې شوې.

۲- وچکالي: زموږ هېواد کې د وچ کاليو له خطرونو سره مخ دی،او دا وروستنۍ وچکالي چې د هېواد په جنوب اوجنوب غرب او نورو برخو کې يې تقريبا پنځه کاله دوام وکړ[5] ډېره خطرناکه وه.

۳ - سيلابونه او ملخان: د هېواد په بيلابيلو برخو کې د سيلابونو راتلل چې کورنو او ابادو ځمکو ته يې ډېر تاوانونه اړولي. همدارنګه د هېواد د شمال په ځينو سيمو کې د ملخانو راپيداکيدل، چې زراعت ته زيات تاوانونه رسوي، د ولس د نيستئ او فقر طبيعي لاملونه دي .

---

[1]. أحمد , ابن ابي شيبه

[2]. الضحى ۲.

[3]- نوح ۱۰-۱۲

[4]- مسند امام احمد،الأدب المفرد

[5]. تر 3۱۳۸ لمريز کال پورې.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د دې طبیعي پېښو او ناخوالو عوامل څه دي، او د هغې د مخنیوی لپاره باید کوم اسباب وکارول شي؟

ځواب دادی چې طبیعي ناخوالې او مصیبتونه په زیاترو حالاتو کې د انسانانو د بدو عملونو له امله رامنځ ته کیږي لکه څرنګه چې بې د الله تعالی او د هغه د استازي (صلی الله علیه وسلم) په ویناوو کې څرګندونه شوې ده:

الله تعالی فرمايي: ((وَمَآ أَرۡسَلۡنَا فِي قَرۡيَةٖ مِّن نَّبِيٍّ إِلَّآ أَخَذۡنَآ أَهۡلَهَا بِٱلۡبَأۡسَآءِ وَٱلضَّرَّآءِ لَعَلَّهُمۡ يَضَّرَّعُونَ ﴿٩٤﴾)).[6] او موږ هیڅ یوې سیمې ته پیغمبر نه دی لیږلی، مګر داچې د هغې اوسیدونکي مو په سختیو (لکه فقر) او تکلیفونو (لکه ناروغیو) اخته کړي و، د دې لپاره چې هغوی عاجزي وکړي او ایمان راوړي.

الله تعالی فرمايي: ((وَلَقَدۡ أَخَذۡنَآ ءَالَ فِرۡعَوۡنَ بِٱلسِّنِينَ وَنَقۡصٖ مِّنَ ٱلثَّمَرَٰتِ لَعَلَّهُمۡ يَذَّكَّرُونَ ﴿١٣٠﴾)).[7] یقینا چې موږ د فرعون قوم د وچکالۍ او په نقصان د میوو سره مواخذه کړي ؤ، د دې لپاره چې پند واخلي.

الله تعالی فرمايي:((فَٱرۡتَقِبۡ يَوۡمَ تَأۡتِي ٱلسَّمَآءُ بِدُخَانٖ مُّبِينٖ ﴿١٠﴾ يَغۡشَى ٱلنَّاسَۖ هَٰذَا عَذَابٌ أَلِيمٞ ﴿١١﴾)).[8] پس منتظر اوسه (ای محمده! دې قریشو ته) د هغه ورځې چې اسمان ورته لوګی ښکاره کړي ،پداسی حال کې چې هغوی به پټ کړي او دابه دردناك عذاب وي.

د دې آیت په تفسیر کې عبد الله بن مسعود رضي الله عنه ویلي :((کله چې قریشو اسلام ونه منلو او د رسول الله صلی الله علیه وسلم په دښمنۍ کې مستمر پاتې شول، نو هغه ورته داسې خیرا (بد دعائي) وکړه چې الله تعالی دې پر هغوی باندې د یوسف (علیه السلام) د وخت وچکالي راوړي ،نو همداسی وشول ،هغوی دومره لوږې او تکلیف را واخیستل چې هډوکي او مرداري یي وخوړلې، او چې بره اسمان ته به یي کتل، نو لوګی به یې په نظر راتللو، لکه څرنګه چې الله تعالی پدې وینا کې ذکر کړي دي)).[9]

د حدیثو په روایتونو کې د ځینو ګناهونو په وجه د مختلف قسمه عذابونو او مصیبتونو د راتللو خبر ورکړ شوی :

په یو روایت کې داسې ذکر شوي دي ((عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ عَبَّاسٍ,أَنَّهُ قَالَ: مَاظَهَرَ الْغُلُولُ فِي قَوْمٍ قَطُّ إِلاَّ أُلْقِيَ فِي قُلُوبِهِمُ الرُّعْبُ، وَلاَ فَشَا الزِّنَا فِي قَوْمٍ قَطُّ إِلاَّ كَثُرَ فِيهِمُ الْمَوْتُ، وَلاَ نَقَصَ قَوْمٌ الْمِكْيَالَ وَالْمِيزَانَ إِلاَّ قُطِعَ عَنْهُمُ القطر، وَلاَ حَكَمَ قَوْمٌ بِغَيْرِ الْحَقِّ إِلاَّ فَشَا فِيهِمُ الدَّمُ، وَلاَ خَتَرَ قَوْمٌ بِالْعَهْدِ إِلاَّ سَلَّطَ عَلَيْهِمُ الْعَدُوَّ.))[10] په هیڅ یو قوم کې خیانت او درغلي نده څرګنده شوې، مګر داچې د هغوی په زړونو کې وېره اچول شوې، په هیڅ یو قوم کې زنا نده خپره شوې مګر داچې د هغوی تر منځ به مرګ ډېر شي،هیڅ یو قوم په پیمانه، او تله کې کمې نه دی کړی مګر داچې له هغوی څخه به روزي قطعه شي او هیڅ یو قوم په ناحقه سره پریکړه(فیصله) نه ده کړی مګر داچی د هغوی ترمنځ به پخپلو کې وینه تویدنه زیاته شي،او هیڅ یو قوم تړون نه دی مات کړی مګر داچې الله تعالی به پرې دښمن مسلط کړي.

یو بل روایت پدی مفهوم دی چې:((کله په یو قوم کی په ښکاره سره زنا او فاحش کارونه وشي، نو هغوی به په طاعون،اوداسې ناروغیو وازمایل شي د کومو پواسطه چې پخواني خلك نه و ازمایل شوي ،او کله چې خلک په تله او پیمانه کې کمی وکړي، نو په وچکالۍ ، رزق تنګۍ ، او د پاچا په تیري کولو به اخته شي،او که چېرته له زکات ورکولو څخه انکار وکړي، نو له بره اسمان څخه به ورباندې باران بند شي، او که څاروي نه وي نو هیڅکله به پرې اوربښت ونشي،او که تړون ماتول شروع کړي، نو دښمنان به پرې مسلط شي او لدوی څخه به هغه څه هم واخلي چې

---

[6]. الاعراف ۹۴

[7]. الأعراف ۱۲۹

6- الدخان ۱۰ - ۱۱

[9]- وګوره: تفسیر ابن کثیر ۴ / ۱۴۹

[10]-- موطأ إمام مالك :كتاب الجهاد ، باب ماجاء في الغلول

(c) ketabton.com: The Digital Library

ددوى په لاسونو (ملکيت) کى دي، او که چېرته د هغوى مشران او حاکمان پرهغه څه باندې پريکړه ونه کړي څه چې الله تعالى پخپل کتاب کې رانازل کړي، نو الله تعالى به ددوى ترمنځ خپلمنځي جنګ وګرځوي)).[11]

او زلزلې چې د فقر او خوارۍ او د قومونو د تباهۍ يو مهم لامل بلل کيږي، او داسې يو عذاب دى چې الله تعالى د هغې په واسطه ځينې پخواني قومونه د مکملې تباهۍ سره مخ کړي دي او د دې امت په بدو خلکو چې راځي دهغوى لپاره به عذاب ،او د نيکانو خلکو لپاره به يو ازماينښت وي، ترڅو توبه وباسي او دالله تعالى طاعت او بندګۍ ته سهي رجوع وکړي.

په يو روايت کى راغلي چې: ((کله د مومنانو مور عائشه رضي الله عنها د زلزلې اړوند وپوښتل شوه، نو هغې وويل:کله چې خلك زنا روا وګڼي،شراب وڅښل شي،د موسيقي الات (په زياته اندازه) وغږول شي الله تعالى به غيرت ونيسي (په غصه شي) ځمکې ته به ووايي پدوي باندې وخوځيږه (زلزله شه) نو پرى وبه وخوځيږي)). په يو بل روايت کې راغلي چې :((د عمر رضي الله عنه د خلافت په وخت کې ځمکه وخوځيدله، نو هغه وويل :اى خلکو داڅه وشول؟ څومره په جلتۍ سره مو نوي کارونه (ګناهونه) وکړل .که چېرته دا (ځمکه) دې حالت ته بيا راوګرځيدله ،نو له تاسې سره به بيا ونه اوسم)). او کعب الاحبار رحمه الله ويلي: ((کله چې په ځمکه کې ګناهونه وشي، نو د الله تعالى له ويرې ځمکه په خوځيدو شي)).[12]

د طبيعو پيښو څخه د ژغورنې او د هغې د مخنيوي لارې او چارې دادي چې خلك خپل پالونکي ته توبه وباسي، له هغه څخه ببښنه وغواړي، خپل عملونه، سم کړي، چې همدا يې لومړى او اساسي حل بلل کيږي.

---

[11]- سنن ابن ماجه: کتاب الفتن باب ۲۲

[12]-- دغه روايتونه د امام ابن قيم الجوزيه په کتاب : الجواب الکافي لمن سأل عن الدواء الشافي) په ۷۰ - ۷۱ صفحو کې وګورئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دویم: په هېواد کې د فقر خارجي لاملونه

زمونږ د ټولنې د فقر او بې وزلۍ خارجي عوامل پر هیواد باندې د خارجیانو تیری، او یرغل دی،او په ځانګړې توګه د روسانو یرغل او تیری کومو چې غوښتل افغانستان د خپلې امپراطورۍ تابع کړي، د هېوادوالو دین او کلتور بدل کړي او پدې هېواد کې د الحاد او سوسیالستۍ پر بنسټ رامنځ ته شوي رژیم ته پاینبت ورکړي.

دا هم د قوم او ولس په وړاندې د لمر په څیر روښانه ده چې له روسانو علاوه نورو خارجیانو خاصتًا ځینې ګاونډیو زموږ د هیواد د کمزورتیا چې پکې اقتصادي کمزورتیا او د افغانانو نورو ته محتاج کول هم شامل دي پوره هڅې کړي دي.

پدې ځای کې یوه پوښتنه مطرح کوو چې بهرنیانو ته دغه زمینه چا برابره کړې او د هېواد په بربادۍ او تباهۍ کې لومړني مسئولین څوك دي ؟

ددې ځواب د لمر په څیر روښانه دی، هغه دا چې په خپله ددې خاورې ځینې بچیان ؤ چې پردیو ته یې دغه لاره هواره کړه او دغه لړۍ لا تر اوسه روانه ده، نو لومړی باید همدغه خاین او غدار وګړي ملامت کړی شي،له ټولو ترمخه لومړی کمونستانو – خلقیانو او پرچمیانو- غداري کړې، همدوی ؤ چې د روسانو پر مټ باندې یې کودتا وکړه او بیا د هغوی یرغل لپاره پول وګرځیدل.

روسانو چې زموږ پر هېواد باندې هر اخیزه جنایتونه وکړل، د اقتصادي جنایت په برخه کې هغو مخکې له راتګه د تجارت او سوداګرئ له لارې دا هڅې کړې وې څو زموږ د هیواد سوداګریز او اقتصادي چارې انحصار او د خپلو ګټو لپاره مهار کړي، هغو زموږ د ملت ترټولو لویه شتمني او طبیعي منابع په خپل واک کې کړې و ؛ د دې لپاره چې له یوې خوا زموږ هېواد فقیر او نورو ته اړمن پاتې شي او له بلې خوا هغه طبیعي منابع او زخایر د خپلو ګټو لپاره وکاري. له دویم نړیوال جنګ نه مخکې زموږ د هېواد په شمال کې د نفتو تر ټولو سترې منابع د یوې کمپنۍ په نوم د (انلاند اکسپلوریشن) لخوا کشف او د راویستلو ټولې چارې یې سر ته ورسیدې،لکن د روسانو د مزاحمتونو له مله هغه کمپنۍ له ساحې وویستل شوه، ټول اوراق او معلومات یې د کمونستي بوډاګیانو په لاس کې ولیدل او بیا چې کله عملا زموږ پر هېواد باندې روسانو یرغل وکړ او تر خپلې ولکې لاندې یې راوړ،نو زموږ له هېواده یې زیات نفت اوګاز خپلو مستعمرو ته نقل کړل.

روسانو چې د ګازو د پیمایش او اندازه ګیرۍ لپاره کوم مایشینونه د آمو د سیند پر غاړه ځای پر ځای کړي و د همغوی په اختیار کې و ،بل چا دا حق نه درلود چې وپوښتي هره ورځ څومره اندازه ګاز تولید او انتقال مومي، نفت یې خام نقلول او هلته په شوروي کې به یې تصفیه کیدل چې له همغه ځایه به بیرته پر افغانستان باندې د پیسو په بدل کې خرڅیدل، په دې معنې چې زموږ له زخایرو به پر موږ باندې خرڅیدل او پیسې به یې د روسانو لاسونو ته ورتللې.[13]

زموږ پر هېواد باندې د روسانو د عملي یرغل او استعمار په موده کې هېوادوالو ته خورا زیات هر اړخیز تاوانونه واړول. د اقتصاد په ډګر کې د هغوی د نهو کلونو د تیرې د لګښت اندازه ۷۰ بلیونه ډالر ښودل شوې، چې دغه ټول لګښتونه یې زمونږ د هېواد له اقتصادي سرچینو څخه پوره کړي دي؛ ځکه چې روسان پخپله د اقتصادي بحران سره مخ ؤ او دې ته اماده نه ؤ چې د جنګ مصارف پر ځانونو ومني .

هغو چې د افغانستان د ویجاړولو لپاره کوم ټانکونه ،الوتکې ،عراده جات او ماشینونه راوړي ؤ په بدل کې یې د دې هېواد طبیعي موارد لکه: معدنونه،طبیعي ګاز او داسې نور په زیات ښکته او ارزان نرخ سره ځانونه ته حساب کړل او یوړل .

د ځینو څیړنو له مخې د روسانو او کمونستي رژیم په وخت کې تر ۱۹۹۰زیږدیز کال پورې د افغانستان د اقتصادي مواردو بنسټیزو سرچینو ته د تاوان کچه په لاندې شکل سره ښودل شوې:

---

13. جنایات روسیه در افغانستان، دکتور حق شناس، ص ۶۲- ۸۴

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱ - له ٪۲۳ څخه تر ٪۸۵ پورې د هېواد په اطرافي سیمو او زراعتي ځمکو کې د دهقانانو کموالی.

۲ - له ٪۵۵ څخه تر ٪۷۷ پورې د زراعتي پیداوار او وسایلو ویجاړیدل او لمنځه تلل.

۳ - ٪۴۷ په زراعتي پیداوار کې کموالی.

۴ - ٪۷۵ د صنعتي پروژو په توانایي کې کموالی.

۵ - ٪۷۰ د پخو (قیر شوو) لویو سرکونو خرابیدل او لمنځه تلل.

۷ - ٪۲۵ د فرعي او خامو سرکونو لمنځه تلل.

۸ - ٪۵۰ د زراعتي ځمکو کموالی.

۹ - ٪۲۰ د اوبو او ابیاری د سیستم لمنځه تلل.

۱۰ - ٪۵،۵۴ په مکمل ډول د قریه جاتو او کورونو ورانول او بربادول.

۱۱ - ٪۵،۴۷ د سترو څارویو (غوایان ،اوښان اونور) لمنځه تلل.

۱۲ - ٪۲۸ د کوچنیو څارویو (میږو او وزو) تلف کیدل.

۱۲ - ٪۵۹ د روغتونونو او روغتیایي مرکزونو ړنګیدل او لمنځه تلل.

۱۳ - نږدې د (۲۰۰۰) ښونځیو د ودانیو (تعمیرونو) ړنګیدل.

۱۴ - ٪۵۰ د بریښنا د لیږدید (انتقال) د تاروانو پرې کیدل او لمنځه تلل.

۱۵ - ٪۷۹ د ساتل شوي (زخیره شوي) طبیعي ګاز کموالی.

16- ٪۵۰ ولسي پیداوارکموالی.[14]

او داسې نور هغه تاوانونه چې د روسانو او کمونستانو د تیري په نتیجه کې زمونږ ولس او ملت ته ورسیدل.

دریم: په هېواد کې د فقر داخلي لاملونه

لدې لاملونو څخه زمونږ مراد هغه عوامل دي چې د هېواد له دننه څخه د ولس د بچیانو او په ځانګړې ډول د چارواکو او حاکمانو له پلوه د رعیت په هلکه د مسئولیت په درسته او سهي توګه نه ادا کولو، او د هغوی د بې کفایتئ له امله منځ ته راغلي، همدارانګه کمونستي کودتاه، بیا له هغې وروسته د چوکۍ او منصب لاس ته کولو په خاطر د کشمکشونو او پرلپسې خپلمنځي جګړو له امله منځ ته راغلي دي، چې په لاندې نقاظو کې یې څرګندونه ذکر شوې:

۱– د چارواکو او حاکمانو بې کفایتي:

زمونږ د هېواد د فقر او نیستمنۍ پدیده له کمونستیي کرغیړنې کودتا څخه ترمخه هم شتون درلود، د ظاهر شاه د حکومت په دوران کې افغانستان د نړۍ له غریبو او نیستمنو هېوادونو څخه شمېرل کیده،سره لدې چې په شلمې میلادي پیړۍ کې د ټیکنالوژۍ د پرمختګ له لارې کیدای شو د هېواد د خامو موادو، معادنو او صادراتو له لارې زمونږ هېواد خود کفاء شي، خو د حاکمانو د بې کفایتۍ له امله داسې ونه شو، نو هغه مهال د هېوادوالو د فقر او نیسمتنۍ زیاتره پړه پر چارواکو او حکومتي ادارې باندې اچول کیږي.

14- وګوره: اقتصاد افغانستان و ۱۲ عاما من الحرب، د توفیق غانم، ص ۲۰۲ - ۲۱۱

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲– کمونستي کودتا :

په کال ۱۳۷۵لمريز د ثور د مياشتې په ۷ مه نېټه چې کمونستانو کودتا وکړه او د ښاغلي سرداراداود حکومت يې د زور له لارې نسکور کړ، د دې کرغيړنې کودتا موخه او هدف معلوم و، ملت او ولس د هغې عاملين او پيروان هم پيژندل چې څه غواړي او څه کوي...

د هېواد د فقر او بيچارګۍ په مخنيوي او اقتصادي پرمختګ په ميدان کې د د کمونستانو هغه شعار (کور کالي او ډوډۍ) په حقيقت کې يوه تير ايستنه او دوکه وه، هغو په ځای د دې چې دغه ژمنه او شعار پوره کړي، زياتره هېوادوال يې له کور کاليو او ډوډۍ څخه بې برخې کړل. دکمونستي سپيره نظام له امله زموږ په هېواد کې فقر او بيچاره ګي لا پسې زياته شوه او هغه مخکې ذکر شوې تاوانونه چې روسانو زموږ هېواد ته اړولي دي د هغې اصلي علت او لامل همدغه بدبخته کمونستان و؛ ځکه همدوی و چې د روسانو مداخلې لپاره يې لار هواره کړه او زموږ د مسلمان ملت دين، ابرو، وطن او شتمني يې له خطر سره مخ کړه..

۳– خپلمنځي جنګونه:

کله چې له افغانستان څخه د کمونستانو د رژيم ټغر ټول شو، په هېواد کې د آزادۍ شعارونه ورکړل شو او د مجاهدينو د تش په نامه حکومت رامنځ ته کيدو سره يوه نوې مرحله پيل شوه، نو هغه مهال د دې توقع کيده چې هېوادوال به له هوسايي، آرامي او په خپل وطن کې د ابرو او عزت ژوند کولو څخه برخمن شي او په هېواد کې به فقر او بې وزلي د صفر په لور حرکت وکړي، خو متاسفانه داسې ونه شول، بلکې د توقع خلاف ولس او ملت د سترو ګډوډيو، ستونزو او ناورينونو ښکار وګرځيد چې دغه لړۍ لا تراوسه پای ته نه ده رسيدلې. الله تعالی دې يې په خپل فضل او کرم سره ختمه کړي.

۵– په هېواد کې مسلسله ګډوډې:

د هېواد د پرلپسې جنګونو، نا امنيو او ګډوډيو په نتيجه کې د دولت ځينې مالونه او شتمني (بيت المال) شخصي جيبونو ته ولاړ، او ددې زمينه برابره شوه چې ځينې خاين عناصر او باندونه حکومتي بانکونه او مئوسسې چور کړي، بيت المال او حکومتي عايدات لوټ کړي، همداراز د ملت په عامه ملکيتونو او پانګو کې د ناوړه تصرفاتو لپاره لارې هوارې شي.

۶– د هجرت او جهاد په مهال خيانتونه:

د يادولو وړ ده چې د روسانو او کمونستانو په مقابل کې د جهاد او مقاومت پر مهال زموږ يو زيات شمېر هېوادوال مهاجرين شول، چې د هجرت په ديار کې د هېوادوالو په سر باندې په پيسو راټولولو کې هم پوره درغلۍ،اوخيانتونه وشول. د ځينې جهادي تنظيمونو يا ډلو ټپلو د مشرانو او لوړ پوړو مامورينو لخوا هغه مالونه چې د بې وزله مهاجرينو،کونډو او يتيمانو او يا په سنګر کې د پاتې کيدونکو مجاهدينو کورنيو لپاره راليږل شوي و د هغوی شخصي جيبونو ته ولاړل، او ددې ستر مسئوليت په اداء کولو او ددغسې امانت خپلو حقدارانو ته په سپارلو کې پاتې راغلل. همدارنګه يو تعداد داسې وګړي هم و چې د جهاد او جنګ په اسلحو او وسايلو کې يې درغلئ وکړې او يو زيات شمېر نورو بيا د غنيمت په مالونو کې خيانت وکړ..

نو د مهاجرينو او يا هېوادوالو په حقونو کې دغسې ناوړه تصرفات د دې لامل شول چې ځينې هېوادوال په فقر او بې چارګې کې شپې او ورځې سبا کړي،او يا دفقر له ناوړه ستونزو او ناخوالو سره مخ شي.

د حرامخوريو او درغليو پايلې:

پدې شک نشته او مسلمان پدې باندې کلک باور لري چې حرام کار ناوړه انجام او بدې پايلې لري. د آخرت ترڅنګ په دنيا کې هم ګناه بد اثر لري، نو بايد چې يو مسلمان له هر راز ګناه څخه ډډه وکړي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د حرامخور مسلمان دعاء نه قبلیږي، همداراز د حرامو له امله یې په کور کې بې برکتي رامنځ ته کیږي،له پریشانیو اوستونزو سره مخ کیږي، او هر چې د آخرت سزا ده، نو هغه ډېره خطرناکه او سخته ده، رسول الله صلی الله علیه فرمایلي: ((وَمَنْ نَبَتَ لَحْمُهُ مِنْ سُحْتٍ, فَالنَّارُ أَوْلَى بِهِ)).[15] او د چا غوښه چې پر حرامو راغټه شي،نو د دوزخ زیات وړ دی.(چې پکې داخل شي).

نو هغه وګړي چې بیت المال یې لوټ کړی وي، د ولس په عامو ملکیتونو کې یې لاس وهنې کړي وي، د بې وزلو، یتیمانو او کونډو، مجاهدینو او مهاجرینو مالونه یې په ناجایزه طریقه اخستي وي د جهاد په غنیمتونو کې یې خیانتونه کړي وي.. لدې حقونو ځخه دې په دیناکې ځانونه خلاص کړي، او که داسې ونه کړي، نو د آخرت د محاسبې او مواخذې انتظار دې باسي.

باید چې یو مسلمان د حرامخورۍ،درغلۍ او په بیت المال کې د ناوړه استفادو په وړاندې هغه سخت وعیدات را په یاد کړي، توبه وباسي، هغه غلاء کړي مالونه د مسلمانانو په عامو مصالحو کې ولګوي او یا یې بیت المال ته وسپاري..[16]

الله تعالی فرمایي: ((وَمَا كَانَ لِنَبِيٍّ أَنْ يَغُلَّ وَمَنْ يَغْلُلْ يَأْتِ بِمَا غَلَّ يَوْمَ الْقِيَامَةِ ثُمَّ تُوَفَّى كُلُّ نَفْسٍ مَا كَسَبَتْ وَهُمْ لَا يُظْلَمُونَ)).[17] پیغمبر هیڅ شی نه پټوي او هر څوک چې کوم شی پټ کړي، نو د قیامت په ورځ به یې راوړي او بیا به هر چا ته د هغه د عمل بدل پوره ورکړ شي او هیڅ ظلم به پرې ونه کړای شي.

پدې آیت کریمه کې دغسې وعید د هر خائن لپاره دی برابره خبره ده چې له غنیمت او یا بیت المال ځخه یې لږ څه غلاء کړي وي او یا ډېر.

له ابو هریره رضي الله عنه نه روایت دی هغه وایي: ((یوه ورځ رسول الله صلی الله علیه وسلم زمونږ په منځ کې ودرید او د خیانت په باره کې یې خبرې اترې وکړې، خیانت یې ډېره لویه او بده ګناه وګڼله او تر دې یې وفرمایل: له تاسونه دې څوک داسې ونه ګورم چې د قیامت په ورځ په داسې حال کې راشي چې په څټ باندې یې اوښ وي او هغه برېږي. هغه سړی به ما ته وایي ای د الله رسوله ما خلاص کړئ، زه به ورته وایم: تا ته هیڅ ګټه نه شم رسولی، ما خو په دنیا کې د الله حکم درسولی و. زه دې په تاسو کې داسې څوک ونه ګورم چې د قیامت په ورځ پداسې حال کې راشي چې په څټ باندې یې آس وي او هغه خنېږي. هغه سړی به ما ته وایي ای د الله رسوله له ما سره مدد او مرسته وکړئ! زه به ورته وایم زه هیڅ واک او اختیار نه لرم چې له تاسره مرسته وکړم.ما خو د الله حکم در رسولی و.

زه دې په تاسو کې داسې څوک ونه ګورم چې هغه د قیامت په ورځ پداسې حالت کې راشي چې په څټ باندې یې ګډه(یا چیلۍ) وي او هغه باء باء آواز کوي، هغه به وایي ای د الله رسوله له ماسره مرسته وکړه، زه به ورته وایم زه هیڅ قسم واک او اختیار نه لرم په دنیا کې مې د الله حکمونه درته بیان کړي و.

په تاسو کې داسې څوک ونه وینم چې د قیامت په ورځ پداسې حالت کې راشي چې په څټ یې یو انساني نفس (غلام یا وینځه) وي او هغه چیغې وهي. ما ته به ووایي ای د الله رسوله مرسته راسره وکړه او لدې حالت نه مې خلاص کړه، زه به ورته ووایم: زه هیڅ واک او اختیار نه لرم، ما په دنیا کې د الله پیغام درسولی و.

او زه دې په تاسو کې داسې څوک ونه وینم چې د قیامت په ورځ راشي او په څټ باندې یې هغه پاڼې وي چې د خلکو حقوق پکې لیکل کیږي (یا جامې وي) هغه به خوځیږي، دای به ما ته وایي ای د الله رسوله مدد راسره وکړه! زه به ورته ووایم: زه له تاسره هیڅ نه شم کولی، ما تا ته په دنیا کې د الله حکم درسولی و.

همدارنګه زه دې په تاسو کې داسې څوک ونه مومم چې په قیامت کې راشي په څټ باندې ې سره زر او سپین زر (یا

---

[15]. المعجم الاوسط للطبراني

[16]. هغه ګناه چې د بنده حق سره تړاو لري، نو دتوبې یو شرط یې دادی چې حقدار ته یې حق وروګرځوي او که د ټاکلي شخص حق نه وي، بلکې د بیت المال پورې اړه لري، نو که بیت المال وي هغې ته یې ورګرځوي او که نه وي، نو د مسلمانانو په عامه کارونو کې یې مصرف کړي...

[17]. آل عمران ۱۶۱

(c) ketabton.com: The Digital Library

بې روحه مال) وي، ما ته به وايي يا رسول الله! له ما سره مرسته وکړه، زه به ورته وايم چې له تا سره هيڅ نشم کولی ما تا ته د الله دين بيان کړی و)).[18]

د حديثو شارحين وايي: د څناورو په آوازونو او د کاغذونو د پاڼو په حرکت او خوځيدو کې دا حکمت دی چې کوم څيز يې پټ کړی وي هغه به پخپل آواز په خپله ژبه سره شور کوي. چې په دې سره به دغه خائن انسان له ويرې سره مخ شي او د خلکو ترمنځ به رسوا شي. ټول خلک به د هغه خيانت په خپلو سترګو ويني او د هغو څيزونو په بارولو به ورته ډېر سخت تکليف رسيږي.

په يو روايت کې ذکر شوي: د خيبر له غزا څخه دراګرځيدو په مهال کله چې رسول الله صلی الله عليه وسلم وادي القُرى مقام ته روان و يو مريي صحابي په غشي باندې ولګيد او مړ شو، اصحابو وويل: شهيد شو او جنت دې يې مبارک وي، نو رسول الله صلی الله عليه وسلم وفرمايل: داسې هيڅکله نه ده، زما دې قسم وي په هغه ذات چې د محمد نفس يې په لاس کی دی يقينا هغه څادر چې د خيبر په ورځ يې د غنيمت له تقسيم څخه مخکې اخستی اور ورباندې بلوي.يدې وينا اوريدو سره خلک وويريدل، يو سړي د بوټ (يا موزې) يو مزی يا دوه مزي راوړل، وې ويل: دا مې د خيبر په ورځ (په جنګ) کې ترلاسه کړي دي، نو رسول الله صلی الله عليه وسلم وفرمايل: دا د اور يو مزی او يا دوه مزي دي.[19]

امام نووي رحمه الله وايي: پدې حديث کې د غنيمت په مال کې د خيانت کولو زيات قباحت ذکر شوی دی چې هغه لويه ګناه ده او کوونکی يې د اور مستحق ګرځي. همدارازکه غلا شوی څيز لږ وي او يا ډېر وي دغسې وعيد وربانديې مرتب کيږي.[20]

شهيد عبدالله عزام رحمه الله د دې حديث له ذکر کولو وروسته د هغې په تعقيب سره وايي: (کله چې يو څوک د غنيمت له ويش څخه مخکې د هغې په غلا کولو باندې اور ته داخليږي، نو د هغه چا به څه حال وي چې د جهاد هغه مالونه او روپۍ خوري چې يوه او دوه دوه يتيمانو کونډو او د مجاهدينو ميرمنو ته راټوليږي چې پرې خپلې ملاګانې نيغې وساتي او د ژوند له نا آراميو څخه پرې بچ شي؟ او د هغه چا به څه حال وي چې دلته او هلته د مجاهدينو مالونه په اسراف سره لګوي او د هغې په لګولو کې د الله تعالی حکم ته نه ګوري؟..له الله تعالی څخه غواړو چې د مجاهدينو په مالونو کې مو له بې ځايه تصرف څخه وساتي، معاف مو کړي او ګناهونه مو وبښي. يا الله له هيرې او خطا څخه مو هم وساتې![21]

په دنياکې د خيانت اغيزه :

په دنياکې دخيانت پايله او اثر دادی چې کله په يو قوم کې دا کړنلاره پيدا شي، نو الله تعالی د هغوی په زړونو کې رعب اچوي او خپله مرسته ورڅخه بندوي لکه څرنګه چې د حديثو په يو روايت کې ذکر شوي عبد الله بن عباس رضي الله عنهما وايي: ((مَا ظَهَرَ الْغُلُولُ فِي قَوْمٍ قَطُّ إِلَّا أُلْقِيَ فِي قُلُوبِهِمْ الرُّعْبُ، وَلَا فَشَا الزِّنَا فِي قَوْمٍ قَطُّ إِلَّا كَثُرَ فِيهِمْ الْمَوْتُ، وَلَا نَقَصَ قَوْمٌ الْمِكْيَالَ وَالْمِيزَانَ إِلَّا قُطِعَ عَنْهُمْ الرِّزْقُ، وَلَا حَكَمَ قَوْمٌ بِغَيْرِ الْحَقِّ إِلَّا فَشَا فِيهِمْ الدَّمُ، وَلَا خَتَرَ قَوْمٌ بِالْعَهْدِ إِلَّا سَلَّطَ اللَّهُ عَلَيْهِمْ الْعَدُوّ)).[22] په هيڅ يو قوم کی خيانت او درغلي نه ده څرګنده شوې مګر داچې د هغوي په زړونو کی به وېره واچول شي، په هيڅ يو ولس کی زنا نه ده خپره شوې مګر داچې د هغوي تر منځ به مرګ ډېر شي، يو قوم په پيمانه او تله کې کمی نه دی کړی مګر داچې له هغوی څخه به روزي قطعه شي او هيڅ يو قوم په ناحقه سره پريکړه نه ده کړې مګر داچې د هغوی ترمنځ به پخپلو کی وينه تويدنه خپره شي او هيڅ يو قوم تړون نه دی مات کړی مګر داچې الله تعالی به وربانديې دښمن مسلط کړي.

---

[18]. البخاري
[19]. متفق عليه
[20]. شرح مسلم، نووي ١/ ٢٢٩.
[21]. في الجهاد آداب واحكام، شهيد عبد الله عزام، ص ٦٠
22-- موطأ إمام مالك:كتاب الجهاد، باب ماجاء في الغلول

(c) ketabton.com: The Digital Library

په يو مرفوع روايت کې راغلي دي ابوذر رضي الله عنه وايي چې رسول الله صلی الله عليه وسلم فرمايلي دي: ((**إن لم تغل أمتي لم يقم لهم عدو أبدا**)).[23]- که چيرې زما امت په مال غنيمت کې خيانت ونه کړي، نو دښمن به د هميش لپاره د هغوی مخې ته ونشي دريدلی. رسول الله صلی الله عليه وسلم فرمايلي: ((إِنَّ رجالًا يَتَخَوَّضونَ في مالِ اللهِ بغيرِ حقٍّ، فلَهُمُ النارُ يومَ القيامَةِ)).[24] ځينې سړي د مسلمانانو په مالونو (بيت المال) کې په ناحق سره تصرف او چلند کوي، نو پوه دې شي چې په قيامت کی به د دوی لپاره اور وي .د حديثو په يو روايت کې ذکر شوي:((وَمَنْ نَبَتَ لَحْمُهُ مِنْ سُحْتٍ, فَالنَّارُ أَوْلَى بِهِ»[25] او د چا چې غوښه پر حرامو راغټه شي،نو د دوزخ زيات وړ دی.

نو هغو وګړو چې د مسلمانانو عامه مالونه يې په خپلو جيبونو کې اچولي، په خپلو لګښتونو کې يې لګولي او يا د خپلو کورنيو او اولادونو دخوشحالولو او عيش کولو لپاره يې له ځانونو سره ساتلي دي، دا مخکې وعيدونه دې را په يا د کړې او د آخرت له مواخذې څخه دې وډار شي..

همداراز هغه خلک چې حرام مالونه يې خپلو اولادونو ته جمع کړي، لدې وېرې چې هغوی فقيران نه شي، پدې دې کلک باور ولري چې د بل چا دنيا ښه کولو لپاره خپل آخرت بربادول او ځان د عذاب مستحق ګرځول لوی حماقت دی،يو مسلمان بايد پدې مورد کې د اسلام د پنځم عادل خليفه عمر بن عبد العزيز-رحمه الله - دغه موقف را په ياد کړي چې کله د مرګ په مهال يو مشاور يې ورته وويل: خپلو زامنو[26] ته له بيت المال څخه د څه مال وصيت وکړه ؛ځکه چې دوی نيستمن دي،نو هغه په ځواب کې دا آيت ولوست:((إِنَّ وَلِـِّۧىَ ٱللَّهُ ٱلَّذِى نَزَّلَ ٱلْكِتَـٰبَ ۖ وَهُوَ يَتَوَلَّى ٱلصَّـٰلِحِينَ ﴿١٩٦﴾)).[27] بيشکه زمادوستاو ساتونکی الله دی،هغه ذات چې کتاب يې نازل کړی او د نيکانو ساتنه کوي او د هغوی مددګار او کارجوړونکی دی)). بيايي وويل : زما زامن له دو حالاتو خالي نه دي ،که چېرې نيکان وي، نو الله تعالی د نيکانو ښه ساتنه کوي او که بدان وي، نو زه نه غوارم چې په بدکارۍ او نافرمانۍ کې له هغوی سره مرسته وکړم.[28]

۷- په اوسني حکومت کې درغلي:

ايا د امريکا او ناټو په راتګ سره زموږ د هېواد اقتصادي وضعيت ښه شو ؟

ځواب دادی چې د امريکا او د ناټو په راتګ سره زموږ د هېواد اقتصادي حالت که له يوه پلوه په نسبي شکل د هغوی د يرغل په لومړۍ موده کې يو څه ښه شو ، نو له بله پلوه بيا له بدو بدتر وګرځيد ؛ دا ځکه چې هغو دلته د جنګ لپاره راغلل او زموږ هېواد يې د جنګ او يرغل له لارې ونيوه او دا طبيعي خبره ده چې په کوم ځای کې جنګ او جګړې وشي، هغه ځای د ځانې تلفاتو ترڅنګ مالي او اقتصادي تلفات هم لري.

او که وويل شي چې د دې نوي استعمار په راتللو سره خو دې هېواد ته بې شمېره مرستې او کومکونه راغلل،ايا دغې مرستو د دې هيواد د اقتصادي وضعيت په ښه کولو کې کوم مثبت بدلون رانه وړ؟

ځواب يې دادی، چې هغه مرستې لومړی په همدې جنګي لګښتونوکې حساب شوې او کومو بهرنيانو چې دلته مرستې راوړې همغوی ورڅخه زياته برخه په يو نامه او بل نامه واخيسته.

دويم داچې دا مرستې د داسې يو نظام په واک کې ورکړل شوې چې له سر نه تر پښو پورې په درغلۍ، فساد او خيانت کې ډوب و.راځئ چې دغه واقعيت او حققيت په اړونده راپورونو کې وګورو:

هيواد ته د راغلو مرستو اندازه او لګښت يې:

په ۱۳۹۳ لمريز کې د افغانستان د بيا رغونې په برخه کې د امريکا ځانګړې څېړونکې ادارې (SIGAR) خبر ورکړ چې

23. المعجم الاوسط للطبراني (وفي مجمع الزوائد رجاله ثقات).
24. البخاري
25. المعجم الاوسط للطبراني
26. چې دولس زامن يې و.
27- الأعراف۱۹۶
28- البداية والنهاية،ابن كثير 225/9 (المكتبة الشاملة).

(c) ketabton.com: The Digital Library

افغانستان ۱۰۴ ملیارده ډالره مرسته تر لاسه کړې، چې د پیسو د تورم (انفلاسون) په پام کې نیونې سره له هغو مرستو زیاتې دي چې د دوهمې نړیوالې جګړې وروسته د مارشال د پلان د پلي کولو لپاره په اروپا کې مصرف شوې.

ځیرونکي وایي: افغانستان ډېر فرصتونه له لاسه ورکړل او دا فرصتونه د غوره مدیریت د نشتون له امله. که چیرې دا مرستې په سمه توګه کارول شوې وای، نو افغانستان به کم تر کمه د سیمې د هېوادونو سره د پرتله کیدو وړ ؤ، هم د بیارغونې له پلوه او هم د اقتصاد له پلوه.

د افغانستان د بیا رغونې د لګښتونو په خلاف د اروپا مارشال پلان دامنیتي ځواکونو (پر پوځ او پولیسو باندې) متمرکزه نه و ،خو له افغانستان سره د (۱ ، ۱۰۴) ملیارد ډالره مرستو له ډلې (۲۲) ملیارده ډالره د پوځ او پولیسو په جوړښت لګول شوي، او (۷،۲) ملیارده ډالره د مخدره توکو سره د جګړې په برخه کې لګول شوي چې د سیګار په وینا له دې سره هم په افغانستان کې د مخدره توکو سره د جګړې تګلاره په جدي توګه پوښتنې راپارونکې ده.

په دې لړ کې د افغانستان د حکومت مدیریت څو څو ځلې تر نیوکو لاندې راغلی. او له همدې سره سره د حساب ورکوونې په برخه کې د روښتیا نشتون د مرستو په ناسمه توګه د لګیدو یو بل لامل بنودل شوی ؤ.[29]

او په کال **۱۳۹۵** لمریز کې افغانستان ته د راغلو مرستو اندازه ۱۱۷ ملیارده ډالره ښودل شوې وه، پدغه کال کې د سیګار مشر (جان سوپکو) ویلي ؤ چې دا د امریکا نوې ادارې ته (د ټرمپ په مشرئ) ښه فرصت دی چې په افغانستان کې له ۲۰۰۲ څخه تر اوسه پورې ۱۱۷ میلیارد ډالره لګولې پیسې وارزوي.

خو د اقتصاد کارپوهانو په اند :اداري فساد ، د انجوګانو له لارې د پیسو لګول او په دولتي بنسټونو کې د لازمې وړتیا نشتون؛ ددې لامل شوی چې دا مرستې په سمه توګه و نه لګول شي.ځیرونکي وایي چې په تیرو څو کلونو کې دولت نه دی توانیدلی چې د بودیجې کسر چې په بهرنیو مرستو ولاړ و ، کم کړي، په تیرو څو کلونو کې ډېر فرصتونه رامنځته شوي و څو دغه مرستې د هیواد په بیارغونې او زیربناوو کې مصرف شوی وای، خو داسې و نشو.[30]

او په حکومتي بودیجو کې د لاس وهنو له امله زموږ هېواد دملل متحد سازمان د ۲۰۱۳ کلن د راپور پر بنسټ د نړۍ په کچه د کوریای شمالي او صومال ترڅنګ په فاسدترین دولتونو کې وشمېرل شو.[31]

او په کال **۱۳۹۵** لمریز کې افغانستان او نایجریا ډېر فاسد هېوادونه ګرځول شوي ؤ، چې بیا کله د هېواد جمهور رئیس (اشرف غني) په لندن کې د فساد په وړاندې نړیواله سرمشریزه کې د ګډون پر مهال هم وویل چې افغانستان د فساد ورکولو په برخه کې هڅو ته ژمن دی، خو په تړاو د نړیوالې ټولنې همکارۍ ته اړتیا لري.

په همدغه کال کې دافغانستان پر بیا رغونه د څار امریکایي اداره(سیګار) ویلي ؤ چې په دغه هیواد کې د اداري فساد د پراختیا یو مهم لامل د امریکا بې غوري او د سم څار نشتوالی و.

نوموړې ادارې په خپل یو نوي رپوټ کې ویلي ؤ: امریکا افغانستان ته په تېره یوه نیمه لسیزه کې لسګونه میلیارده ډالر استولي خو دا پیسې په داسې ډول لګول شوي، چې د اداري فساد له لارې د تاوتریخوالي د زیاتولو لامل شوي دي. رپوټ وایي: متحده ایالتونو له نومبدو ځواکمنو کسانو سره د ملګرتیا او هغوی ته د قراردادونو د ورکړې له امله هغوی هم هغسې معاف پاتې او فساد ته لار اواره شوې.

---

[29]. وګوره: بي بي سي پښتو (۱۰/۵/ ۱۳۹۳ ، لمریز) او طلوع نیوز خبر ویب سایت.

[30]. تلویزون یک (خبرروز دوشنبه ۱۵/ ۳/ ۱۳۹۲ ه ش، (۵/ ۲/ ۲۰۱۷م).

[31]. صفحه فیس بوک رادیو اشنا ، قوس ۱۲, ۱۳۹۲

(c) ketabton.com: The Digital Library

افغان ولسمشر اشرف غني هم په دې باور دی چې مختلف لاملونه په افغانستان کې د اداري فساد زیاتېدلو او پراخېدو ته لار برابره کړې، چې یو هم په لوېدیځو هیوادونو کې د نشه یې توکو ناقانونه غوښتنه ده.

د سیګار رپوټ له مخې پر امریکایي قراردادونو د کمزوري څار له وجې د افغانستان بیارغونې ته په میلیونونو ډالره بېلې شوې پیسې هسې ضایع شوې.بله خوا افغان دولت دومره د له فساده ډګو شبکو په منګولو کې ایسار پاتې دی چې له منځه وړل یې داسې دي لکه پخپله د دولت ډېرې مهمې ستنې چې ړنګې کړې.

سیګار په خپل رپوټ کې اشاره کوي چې د امریکا د متحده ایالتونو د تګلارو یوه برخه د افغان چارواکو په مفسدولو لګیا وه او بله یې په دې چې څرنګه وکړی شي د فساد ریښې وباسي.

د افغانستان پر بیا رغونې د څار امریکایي اداري رپوټ په ښکاره هغه مسئلې راسپړلې چې له کلونو راهیسې افغانان ترې سر ټکوي او رسنۍ یې وخت نا وخته راسپړي.په رپوټ کې دا هم ویل شوي ؤ: د افغانستان اوسنۍ ستونزې چې فساد، بي ثباتي، د وسله والو او قدرت کې ښکېلو ډلو ناقانونه کړنې دي، دا ټول له یوه بل سره داسې تړلي چې له منځه وړل یې ټول نظام ګواښولی شي.[32]

په هېواد کې د بې وزلۍ کچه:

د افغانستان د اقتصاد وزارت او نړیوال بانک د څېړنو له مخې په هیواد کې ۲۰۰۱م کال څخه تر ۲۰۱۲م پورې[33] د خلکو بې وزلي او اقتصادي وضعیت پدې توګه ښودل شوی دی:

لومړی: په افغانستان کې اوسمهال د ټول نفوس ۳۶ سلنه خلک د بې‌وزلۍ له کرښې ټیټ ژوند تېروي او په خپله د افغان ولسمشر اشرف غنی په وینا: هره شپه د هېواد ۱۵ سلنه وګړي وږي ویده کېږي.

له ۲۰۰۱م وروسته په افغانستان کې تر یو څو کلونو پورې امنیت ټینګ شو، د بهرنیانو مرستې زیاتې شوې او له همدې کبله په یو شمېر ټولنیزو او اقتصادی سکتورونو او برخو کې پرمختګونه ولیدل شول؛ خو بیا هم د نړیوال بانک د ارقامو له مخې، په نړۍ کې د فقر د کچې په پرتله، په افغانستان کې د فقر کچه تقریباً ثابته پاتې ده او تر اوسه پورې د فقر کچه کمه شوې نه ده.له ۲۰۰۱ کال وروسته، په هېواد کې د آزاد بازار او سرمایه‌دارۍ نظام یوه نیمګړتیا دا هم وه چې شتمنی یې د محدودو کسانو په ولکه کې ورکړه.

دویم: په ۲۰۰۷م او ۲۰۰۸م کلونو کې د افغانستان د ټول نفوس ۳۶.۳ سلنه خلک د غربت له کرښې لاندې وو. که څه هم په ۲۰۱۱م او ۲۰۱۲م کال کې د غربت سلنه تر یوه بریده کمه شوه، خو په ټوله کې بیا هم تر ډېره ثابته بلل کېدای شی. په ۲۰۱۱م کې دا کچه ۳۵.۸ سلنه شوه او معنا یې دا وه چې د افغانستان ۹ میلیونه وګړي بې‌وزله وو (له هرو ۸ کسانو څخه ۳ تنو یې په غربت کې ژوند تېراوه.

دریم: د افغانستان ډېری نفوس په لرې پرتو سیمو کې مېشت دي او په ډېری توګه د فقر کچه هم په همدغو لرې پرتو او کلیوالو سیمو کې تر ټولو زیاته ده.د نړیوال بانک او د افغانستان د اقتصاد وزارت د ګډې څېړنې او سروې له مخې په دغو لرې پرتو سیمو کې له هرو پنځو تنو څخه څلور تنه د فقر ژوند تېروی. د دې ترڅنګ د کوچیانو له نیم څخه زیات (۵۱.۸ سلنه) هم د غربت له کچې ټیټ ژوند تېروي.

څلورم: د فقر کچه تر ټولو زیاته په شمال ختیزو، مرکزي لوېدیزو، ختیزو او سوېلي ولایتونو کې ده او تر ټولو کمه بیا مرکزي او سوېل لویدیزو ولایتونو کې ده. سره له دې چې په مجموعی ډول په ټولو زونونو کې له شمال ختیزې حوزې پرته، د ۲۰۰۷م په پرتله په ۲۰۱۱م کې د غربت کچه ټیټه شوه

---

32. بي بي سي ویب سایت، ۲۵/ ۶/ ۱۳۹۵ لمریز

33.دغه راپور له (د ستراتیژیکو او سیمه ییزو څېړنو مرکز (۱۲- ۲۳ ثور کال ۱۳۹۲ هـ ش) څخه اخستل شوی دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

پنځم: په ۲۰۰۷م-۲۰۱۲م کلونو کې د افغانستان په بېلابېلو حوزو کې د فقر کچه، چې د حوزو ویش یې په دا ډول دی : سوېل لوېديځ :نيمروز، هلمند ، کندهار ، زابل، ارزګان؛ مرکزی :کابل، کاپیسا ، پروان، وردګ، لوګر، پنجشیر؛ لوېديځ :بادغيس،هرات،فراه؛ شمال :سمنګان، بلخ، جوزجان، سرپل، فرياب؛ سوېل :غزنی، پکتيکا ، پکتيا ،خوست؛ ختيځ :ننګرهار ، کنړ ، لغمان، نورستان؛ مرکزی لوېديز :غور ، باميان، دايکونډی؛ شمال ختيز :بدخشان، تخار ، بغلان، کندز.

د ولايتونو په کچه تر ټولو زياته بېوزلي په کابل کې ده او دغه شمېره له يو ميليون څخه زياته ده، ورپسې په نورو ولايتونو کې،د غربت دغه کچه په لاندې جدول کې کتلی شئ.

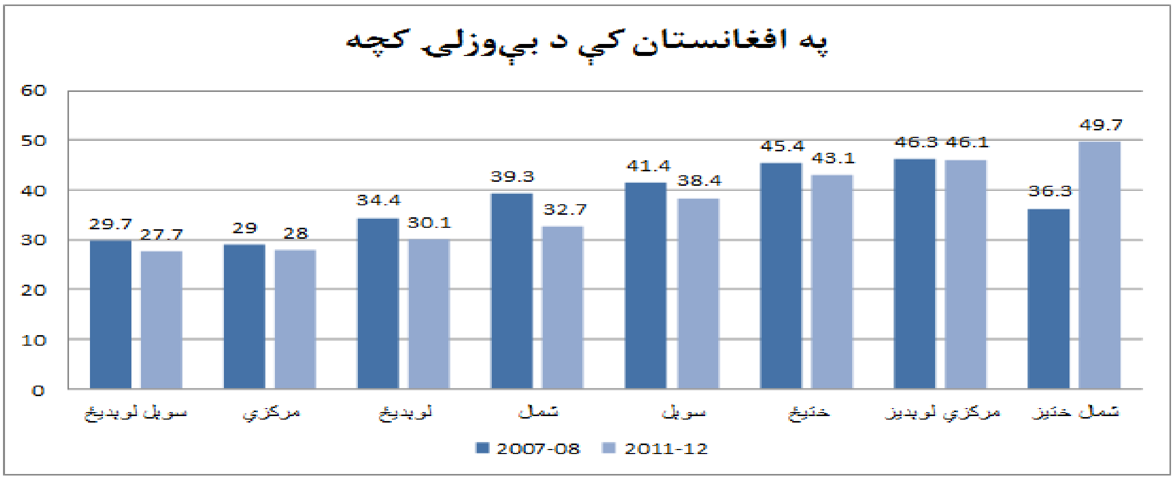

شپږم: په کال ۲۰۱۱م کې افغانستان اقتصاد وزارت او د نړيوال بانک د ګډې څېړنې او سروې له مخې د افغانستان په ځينو ولايتونو کې د غربت کچه په لاندې جدول کې ښودل شوې دي:

ولايت	د بېوزله کسانو شمېره	د افغانستان په کچه سلنه	د ولایت په کچه سلنه
کابل	1033730	11.37	24.4
ننګرهار	663455	7.3	38.2
هرات	660397	7.26	35.3
تخار	610028	6.71	65.4
بدخشان	588060	6.47	62.7
غزني	582792	6.41	45.8
کندز	398554	4.38	40.2
غور	378068	4.16	53.0
لغمان	310730	3.42	63.8
سرپل	308048	3.39	59.1

اووم: په افغانستان کې د فقر راتلونکی وضعيت: په افغانستان کې له ۱۵ کلونو څخه د کم عمر لرونکو ماشومانو ۵۳ سلنه هم په فقر کې شپې ورځې تېروی، چې د خورا بد وضعيت ښودنه کوی. که افغان حکومت دوی ته د زده کړو او له ځوانۍ وروسته د کار زمينې برابرې کړی، نو په هېواد کې به د غربت کچه ډېره راښکته شي؛ ځکه د هغو غريبو خلکو چې عمرونه يې له ۱۵ کلونو پورته وي، ۷۵.۲ سلنه يې بېسواده دي. د هغو غريبو خلکو چې عمرونه يې له ۱۵ کلونو څخه پورته وي، يوازې ۷.۱ سلنه يې ابتدايي ښوونځي بشپړ کړي دي. په بېوزله او غريب پارکې کې د بېکارۍ شرحه هم ۸.۴ سلنه او د نسبي بېکارۍ شرحه ۴۱.۱ سلنه ده.

په بل اړخ کې له هرو ۱۰۰۰ نويو زېږېدلو ماشومانو څخه ۲۲ يې له زېږېدو لږ موده وروسته مړه کېږی او د کرنې او مالدارۍ وزارت په اند ۴۰ سلنه افغانان غذايي مصؤنيت نه لری. له همدې کبله د فقر کچه د اقتصادی پرمختګ، د زده کړو له زياتېدو، د بېکارۍ له کمېدو او زراعت سکتور ته په ځانګړې پاملرنې سره کمېدلای شي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دویم څپرکی

د فقر ناوړه اغیزې اوناخوالې

داچې نیستمني او فقر مصیبت او ستونزې دی، نوطبیعي ده چې په ټولنه کې ناوړه اغیزې پرېږدي او د خلکو عقاید، افکار او سلوک اغیزمنوي، همدارنګه بیلابیلې ناخوالې رامنځ ته کوي لکه: کفر، ناپوهي، جنګونه، رنځونه، بیکاري او داسې نور، چې په لاندې توګه د دې ټولو څرګندونه شوې:

لومړی: ناوړه اغیزې:

۱– د خلکو پر عقایدو د فقر اغیزه:

فقر او خواري د انسان په عقیده باندی منفي اغیز او تاثیر لري، او دا تاثیر بې په هغه چاپیریال کې خورا زیات وي چېرته چې طبقاتي نظام،طغیان ،او سرکشی خپل او ج ته رسیدلی وي او نیستمن وګړي د مغرورو شتمنو تر څنګ ژوند کوي،دغوره پیړیو لویانو (سلف صالحینو) ترمنځ دا خبره مشهوره وه چې: ((**إذا ذهب الفقر إلى بلد قال له الكفر خذني معك** –کله چې فقر کوم وطن ته د تللو اراده وکړي، نو کفر ورته واي چې ماهم له ځان سره یوسه)). او په یوې ماثوره وینا کې راغلي چې: ((**كاد االفقر أن يكون كفرا** - نژدې ده چې فقیري کفر وګرځي)).[34]

نو داچې د فقر او نیستمنۍ اغیزه زیاته ده، آن تر دې چې کله نا کله د یو مسلمان د کفر لا مل هم ګرځي، باید چې یو مسلمان لدغسې مصیبت او بلا څخه په الله تعالی باندې پناه وغواړي لکه څرنګه چې په حدیث کې راغلي چې رسول الله صلی الله علیه وسلم به دغسې دعاء کوله: ((اللَّهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ مِنَ الْكُفْرِ وَالْفَقْرِ [35] - ای الله زه له کفر او فقر نه پر تا باندې پناه نیسم)).

باید چې یو مسلمان د دغسې دعاء ګانو سره سره د فقر د مخنیوي لپاره هم زیاتې هلې ځلې وکړي،پدې باب کې د ځان او خپلې ټولنې په وړاندې مسئولیت ادا کړي، او پرینږدي چې یرغلګر او کفري ځواکونه د اړتیاوو پوره کولو او نیستمنۍ لمنځه وړلو په بهانه مسلمانانو ته په شهدو کې زهر ورکړي، لکه څرنګه چې په ځینې مسلمانو ټولنې کې داسې عملا وشول، او زموږ د هېواد د دې نژدې تاریخ په اوږدو کې دکمونستي نظریه پیکاري کیدل او د کمونستانو هغه شعار زمزمه کیدل چې (کور، کالي او ډوډۍ)، د نوموړې پدې لپاره یو ښکاره بیلګه ده، خو الحمد لله چې پدې اسلامي هېواد کې پدغسې شعارونو او ژمنو ورکولو کمونستان او بوډاګیان یې کامیاب نه شول، او د نوموړی مفکورې علمبردارانو ته په دې ټاټوبي کې د کور په مقابل کې ګور، د کالو په بدل کې کفن، او د ډوډۍ په مقابل کې خاورې ورپه برخه شوې.

او داچې له کمونستي تیري وروسته په هیواد کې د پرلپسې ګډوډیو په نتیجه کې غربي مؤسساتو، مسیحي تبشیریانو او نورو بې لاره کوونکو ځواکونو د ځینې افغانانو د بې لارې کولو لپاره کومې هلې ځلې کړي او په ځینې کمو حالاتو کې خپلو شومو اهدافو ته رسیدلي دي، دا هم یو واقعیت دی چې باید سترګې ورڅخه پټې نه شي، بلکې د دې او د دې په څیر د نورو پېښو او حالاتو د مخنیوي لپاره باید با احساسه افغانان متې را بډوهي، دعوتګران او علماء کرام خپل مسئولیت او جیبه تر سره کړي..

۲– په اخلاقو او تګلارو د فقر اغیزه :

په یو حدیث شریف کې ذکر شوي :"یو سړي د شپې زکات ورکاوه، نو داسې چا ته یې لاس وراوږد کړ چې هغه غل و،سبا مهال چې خلك خبر شول ورته یې وویل تا خو نن شپه غل ته زکات ورکړی، بیایې بل وارچې زکات ویشه، نو په تصادفي ډول زناکارې ښځې ته یې ورکړ،کله چې سبا شو خلکو خبرې کولې چې فلانکي نن شپه هغسې ښځې ته زکات ورکړی دی ،نو په خوب کې ورته څوك راغی ورته یې وویل : ستا زکات ورکول غل ته کیدای شي هغه له غلا نه منع کړي او زناکارې ته ورکول

---

[34] - وګوره : مشکله الفقر وکیف عالجها الاسلام، د استاذ القرضاوي لیکنه ١٥ مخ ، چاپ : مطبعة النهضة الجديدة .

20- - صحيح البخاري : كتاب الزكاة باب (١۴) إذا تصدق على غني و هو لايعلم

[35]. رواه ابن خزيمة و غيره

(c) ketabton.com: The Digital Library

کيداى شي هغه له زنا څخه منع کړي.[36]

په يو حديث کې ذکر شوي چې رسول الله صلى الله عليه وسلم به له قرض نه پر الله باندې زياته پناه غوښتله، نو يو چا ورته وويل: اى د الله پيغمبره څه وجه ده چې له قرض څخه پر الله باندې زياته پناه غواړې؟ نو هغه وفرمايل: ((إِنَّ الرَّجُلَ إِذَا غَرِمَ حَدَّثَ فَكَذَبَ وَوَعَدَ فَأَخْلَفَ)).[37] کله چې يو سړى قرض واخلي او (احيانا) دهغې متعلق خبره کوي، نو دروغ واي او که وعده کيږدي، نو نه يې پرځاى کوي.[38]

نو معلومه شوه چې د قرض له وجې د يو سړي اخلاق منفي لور ته روانيږي او قرض ته زياتره هغه خلک اړ کيږي چې بې وزله او غريب وي. او که مونږ د خپلې ټولنې ځينې هغو بدو وګړو ته وګورو چې په بيلابيلو بداخلاقيو کې اخته دي، نو وبه وينو چې د هغوى د بدعملۍ او بد سلوکۍ لويه وجه فقر دى.

۳- پر فکر باندې د فقر اغيزه :

فکر ته هم نيستمني يو ګواښ او خطر دى، د امام ابوحنيفه رحمه الله شاګرد امام محمد بن الحسن الشيباني رحمه الله په هکله نقل شوي چې: يوه ورځ هغه په مجلس کې ناست و، وينزه ورته راغله خبر يې ورته ورکړ چې وړه ختم شوي، نوهغه ورته وويل: خواره شئ زما له ذهن څخه دې د فقهي څلويښت مسئلې وويستلې. او پخپله د امام صاحب په هکله ويل شوي چې هغه به ويل: ((له هغه چا نه مشوره مه اخلئ د چا په کور کې چې وړه موجود نه وي)).

دا ځکه چې د دغسې شخص فکر به پرګنده او متشتت وي .

رسول الله صلي الله عليه وسلم فرمايي:((**لَا يَقْضِي الْقَاضِي بَيْنَ اثْنَيْنِ وَهُوَ غَضْبَانُ**)).[39] د غصې په حالت کې به قاضي د دوو کسانو ترمنځ فيصله نه کوي.

او فقهاو په غصه او غضب باندى د قاضي سخته لوږه، تنده او نور اغيزناك انفعالات هم قياس کړي دي .[40]

دويم: ستونزې او ناخوالې

هغه ناخوالې او ستونزې چې زمونږ په هېواد کې د فقر او بې وزلې له امله را پاتې دي او پر ټولنه باندې يې ناوړه اغيزه کړې مهم يې پدې توګه دي: ناپوهي ،بيکاري ،ګدايګري، رنځوري، خپلمنځي جنګونه دي، پرديسي او هېواد پريښودنه، او نورو ته احتياج.

۱- ناپوهي:

د روسانو د تجاوز او تيري له امله زمونږ د هېواد يو زيات شمېر ښونځي ړنګ شول. او هغه کوم ښونځي چې د کمونستانو په وخت کې موجود و ډېرو يې خپل د نصاب او زدکړې معيار له لاسه ورکړيو..همداراز پر کمونستي نظام باندې د خلکو د بې اعتمادۍ او د هغوى د مفکورې د نه منلو له امله زيات شمېر زدکوونکو درسونه پريښودل ..د ثانوي مرحلې څخه پورته د دار المعلمينو په شاګردانو کې هم کافي کموالى راغى او يو زيات شمېر د لوړو زده کړو محصلين د بندي کيدو، جهاد کې د برخه اخستلو او يا له هېواد څخه د هجرت کولو له امله له لوړو زدکړو پاتې شول.متاسفانه چې د کمونستي رژيم له سقوط څخه وروسته زمونږ د هېواد تعليمي وضعه ځرنګه چې لازم وه هغسې ښه نه شوه، بلکې په ځينو هغو سيمو کې چې داخلي جنګونو په کې زور واخيست د زدکړې بهير ته پکې زيات تاوانونه ورسيدل.

---

[36]. صحيح البخاري ، كتاب الاستقراض و الحجر ، باب (۱) من استعاذ من الدين

37. متفق عليه

[38]. وګوره: مشكلة الفقر، د يوسف القرضاوي ،ص ۱۵

[39]. صحيح البخاري ، كتاب الأحكام ، باب (۱۳) هل يقضي القاضي و هو غضبان؟

[40]. وګوره: مشكلة الفقر، د يوسف القرضاوي ،ص ۱۵

(c) ketabton.com: The Digital Library

دځینو احصائیو له مخې زموږ د هیواد د بې سوادئ کچه ۹۰ سلنه ښودل شوې،چې لدې امله وجه زموږ هېواد په تعلیم او فرهنګ کې له ډېرو غریبو هیوادونو څخه شمېرل کیږي.[41]

که له یو طرفه د روسانو تیري او په هېواد کې جنګونو زموږ د ولس په تعلیم او تربیې باندې اغیزه وکړه، نو له بله پلوه فقر او بې وزلي هم د وطن د بچیانو د بې سوادئ او له تعلیم څخه د محروم کیدلو سبب شو. زموږ د ولس هغه زده کوونکي چې تعلیم یې نه و پوره کړی د فقر له امله ونتوانیدل چې خپلو زده کړو ته ادامه ورکړي. د هجرت د چاپیریال په هغو شرائطو کې چې یو څه ناڅه د نوي نسل لپاره د زدکړې زمینه برابره وه ځینو فقیرو او بې وزله کورنیو خپل ماشومان د یو کپ مړئ تر لاسه کولو لپاره په کارونو کې مصروف کړل او د زده کړو له نعمت څخه بې برخې پاتې شول.

د کمونستي رژیم له سقوط نه وروسته خپل هېواد ته د یو شمېر مهاجرینو د راستندو او په هېواد کې د شته هېوادوالو د ښوونې او روزنې په خاطر باید چې جدي اقدامات شوي وای، ترڅو په هېواد کې د زده کړې یو مناسب چاپېریال برابر شي او په دې برخه کې لازم پرمختګ رامینځ ته شي، خو هسې ونه شول؛ ځکه چې داخلي مسلسلو جنګونو او ګډوډیو هیوادوال لدغسې نعمت او نورو نعمتونو څخه بې برخې کړل.

د طالبانو د اسلامي امارت په مهال هم د ښوونې او روزنې په بهیر کې کوم پرمختګ ونه شو؛ځکه چې د هېواد شرایط جنګې او له سترو ګواښونو سره مخ و. بیا د نوموړي رژیم له سقوط نه وروسته سره له دې چې هېواد ته بې شمېره پیسې هم راغلې، خو دادی پدې برخه کې لازم انکشاف رامنځ ته نه شو. لکه څرنګه چې په کال ۱۳۹۵ هجری شمسي د سنبلې د میاشتې په ۱۵ نیټه د یونسکو د سازمان په یو راپور کې ویل شوي: «لږ تر لږه یوولس میلیونه افغانان چې عمرونه یې له ۱۵ کالو لوړ دي د بیسوادۍ له کبله زورېږي،د سواد زده کړې د ملي پروګرام له مخې هغه کسان چې عمرونه یې له ۱۵ کلونو پورته دي څلور دیرش سلنه چې اتلس سلنه یې مېرمنې د سواد له زده کړې بې برخې دي».

تېر کال په همدې مناسبت د پوهنې وزارت په جوړې شوې غونډه کې وویل شول چې لس میلیونه افغانان بې سواده دي، خو سږ کال د یو نسکو د موندونو له مخې د بې سوادو کسانو په شمېر کې یو میلیون زیاتوالی راغلی دی. د افغانستان د پوهنې وزارت په ټول هېواد کې د بې سوادۍ کچه ۲۳ سلنه یاده وي.[42]

۲– بیکاري:

بیکاري هم زموږ د ولس هغه ستونزه ده چې فقر پکې زیات رول اداء کوي؛ د ا ځکه چې کله د یو هېواد یا ټولنې نظام - چې هغه حکومت دی- فلج شي او له کاره ولویږي، نو بیا به هلته څنګه خلکو ته د کار زمینې او د روزۍ ګټلو فرصتونه برابر شي؟

افغانستان یو د هغو مملکتونو له جملې څخه دی چې د پرمختیایي هېوادونو په ډله کې راځي چې پدې هېواد کې بیکاري په زیاته انداره سره شتون لري نظر د نورو پرمختیایي هېوادونو په پرتله باندې. د نړیوال بانک د سروې او نظرسنجئ پر اساس باندې چې په ۲۰۱۵ کال کی یې ترسره کړې تقریبا ٪۴۰ خلک بې روزګاره دي او د افغانستان د اوسني حالاتو په کتو سره نور هم زیاتیږی چې په کال ۲۰۱۲ کې یې کچه ٪۴۵ ښودل شوې ده. بیکاري یوه داسې پدیده ده چې د یو مملکت په اقتصاد باندې ناوړه اغیزه او منفي اثرات لري چې ددې په واسطه باندې پر نورو اقتصادي متحولاتو باندې اغیزه کوي یعنې که چیرې په یو مملکت کې بیکاري شتون ولری، نو یقینا هلته د خلکو تقاضا نظر اجناسو ته نه وي؛ ځکه چې عاید شتون نه لري او چې عاید شتون ونه لری، نو خلک د اجناسو د اخیستلو توان نه لري او کله چې تقاضا شتون ونه لري نو عرضه هم نه وي یعنې تولید صورت نه نیسي چې دی ددې باعث ګرځي چې د مملکت کورني ناخالص تولیدات او ملي عاید کمیږي چې د یو مملکت اقتصاد د رکود حالت سره مخامخ کوي، نو کله چې اقتصادي رکود حالت سره مخامخ شي اهمه خبره ده چې دغه مملکت د بودیجوي کسر سره

25 - وګوره: افغانستان در سایه سیاست ،اقتصاد و فرهنګ محمد حلیم تنویر، ص ۱۸۹

42. روزنامه صبح افغانستان,۲۳ جوزا، ۱۳۹۶ هـ ش.

(c) ketabton.com: The Digital Library

مخامخ کیږي بیا په دغه حالت کې ددې مملکت حکومت کچکول په لاس د نورو مملکتونو څخه کومک غواړي او یا هم له نړیوالو مئوسسو نه قرضه غواړي، دا هم په هغه صورت کې د امکان وړ ده چې نړیوالو سره رجسټر وي چې دا هم ځانګړې شرایط لري.[43]

باید په یاد ولرو چې زموږ د هېواد د ظالمانه طبقاتي وضعیت له امله ډېر وړ خلک له کارونو او وظیفو محروم پاتې کیږي، په حکومتي ادارو کې پوستونه او ماموریتونه په زیاترو حالاتو کې د خپلوۍ، رشوت او ډله بازۍ پر بنسټ ترلاسه کیږي، همداراز ځینې هغه کارونه او قراردادونه چې د حکومتي ادارو له پلوه اعلانیږي یوازې د زور واکي او زرلرونکي ورته رسیدګي کولای شي، نه عام خلک.

او که له حکومت نه اخو خصوصي سکتور ته راشو، نو دا به راته جوته شي چې پدې میدان کې هم په مامورینو، اجیرانو او مزدورانو باندې ظلم کیږي، چې یا خو هغوی ته د کار برابر اجرت نه ورکول کیږي، یا د کار له ټاکل شوي وخت (چې اته ساعته یا پوره ورځ دی) له هغې نه په زیات وخت کار کولو باندې مکلف کیږي.

۳- ګدایګري (سوال کول):

زموږ د هېواد په داخل او بهر کې بیلابیل وګړي لکه:سپینږیري،ځوانان، ماشومان، معیوب او تور سرې نورو د سوال لپاره لاسونه اوږدوي ترڅو یو کپ ډوډۍ لاس ته راوړي. یو زیات شمېر کدایګر داسې هم دي چې اړمن او محتاج نه دي یا د کار کولو توانایي لري، خو ګدایګري یې یو عادت او پیشه ګرځیدلې.

که د ګدایګرانو حالاتو ته وکتل شي، نو وبه ګورو ځینې یې د خلکو د خواخوږۍ د راجلبولو په خاطر دروغ وایي،ځینې یې ځانونه او خپل ماشومان د ناروغۍ او یا ټپ (زخم) په حالت کې د سرك یا د لارې پر غاړه دیره کوي،چې په دې طریقه خپل ځانونه او یا د کورنۍ نور غړي د بیمارۍ د زیاتیدو له ګواښ سره هم مخ کوي.دا یو حقیقت کې چې د ګدایګرۍ له لامله زموږ د ټولنې یو شمېر خلک چې بیبلابیلې طبقې دي په بیکارۍ ،تنبلۍ ،ځان بې اعتمادۍ،بد سلوکۍ،د نفس په بې عزتۍ او داسې نورو تباه کوونکو معنوي او مادي ناروغیو کې اخته شول.

نو ایا زموږ د ټولنې حاکمه طبقه او توانمند خلک به د دغسې ناجایزه ګدایګرۍ په مخنیوي کې خپل مسئولیت اداء کړي او یا به زموږ ولس د هغو ګدایګرو په مخنیوي او معالجې کې څه وکړای شي کوم چې پر ځانونو یا خپلو ماشومانو.. باندې ظلم کوي او د یو کپ مړۍ په خاطر د خپلو ماشومانو ژوند په نیشه کولو.. او دې ته په ورته چارو سره په خطر کې اچوي؟ یقینا چې د دغسې ناروا کار منع کول نه یوازې چې د حاکمانو مسئولیت دی، بلکې د ټولنې ټول وګړي پکې شریک دي.

موږ مسلمانان داسې یو دین ته منسوب یو چې د کار و کسب، همت راپیداکولو، پر ځان اعتماد کولو او ځان په عزت کې ساتلو باندې راته امر کوي، زموږ سپیڅلی دین په دې باندې امر کوي چې مسلمان باید غښتلی او قوي وي، یو مسلمان بې له ستختۍ اړتیا سوال ونه کړي داسې نه چې د قیامت له شرمندګۍ او سزا سره مخ نه شي.

رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمایي:((**الْيَدُ الْعُلْيَا خَيْرٌ مِنَ الْيَدِ السُّفْلَى، وَالْيَدُ الْعُلْيَا الْمُنْفِقَةُ، وَالسُّفْلَى السَّائِلَةُ**)).[44] د پاسه لاس له لاندې لاس نه بهتر دی او د پاسه لاس ورکونکی دی او لاندې لاس سوال کوونکی دی.

رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمایلي: ((مَنْ سَأَلَ النَّاسَ أَمْوَالَهُمْ تَكَثُّرًا، فَإِنَّمَا يَسْأَلُ جَمْرًا فَلْيَسْتَقِلَّ أَوْ لِيَسْتَكْثِرْ)).[45] څوك چې له خلكو څخه د هغوي مالونه د خپل مال د زیاتوالي په خاطر وغواړي، نو په حقیقت کې دا د اور یوه سکروټه غواړي، نو خپله خوښه

[43] . ټول افغان،درې نیۍ د ۱۳۹۲ لمریز کال د غبرګولي ۲۳ ،په افغانستان کی بیکاري او د هغه څخه د خلاصون لاري چارې،محمد اعظم (زکریا ۳۰/ ۲/ ۲۰۱۲م

44- صحیح مسلم ، کتاب الزکات

[45]- صحیح مسلم ، کتاب الزکاة

(c) ketabton.com: The Digital Library

يې ده چې ډېره غواړي او که لږه .

رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمايي: ((**لَا تَزَالُ الْمَسْأَلَةُ بِأَحَدِكُمْ حَتَّى يَلْقَى اللهَ، وَلَيْسَ فِي وَجْهِهِ مُزْعَةُ لَحْمٍ**)). [46] له تاسې څخه به د يو چا (ګدايګر) باندې د سوال کولو حالت هميش تر دې پورې وي چې (په قيامت کې) له الله تعالی سره داسې مخ شي چې پر مخ باندې به يې د غوښې کومه ټکړه نه وي پاتې.

د ګدايګرۍ د مخنيوي په موخه:

انس بن مالك رضي الله عنه ويلي: له انصارو نه يو سړی رسول الله صلی الله علیه وسلم ته راغی او د يو څه غوښتنه يې ورڅخه وکړه، نو هغه ورته وفرمايل: ايا په کور کی څه نه لرې ؟ هغه وويل د خره يوه کته شته چې يې اغوندو، او څه يې له ځان لاندې اچوو ،همداراز د اوبو لوښی لرو چې اوبه پکې څښنو. رسول الله صلی الله علیه وسلم ورته وفرمايل: هغه دواړه راوړه ! نو هغه سړي دواړه شيان راوړل. رسول الله صلی الله علیه وسلم دواړه په لاس کې ونيول او اعلان يې وکړ چې: څوك دا دواړه اخلي؟ يو سړي وويل زه دواړه په يو دِرهَم اخلم، هغه بيا اواز وکړ چې څوک يې له يو درهم نه په زياتو پيسو اخلي ؟ نو يو بل سړي وويل زه يې په دوه درهمو اخلم. رسول الله صلی الله علیه وسلم ورته هغه شيان ورکړل دوه درهمه يې ورڅخه واخستل هغه انصاري ته يې ورکړل او ورته يې وفرمايل: پدې يو درهم خواړه واخله او کورته يې يوسه او پدې بل باندې تر خځ واخله او ماته يې راوړه . . نو چې کله يې ترخځ راوستله ورته يې وفرمايل ولاړ شه خس راوړه او خرڅوه يې او بايد چې پنځلس ورځې دې ونه ګورم . هغه سړي همداسې وکړل. بيا وروسته له هغه مودې رسول الله صلی الله علیه وسلم ته پداسې حال کې راغی چې لس درهمه يې لاس ته راوړي و چې په ځينو يې جامې واخستلې او په ځينو خواړه.

نو رسول الله صلی الله علیه وسلم ورته وفرمايل: دا کار تاته لدې بهتر دی چې سئوال کول ستا پر مخ باندی په قيامت کې داغ وي؛ دا ځکه چې سئوال کول پرته له دريو کسانو بل چا ته روا نه دي : هغه څوك چې ډېر محتاج وي او هيڅ نلري، بل هغه څوك چې د بل چا (د سولې) په خاطر يې مال لګولی وي اوبل هغه څوك چې د ويني او قتل په بدل کې ديت ورباندې لازم شوی وي او هغه يې له پوره کولو نه بې وسې وي . [47]

يوسف قرضاوي صاحب وايي: په پورتني حديث شريف کی مونږ ګورو چې :

الف- د الله تعالی استازي صلی الله علیه وسلم هغه سړي ته له زکات يا صدقاتو له مال نه څه ورنکړل؛ ځکه چې هغه قوي او پر کسب باندې قادر و.

ب- حديث شريف د بيکارئ د منځه وړلو پداسې يو ګام باندې مشتمل دی چې انساني نظامونو د اسلام له ظهور څخه وروسته له اوږدو پيړيو وپيژندلو.

ت- د الله تعالی استازي صلی الله علیه وسلم ګدايګر په مادي موقتي مرستې ځواب نه کړ او نه يې يوازې د ګدايګرئ نه د منع کيدو وعظ ورته وکړ، بلکې د مشکل د علاج طريقه يې ورته وښودله او هغه مشکل يې ورته په کاميابه طريقه حل کړ.

ث- ددې ښودنه يې ورته وکړه چې څرنګه کولای شي د خپل توان برابر وسايل -که لږ وي او که زيات وي- په کار واچوي، ترڅو له ګدايګرئ منع شي او خپله اړتيا په هغه څه رفعه کړي چې ورسره موجود دي .

ج- ددې ښودانه يې ورته وکړه چې دکوم کار پواسطه حلاله روزي لاس ته راوړل کيږي هغه عزتمند کسب دی، که څه هم د خسو کيڼيو راوړل او خرڅول وي، ترڅو په سوال کولو سره د مخ د اوبو له تويولو څخه انسان بچ شي.

ح- داسې کار ته يې وهڅولو چې دهغه دشخصيت،توان،شرايطو او چاپيريال سره مناسب و او د کار اله (وسيله) يې ورته په ګوته کړه چې په تردد او حيرانتيا کې پاتې نه شي.

---

[46]- صحيح مسلم ، كتاب الزكاة ، باب النهى عن المسئلة

[47]- حديث په: (**سنن أبي داود ، كتاب الزكاة، باب ۲۵**) کې ذکر شوی.

خ- پنځلس ورځې فرصت يې ورته ورکړ تر څو له هغې نه وروسته د الله تعالى استازي صلى الله عليه وسلم ته معلومه شي چې نوموړې كار ورته مناسب دی او كه نه او غوښتنه يې ورباندې پوره كيږي او كه نه؟ نو كه چيرته مناسب نه وي او يا يې غوښتنه نه پوره كوي بله طريقه ورته وښايې.[48]

۴- رنځوري او ناروغي:

په دې كې شك نشته چې زمونږ په هېواد كې د پرديو او پر موږ باندې تپل شوو جنګونو پر صحت او روغتيا باندې ناوړه اغيزې پريباسلې دي،خو داهم څرګنده ده چې زمونږ د ولس د فقر او خواريځ له وجې له پخوا راهسې هېواد د رنځونو او بيماريانو پر ضد مقاومت كې پاتې راغلی او له پخوا راهسې مو ټولنه د ډاكترانو او د طبي وسايلو له نشتوالی او يا كمبود سره مخ وه.

په ډېر تاسف سره بايد ووايو چې د هېواد د بيارغاونې په ډګر كې لكه د نورو برخو په څير په صحي برخه كې هم ډېرې بوديجې مصرف شوي او مصرفيږي، خو هغه مطلوبه نتيجه ورباندې مرتب نه شوه او په هېواد كې د بيا رغاونې پر پروسې پيل كيدو باندې د كافي وخت په تيريدو اوس لا هم زمونږ هېواد وال د ډېرو عادي ناروغيو لكه د معدې، ګردې، توبركلوز، محرقې او داسې نورو ناروغيو د درملنې په موخه له هېواد نه بهر سفرونه كوي.

ايا موږ د دې ناروغيو متخصصين ډاكتران نه لرو؟ او كه ستونزه په دويانو كې ده، كه هر څه وي،خو بيا هم ملامتيا مو حكومت او چارواكو ته ورګرځي، چې ولې د موجوده ستونزو حلولو ته پوره پاملرنه نه كوي؟ او ولې د شخصي ګټو په نظر كې نيولو سره د خلكو په حياتي مسايلو باندې لوبې كوي.

بايد ووايو چې كه له يوه اړخه د هېواد د ورانې او ويجاړېدو د راپاتې اثراتو له امله مو ټولنه د ناروغيو په مهار كولو كې پاتې راغلې، نو له بله اړه د عامو هېواد والو فقر او بې وزلې هم د ناروغيو په زياتيدو او خپريدو كې له پوره زوره كار اخلي. او دغه پدېده د فقر او نيستئ يوه ناخواله او بده اغيزه ګڼل كيږي، د دې حقيقت له ډېرو بيلګو څخه يوه بيلګه (په ۱۱/ ۸/ ۱۳۹۲ لمريز كې) د صحت عامې هغه راپور دی چې وايي: له (۱۵۰۰۰۰) هيوادولو څخه زيات د هيپيتات په ويروس اخته دي، چې دا شمېره د وخت په تيريدو سره زياتيږي؛ ځكه چې په هيواد كې د دې ناروغۍ (او دې ته ورته) په هكله دخلكو د آګاهۍ كموالی، د تعليم كموالی، او د ټولنې فقر دی.[49]

۵- خپلمنځي جنګونه :

د روسانو له شكست او كمونستي رژيم له سقوط څخه وروسته په هېواد كې د جنګ او جګړو لپاره كوم شرعي مبرر او دليل موجود نه و چې يو مسلمان دې د بل مسلمان وينه توی كړي. لكن د قوم او ولس د ځينو وګړو د بدو تصرفاتو او شخصي مصلحتونو مخكې كولو پر بنسټ هېواد يو ځل بيا د داسې مصيبت او عذاب سره مخ شو چې له هغه ړومبني څخه څو ځله ستر او خطرناك و او پدغو جنګونو كې زياتره د ولس د عامو وګړو برخه اخستل د فقر او نيستئ په وجه و، چې لدې لارې ځان ته مال او پيسې پيدا كړي او خپل اقتصادي مشكل پرې حل كړي.

هغو وګړو چې په ناحقه سره يې د يو مسلمان په قتل كې برخه اخستې وي بايد چې په خپلو كړو وړو پښيمانتيا ښكاره كړي، الله تعالى ته توبه وباسي او كه داسې ونكړي، نو له الهي ګرفت او عذاب نه به خلاص نه شي.

او د هغه وګړو كار هم الله تعالى ته سپارو كومو چې جنګونو ته د ثواب ترلاسه كولو يا د وضعې د سمون په بنياد وردانګلي وي الله تعالى به د هغوی فيصله كوي او نژدې ده تاريخ او راروان شرايط او حالات داهم راپه ګوته كړي

30- فقه الزكات، د يوسف القرضاوي ۸۹۴/۲- ۸۹۷

49. ډاكټر عطاء فطرت، فيس بک ۳/۱۱/ ۲۰۱۷م(Atta Fitrat November 3/ 2017

(c) ketabton.com: The Digital Library

چې څوک پر حق او څوک پر ناحقه و.

د دې لپاره چې له پورتنيو ناخوالو - چې عمده سبب يې فقر او نيستي ده - زموږ ټولنه وژغورل شي پکار ده چې قوم او ولس ته يو ښه بديل وړاندې کړو چې هغه اسلامي حکومت قايمول او شرعي نظام نافذول دي، داسې حکومت چې په ټولنه کې عدل او انصاف رامنځ کول ته لومړيتوب ورکړي، د رعيت هوساينه او آرامي يې له مهمو موخو څخه وي ، د هېواد د بيارغاونې لپاره پداسې يو اقتصادي شامل پلان باندې کار وکړي چې چې له يوه اړخه هېواد آباد شي او له بله اړه بيکاره هيوادوالو ته د روزی دلاس ته راوړلو لارې هوارې شي، په هيواد کې د طبقاتي نظام جوړې وباسي او د ظلم درغليو او شخصي ګټو پاللو پرمخ کلک ديوالونه ودروي.

۶- پرديسي او هېواد پرېښودنه:

له پخوا راهسې زموږ د وطن ډېر ځوانان به د غريبۍ او بد اقتصادي وضعيت له کبله زياتره دوو ګاونډيو هېوادونو پاکستان او ايران ته تلل، چې ايران ته به په تګ کې ډېر ستونزې موجود ؤ، او تر اوسه پورې دغه مشکل لا نه دی حل شوی.

کله چې پروسږ (په ۱۳۹۵ لمريز کې) د حکومت لخوا په پاکستان کې د مهاجرينو د راستنيدو غوښتنه وشوه، او هورې پر مهاجرينو باندې د هغه ځای حکومت لخوا ډېرې بدې ورځې راغلې، نو يو زيات شمېر مهاجر وطنوال خپل هېواد ته راستانه شول،حکومت او اړونده مئوسساتو چې د راستنو شوو هېوادوالو لپاره يو څه مرستې په نظر کې نيولې وې څه يې ورکړ شوې، خو بيا وروسته هغه مرستې هم د درغليو ښکار شوې، او له هغوی سره چې د حکومت لخوا د ځمکو او نمرو و کومې وعدې شوې وې، هغه تش پر کاغذ او يا په خوله باندې وينا پاتې شوه.

له بده مرغه چې پدغسې او هغسې وعدو او برنامو کې په خپله ځينې حکومتي جهاګيرداران، غصب کوونکي او درغلي کوونکي لاسونه داخليږي چې په يو نامه او بل نامه د خپلو ځانونو لپاره وهنې او جهاګيرداری کوي، الله تعالی دې دغسې خاين، غاصب او درغلي کوونکي لاسونه لنډ کړي!

له تير کال راهسې ډېرراستانه شوي هېوادوال وليدل شول چې لدې بدې ورځې - چې په خپل ټاټوبي کې له لوږې، بيچارګۍ او بيکارۍ سره مخ شول- بيرته د پاسپورټونو په وسيله پاکستان ته ولاړل..او که ځينې غافله وګړو ته دغه واقعيت يو حقيقت نه بريښني، نو د پاسپورټونو دفترونو، او د پاکستان سفارت يا قونصلګريو ته دې ورشي او هلته دې يو معلومات وکړي، د افغانستان او پاکستان ترمنځ پولو او بندرونو ته دې دې ورشي، او بيا دې پاکستان ته هم ولاړ شي او هلته دې له خپلو هېوادوالو وپوښتي!

دا خو د هغو بيچاره وطنوالو ګزارش ؤ چې زموږ په څنګ کې له موږ سره دوو رقيبو ګاونډيو هيوادونو ته اړتيا لري، ترڅو پکې واوسيږي او يو کپ مړی پکې پيدا کړي او هغه وګړي چې غربي او کفري هېوادونو ته ورځي،که څه هم ځينې يې له شتمنو کورنيو څخه دي، خو بيا هم د هغوی وطن پرېښودنه او هلته ځای پر ځای کيدل يا اقامت غوره کول زموږ د ټولنې او هېواد په ګټه نه دي، او د نوو او تنکيو ځوانانو د انحراف او بد اخلاقه کيدو حقيقت خو له هيچا پټ نه دی.

له رب العالمين څخه سوال کوو چې: زموږ په هېواد کې داسې يو اسلامي عادلانه او پياوړی نظام رامينځ ته شي چې د نورو ننګونو ترڅنګ د خپل وطن د پرېښودنې ننګونې ته هم چمتو والی ولري!

۷- نورو ته احتياج:

د يوانسان بل داسې يو انسان ته اړتيا چې هغه يې له مجبوريت نه بده استفاده وکړي، يا يې مرسته او تعاون مشروط کړي، همدارازد يوې ټولنې يا يو هېواد بل هېواد دغه ډول احتياج ځينې وخت له ستونزو او مشکلاتو سره مخ کوي، لکه عملا وليدل شول چې ځينې ګاونډي هېوادونه – په ځانګړې توګه رقيبان هېوادونه – د خپلو ګاونډيانو له مجبوريت او اړتيا نه بده استفاده کوي. زموږ په هېواد کې د کمونستي کودتا نه وروسته کله چې اسلامي مقاومت او د کفر او الحاد پر ضد باندې مبارزې ته سخته اړتيا وه او پدې مورد کې د ځينې ګاونډي هېوادونو مرستې او کومک ته اشد ضرورت راپيداشو، نو بيا وليدل شول چې له مقاومت او جهادي بهير سره د مرسته کوکلو په بدله کې يې خپلې ځينې داسې ګټې په

(c) ketabton.com: The Digital Library

نظر کې نيولې وې کومې چې زموږ د ملت او هېواد په تاوان او ضرر تماميدې..

نو د فقر او نيستمنئ يوه ناخواله او منفي اغيز په انفرادي کچه او د هېواد په کچه نورو ته احتياج او اړتيا ده، الله تعالی دې زموږ د هېواو الو اړتياوې له خپلو لا محدودو خزانو څخه پوره کړي!

بايد چې يو مسلمان د حاجتونو د رفع کولو او د استغناء په نيت سره چې الله تعالی يې مستغني او له خلکو بې پروا کړي دغه دعاء ووايي: ((اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ الْهُدَى وَالتُّقَى وَالْعَفَافَ وَالْغِنَى.[50] اى الله زه له تا څخه د هدايت، پرهيزګارئ، پاکدامنئ، موړوالي او بې حاجتئ سوال کوم)). په حديث کې راغلي چې رسول الله صلی الله عليه وسلم به دغه دعاء کوله.

که چيرې موږ په هېواد کې يو داسې اسلامي غښتلی نظام ولرو چې په اقتصادي ډګر کې په خپلو پښو باندې ولاړ وي،او نورو هېوادونو ته اړتياو نه لري، نو کولی شي چې د خپل رعيت او ملت هويت، تشخص، کتلور اوثقافت هم په بشپړه توګه باندې وساتي؛ ځکه چې د ځينو هېوادونو اقتصادي مرستې – په ځانګړې توګه د کفري هېوادونو مرستې له ځان سره فرهنګي، فکري او نورې موخې او اهداف لري، چې نن سبا يې دغه پديده هېوادوالو ته ښه روښانه ده.

---

[50]. مسلم

(c) ketabton.com: The Digital Library

دريم څپرکی

د هېواد زيات محتاجه وګړي

قرآن کريم د ټولنې هغه وګړو ته چې مالي توانايي ونه لري، اړمن او محتاج وي د فقير او مسکين اصطلاح کارولې ده. د دغه اصطلاح لاندې د محتاجو وګړو بېلابېل ډولونه راځي که هغه سوالګر وي يا سوال نه کوي ، په بدن روغ وي ، ناروغ او معذور وي،سړی وي او که ښځه.

داچې زموږ په هېواد کې له څلورو لسيزو زيات دوامداره جنګونه وشو، د دوو لويو يرغلګرو (روسانو، امريکايانو او متحدينو يې) پدې بې چاره اوبې دفاع ولس باندې بېلابېلې اسلحې وازمايلې. چې بالآخره د لويو بشري ناورينونو لامل وګرځېد او د ځاني تاوانونو ترڅنګ يې زيات مالي تاوانونه هم رامېنځ ته کړل چې لدې او نورو سببونو په وجهې د ولس زياتره وګړي له بيچاره ګۍ او فقيرۍ سره مخ شول. په لاندې نقاطو کې د هيواد د زياتو بيچاره وګړو د احتياج څرګندونه او بيا د هغوی کفالت کولو لارې چارې ذکر شوي دي:

لومړی: بې وزله ښځې:

داچې د اسلامي دين او د وطن د ساتنې په خاطر د يرغلګرو په دفعه کولو کې زياته ونډه د ځوانانو وه، همدارنګه د جنګونو په دواړه طرفه ليکو کې زيات برخه لرونکي خپله افغانان و، نو د ځوان نسل د شهادتونو او مړينو له امله په هېواد کې يو زيات شمېر ځوانمې کونډې پاتې شوې چې د محتاجو خلکو په کتار کې لومړی همدغه طبقه ښځې راځي، بيا وروسې هغه ښځې د مېړونو په شتون کې هم په کار اوکسب باندې مکلفي دي يا سوال او ګدايګري کوي.

۱- په اسلام کی د ښځې مقام :

د طبيعت او واقعيت په بنا سره ښځه نيمه ټولنه، نيم ولس او د ماشوم لومړی مدرسه او ښونځی دی.د اسلام سپيڅلی دين چې د بشريت د لارښوونې او د ژوند مکمل نظام دی، د ژوند د نورو اړخونو او برخو په څير يې دښځې په هکله هم پوره لارښونې کړې دي. له اسلام نه مخکې په جاهلي ټولنه کې ښځې ته د حيوان په څير هم نه کتل کيدل .کفارو مشرکانو د ښځو وجود نه منلو او نه ورته په کوم حيثيت باندې قايل و، نو الله تعالی په خپل کتاب کې دغه کار وغندلو ويې وفرمايل: ((وَإِذَا بُشِّرَ أَحَدُهُم بِٱلۡأُنثَىٰ ظَلَّ وَجۡهُهُۥ مُسۡوَدّٗا وَهُوَ كَظِيمٞ ﴿٥٨﴾ يَتَوَٰرَىٰ مِنَ ٱلۡقَوۡمِ مِن سُوٓءِ مَا بُشِّرَ بِهِۦٓۚ أَيُمۡسِكُهُۥ عَلَىٰ هُونٍ أَمۡ يَدُسُّهُۥ فِي ٱلتُّرَابِۗ أَلَا سَآءَ مَا يَحۡكُمُونَ ﴿٥٩﴾)).[51] او کله به چې لدوی نه يو چا ته د لور (زيږېدو) زيری ورکړ شو ،نو مخ به يې (له خفګانه) تك تور واوخت او له غصې به ډک شو، له خلکو به پټ شو د هغه څه د ناخوښئ له امله چې خبر يې ورکړ شوی (بيا به يې پدې فکر کولو چې دغه لور) سره د سپکاوي (د خلکو له بېغور سره سره) وساتي او که په خاوروکې يې (ژوندې) ښښه کړي؟ خبردار بد دي هغه څه چې دوی يې پريکړه کوي .

د ښځې د مقام د اوچتولو او پر هغوی باندې د ناخوښئ د منځه وړلو لپاره د اسلام دين هغه حقيقت رابرسيره کړ چې په ټولنه کې نر او ښځه يو له بله څخه دي چې پر همدې دواړو باندې دنيا آباده ده، الله تعالی فرمايي: ((يَـٰٓأَيُّهَا ٱلنَّاسُ ٱتَّقُواْ رَبَّكُمُ ٱلَّذِي خَلَقَكُم مِّن نَّفۡسٖ وَٰحِدَةٖ وَخَلَقَ مِنۡهَا زَوۡجَهَا وَبَثَّ مِنۡهُمَا رِجَالٗا كَثِيرٗا وَنِسَآءٗۚ وَٱتَّقُواْ ٱللَّهَ ٱلَّذِي تَسَآءَلُونَ بِهِۦ وَٱلۡأَرۡحَامَۚ إِنَّ ٱللَّهَ كَانَ عَلَيۡكُمۡ رَقِيبٗا ﴿١﴾)).[52] اې خلکو! له خپل هغه رب څخه ووېرېږئ چې له يوه نفس يې راپيدا کړئ او له هغه يې د ده جوړه راپيدا کړه او له دواړو يې ډېر نارينه او ښځې خواره کړل، هم د هغه الله په نسبت تقوی ولرئ چې په خپلو کې غوښتنې پرې کوئ او هم د خپلوۍ په اړه، بې شکه چې الله ستاسو څارونکی دی.

---

[51]- النحل ۵۸ - ۵۹

[52]. النساء ۱

(c) ketabton.com: The Digital Library

د هغه بدې انګیرنې د منځه وړلو لپاره چې ناپوهه خلک د لورانو په زیږیدو خفه کیږي، الله تعالی هغه حقیقت رابرسیره کړ چې دا زما کار دی چې چا ته زوی ورکوم او که لور ((لِّلَّهِ مُلْكُ ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلْأَرْضِ ۚ يَخْلُقُ مَا يَشَآءُ ۚ يَهَبُ لِمَن يَشَآءُ إِنَٰثًا وَيَهَبُ لِمَن يَشَآءُ ٱلذُّكُورَ ﴿٤٩﴾)). [53] باچاهي خاص الله تعالی لره ده ،هر څه ته چې یې اراده وشي پیدا کوي یې، چا ته چې یې خوښه شي لوڼئ ورکوي او چا ته چې یې خوښه شي زامن ورکوي.

لکه څرنګه چې الله تعالی په دنیا کې ښځه له سړي سره د هغه د حیثیت او مقام برابر د خپلو حقوقو خاونده ده، د آخرت په لحاظ هم الله تعالی ورته د عمل برابر ثواب او پاداش ورکوي، پدې معنی چې څرنګه ښځه له سړي سره په دنیا کې د خپل حیثیت برابر حقوق لري په آخرت کې هم دخپل عمل برابر حقوق (ثواب او پاداش) ورکول کیږي الله تعالی فرمایلي:((وَمَن يَعْمَلْ مِنَ ٱلصَّٰلِحَٰتِ مِن ذَكَرٍ أَوْ أُنثَىٰ وَهُوَ مُؤْمِنٌ فَأُو۟لَٰٓئِكَ يَدْخُلُونَ ٱلْجَنَّةَ وَلَا يُظْلَمُونَ نَقِيرًا ﴿١٢٤﴾)). [54] او څوک چې نیک عمل وکړي له نارینو او ښځینو، پداسې حال کې چې ایمان لرونکی وي، نو داکسان جنت ته بوځم، چې د نقیر (خرما د زړي شا داغ) په اندازه تیری به ورباندې ونه شي.

له اسلام نه مخکې په عربي جاهلي ټولنه کې ښځه له مدني او مالي حقوقو څخه بې برخې او محرومه وه او هغې ته به د یو حیوان په څیر کتل کیدل، همداوه چې د اسلام د لمر په راختلو سره هغه له خپلو ټولو حقونو برخورداره شوه او په قران عظیم الشان کې یې د ښځو په نامه یو سوت (النساء سورت) رانازل شو په کوم کې چې د ښځو زیاتره هغه حقونه په برخه شوي چې دوی ورڅخه محرومې وې لکه مهر ، میراث او د اسې نور مالي او مدني حقونه. او داچې په سړو کې د ښځو په وړاندې د ترحم عاطفه پیدا او لاپسې قوي شي، د اسلام د ستر پیشوا او د الله تعالی د استازي صلی الله علیه وسلم په عمل او ویناو سره ډېر داسې څه بیان او څرګند شو چې د دې محروم مخلوق د حقونو پر ساتنې باندې تاکید کوي، د حدیثو په یو راویت کې راغلي چې رسول الله صلی الله علیه وسلم وفرمایل: ((اللَّهُمَّ إِنِّي أُحَرِّجُ حَقَّ الضَّعِيفَيْنِ: الْيَتِيمِ، وَالْمَرْأَةِ)). [55] ای الله زه ډاروم او ملامتوم هغه څوک چې د دوه کمزورو: یتیم او ښځې حق اخلي. له عایشې رضي الله عنها نه پوښتنه وشوه چې رسول الله صلی الله علیه وسلم به په کورکې څه کول هغه وویل د خپل کوروالو (بیبیانو) په خدمت (او دهغوي سره په کارکی مرسته کولو) کې به مشغول و ، او کله به چې د لمانځه وخت داخل شو اودس به یې وکړ او لمانځه ته به راووتلو . [56]

دا چې د رسول الله صلی الله علیه وسلم بیبیانی له څلورو څخه زیاتې وې پدې کې د نورو حکمتونو ترڅنګ یو حکمت داهم و چې په عملي زندګۍ کې د هغوی مالي سرپرستي له هغوی سره مرسته، تعاون، ښه چلند او اخلاق د هغوی له لارې امت ته انتقال شي چې هغوی هم ورپسې اقتدا وکړي.

د مومنانو مور عایشه رضي الله عنها فرمایي ((یوه ورځ یوه ښځه چې دوه لوڼئ ورسره وې زموږ کورته رانـنوتله او څه خوراک یې وغوښت ،نو ما پخپل کور کې پرته له یوې کجورې بل څه ونه موندل. هغه کجوره مې ورته ورکړه، هغې دوه ټوټې کړه یوه ټوټه یې خپلې یوې لور ته ورکړه او بله یې بلې ته او پر خپله مخه ولاړه .کله چې رسول الله صلی الله علیه وسلم راغلی ما د غه کیسه ورته وکړه، نو هغه وفرمایل: چا ته چې الله تعالی لوڼئ په برخه کړي او بیا د هغوی ښه پالنه وکړي،هغه لوڼئ به ورته په آخرت کې له اور نه نجات او پرده وګرځي)). [57]

د حدیثو په یو بل راویت کې راغلي رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمایلي: ((څوک چې درې لوڼئ،یا درې خویندې،او یا دوه لوڼئ ولري او پر هغوی لګښت (خرچه) کوي، هغوی ته ادب ورزده کړي، د هغوی ښه سرپرستي او

---

[53]- الشورى ۴۹
[54]- النساء ۱۲۳
38- سنن ابن ماجه
39- صحيح البخاري ، كتاب النفقات ، باب (۸) خدمة الرجل في أهله
40-- صحيح البخاري ، كتاب الزكاة ، باب (۱۰)
41- - سنن أبي داود : كتاب الأدب ، باب (۱۳)

(c) ketabton.com: The Digital Library

پالنه وکړي،تر هغه وخت پورې د هغوی پالنه وکړي چې د واده مهال ته ورسيږي او بيا يې د واده انتظام وکړي، نو هغه ته جنت لازم شو)).[58]

۲– زموږ په ټولنه کې د ښځو محرومتيا:

داپه ډاګه ده چې زموږ د ټولنې د تيري يوه زياته برخه پر ښځو باندې تحميل شوې، موږ پخپله ټولنه کې ګورو چې زياتره ښځې له ميراث نه بې برخې دي،او ځينې ښځې له مهر څخه محرومې دي، همدارنګه د هېواد په بعضې قبايلي سيمو کې ښځې د يو سامان او يا څاروي په څير پلورل کيږي چې لدې امله دغسې خلک د پيغمبر صلی الله عليه وسلم د هغه وعيد مصداق ګرځيدلي چې فرمايي: ((الله تعالی داسې فرمايلي: درې کسان داسې دي چې زه به ورسره د قيامت په ورځ جنګ کوم : يو هغه شخص چې زما په نامه عهد (تړون) وکړي او بيايې مات کړي، بل هغه سړی چې ازاد انسان د پيسو په مقابل کې وپلوري او (هغه پيسې) مصرف کړي ، او بل هغه څوک چې په مزدور باندې کار وکړي او د کار بدله او مزدوري ورنکړي)).[59]

نو راځئ چې د خپل دين د تعليماتو سره سم خپلو خويندو ته د هغوی حقوق ورکړو،ترڅو مو د الله په وړاندې مسئوليت اداء شي او د دښمنانو له نيوکو هم خلاص شو. زموږ دښمنان چې کله دغه ظالمانه چلندونه ګوري، نو بيا د اسلام پر دين باندې نيوکې کوي، د هغوی اکثريت د اسلام د سپيڅلي دين حقانيت د مسلمان په عمل باندې پيژني او دي ته نه ګوري چې د اسلام دين د وګړو په کردار نه پيژندل کيږي، بلکه لومړی بايد حق وپيژندل شي او بيا پر هغې باندې د خلکو عملونه وتلل شي.

۳– بايد د ښځو حقونو ته پاملرنه وشي:

الله تعالی فرمايي: ((وَلَهُنَّ مِثْلُ الَّذِي عَلَيْهِنَّ بِالْمَعْرُوفِ)).[60] د ښځو هم (پرنارينه و) څه حقونه دي چې په غوره توګه يې اداء کړي لکه دنارينه وو چې پر ښځو حقونه دي.

په حِجّة الوِداع (د مخه ښې حج) کې چې رسول الله صلی الله عليه وسلم د عرفات او لوی اختر په ورځ کومه خطبه ولوستله، په هغې کې يې اسلامي امت ته ډېرې مهمې توصيې او سپارښتنې وکړې چې يوه توصيه له ښځو سره د ښه چلند کولو او هغوی ته د حقونو ورکولو په هکله وه، رسول الله صلی الله عليه وسلم وفرمايل: ((**فَاتَّقُوا اللَّهَ فِي النِّسَاءِ فَإِنَّكُمْ أَخَذْتُمُوهُنَّ بِأَمَانِ اللهِ وَاسْتَحْلَلْتُمْ فُرُوجَهُنَّ بِكَلِمَةِ اللهِ،وَلَكُمْ عَلَيْهِنَّ أَنْ لَا يُوطِئْنَ فُرُشَكُمْ أَحَدًا تَكْرَهُونَهُ، فَإِنْ فَعَلْنَ ذَلِكَ فَاضْرِبُوهُنَّ ضَرْبًا غَيْرَ مُبَرِّحٍ وَلَهُنَّ عَلَيْكُمْ رِزْقُهُنَّ وَكِسْوَتُهُنَّ بِالْمَعْرُوفِ**)).[61] نو له الله څخه د ښځو په حق کې ووډار شئ، يقينا چې تاسې هغوی د شريعت د پيروی د امانت په اساس اخستې دي (نکاح مو ورسره کړې ده) او د هغوی عورتونه مو د الله تعالی د حکم پر بنسټ ځانونو ته روا کړي دي،پر هغوی ستاسو دا حق دی چې په خپلو کورونوکې داسې څا ته اجازه ورنکړي چې تاسې يې بد ګڼئ، نو که داسې يې وکړل بيا يې داسې ووهئ چې ډېر سخت نه وي، او پر تاسې د هغوی حق خوراک او په ښه طريقې سره جامه ورکول دي.

زمونږ په ټولنه کې دې ته ډېره اړتيا ده چې ښځو ته ته خپل حقوق ورکړل شي او هغه ښځه ښځې چې له خوارئ او غريبئ سره مخ دي په سهي توګه د هغوی پالنه او کفالت وشي په ځانګړې توګه بې وزله کونډې، رسول الله صلی الله عليه وسلم فرمايي: ((**السَّاعِي على الأَرْمَلَةِ وَالمِسكينِ كالمُجاهِدِ في سَبيلِ الله، أَو كالَّذي يَصُومُ النَّهارَ،ويَقُومُ اللَّيْلَ**)).[62] کونډې او بې وزله ته پاملرونکی (په اجرکې) د الله تعالی په لار کې د جهاد کوونکی سره يو برابر دی او يا د هغه چا په څير دی چې ورځ يې په روژې او شپه يې په لمانځه تيريږي.

په هيواد کې بايد د دې هڅه وشي چې بې وسه او بې وزلو ښځو لپاره د يو منظم پلان له لارې د کفالت لړۍ پيل شي، ترڅو وکولاشو له يوه پلوه د ښځو د ګدايګرۍ –چې خورا زيات ناوړه نتايج پرې مرتب کيږي– مخنيوی وشي او له بله پلوه شرعي

42- صحيح البخاري، كتاب البيوع ، باب (١٠٦) اثم من باع حرا
60 . البقرة ٢٢٨.
[61] صحيح مسلم
44- صحيح البخاري، كتاب الأدب ، باب الساعي على الأرملة

(c) ketabton.com: The Digital Library

مکلفیت او مسئولیت اداء شي.

د حکومت او نظام لخوا د کفالت او مالي مرستو ترڅنګ باید په ټولنه کې د عامو خلکو آګاهی ته هم پاملرنه وشي، په کلو، قریو او د ښارګوټو په داخل کې د بې وزلو ښځو د مرستې لپاره صندقونه کېښودل شي، همدا راز د بې وزلو ښځو خپلوان د هغوی لازمی سرپرستۍ او کفالت ته وهڅول شي.

د ښځو د بې وزله پاتې کېدو د مخنیوي په برنامه کې باید دا انګیزه هم راپیدا شي چې د ښځو ګدایګري کول او د بې وزله ښځو مرسته نه کول یو ټولنیز ظلم دی چې توانمند خلک ورباندې ماخوذ دي باید دغه ظلم او تیري ته نور د پای ټکی کېښودل شي.

او هغه ښځې چې دکار او کسب توان لري، نو باید چې حکومت هغوی ته مناسبې پروژې په کار واچوي لکه: د لاسي ګنډنې، ماشیني ګنډنې، اوبدل او داسې نور،چې لدې لارې له یوه اړخه د هغوی اقتصادي ستونزې د کار او کسب کولو له په وسیله حل شي او له بله اړخه د هغوی د کار او کسب انتاج د ټولنې په پرمختیا او ترقۍ کې ولګول شي.

باید د اسلامي مکلفیت پر بنسټ د حکومت له پلوه د ښځو د شان برابر او د شرعي لارښوونو سره سم داسې پروژې په کار واچول شي چې اساسي هدف یې د ښځو د مشکلاتو حل کول او د هغوی عزت لوړول وي،او د پروژو په تطبیق کې داسې اړخونو یا مئوسساتو ته اجازت ورنکړ شي چې دښځې عزت او مقام ته صدمه رسوي او که داسې نه وي، نو زموږ د ټولنې د بې وزله ښځو ستونزې به حل نه، بلکې زیات به شي.

دویم:بې وزله ماشومان:

د اسلام سپیڅلی دین د انساني ټولنې د غوښتنو په لړ کې د ماشوم پالنې او تربیې ته هم پوره پاملرنه کړې او د هغې د عزت او ساتنې په هکله یې لازمي لارښوونې کړې .له اسلام نه مخکې د جاهلیت په زمانه کې مشرکانو خپل اولادونه د فقر او لوږې له ویرې وژول، نو الله تعالی په قرانکریم کې د دې کار غندنه او مخنیوی وکړ، الله تعالی فرمایي: ((**وَلَا تَقْتُلُوٓاْ أَوْلَٰدَكُمْ خَشْيَةَ إِمْلَٰقٍ ۖ نَّحْنُ نَرْزُقُهُمْ وَإِيَّاكُمْ ۚ إِنَّ قَتْلَهُمْ كَانَ خِطْـًٔا كَبِيرًا ﴿٣١﴾**)).[63] تاسې خپل بچیان د لوږې له وېرې مه وژنئ هغوی او تاسې ته خو روزي موږ درکوو. بیشکه د هغوی وژل لویه ګناه ده. همدارنګه فرمایي: ((**وَلَا تَقْتُلُوٓاْ أَوْلَٰدَكُم مِّنْ إِمْلَٰقٍ ۖ نَّحْنُ نَرْزُقُكُمْ وَإِيَّاهُمْ**)).[64] او تاسې خپل اولادونه د لوږې له ویرې مه وژنئ مونږ تاسې او هغوی ټولو ته روزي درکوو.

په اسلام کې د ماشوم سرپرستي او د هغه د پالنې مسئولیت لومړی د هغه د پلار مور او بیا د هغوی د نه موجودیت په صورت کې د هغه په نژدې خپلوان باندې دی،مګر د خپلوان د نشتوالي یا د بې وزلۍ په صورت کې دغه مسئولیت حاکم ته راجع کیږي او د دې مسئولیت په اړه به پوښتنه کیږي، رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمایي:((**كلُّكم راعٍ، وكلُّكُم مسؤُولٌ عنْ رَعِيَّتِهِ**)).[65] هر یو له تاسې نه شپونکی دی او له هر یو به د هغه د رعیت او ماتحت په هکله پوښتل کیږي .

باید وویل شي چې په عمومي توګه په فقیرو او نیستمنو ټولنو کی د ماشومانو په وړاندې په درسته او سهي طریقه مسئولیت نه ادا کیږي، نو همدا وجه ده چې زموږ په هیواد کې ماشومان د خورا زیاتو ستونزو او مشکلاتو سره لاس په ګریوان دي ،د هغوی حقوق ورکول خو لاپریږده بلکې پر هغوی باندې ظلم او تیری کیږي. ځینې هغه ماشومان چې د منډې او

---

63. الاسراء ۳۱
64. الأنعام ۱۵۱
65. متفق علیه

(c) ketabton.com: The Digital Library

ترڅو جوګه دي د روزئ او رزق تر لاسه کولو په خاطر د لوی خطرسره مخ دي .د تنکي ماشومانو په سختو کارونو کې مشغولیدل، د هغوی ناوړه استخدام، ګدایګري کول، دا ټولې هغه ناخوالی دي چې زموږ د ولس د بې وزلۍ او فقر له امله رامنځ ته شوي دي.

د قوس ۲مه نیټه (کال ۱۳۹۲ لمریز) د افغانستان د کار، ټولنیزو چارو..د راپور له مخې په هېواد کې ۳.۱ میلیونه ماشومان د بېلابېلو خطرونو له ګواښ سره مخ دي. د ځینو ارقامو له مخې، ۲،۱ میلیونه ماشومان دا مهال په درنو کارونو بوخت دي.
افغان ماشومان وايي چې لا هم له سختو ستونزو سره لاس او ګرېوان دي، د دولت لخوا یې لاسنیوی نه دی شوی او د خپل ژوند د تأمین لپاره خپل راتلونکي ته اند ېښمن دي.

تاسې څه فکر کوئ زموږ د ټولنې هغه ماشومان چې د سختو کارونو په کولو مجبور شوي او یا له خپل توان څخه څو چنده زیات بار وړي ایا هغوی د خواخوږئ، همدردئ او ترحم وړ نه دي ؟

حقیقت دادی چې موږ په خپله ټولنه کې دغه ماشومانو ته د څارویو په څیر هم ونه کتل.اسلام چې کله څاروي باندې د مهربانۍ امر کوي،څو یې خاوند وربانذې د هغه له توان څخه پورته بار یو نه سي، نو په طریقه اولی سره دغه مهرباني او ترحم پر یو ماشوم باندې په کار دی .

زموږ د ټولنې هغه ماشومان چې د ژوند یوه برخه یې په ډېرانونو او چتلځیو کې د کباړ راټولو په خاطر تیریږي، د صحت ،او روغتیا د خرابوالي له یو لوی ګواښ سره هم مخ دي او څه فکر کیږي هغه ماشومان چې ګدایګري او سوال کول پیشه ګرځیدلې او یا د قاچاق په نقلولو کې استخدامیږي انساني طبیعت به یې روغ او سالم پاتې شي او که داچې ټولنه دې له هغوي نه صرف نظر شي ؟

د بې وزله ماشومانو ژغورنې ته اړتیا:

راځئ چې د خپلو بچیانو د پالنې په څېر د ولس د بې وزله ماشومانو غم وخورو او د هغوی د ژغورنی لپاره متې را بډ وهو.
زما په نظر د هغوی په ژغورنه او پالنه کې باید دا لاندې نکات په نظر کې ونیول شي:

ا - د قوم او ولس هر ماشوم د تعلیم او تربیې له اساسي زده کړو برخمن شي.

ب- هغه خیریه بنسټونه چې د ماشومانو د ژغورنې لپاره کار کوي لږ او محدود دي، نو دې ته اړتیا ده چې د ماشومانو د ژغورنې لپاره کافي او مطلوب خیریه بنسټونه تاسیس شي.

ج- د ماشوم د پالنې او هغې ته د روزئ د ګټلو د کسبونو ترڅنګ د هغوی د سالمې تربیې او روزنې لپاره لارې چارې هواري شي.

د- که یو بنسټ یا یا کومه مئوسسه غواړي د بې وزله ماشومانو لپاره د حرفوي زده کړو مرکز پرانیځي، نو د هغوی د توان برابر کسبونه او پروګرامونه ورته دایر کړي، چې د هغوي د عمر او جسمي طاقت په نظر کې نه نیولو سره پداسې څه مکلف نه کړای شي چې له وسې او توان یې پورته وي، څو پرهغوی باندې د ظلم کولو په وعید کې رانه شي ،اود دښمنانو د هغې نیوکې مورد ونه ګرځي چې وايي: په اسلامي هیوادونو کې ماشومان په درنو کارونو مکلف کیږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دریېم: یتیمان:

په اسلامي شریعت کې یتیم هغه چا ته وايي چې پلار يي مړ شوي وي، پداسې حال کې چې دې بلوغ ته نه وي رسيدلی.[66]

یتیمان او يا پلار مړي د ټولنې د زياتو بې وزلو او محتاجو طبقو څخه شمېرل کيږي؛ دا ځکه چې یتیم د پلار له نعمت او د هغې له سرپرستۍ نه بې برخې او محروم وي او پدې طبقه کې ځيني هغه ماشومان چې پرته له مور نه د کورنۍ بل کوم سرپرست هم نلري زيات محتاج بلل کيږي، چې د ژوند له سختو تکليفونو او کړاوونو سره مخ وي.راځئ چې د دې بې وزله طبقې په لاس نيوي او ژغورنه کې دا لاندې مهم نکات په نظر کې ونيسو:

۱- یتیم پالنه یوه مهمه دیني فريضه ده:

د اسلام سپيڅلي دين د داسې بې وزلو ماشومانو سره په غوره چلند او د پر ښې سرپرستۍ او هغوی ته پر ښې پاملرنې باندې تاکيد کوي،له هغوی سره د هر ډول بدچلند مخنيوي کوي او د هغوی د حقونو د ضايع کولو په کلکه سره غندي،چې دغه مفهوم د قرانکريم او نبوي احاديثو په يو شمېر نصوصو کې ذکر شوی دی، د نمونې په توګه:

أ. الله تعالی فرمايي: «وَلْيَخْشَ ٱلَّذِينَ لَوْ تَرَكُوا۟ مِنْ خَلْفِهِمْ ذُرِّيَّةً ضِعَـٰفًا خَافُوا۟ عَلَيْهِمْ فَلْيَتَّقُوا۟ ٱللَّهَ وَلْيَقُولُوا۟ قَوْلًا سَدِيدًا ﴿٩﴾».[67] او ودې ويريږي هغه خلك كه چيرته د هغوی له مړينې وروسته د هغوی کمزوري اولادونه (ماشومان) پاتې شي، نو د هغوی اړوند به انديښنه وکړي، همداسې دې د نورو د اولادونو په هکله له الله تعالی څخه وډارشي او له هغوی سره دې سم چلند وکړي او سمه خبره دې ورته کوي.

ب.الله تعالی فرمايلي: «وَلَا تَقْرَبُوا۟ مَالَ ٱلْيَتِيمِ إِلَّا بِٱلَّتِى هِىَ أَحْسَنُ حَتَّىٰ يَبْلُغَ أَشُدَّهُۥ».[68] او مه نزدې کيږئ د یتیم مال ته، مګر په هغه طريقه چې سمه وي ،څو چې زلميتوب ته ورسيږي.

پدې آيت شريف کې الله تعالی د یتیم د مال په ساتنه امر کوي او پدې تاکيد کوي چې سرپرست يې بايد په مال کې ناجايزه تصرف ونکړي، مال يې په پوره امانتداری ورته وساتي او چې کله له يتيمتوب څخه ووځي (بالغ شي) په پوره توګه يې ورته وسپاري لکه چې پدې بل آيت کې يې هم وضاحت شوی دی: «وَٱبْتَلُوا۟ ٱلْيَتَـٰمَىٰ حَتَّىٰٓ إِذَا بَلَغُوا۟ ٱلنِّكَاحَ فَإِنْ ءَانَسْتُم مِّنْهُمْ رُشْدًا فَٱدْفَعُوٓا۟ إِلَيْهِمْ أَمْوَٰلَهُمْ ۖ وَلَا تَأْكُلُوهَآ إِسْرَافًا وَبِدَارًا أَن يَكْبَرُوا۟».[69] تاسې يتيمان وازمايې تردې چې کله زلميتوب ته ورسييږي، نوکه هوښيارتيا مو ورڅخه وليده خپل مالونه ورته وسپارئ او د هغوی مالونه په اسراف او زياتي سره مه خورئ ددې له وېرې چې ستر به شي (او مالونه به يې ستاسې له تصرف نه ووځي)   د فقهې پوهانو پدې خبره باندې اتفاق کړی چې کوم يتيم تصرف نه شي کولی د هغه سرپرست به يې په سمه طريقه په مال کې تصرف کوي. همدارنګه علماء پدې خبره اتفاق لري چې شتمن او غني سرپرست به د هغه له مال نه د ځان لپاره څه نه اخلي او نه مصرفوي او نه به ورڅخه خوراك کوي او فقير او نيستمن سرپرست (څوک چې يې مال په کار اچوي) پداسې توګه به ورڅخه خوراک کوي چې اسراف او زياتی پکې نه وي، لکه څرنګه چې الله تعالی د همدغه مخکيني ايت په اخر کی فرمايي: « وَمَن كَانَ غَنِيًّا فَلْيَسْتَعْفِفْ ۖ وَمَن كَانَ فَقِيرًا فَلْيَأْكُلْ بِٱلْمَعْرُوفِ ۚ.او هغه څوک چې غني وي، نو ځان دې د هغه له ماله وساتي، او که څوک فقير وي نو په جايزه طريقه دې (د حق زحمې برابر) ورڅخه دخپل خوراک لپاره اخلي).

---

[66]- وګوره : الفقه الاسلامي وأدلته د کتور وهبة الزحيلي ، ٨ \ ٧٩ ،چاپ دار الفکر.
[67]- النساء ٩
[68]- الأنعام ١٥٢
[69]- النساء ۶

(c) ketabton.com: The Digital Library

د مومنانو مور عايشه رضي الله عنها وايي:((دغه آيت د يتيم د سرپرست په هکله نازل شوی، نو که چيرې هغه نيستمن وي د خپل کار او زحمت په اندازه دې وورځخه خوراك کوي)). او د حديثو په يو بل يو روايت کی ذکر شوي: يو سړي له رسول الله صلی الله عليه وسلم څخه پوښتنه وکړه چې زما هيڅ مال او داراي نشته او يتيم مې له سرپرستۍ لاندې دی، نو هغه ورته وفرمايل: د خپل يتيم له مال نه داسې خوراک کوه چې اسراف او زياتی کوونکی نه وې، د هغه له مال څخه د ځان لپاره بچت کوونکی نه وې، همداراز د هغه پر مال باندې خپل مال ساتونکی نه وې.[70]

۲- د يتيم پالنې اجر او ثواب :

الله تعالی فرمايي: ((وَيَسْـَٔلُونَكَ عَنِ ٱلْيَتَـٰمَىٰ ۖ قُلْ إِصْلَاحٌ لَّهُمْ خَيْرٌ ۖ)).[71] ای پيغمبره دوی له تا څخه د يتيمانو په باره کې پوښتنه کوي، نو ورته ووايه د هغوی لپاره ښيګڼه غوښتل غوره کار دی)). پدې وينا کې الله تعالی د يتيمانو د اصلاح او سمون ،د هغوی سره ښه چلند او د هغوی ښه سرپرستي يو بهترين عمل وګڼلو.

رسول الله صلی الله عليه وسلم پخپله يوه وينا کې د يتيم د سرپرستۍ او پالنې ثواب او اجر داسې ذکر کوي:((**كَافِلُ الْيَتِيمِ لَهُ أَوْ لِغَيْرِهِ أَنَا وَهُوَ كَهَاتَيْنِ فِي الْجَنَّةِ**)) [72] د يتيم سرپرست که يتيم يې خپلوان وي او يا ورځخه پردی وي، زه او هغه به په جنت کی داسې يو (د دووه ګوتو - مسواکه او منځنې - په څير نژدې).

رسول ل الله صلی الله عليه وسلم فرمايلي: ((**خَيْرُ بَيْتٍ فِي الْمُسْلِمِينَ بَيْتٌ فِيهِ يَتِيمٌ يُحْسَنُ إِلَيْهِ، وَشَرُّ بَيْتٍ فِي الْمُسْلِمِينَ بَيْتٌ فِيهِ يَتِيمٌ يُسَاءُ إِلَيْهِ**))[73]" د مسلمانانو په کورونو کې بهتر کور هغه دی چې پکی يتيم وي ښه چلند ورسره کيږي او د مسلمانانو په کورونو کې بد کور هغه دی چې پکې يتيم وي او بد چلند ورسره کيږي.

۳- د يتيم پالنې په اړه احساس را پيداکول:

له بده مرغه زموږ په ټولنه کې د يتيم ،او پلار مړي د مقام، د هغه سهي تربيې او سالمې پالنی ته توجه نه ده شوې، پدې خبره باندې ډېر ښکاره دليل په ټولنه کې د ځينو يتيمانو بد رالويدل او بيا د شر په کارونو کې اخته کيدل دي، نو که غواړو ټولنه د پرمختيا ، آرامۍ او تمدن په لور روانه کړو بايد چې د يتيم پالنې او سالمې روزنې ته ځانګړې پاملرنه وکړو ، ترڅو ټول يتيمان په ټولنه کې مصلح او نيك وګړي وګرځي او د هېواد په پرمختيا کی يې له استعدادونو کار واخستل شي.

يتيموب څه عيب نه دی بلکې عيب پدې کې دې چې په ټولنه کې د يتيمانو سالمې پالنې ته پاملرنه ونه شي، زموږ پيغمبر صلی الله عليه وسلم هم يتيم و، الله تعالی د هغه پالنې لپاره ډېر ښه اسباب برابر کړل. الله تعالی فرمايي: ((أَلَمْ يَجِدْكَ يَتِيمًا فَـَٔاوَىٰ ۝٦)).[74] ايا ته مو يتيم نه وې ګرځولی، چې استوګنه او د سرپرستۍ اسباب مو درته برابر کړل .

د عربو په جاهلي ټولنه (او د مکې په ښار کې) کې الله تعالی د خپل پيغمبر استازي صلی الله عليه وسلم پالنې او سرپرستۍ ته غوره لارې چارې برابرې کړې،د هغه مبارک زيږيدل داسې مهال رامنځ ته شول چې پلار يې وفات و، نو نيکه يې عبد المطلب ډېره ښه پالنه وکړه، بيا د هغه له وفاته وروسته تره يې ابوطالب سرپرستي او پالنه پر غاړه واخيسته.

د دغه احسان په يادولو سره الله تعالی خپل استازي صلی الله عليه وسلم ته بيا دا امر کوي چی د يتيم سرپرستۍ او پالنې ته خاص توجه کوه او له هغه سره له بد او ناوړه چلند نه ځان وژغوره چې دغه خطاب يې امت ته هم شامل دی: ((فَأَمَّا ٱلْيَتِيمَ فَلَا تَقْهَرْ ۝٩)). [75] نو پر يتيم باندې قهر او غصه مکوه.

---

[70] - وګوره: الفقه الإسلامي و أدلته ، دکتور وهبة الزحيلی ، ۵/ ۴۳۲

[71]- البقرة ۲۲۰

[72]- صحيح مسلم ، كتاب الزهد ، باب فضل الإحسان إلى الأرملة و المسكين و اليتيم

[73]- سنن ابن ماجه ، کتاب الأدب

[74]- الضحی ۶

[75]- الضحی ۹

(c) ketabton.com: The Digital Library

بايد په ياد ولرو چې د جهاد او هجرت پر مهال چې د يرغلګرو (روسانو او كمونستانو) د ظلمونو او د هغوى پر ضد د جهاد او مقاومت له امله زمونږ په قوم او ولس كې زيات شمېر يتيمان راپاتې شول او د هغوى د كفالتونو او سرپرستۍ په لړ كې نه يوازې د هغوى خپلوانو يې سرپرستي وكړه ،بلكې د اسلامي نړۍ له ګوټ ګوټ څخه مسلمانانو د هغوى همدردي او مرستې ته راودانګل. د يو شمېر اسلامي مئوسساتو لكه :اسرا (الوكالة الإسلامية..) جمعية قطر الخيريه،لجنة الدعوة الاسلامية،هيئه إغاثة الاسلامية, هيئة التراث الإسلامي، اونورو د هجرت او جهاد په وختونو كې په پاكستان كې زمونږ د هېواد د زيات شمېر يتيمانو كفالتونه وكړل، د نوموړو مئوسسو زياتره كفالتونه او مرستې له خليج هيوادونو څخه وې.

له بده مرغه چې د سپتمبر د ١١ پېښې (كال ٢٠٠١م) څخه وروسته دغه كفالتونه او مرستې كمې شوې او د زيات شمېر يتيمانو كفالتونه لغوه شول ، چې لدى امله يو زيات شمېر يېتميان او د هغوى كورنۍ له اقتصادي ستونزو سره مخ شوې.

په موجوده وخت كې چې د هېواد په داخل كې د حكومت له لارې د يتيمانو د مرستې لپاره كومې برنامې روانې دي د نوموړو مئوسساتو له كفالتونو او مرستو سره يې هيڅ مقارنه او پرتله شي كيداى؛ دا ځكه چې د حكومت اړونده ادارې د دې كارلپاره خاصه او معلومه بوديجه نه لري او هغه كومې مرستې چې د حكومت له بوديجې يا له يو ځاى او بل ځاى ترلاسه كيږي، لومړى له خاينو لاسونو تيريږي او بيا يتيم او كورنۍ ته يې چې څه رسيږي هغه ډېر كم او نا چيز وي.

نو بايد چې زموږ مسلمان ولس هم د اسلامي مسئوليت او ديني وجيبي پربنسټ -لكه د خليجي اوعربي نړۍ د ولسونو په څير - د يتيمانو كفالت او سرپرستې ته راودانګي ترڅو له هغو سترو اجرونو او ثوابونو برخمن شي، كوم چې د يتيم په پالنې او كفالت سره حاصليږي. زموږ وطنوال بايد د نورو خلكو مرستو او كومكونو ته نور سترګې په لار نه شي، بلكې د خپلو محتاجو او اړمنو وګړو اړتيا په خپله پوره كړي او د يتيمانو د لاس نيوي په خاطر بايد چې له داخل څخه د كفالت لړۍ پيل شي. زموږ په شتمنو وګړو كې بايد دغه احساس پيدا شي او با احساسه وګړي بايد پدې ډګر كې ډېر څه وكړي..

بايد په ياد ولرو زموږ په ټولنه كې د بې وزله خلكو دحقونو د ناخبرۍ، هممدارز په ټولنه كې د ظلم او تيري د عام كيدو له امله د يتيمانو حقونه هم ضايع كيږي، ځينې هغه ظالم خلک چې د ييتمانو وارثان او د هغوى خپلوان دي،د هغوى شرعي او ثابت حق ورڅخه تړوري، همدارز ځينې حكومتي چارواكي يتيمانو ته په راغلو كفالتونو او مرستو كې ناجايزه تصرفات كوي،د دغه انفرادي او ټولنيز ظلم د مخنيوي په خاطر پدې ځاى كې موږ د هغو نصوصو يوه نمونه ذكر كوو چې د يتيمانو حق خوړونكو او پر هغوى باندې د ظلم كوونكو سزا پكې بيان شوى ده:

أ. الله تعالى فرمايي: ((إِنَّ ٱلَّذِينَ يَأۡكُلُونَ أَمۡوَٰلَ ٱلۡيَتَٰمَىٰ ظُلۡمًا إِنَّمَا يَأۡكُلُونَ فِي بُطُونِهِمۡ نَارٗاۖ وَسَيَصۡلَوۡنَ سَعِيرٗا ١٠)) [76] بيشكه هغه كسان چې د ييتمانو مالونه په ظلم سره خوري، بيشكه چې دوى په خپلو خيټو كې له اوره پرته بل څه نه اچوي او ژ دى چې اور ته به ننوځي.

ب. د رسول الله صلى الله عليه وسلم په يوى وينا كې د يتيم مال خوړل له اوو تباه كونكو ګناهونو څخه شمېرل شوى، فرمايي: ((**اجتَنِبوا السبْعَ الموبِقاتِ، قالوا: يا رسولَ الله! وما هُن؛ قالَ: الشِّرْكُ باللهِ، والسحْرُ، وقَتْلُ النَّفْسِ التي حَرمَ الله إلا بالحق، وأكلُ الربا، وأكلُ مالِ اليتيمِ، والتَّوَلي يومَ الزَحْفِ، وقَذْفُ المُحْصَنَاتِ المؤمِناتِ الغافلاتِ**)). [77] له اوو تباه كوونكو ګناهونو ځانونه وساتئ! صحابه و وويل: اى د الله پيغمبره! هغه كوم دي، هغه وفرمايل: له الله سره شرک كول، جادو كول، په ناحقه سره څوک وژل، سود خوړل، د يتيم مال خوړل، په جنګ كې شاه اړول او د پاكو ناخبرو مومنو ښځو تورن كول.

---

[76]ـ النساء ١٠

-58 متفق عليه

(c) ketabton.com: The Digital Library

ج. رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمایلي: ((اللَّهُمَّ إِنِّي أُحَرِّجُ حَقَّ الضَّعِيفَيْنِ: الْيَتِيمِ، وَالْمَرْأَةِ)).[78] ای الله! زه هغه څوک ګنهګار بولم چې د دوه کمزور: ښځې او یتیم حق ضایع کوي (او خپل امت د هغوی له حق تلفۍ نه ویروم).

نو راځئ چې په ټولنه کې د تییمانو، ښځو او کمزورو او بې وسه خلکو پالنې او مرستې ته پوره پاملرنه وکړو، ترڅو مو دخپل حبیب صلی الله علیه وسلم په خوښۍ ترلاسه کولو سره رب العالمین او پالونکی ذات مل او مدد ګار شي، رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمایي: ((ابْغُونِي فِي الضُّعَفَاءِ، فَإِنَّمَا تُرْزَقُونَ، وَتُنْصَرُونَ بِضُعَفَائِكُمْ))[79] تاسې زما رضا او خوښي د کمزورو خلکو په لاس نیوي کې ولټوئ، بیشکه تاسې سره مدد د کمزورو له مخه کیږي او تاسې ته روزي هم د هغوی په خاطر درکول کیږي.

۴- د یتیم ښوونې او روزنې ته ځانګړې پاملرنه:

باید چې په هیواد او ټولنه کې د یتیمانو ښوونې او روزنې ته زیاته پاملرنه وکړو او که داسې ونه شي او هغوی لدې نعمت نه بې برخې پاتې شي، نقصان او تاوان به یې خپلو کورنیو او خپلوانو پورې منحصر نه وي، بلکې ضرر او اذیت ټولنې ته هم رسیږي. حکومت، خیریه ټولنې او شتمن خلک د دې طبقې د کفالت او مرستې په لړۍ کې د هغوی لپاره د ښوونې او روزنې بیلابیل فرصتونه برابر کړي، که له یوه پلوه د یتیم له کورنۍ سره نقدي او مالي مرسته کیږي، باید چې د هغې ترڅنګ د یتیم تعلیمي کفالت هم وشي.

یتیمانو ته د تعلیمي فرصتونو او تعلیمي چاپیریال په برابرولو کې باید دې زیر شو چې په ټولو حالاتو او شراطو کې یتیمانو ته پر روزنتونونو باندې اکتفاء ونه شي، بلکې د هغې پر بدیلو موثرو لارو باندې هم وشي، د مثال په توګه:

۱. د روزنتونونو ترڅنګ باید چې په حکومتي او شخصي نمونه یي ښوونځیو او مدرسو کې د یتیمانو لپاره هم د خاصي پالنې تر سیورې لاندې د زده کړې فرصتونه برابر شي؛ دا ځکه چې پداسې یو چاپیریال کې - چې ټول پکې د روزنتون په څیر یتیمان نه وي - یتیم ته په طبیعي چاپیریال کې د وخت تیریدو موقع ورکوي. او له بله پلوه د ښوونکو او پلار لرونکو زده کوونکو له همدردۍ او خواخوږۍ څخه هم برخمن کیږي.

۲. د یتیمانو سرپرستان او کفالت کوونکي باید چې د نقدي کفالت ترڅنګ یتیمانو ته په ځانګړو نمونه یي او ممتازو ښوونځیو او مدرسو کې د زده کړې په موخه زمینه برابره کړي اوبیا پدې پروسه کې هغوی د خپلې څارنې او ارزونې لاندې ونیسي، پداسې طریقه چې د ښونځي او یا مدرسې له ادارې سره وخت په وخت تماس کې کیږي، مثلاً د مکفول یتیم د ارزونې لپاره یوه خاصه فورمه ولري چې په اړونده معلوماتو باندې مشتمله وي..

۳. که د ځینې ظروفو او شرایطو پر بنسټ دا اړینه وي چې یتیم باید په روزنتون کې تعلیم وکړي، نو بیا د هغو یتیمانو لپاره چې خپلو کورونو ته تګ او راتګ کولی شي دا ضروري نه ده چې حتما دې د دار الایتام په لیله کې ووسیږي؛ ځکه چې د خپل کلي او یا د خپلې کورنۍ په چاپیریال کې د کورنۍ، خپلوانو او ګاونډیانو ترڅنګ د یتیم وسیدل هغه له طبیعي نشأت څخه برخمن کوي.

۴.باید چې په روزنتونونو کې اداري او تدریسي عمله، همداراز کار کوونکي د یتیم له حقونو څخه خبر وي او د هغوی د پالنې پر غوښتنو باندې پوهه ولري ترڅو د هغوی سالمه روزنه ترسره شي.

۵. په روزنتونو او یا په نورو تعلیمي مرکزونو کې د یتیم د زدکړې او تعلیم سره سره باید هغو یتیمانو ته چې عمرونه یې د بالغوال] مرحلې ته نژدې وي کسبونه او حرفوي پروګرامونه هم وښودل شي، چې په پخپل راتلونکې کې د هغې له لارې که اړتیا یې وي روزي لاس ته راوړي .

[78]- سنن ابن ماجه (كتاب الأدب)

[79]- سنن أبي داود ، كتاب الجهاد ، باب(77) فى الانتصار بذى الخيل و الضعفة، وفي صحيح البخاري كتاب الجهاد، باب من استعان الضعفاء و الصالحين فى الحرب، بلفظ "هل تنصرون الابضعفاءكم".

(c) ketabton.com: The Digital Library

خلورم: معيوبين:

هغه څوک چې د بدن کوم غړى يې له منځه تللى او يا له کاره ولويدلى وي، يا دائمي رنځور وي او يا د جسم د کمزورئ له امله کار او کسب نه شي کولى معيوب او معذور بلل کيږي.

د بدن د غړو جوړوالى او په کار باندې توانايي يو نعمت دى، خو په مختلفو سببونو سره ځينې وګړي لدې نعمت نه محروميږي، چې بيا دغسې انسان د شريعت د لارښوونو پر بنسټ له ځينو مکلفيتونو نه معاف کيږي او په ټولنه کې د خلکو د مرستې او همدردۍ زيات وړ او مستحق ګرځي. په قرانکريم کې الله تعالى فرمايلي دي:

أ. ﴿لَّيۡسَ عَلَى ٱلۡأَعۡمَىٰ حَرَجٞ وَلَا عَلَى ٱلۡأَعۡرَجِ حَرَجٞ وَلَا عَلَى ٱلۡمَرِيضِ حَرَجٞ﴾. 80 په نابينا باندې کوم حرج او ګناه نشته، او پر ګوډ باندې هم او په رنځور باندې هم کوم حرج نشته (کله چې له جهاد څخه کيني).

ب. ﴿لَّيۡسَ عَلَى ٱلضُّعَفَآءِ وَلَا عَلَى ٱلۡمَرۡضَىٰ وَلَا عَلَى ٱلَّذِينَ لَا يَجِدُونَ مَا يُنفِقُونَ حَرَجٌ إِذَا نَصَحُواْ لِلَّهِ وَرَسُولِهِۦۚ﴾.[81] نشته ګناه پر کمزورو، رنځورانو او پر هغه چا چې په جهاد کې د لګښت لپاره مال نلري، کله چې هغو په الله او د هغه د استازي په وړاندې باور او اخلاص لرونکي وي.

ج. ﴿لَّا يَسۡتَوِي ٱلۡقَٰعِدُونَ مِنَ ٱلۡمُؤۡمِنِينَ غَيۡرُ أُوْلِي ٱلضَّرَرِ وَٱلۡمُجَٰهِدُونَ فِي سَبِيلِ ٱللَّهِ بِأَمۡوَٰلِهِمۡ وَأَنفُسِهِمۡۚ فَضَّلَ ٱللَّهُ ٱلۡمُجَٰهِدِينَ بِأَمۡوَٰلِهِمۡ وَأَنفُسِهِمۡ عَلَى ٱلۡقَٰعِدِينَ دَرَجَةٗۚ وَكُلّٗا وَعَدَ ٱللَّهُ ٱلۡحُسۡنَىٰۚ وَفَضَّلَ ٱللَّهُ ٱلۡمُجَٰهِدِينَ عَلَى ٱلۡقَٰعِدِينَ أَجۡرًا عَظِيمٗا ٩٥﴾.[82] له جهاد څخه ناست مومنان پرته له خاوندانو د معيوبيت څخه او هغه خلک چې د الله په لار کې په خپلو مالونو او ځانونو سره جهاد کوي برابر نه دي، الله تعالى په خپلو مالونو او ځانونو سره جهاد کوونکو ته پر ناستو خلکو باندې يوه درجه غوره والى ورکړى دى او لدې ټولو سره الله تعالى ښه وعده (د جنت) کړې ده، او الله فضيلت ورکړې محاهدينو ته پر ناستو خلکو په لوى اجر سره.

۱- په جهاد کې معيوب شوي وګړي:

زمونږ په تير جهاد او قربانيو کې – د روسانو او کمونستانو پر ضد - زيات شمير خلک معيوب او معذور شول معذور، چې لاتر اوسه پورې يې يو زيات شمير د ژوند د سختيو او مشکلاتو سره لاس په ګريوان دي او د خلکو مرستې ته سترګې په لار دي. د دوى له جملې نه ځيني داسې معذور هم شته چې د ډيرې بې وسې له امله د سرکونو او لارو په سرونو او څواو کې د خير خيرات غوښتنې په موخه ناست وي، آن تر دې د کال په سختو موسمونو کې هم په ډاګ او آزاده فضاء کې وخت تيروي. بايد چې دغسې ډير بې وزله معيوب لدې خوارئ او سختيو نه وژغورل شي، با احساسه او شتمن خلک د هغوى پوره لاس نيوى وکړي.

همداراز د هيواد او ټولنې ټولو وګړو لاس نيوي او مرستې ته پوره پاملرنه وشي، البته هغه معيوب او معذور وګړي چې د کار کولو يو څه توان لري د هغوى لپاره مناسبې پروژې په کار واچول شي:

۲- د عامو معيوبونو لپاره پروژې:

بايد چې د معيوبينو لپاره د هغوى د جسمي توان او غوښتنې برابر د مناسبو کسبونو زده کولو په پروژو کې زياتوالى راشي؛ دا ځکه چې تراوسه پورې د دوى لپاره دغه پروګرامونه محدود دي او زياتره د اطرافو او قريو

---

[80]- الفتح 17
[81]- التوبة 91
[82]- النساء 95

(c) ketabton.com: The Digital Library

معیوبین لدغسې پروګرامونو څخه بې برخې پاتې دي.

او که د حرفوي او علمي زده کړې سره سره د معیوبینو سره نقدي مرسته هم کیږي،نو دا به ډېره ښه وي، ترڅو هغوی د خپلو کورنیو د اقتصادي ستونزو په حل کولو کې برلاسي شي، همدارازد کار او کسب له پوره کولو وروسته هغوی ته د کسب ماشین آلات ورکول او بیا هغوی ته بازار موندنه لدې ټولو لارو چارو نه خلاصی نه شته دی.

د عامو معیوبینو لپاره د کسبونو په موخه د هجرت په چاپیریال کی چې کومې مئوسسې مخکیوالی او زیات شهرت درلود هغه د سیدجمال الدین افغان رفاهي مئوسسه وه. د نوموړې مئوسسې مرکزي دفتر د پېښور په بورډ نعمت محال کی واقع و، د دفتر د مرکز ترڅنګ او په ځينو کیمپونو کې يې د معیوبینو د ټریننګ بیلابیله پروګرامونه درلودل چې ډېرو معیوبونو پکې کسبونه زده کړل، او د کسب له زده کولو وروسته به يې اړوند ماشین یا د کار آلات او وسایل هم ورکول، همداراز دې مئوسسې په جلال آباد ښار کې هم د ټریننګ مرکز درلود چې یو شمېر معیوبو وګړو پکې بیلابیل کسبونه زده کړل.

هغه کسبونه چې د افغان سید جمال الدین رفاهي مئوسسې لخوا معیونو ته ښول کیدل مهم يې: نجاري، حلبي سازي، ویلډنګ، بوټ ګنډنه او چپل جوړونه ؤ.

۳– د نابینایانو لپاره پروژې :

پدغه میدان کې چې تر اوسه پورې د هجرت په مهال او یا داخل د هېواد کې پخوا کومې هلې ځلې شوي دي کافي نه وې او اوس چې پدې میدان کې کومې مرستې کیږي، نو هغه هم بسنه نه کوي؛ځکه چې موږ په خپل شاوخوا کې ډېر نابینان لدغسې مرستو بې برخې ګورو، همدارنګه د لرې سیمو او اطرافو یو زیات شمېر نابینان ورڅخه محروم دي.

هغه مهال چې پدې لیکنه مو د هجرت په دیار (پېښور) کې (کال ۲۰۰۱ م) کې پیل وکړ، نو د نابینانو د حالاتو معلومولو په موخه مو (دافغانستان د نابینایانو د تنظیم) له ځینو غړو سره لیدنه وکړه او د نوموړي د فتر د فعالیتونو په اړه مو ورڅخه ځه پوښتنې وکړې، چې په نتیجه کې لاندې معلومات ترلاسه شول:

١ = هغه مهال د نوموړئ مئوسسې دفتر چې د پېښور په ګل حاجي پلازه کې موقعیت درلود ،د هېواد په داخل او خارج کی یې ۳۶۰۰ نابینایان راجستر کړي و،چې (۲۸۰۰) نابینایانو په داخل د افغانستان کې او د ۸۰۰ په شاوخوا کې يې د پاکستان په خاوره کې ژندګي کوله.

۲ - دنوموړې دفتر د معلوماتو مطابق ځینې نابینایان لداسې کورنیو څخه هم و چې په کورنۍ کې دوه، درې او یا څلور وګړي نابینا و، د هغې د احصایې پر بنا دوه کورنۍ داسې هم موجودې دي چې ټول افراد يې نابینا و، یوه کورنۍ هغه مهال د کچه ګړهۍ په کیمپ او بله يې د ناګمان په کیمپ کې وسیدله.

۳- یو نابینا وویل: زمونږ د هېواد د نابینایانو عمده ستونزې اقتصادي دي، او دهغو نابینانو د ژوند کړاوونه لازیات دي چې د کورنۍ مسئولیت لري،ماشومان اولادونه ورپه غاړه وي.

۴ - نوموړې مئوسسې د نابینایانو د اقتصادي ستونزو د حل په خاطر څه حرفوي او مسسلکي زدکړې پیل کړې وې (چې سترنجیو اوبدل، پزکي او چوکي اوبدل ،جاروجوړول او جالئ جوړول) کسبونه پکې زده کیدل.

همداراز د ښځینه نابینایانو لپاره د موره بافئ، نساجي، ښکلا سامان جوړول، بافت سیخ ،اوداسې نور کسبونه ښودل کیدل.

۵ - د دغه دفتر د ساحوي زدکړو مشر ښاغلي احسان فیاض چې پخپله نابینا دی د نابینایانو د استعداد په اړوند داسې څرګندونه وکړه: په علمي او ادبي میدان کی نابینا د هغه استعداد او توان له مخې چې الله تعالی ورته ورکړی دی کولای شي د الله تعالی کتاب په اسانۍ سره حفظ کړي، له هغه څخه خطیب،ښوونکی، ادیب،او شاعر جوړشي.

همداراز د ژوند د وسایلو په ډګر کې هغوی ته تایپستي،د خط او لوست د زده کړې ځانګړې ماشین او داسې نور

(c) ketabton.com: The Digital Library

وسايل ښودل زيات مناسب کار دی،ترڅو په روزمره ژوند کې ورسره مرسته وشي.

باید په یاد ولرو چې زموږ په ټولنه کې له پخوا راهسې د نابینایانو زدکړې او د هغوی پالنې ته کومه خاصه توجه نده شوې. او په موجوده وخت کې چې د هغوی لپاره کوم ښوونځې او د حرفوي زده کړو مرکزونه جوړ شوي هغه کافی نه دي، زموږ د ټولنې ډېر نابینایان په خاصه توګه د اطرافو وسیدونکي لدغسې سهولتونو څخه محروم دي، نو باید چې پدې میدان کې حکومت، خیریه مئوسسې او شتمن وګړي پوره توجه وکړي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

څلورم څپرکی

د کار او کسب په وسيله د فقر مخنيوی

په ټولنه کې په هر وګړي لازم دي چې کار وکړي، او د روزۍ د لاس ته راوړلو لپاره منډې ترړې ووهي، له ځمکې ښکته او له آسمان لاندې کوم د ژوند وسايل چې الله تعالی ورته برابر کړي هغه ولټوي، د کار او کسب توان په ځان کې پيدا کړي لکه: دهقاني،سوداګري،ميرزاتوب،اداره کول، او داسې نورکټه لرونکي کسبونه. چې پدې طريقه به ځان شتمن کړي، د خپل ځان او کورنۍ اړتيا به پوره کړي، او بل چا ته له لاس نيولو څخه به بچ شي. او که چېرته يو ثوک په خپل وطن کې د کار او کسب کولو زمينه ونه مومي، نو په کار ده چې د الله تعالی په ځمکه او د هغه په وطنونو کې سفر وکړي تر څو روزي پيدا کړي.

په اسلامي ټولنه کې دا لازم دي چې د يو بيکاره وګړي سره په کار پيداکولو کې مرسته وکړای شي، همدارنګه د اسلامي نظام دا فرض دي چې بې کاره وګړو ته د کار زمينې برابرې کړي.او که چېرته يو بيکاره وګړی د کار د پيداکولو په خاطر دکومې حرفې زده کړې، د کسب آلې او ماشين، پانګې، ځمکې او داسې نورو ته اړتيا ولري، نو حکومت پدې مکلف دی چې دغه وسايل ورته برابر کړي، چې په کار بوخت شي او خپل ځان او کورنۍ ته حلاله روزي پيدا کړي.

نو ددې لپاره چې زموږ په هېواد او ټولنه کې د بې کارۍ مخنيوی وشي، بيکاره وګړو ته د کارونو فرصتونه برابر شي،په رعيت او حکومت کې دغه احساس پيدا شي پدې اړه دې لاندې نقاطو ته ځير شئ!

۱– په اسلام کی د کار اهميت :

کار کول د فقر په مقابله کې لومړنۍ اسلحه، همدارنګه د شتمنۍ او پانګې لاس ته راوړلو مهم لامل او د ځمکې په آبادۍ کې لومړی عنصر بلل کيږي.کله چې الله تعالی ځمکه پيدا کړه، نو په هغې کې يې برکت کېښود، روزي يې پکې پيدا کړه،د هغې په داخل او دباندنې کې يې د ګټې د څيزونو زخيرې پيدا کړې، څو انسان د هغې په واسطه ژوند وکړي او په زندګۍ کې يې هوسائي او ارامي راشي، الله تعالی فرمايي:((وَلَقَدْ مَكَّنَّٰكُمْ فِى ٱلْأَرْضِ وَجَعَلْنَا لَكُمْ فِيهَا مَعَٰيِشَ ۗ قَلِيلًا مَّا تَشْكُرُونَ ﴿١٠﴾)).[83] او په تحقيق سره موږ تاسې ته په ځمکه کې ځای او قدرت درکړ،او په هغې کې مو درته د ژوند وسايل او اسباب وګرځول (پيداکړل)، نو لږ دي هغه څه چې تاسې يې شکر وباسې. او الله تعالی فرمايلي: ((وَلَقَدْ كَرَّمْنَا بَنِىٓ ءَادَمَ وَحَمَلْنَٰهُمْ فِى ٱلْبَرِّ وَٱلْبَحْرِ وَرَزَقْنَٰهُم مِّنَ ٱلطَّيِّبَٰتِ)).[84] او يقينا چې عزت مو ورکړی زوزات د ادم ته، او په وچه او لمده کې مو د سورلۍ پر وسايلو بار کړي، او له پاکيزه څيزونو مو روزي ورکړې.

پدې کې شک نشته چې الله تعالی خپلو بندګانو ته روزي ورکوي لکه چې فرمايي: ((وَمَا مِن دَآبَّةٍ فِى ٱلْأَرْضِ إِلَّا عَلَى ٱللَّهِ رِزْقُهَا.[85] او نشته هيڅ خوځنده (ساه لرونکی) مګر داچې روزي يې په الله تعالی ده)). لکن دغه روزي يې د انسان کوښښ او منډې ترړې پورې تړلې ده، لکه چې فرمايي: ((هُوَ ٱلَّذِى جَعَلَ لَكُمُ ٱلْأَرْضَ ذَلُولًا فَٱمْشُوا۟ فِى مَنَاكِبِهَا وَكُلُوا۟ مِن رِّزْقِهِۦ ۖ .[86] الله تعالی هغه ذات دی چې ځمکه يې تاسې ته تابع کړې، نو وګرځئ دهغې په اطرافو کې او خورئ له (حلال) رزق د هغه څخه)). او الله تعالی فرمايي: ((فَإِذَا قُضِيَتِ ٱلصَّلَوٰةُ فَٱنتَشِرُوا۟ فِى ٱلْأَرْضِ وَٱبْتَغُوا۟ مِن فَضْلِ ٱللَّهِ.[87] نو کله چې له مانځه (د جُمعې) نه فارغ شې نو په ځمکه کې خپاره شئ او د هغه (الله) روزي ترلاسه کړئ .

---

[83] ـ الأعراف ١٠
[84] ـ الاسراء ٧٠
[85] ـ هود٦
[86] ـ الملك١٥
[87] ـ الجمعة ١٠

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځینې مسلمانان داسې هم شته چې د توکل په بهانه سره له کوښښ او کار کولو څخه ډه ډه کوي، ددې انتظار باسي چې پخپله ورته روزي راشي. دغسې خلکو ته ویل په کار دي چې پر الله تعالی باندې توکل کول د کار او کسب کولو او د اسبابو اخستلو مانع نه دی.انسان به د دنیاوي اسبابو اخستلو ترڅنګ په الله تعالی باندې توکل کوي چې همدغه حقیقي توکل دی، په حدیث کې راغلي دي رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمایي:((**لَوْ أَنَّكُمْ تَتَوَكَّلُونَ عَلَى اللَّهِ حَقَّ تَوَكُّلِهِ، لَرَزَقَكُمْ كَمَا يَرْزُقُ الطَّيْرَ تَغْدُو خِمَاصًا وَتَرُوحُ بِطَانًا**)).[88] که چیرې تاسې پر الله تعالی په ریښتیا سره توکل وکړې، نو خامخا به داسې روزي درکړي چې مرغانو ته یې ورکوي، هغو سبایي (له ځالو) تشې ججرې وځي او بیګاییې ډکې ججرې راګرځي.

نو پدې حدیث کې له ریښتیا او حق توکل نه مراد د اسبابو اخستلو سره سره په الله تعالی باندې اعتماد کول دي؛ ځکه مرغان خو په ځالو کې نه کیني، بلکې د خپلې روزۍ لاس ته راوړلو لپاره وځي، حرکت کوي او د روزۍ پلټنه کوي.حافظ ابن حجر رحمه الله په فتح الباري کې ویلي: د توکل اصل دادی چې ته یو کار چا ته وسپارې، هغې ته یې حواله کړې او پر هغې باندې اعتماد وکړې، او هغه څه چې په قرآن او حدیث کې راغلي دي، دا یې معنی نه ده چې یو څوک اسباب او وسایل کارول پریږدي، له امام احمد رحمه الله څخه د داسې یو سړي په هکله پوښتنه وشوه چې په کور یا مسجد کې ناست وي، او وایي چې هیڅ کار نه کوم، ما ته به مې خپله روزي راځي نو هغه وفرمایل: دا داسې یو سړی دی چې له علم او پوهې نه ناخبره او بې برخې دی، بیشکه رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمایلي دي: ((الله تعالی زما روزي د نیزې له سیورې ـ په جهاد سره – ګرځولې ده)) او فرمایي: ((که تاسې په الله تعالی باندې په ریښتیا سره توکل وکړې، نو داسې روزي به درکړي چې مرغانو ته یې ورکوي، هغو سبایي له خپلو ځالو وځي (د روزۍ تلاش کولو په خاطر) او بیګاییې ډکې ججرې راګرځي)). نو پدې حدیث شریف کې د دې یادونه وشوه چې مرغان د روزۍ په لټه او طلب کولو کې سبایي او بیګاییې تګ راتګ او حرکت کوي. او د رسول الله صلی الله علیه وسلم ملګرو (صحابه کرامو) به سوداګري کوله، د خرما په باغونو کې به یې کار کاوه،چې هغوی زموږ مقتدا او پیشوایان دي.[89]

د اسلام سپیڅلي دین بیکاري او تنبلي غندلې او د کار، او کسب کولو اهمیت یې زیات کړې او ددې څرګندونه یې کړې چې حلال کسب یوعزتمند او لوی کار دی،که څه هم د ځینو خلکو په نظر ځینې کارونه او کسبونه سپک وي، لکن دا یې د سپکوالي دلیل نشي کیدلای .د الله تعالی استازی صلی الله علیه وسلم په یوې وینا کی فرمایلي: ((**لأنْ يأخذَ أحدُكم حبلَهُ فيأتيَ بحُزمةِ الحطبِ على ظهرِه، فيبيعَها، فيكُفَّ الله بها وجهَهُ؛ خيرٌ لهُ من أنْ يسألَ الناسَ، أعطَوْهُ أو منعُوه**)).[90] داچې له تاسی څخه یو څوک خپل پړی (رسۍ) راواخلي او پر خپلې شا باندې یو ګیډۍ خس راوړي، وه یې پلوري او خپل مخ (ځان) له سوال کولو وساتي،نو دا کار ورته لدې غوره دي چې سوال وکړي، څوک یې ورته ورکړي او څوک یې ورنکړي.

پدې وینا کې د الله تعالی استازی صلی الله علیه وسلم د دې څرګندونه کوي چې د خسو راوړلو کسب سره لدې چې کیدای شي ځینې خلکو ته کم ښکاري او ګټه یې ورته لږه بریښي،خو له بیګارۍ او بل چا ته د لاس نیولو (ګدایګرۍ) څخه غوره دی .

دکار اوکسب په میدان کی د الله تعالی استازي صلی الله علیه وسلم یوازې په وینا او فکر ورکولو سره اکتفاء نه وه کړې، بلکې د خپل ژوند عملي ډګر یې هم خلکو ته ورپه ګوته کړی دی، هغه فرمایي: ((**ما بَعَثَ الله نبياً إلاّ رَعَى الغَنَمَ". فقالَ أصحابُهُ: وأنتَ؟ فقال "نَعَمْ، كُنْتُ أرعاها على قَراريطَ لأهلِ مكَّةَ**)).[91] الله تعالی هیڅ یو پېغمبر نه دی رالیږلی، مګر دا چې ګډې یې څرولي دي، صحابه کرامو وویل: ایا تاسې هم څرولې؟ هغه وفرمایل: هو، ما هم د مکې یو څه خلکو ته د یو څه پیسو په بدله کې څرولې.

هغه مال چې د لاس په ګټلو حاصل شي،انسانورباندې زیار وګالي او همت وکړي، ډېر ښه مال او ښه ګټه وي، رسول الله

---

88. مسند احمد
89. وګوره: فتح الباري ۱۱/ ۳۰۵-۳۰۶
90- صحیح البخاري ، کتاب الزکاة ،باب(۵)
91- صحیح البخاري، کتاب الإجارة ، باب (۲۲)

(c) ketabton.com: The Digital Library

صلی الله علیه وسلم فرمایلي دي: «**ما أكَلَ أحدٌ طعاماً قطُّ خيراً مِن أن يَأكُلَ مِن عَمَلِ يَدِهِ، وإنَّ نبيَّ اللهِ داوُدَ عليهِ السلامُ كانَ يأكُلُ مِن عَمَلِ يَدِهِ**».[92] هغه خوراک چې يو انسان يې له لاس ګټې څخه خوري، هيڅ بهتر اوغوره ورڅخه نشته دی او بيشکه د الله تعالی پيغمبر داود علیه السلام به د خپل لاس کار او ګټې څخه خوراک کاوه.[93]

۲- د شتمنيو له سرچينو څخه ګټه اخستل:

د ثروت او شتمنۍ سرچيني هغه ځيزونه بلل کيږي چې د انسان د روزۍ اسباب دي لکه مالداري، زراعت، تجارت،صنعت، معدنونه، او داسې نور.

الله تعالی پخپل کتاب کې زموږ پام خپلو موجوداتو ته راړوي او دې ته مو متوجه کوي چې په ځمکه او اسمان کې يې موږ لپاره بيلابيلې فوائد او ګټې برابرې کړي او د ژوند وسايل يې ځای پرځای کړي دي. که فکر او غور وکړو، نو وبه ګورو چې زموږ په اوبو کې ثروتونه دي، زموږ په دشتو کې ثروتونه او شتمنۍ دي، زموږ په غرونو کې شتمني ده او په هر ځای کې شتمني ده. خو يوازې هغه څه چې موږ يې کمې لرو او ورڅخه بې برخې يو فکر او توجه ده، د پرمختللې اداري او نظام نشتوالی او د با احساسه کاري لاسونو نه لرل دي. که چيرته د فکر قوت په کار واچوو، د قوي ارادې خاوندان شو او پياوړي کاري لاسونه ولرو، نو په هغه صورت کې به د ثروت او شتمنيو له منابعو څخه لازمه ګټه پورته کړو. د دې تصور د پخلي په اړوند په قرانکريم کې الله تعالی موږ داسې متوجه کوي: «أَلَمْ تَرَ أَنَّ ٱللَّهَ أَنزَلَ مِنَ ٱلسَّمَآءِ مَآءً فَأَخْرَجْنَا بِهِۦ ثَمَرَٰتٍ مُّخْتَلِفًا أَلْوَٰنُهَا ۚ وَمِنَ ٱلْجِبَالِ جُدَدٌۢ بِيضٌ وَحُمْرٌ مُّخْتَلِفٌ أَلْوَٰنُهَا وَغَرَابِيبُ سُودٌ ﴿٢٧﴾ وَمِنَ ٱلنَّاسِ وَٱلدَّوَآبِّ وَٱلْأَنْعَٰمِ مُخْتَلِفٌ أَلْوَٰنُهُۥ كَذَٰلِكَ ۗ إِنَّمَا يَخْشَى ٱللَّهَ مِنْ عِبَادِهِ ٱلْعُلَمَٰٓؤُا۟ ۗ إِنَّ ٱللَّهَ عَزِيزٌ غَفُورٌ ﴿٢٨﴾ ».[94] ايا نه ګورې (ای انسانه) چې بيشکه الله تعالی له بره اسمانه اوبه راتوی کړي او پر هغې سره يې مختلف رنګه ميوې رازرغونه کړې. او له غرونو څخه يې د سپينو او سرو لارو والا پيدا کړې چې يو تر بله سره په رنګ کې مختلف دي، او ځينې يې تک تور دي. همدا راز له خلکو او ژونديو شيانو او له څارويو څخه چې هغه هم بيلابيل رنګونه دي، همداسې الله کړي دي. بيشکه چې د الله تعالی په بندګانو کې له هغه څخه ويريدونکي علماء دي، په يقيني توګه الله غالبه او بښونکی ذات دی.

امام حسن البناء رحمه الله د دې آيت په وضاحت کې ويلي: « زما په نظر دلته له علماو نه مراد هغه کسان دي چې دکائناتو په علم پوهيږي، په کائناتو کې چې د خلکو د ګټو او منافعو لپاره څه دي د هغې پر پيژندلو او کشفولو پوهه لري، او د ځمکې او اسمانونو د څښتن په صنعت (جوړښت) کې د هغه د پراخه علم ژور او پټ رازونه رابرسيره کوي.[95]

بايد چې زموږ په هيواد کې د ثروت او شتمنيو منابعو ته پوره پاملرنه وشي، ترڅو له يوه پلوه بيکاره خلکو ته د کار فرصتونه برابر شي، او له بله پلوه د هېواد او ټولنې د اقتصاد کچه وربانديې لوړه کړی شي.

زموږ په هيواد کې د يو باتدبيره او باصلاحيته نظام د موجوديت په صورت کې دا ممکنه ده چې معدنيات په سهي توګه راويستل شي او د هغې له عايد څخه د هيواد د فقر او بې وزلۍ په مخنيوي کې کار واخستلی شي. همدارنګه د غرونو ځنګلونه چې زياتره يې په خپل سرۍ سره له منځه ولاړل لازمه ګټه واخستل شي.يوازې د يو مطلوب نظام او حکومت په موجوديت کې کيدای شي د طبيعي منابعو ساتنه وشي او د استخراج او کارولو ګټه او عايد يې شخصي جيبونو ته ولاړه نه شي.

۳- د شاړو ځمکو آبادول:

په هيواد کې بايد د هغه ځمکو ابادولو ته پوره توجه وشي کومې چې دچا په شخصي ملکيت کې نه دي. هغه عامه ځمکې چې خلکو غصب کړې دي ورڅخه واخستل شي او د قوم او ولس د بيچاره خلکو ګټې او مصلحت ته وقف شي. همداراز هغه ځمکې

---

[92]. صحيح البخاري

[93]- وګوره: مشکلة الفقر, يوسف القرضاوي، ص ۳۸

[94]- فاطر ۲۷- ۲۸

[95]- اسلامي اقتصاد ، حسن البناء، ژباړه صافي. ص ۲۸ ،چاپ ۱۳۲۷ لمريز.

(c) ketabton.com: The Digital Library

چې شاړې دي او آبادولو ته يې اړتيا ده د يو منظم پلان او برنامې له لارې يې په اړه لازم اقدامات وشي.

علماء وايي: په اسلامي اقتصاد کې د ځمکې ابادول کليدي مقام لري چې د اسلام دين يې د انسان له مهمو فرايضو څخه بولي، نو په همدې اساس د الله تعالی استازي صلی الله عليه وسلم دې مسئلې ته پخپلو زياتو ويناو کې پوره پاملرنه کړې او خپل پيروان يې د داسې ځمکو په ملکيت کې راوستلو ته هڅولي،ترڅو د هغې ابادول ټولنې ته محصول او انتاج وروبښي. [96]

پدې هکله دا لاندې څو ويناوې د بيلګې په طريقه ذکر کوو:

الف- **عَنْ عُرْوَةَ، قَالَ: أَشْهَدُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَضَى أَنَّ الْأَرْضَ أَرْضُ اللَّهِ، وَالْعِبَادَ عِبَادُ اللَّهِ، وَمَنْ أَحْيَا مَوَاتًا فَهُوَ أَحَقُّ بِهِ. جَاءَنَا بِهَذَا عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ الَّذِينَ جَاءُوا بِالصَّلَوَاتِ عَنْهُ.** [97] له عروه رحمه الله نه روايت دی وايي: زه ګواهي ورکوم چې رسول الله صلی الله عليه وسلم دا پريکړه کړې وه چې ځمکه د الله تعالی ده او بيندګان هم د هغه دي، څوك چې کومه مړه (شاړه) ځمکه ژوندۍ (آباده) کړي،نو هماغه يې زيات حقدار دی. دا قانون موږ ته د نبي صلی الله عليه وسلم نه د هغو ښاغلو (صحابه کرامو) له لارې رارسيدلی د چا په وسيله چې پنځه وخته لمونځ رارسيدلی دی.

ب – **عَنْ عُرْوَةَ، عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: «مَنْ أَعْمَرَ أَرْضًا لَيْسَتْ لِأَحَدٍ فَهُوَ أَحَقُّ»، قَالَ عُرْوَةُ: «قَضَى بِهِ عُمَرُ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ فِي خِلاَفَتِهِ».** [98] له عروه رحمه الله نه روايت دی هغه له عايشې رضي الله عنها نه روايت کوي، هغه له پيغمبر صلی الله عليه وسلم نه نقل کوي، هغه فرمايلي دي: ((څوک چې داسې ځمکه اباده کړي چې د چا په ملکيت کې نه وي، نو هماغه يې زيات حقدار دی)). عروه رحمه الله وايي: پر همدې وينا او فيصله باندې عمر رضي الله عنه د خپل خلافت په وخت کې عمل او فيصله کوله.

ج – **عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ،عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: ((مَنْ أَحْيَا أَرْضًا مَيِّتَةً فَهِيَ لَهُ)).** [99] له جابر بن عبد الله رضی الله عنهما نه روايت دی هغه وايي چې نبي صلی الله عليه وسلم فرمايلي:((چا چې شاړه ځمکه آباده کړه نو دهغه شوه.

د شاړې ځمکې د ابادولو په هکله امام ابوحنيفه رحمه الله د حکومت منظوري ضروري ګڼي او امام ابويوسف رحمه الله، امام محمد رحمه الله امام شافعي رحمه الله، او امام احمد بن حنبل رحمه الله دا نظر لري چې ابادوونکي د ملکيت حق د حکومت په اجازې او منظورئ پورې اړه نلري..

او امام مالك رحمه الله د کلي سره د نژدې ځمکو او لرې پرتو شاړو ځمکو ترمنځ فرق کوي، لومړی ډول ځمکه لدې حکم (ابادولو) څخه مستثنی ګڼي، او د دويم ډول ځمکې لپاره د امام بخشش او اجازه شرط نه بولي، چې يوازې ابادوونکي يې څښتنان کيدی شي. [100]

د شاړې ځمکې ابادول د يو مملکت په اقتصادي نمو او د پيداوار په زياتوالي کې زيات رول لري:

لومړی- د ملکيت قاعده پراخوي: او دا هغه څه دي چې په ټولنه کې د وګړو دنده ده. په اسلام کې د ځمکې ابادول د مال د حاصلولو يو مصدر دی، هغه چا ته يې د ملکيت سبب ګرځي څوک يې چې اباده کړي، او د هغې د ابادی میوه او ګټه ولس او ټولنې ته رسيږي او په ټولنه کې د اقتصاد د پرمختګ يو مهم لامل ګرځي.

دويم- د دولت د موارد زياتوي: د اسلام دين خلک د ځمکې کرلو ته هڅولي، چې د هغې له محصولاتو څخه غذائي مواد ترلاسه شي، او د حاصلاتو لاس ته راوړل د دولت په بوديجه باندې مثبت اغير لري؛ دا ځکه چې له يوه اړخه په ټولنه کې اقتصادي موارد زياتيږي او له بله اړخه د حکومت بوديجې ته د ځمکو د حاصلاتو له درکه عشر، يا خراج او يا ماليه ورځي.

---

[96]- وګوره: إحياء الأرض الموات، وزيرمحمد، ص ١٨٣

[97]- سنن ابي داود ، كتاب الخراج و الأمارة ، باب إحياء الموات ، 3 \ 454 .

[98]- صحيح البخاري ، كتاب الحرث و المزارعة ، باب (١٥).

[99]. سنن الترمذي

[100]- وګوره :اسلامي اقتصاد ابوالاعلی مودودي .ص، ٢٠٨-٢١١، ، ژباره :فضل مولا لئيون، چاپ ١٣٧١ لمريز.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د اسلامي دولت تر ولکې لاندې چې يو مسلمان شاړه ځمکه اباده کړي، نو که عشري وي دولت ته به يې عشر ورکوي او که خراجي وي خراج به ورکوي. همداراز لکه څرنګه چې د ځمکې ابادول په کَر او کشت سره صورت مومي، د هغې له باطن څخه د معدن راويستلو پواسطه هم دا کار(آبادي) ترسره کيږي، دا د هغه چا لپاره چې توان ورباندی ولري، استفاده ورڅخه وکړای شي،او راويستل يې مسلمانانو ته ضرر ونلري. نو د معدن د راويستلو په صورت به بيت المال ته د هغې معدن پنځمه برخه ورکوي. او ددولت د بيت المال د بوديجې زياتيدل د ټولنې په خدمتي کارونو (رفاهي کارونو) روغتيايي چارو او داسې نورو ته انکشاف ورکوي.[101]

امام ابويوسف رحمه الله پخپل کتاب (الخراج) کې وايي: ((**ولا أرى أن يترك أرضا لا ملك لأحد فيها ولاعمارة حتى يقطعها الإمام، فإن ذلك اعمر للبلاد و أكثر للخراج**)).[102] د هغې ځمکې په هکله چې بې څښتنه وي، او چا پکې آبادي نه وي کړي، زما نظر دادی چې حاکم دی يې چا ته ورکړي؛ ځکه چې پدې کار سره وطن ښه آباديږي او په خراج کې زياتوالی راځي .

دريیم- د ځمکې ابادول په زراعتي او غذائي اړخ کې د اقتصاد په نمو کې مهم اغيز لري: د ځمکې ابادولو له مهمو موخو څخه يوه موخه د وګړو غذائي اړتياوې تامينول او پوره کول دي، چې دا کار پرته لدې عمليه نه ترسره کيږي.

ځمکه انسان ته د الله تعالى له لورې يو ستر نعمت دی،او د دې نعمت شکر اداء کول له هغې څخه په استفادې او د هغې په ابادولو سره رامنځ ته کيږي، الله تعالى د دې نعمت يادونه داسې کړې ده: ((أَنَّا صَبَبْنَا ٱلْمَآءَ صَبًّا ﴿٢٥﴾ ثُمَّ شَقَقْنَا ٱلْأَرْضَ شَقًّا ﴿٢٦﴾ فَأَنۢبَتْنَا فِيهَا حَبًّا ﴿٢٧﴾ وَعِنَبًا وَقَضْبًا ﴿٢٨﴾ وَزَيْتُونًا وَنَخْلًا ﴿٢٩﴾ وَحَدَآئِقَ غُلْبًا ﴿٣٠﴾ وَفَٰكِهَةً وَأَبًّا ﴿٣١﴾ مَّتَٰعًا لَّكُمْ وَلِأَنْعَٰمِكُمْ ﴿٣٢﴾)).[103] نو ودې ګوري انسان خپلو خوړو (خوراکي موادو) ته چې موږ له وريځو څخه اوبه راتوی کړي او بيا مو ځمکه څيرې کړې (د بوټي اوکشت پواسطه) بيا مو له هغې څخه دانې، انګور ،ترکاري، خونه (زيتون) او خرما را زرغونه کړیاو ګڼ باغونه، ميوې (تازه او وچې) او وابنه (ګياه)چې دا ټول څيزونه مو تاسې او ستاسې څارويو ته نفع اوګټه ګرځولې.

رسول الله صلى الله عليه وسلم د زراعت او کرنې د اهميت او ثواب په اړوند فرمايلي دي: ((ما مِنْ مُسْلِمٍ يَغْرِسُ غَرْساً، أو يَزْرَعُ زَرْعاً، فيأكُلُ مِنهُ طَيْرٌ، أو إنسانٌ، أو بَهِيمةٌ إلا كانَ لهُ بهِ صَدَقَةٌ)).[104] کوم يو مسلمان چې بوټی کري، او يا کوم کشت کوي چې له هغې څخه مرغان، انسانان او څاروي خوراک وکړي، نو د هغې لپاره به پدې سره د صدقې اجر وي.

څلورم -د ځمکې د مساحت زياتيدل: د ځمکې مساحت او سطحه په ابادۍ سره زياتيږي؛ ځکه چې کله ځمکه شاړه وي، نو د شګو، اوبو او نورو شيانو له خطر سره مخ وي، نو د شاړې ځمکې آبادول په خپل ذات کې فوايد لري..[105]

۴- غريبو او مستحقو وګړو ته ځمکې ويشل:

په عمومي توګه زموږ په هېواد کې شاړې ځمکې په دوه ډوله دي: هغه ځمکې چې مخکې ابادې وې ،اود انقلاب په موده کې شاړې ګرځيدلې.د تير انقلاب (د روسانو د بريد له مله د۲۳ کلونو په موده کې او بيا د کمونستي حکومت له ړنګيدو وروسته د داخلي جنګونو له امله د دهقانانو په هجرت کولو سره ډېرې ځمکې شاړې شوې. همداراز يو زيات شمېر ځمکې د اوبه خور سيمستونو د منځه تللو له امله شاړې وګرځيدې.نو بايد چې په لومړي قدم کې د دې ځمکو آبادولو ته پاملرنه وشي. او دويم هغه ځمکې- چې له پيل نه شاړې دي – چې غرب او جنوب غرب ولايتونو پراخه دښتې يې يوه نمونه ده- ورڅخه کار واخستل شي او يا په مستحقو خلکو وويشل شي.

متاسفانه چې د کمونستي نظام له ړنګيدو څخه وروسته د مسلسلو ګډوډيو او آن د موجوده په نسبي توګه د شتون

[101]- وګوره: إحياء الأرض الموات ،وزيرمحمد ، ص ۱۸۲- ۱۹۰

[102] - وګوره: د مخکنی مرجع ۱۸۹ صفحه

[103]- عَبَسَ ۲۵ ـ ۳۲

[104]- صحيح البخاري ، كتاب الحرث و المزارعة باب (۱)

[105]- وګوره: احياء الارض الموات، وزيرمحمد،ص ۱۹۲

(c) ketabton.com: The Digital Library

(جمهوري نظام) په وخت کې هم ځینې زور واکانو پراخه دښتې او ځمکې غصب کړې..

همداراز په ځینې مرکزې ولایتونو کې لکه کابل، ننګرهار، د قندهار او هرات ښارونو او داسې نورو په ځمکو او رقبو کې په غیر طبیعي شکل سره خلک هستوګن شول او دغه پدیده د دې ښارونو په ګڼه ګونه او د نورو سلبي اړخونو د زیاتیدو لامل وګرځیده.

نو باید چې د دغسې غیر طبیعي پدیدو د منځ وړلو په خاطر په داسې یو جامع پلان او برنامې باندې کار وشي، چې فقیر او بې وزله خلک د هېواد د ځمکو پر تناسب له ځمکو برخمن شي او د موجوده ظالمانه طبقاتي پدیدې مخنیوی وشي. پدې معنی چې له غیر مستحقو او غاصبو جاګیردارانو ځمکې واخستل شي او مستحقو او اړمنو خلکو ته توزیع شي، ترڅو یو زیات شمېر غریب او بیچاره خلک د ځمکو خاوندان او پدې طریقه په هېواد کې د غریبۍ اندازه راکمه کړای شي.

۵- په هېواد کې د ځمکو د غصب مخه ډپ کول:

په تیروکلونوکې ولیدل شول چې د هېواد د اقتصاد د منابعو په نورو برخو کې د درغلیو په څیر د ځمکو په معاملاتو کې هم پوره درغلیانې وشوې، همداراز یو زیات شمېر حکومتي عامې ځمکې د ځینو خاصو اشخاصو او یا مافیایي کړیو له لوري قبضه او غصب شوې.

د موجوده نظام او حکومت د کمزورۍ له امله دا هم ولیدل شول چې ځینو قومونو د ځمکو د رقبو پر سر باندې یو بل ته په مورچلونو کې کیناستل او یو بل یې ووژل.دا هم یو حقیقت دی چې د عدال او انصاف لپاره ګمارل شوو وګړو یعنې قاضیانو ځینې حکومتي ځمکې په رشوت او بډو اخستلو سره شخصي کړې او زور واکانو ته یې د پیسو په مقابل کې د هغې اسناد ورکړل.

د ولسي جرګې د فساد پر وړاندې د مبارزې کمېسیون د یو تازه راپور له مخې ویل شوي چې د ځمکو غصب په افغانستان کې خطرناکه مسئله ده، د ولسونو او حکومت ترمنځ یې واټن رامنځته کړی، په تېرو ۱۲ کلونو کې په ډېرې بې رحمۍ ځمکې د ښارګوټو په نوم غصب شوې دي، د غصب لړۍ اوس هم روانه ده.که څه هم د ټولو غصب شوو ځمکو په اړه دقیق ارقام په لاس کې نشته، خو د افغانستان د ځمکو خپلواکه اداره وایي د دوی موندنې ښیي چې په ۳۰ ولایتونو کې د غاصبینو له خوا یو اعشاریه درې میلیونه جریبه ځمکه غصب شوې، چې ډېری غصب شوې ځمکې په کابل، ننګرهار، کندهار، بلخ او هرات ولایتونو کې دي.

راپور وایي: په هغه وخت کې چې احصایه راټوله شوې د ۱۵۸۳۱کسانو له لوري تقریبا په ۳۰ ولایتونو کې یو اعشاریه درې میلیون جریبه دولتي ځمکه غصب شوې ده او دغه لړۍ تر ولسوالیو او کلیو پورې رسېږي..

دا چې دغه ځمکې د چا له خوا غصب شوې دي او تر اوسه یې ولې غصب دی؟ پدې هکله اړونده ارګانونه دا جرات نه کوي چې د خلکو نومونه په ډاګ کړي، او له فساد سره د مبارزې عالي اداري رئیس که څه هم د کوم ځانګړي کس نوم نه اخلي،خو وایي چې په غصب کې ځینې وزیران، ځینې وکیلان، ځینې رهبران او سیاسي ډلې لاس لري. هغه وایي: د ځمکو په غصب کې وزیران،وکیلان،رهبران او سیاسي ډلې لاس لري،له بده مرغه تراوسه حکومت نه دی توانېدلی، د ځمکو لوی غاصبین د قانون منګولو ته وسپاري)).

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځیني اړونده مسئولینو ویلي چې: څارنوالي او محکمې باید له جرات څخه کار واخلي د هغه چا نومونه افشا کړي چې د ځمکو په غصب کې لاس لري او که په دې سره غاصبین د حکومت په وړاندې کوم ګام پورته کوي، نو ولس به د حکومت تر شاه ولاړ و.[106]

باید وویل شي چې د ځمکو د غصب د مخې ډب کول، د غصب شوو ځمکو راګرځول او په هېواد کې د نورو جرایمو د منځه وړلو لپاره یو مستحکم اسلامي نظام رامنځ ته کولو ته اړتیا ده، او هغسې نظام چې په نوم اسلامي وي، د سازشونو په نتیجه کې منځ ته راغلی وي.. نو نه شي کولی چې د دغسې ننګونو مقابله وکړای شي.

ایا په هېواد کې به داسې یو نظام به رامنځ ته شي چې د ځمکو د غصب او نورو بدو ناخوالو مخنیوی پکې وشي؟ له ظالمانو څخه د مظلومانو حق واخستل شي، خاینان محاکمه شي.. او هر چا ته خپل حدود وښودل شي،که هغه چارواکي وي او که رعیت، که مالداره وي او که فقیر که وزیر وي او که ګدا..؟!

په موجوده ظروفو او شرایطو کې چې حکومت او نظام ډېر کمزوری دی که موږ هر څومره د ځمکو د عادلانه ویش لپاره وړاندیزونه وکړو، نو غالب ګومان کیږي چې لازم غور وربانديې ونه شي، خو د دې لپاره چې موږ په خپل هېواد کې د یو قوي اسلامي نظام هېله لرو، هغه نظام چې د اسلامي شریعت پر بنسټ به فیصلې کوي، اسلامي قضاء او محکمه به یې له هر حاکمه او زورواکي بالاتره وي.. دغسې اسلامي او قوي نظام ته دا لاندې وړاندیزونه کوو:

١ –د انقلاب او له هغې وروسته د ګډوډیو په بهیر کې چې څومره عامې او حکومتي ځمکې غصب شوي، دهغې د پلټنې او بیرته عام کولو په موخه یو ه مستقله اداره جوړه شي.

٢ –د احتساب د نظام له لارې له ټولو غاصبینو سره محاسبه وشي،اوعام او خاص حقونه ورځخه واخستل شي.

٣ – یوه اصیله، واقعي او خود مختاره قضاء رامنځ ته کړي، هغه چې علمبرداران یې حلال خواره علماء او شریعت پوه وي، ترڅو د واقعي قضاء کولو له لارې په ټولنه کې عدل او انصاف رایج شي، عام ملکیتونه او موارد -چې ځمکې پکې هم شاملې دي- خپلو واقعي مستحقینو ته د ګټې او فایدې اخستلو لپاره ورکړل شي، چې پدې کړنلارې سره به په هېواد کې د فقر او بیچاره ګۍ کچه راکمه شي.

٦– په زراعتي ځمکو کې د ناروا کښت مخنیوی:

زموږ د ټولنې اوهېواد له ستونزو او ناخوالو څخه یو هم په ځیني سیمو کې د ناروا کښت او فصل کرل دي چې لومړی یې بنګ (د چرسو بوټي) او بل کوکنار (د افین بوټي) دی، د دې بوټو دفایدې پر ځای نقصان او تاوان زیات دی، بلکې هغه څه چې لدې بوټو څخه تولید کیږي (چرس او افین) د ټولنې د وګړو تنبلۍ، کمزورۍ، رنځورۍ او نورو زیاتو تاوانونو لامل ګرځي او طبیعي خبره ده چې په ټولنه کې څوک پدغسې مصیبتونو ګرفتار شي،نو ټولنه د نورو ستونزو ترڅنګ داقتصادي ستونزې سره هم مخ کیږي؛ ځکه چې کار کوونکي لاسونه کمیږي، بیکاره او لویدلي خلک پر نورو باندې بوج کیږي.

همداراز د نوموړو بوټو او فصل د کرنې په نتیجه کې د ګټور فصل مخه نیول کیږي،د روزۍ سرچیني کمیږي، د خوراکي توکو بیې لوړیږي او خلک له ګټورو خوراکي توکو څخه بې برخې کیږي..

زموږ په هیواد کې د مخدره موادو شالید په هکله ویل کیږي د لومړي ځل لپاره مخدره مواد له چین څخه افغانستان ته د بدخشان ولایت له لارې راداخل شو. کله چې د برطانې (انګلستان) پر هندوستان باندې حکومت کاوه، نو لدغه هېواد څخه چین ته زیات مخدره مواد قاچاق کیدل چې په نتیجه کې یې د برطانیې او چین ترمنځ جګړه وشوه او دې جګړې ته د (افیمو د جنګ) نوم ورکړ شو.

له کومه وخته چې افغانستان ته د افین راداخل شو، نو په تدریجي شکل یې د بوټي کښت او کر رواج وموند. هغه

---

[106]. ازداي راديو ويب سايت ٢٢ /٢/ ١٣٩٢المریز.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ولایتونه چې د دې بوټي کرنه رواج شوه او افیون پکې تولید کیده: بدخشان، هلمند، ننګرهار او هرات ؤ، چې د وخت په تیریدو سره لدې ولایتونو څخه نورو ولایتونو لکه: بلخ، کونړ، لغمان، لوګر پکتیا،وردګ او قندهار ته هم نوموړی بوټي نقل شو.

په افغانستان کې پخوا د هیروینو تولید نه پېژندل کیده،بلکط د هغو سیاسي بدلونونو په نتیجه کې رامنځ ته شو چې د شلمې پیړۍ په اویاوومو کلونو (اوومې لسیزې) کې منځ ته راغلل. او د طلائي مثلث (تایلند، برما او لاوس) په سیمه کې د افیونو خراب محصولات هم د دې لامل شو چې د طلائي هلال (ایران، افغانستان او پاکستان) په سیمه کې د مخدره موادو د زیات تولید په واسطه جبیره شي.

او داچې په افغانستان کې ولې د افیون تولید زیات شو لامل یې په ایران کې د خمیني انقلاب په راتللو سره پر مخدره موادو باندې بندیز لګول، په افغانستان کې دکمونستي کودتا رامنځ ته کیدل، د جګړې او اسلامي مقاومت پیلیدل، چې د جنګي شرایطو په نتیجه کې د افیون د تولید لپاره لا زیاته زمینه برابره شوه.او کله زمونږ د هېواد انقلابي شرایطو په بهیر کې پاکستان ته د هیروئینو د تولید تکنولوژي راوارد کړای شوه، نو د افغانستان او پاکستان د مشترکې پولې په دواړو خواو کې د نوموړې مضرې مادې (هیروئېنو) تولید پیل شو.[107]

د طالبانو د حکومت له سقوط څخه وروسته هېواد ته د امریکانیانو له راننوتلو سره جوخت له ۲۰۰۱ م کال راپدیخوا د افیونو تولید صعودي (پورته ختلو) بڼه اختیار کړه، د دې پدیدې ترشاه بیلابیل عوامل دي چې مهم یې دربښتیني مبارزې نشتوالی او په حکومت کې د مافیایي باندونو نفوذ او قدرت ښودل شوی چې د هغوی له لارې په سلونو وګړي د وچې له لارې اروپا او لرې پرتو هېوادونو ته هېروییېن قاچاق کوي.[108]

سږ کال (۱۳۹۶لمریز) د مخدره موادو سره د مبارزې د ملي بسیج (تحریک) د اوونۍ په مناسبت په کابل کې جوړې شوې غونډې ته د حکومت ځینو چارواکو وویل چې مخدره موادو د افغانستان حیثیت او اعتبار زیانمن کړی دی. همدارنګه له مخدره موادو سره د مبارزې وزارت مخدره مواد یوه سیمه یزه ستونزه وګڼله اود دې خبر داري یې ورکړ چې په افغانستان کې دننه د مخدره موادو د کښت تقاضا کمه شوې، خو دا مواد په سلو کې ۹۸ د مافیایي ډلو له خوا د ګاونډیو هېوادونو له لارې اروپا ته قاچاقېږي.[109]

له بده مرغه چې زمونږ د هېواد په ځینې سیمو کې د بنګو او د کوکنارو په کر باندې خلک اموخته او پر کښت کولو یې بوخت دي، له انقلابي شرایطو مخکې خو به عامو خلکو او ورسره ځینې علماو د کوکنارو د کر جواز لپاره دا دلیل وایه چې دا یو حکیمې بوټي دی، خو د کمونستي انقلاب له رامنځ ته کیدو او بیا د هجرتونو د لړۍ له پیلیدو نه وروسته خاصو او عامو وګړو ټولو ته دا معلومه شوه چې د کوکنارو د تولید ماده (افیون) په سلو کې له ۹۹٪ څخه د انسانانو په تباهۍ کې استعمالیږي. نو ایا اوس به هم د کوکنارو د کر او سوداګرۍ په حرمت کې څوک د علم او پوهې خاوند څه شک وکړي؟ پداسې حال کې چې زمونږ په هېواد کې په خپله د مسلمان ملت یو زیات شمېر بچیان د نشه کیدو او پوډري کیدو په ګرداب کې ورداخل شوي دي او دغه مصیبت لا په زیاتیدو دی.[110]

له موجوده جمهوري او دیموکراسي نظام له راتګه مخکې افغانستان د نړۍ زیات تولیدونکی هېواد ګڼل کیده،[111] خو متاسفانه چې اوس یې له تولید سره سره پدې هېواد کې له افین څخه د اړونده راویستل کیدونکو موادو استهلاک

---

[107]. وګوره: د مخدره موادو پ هکله اساسي معلومات، د (**الوکالة الاسلامیه للاغاثة**) اداره، ص ۲- ۸

[108]. اصلاح ملي اوونیزه، کال ۱۳۹۵ لمریز، عقرب ۱۵ مه، ص ۱۳

[109]. ازادي راديو ۳۱/ سرطان / ۱۳۹۶لمریز

[110]. په **۲۰۱۵** م کې خبر ورکړ شوی ؤ چې د افغانستان د نفوس په سلو کي **۱۳** په نشو اخته شوي دي. څېړونکي وايي چي په افغانستان کي د نشه يي موادو کارول په نړۍ کي ساري نه لري. د ويجه ويله (D W) پښتو، افغانستان ، ويب سايت (12.05.2015)

[111]. باید یادونه یې وشي چې د طالبانو د حکومت په وروستني وخت کې د کوکنارو په کرلو باندې بندیز ولګید.

(c) ketabton.com: The Digital Library

کوونکي (پوډريان) هم زيات شول، چې دا هم د ديموکراسئ او غربي پانګوال نظام د سيطرئ يو سوغات دی او نن سبا د معتادينو په اړه دا ګونګوسي هم اوريدل کيږي چې ګويا تر شاه يې ځينې بهرني لاسونه او داخلي مافيايي کړې دي. الله تعالی دې د اسلام او د ملت د دښمنانو لاسونه او لنډ او د هغو دسيسې هغوی ته ورګرځوي..

نو داچې د کوکنارو او بنګو بوټو کرنه د هغې د مخدره موادو (افين، اوچرسو) په خاطر ده چې انسان ته سراسر تاوان او ضرر کوي او د اسلام له سپيڅلو اهدافو سره ټکر خوري؛ نو فلهذا کرل، سوداګري او د هغې اړونده ټول معاملات په اسلامي سپيڅلي شريعت کې حرام دي.[112]

بايد د مخدره او نشه يزو توکو د مخنيوي په موخه دې لاندې وړانديزونو ته پاملرنه وشي او د عمل جامې ورواغوستل شي:

١ – د حکومت لخوا په اخلاص او ريښتيولۍ سره پر مخدره موادو پابندي او هغه يو ستر جرم ګڼل.

بايد چې حکومت د هغه شرعي قوانينو له مخې چې د حلال کار امر عملي او حرام کار منع شي په ريښتينې سره دغه اصل نافذ کړي او د مخدره او نشه يې توکو هر ډول معامله کوونکي ته سخته سزا ورکړي.

نو ايا زموږ د هېود حکومتي نظام به پدې قضيه کې جدي اقدامات واخستلای شي؟ کاشکې موږ لداسې چارواکو او حاکمانو برخمن شو چې د ټولنې په هره برخه کې داسلامي قوانينو عملي کولو ته ليواله او پدې هکله عملي اقدامات وکړي!

٣ – د هېواد هغه سيمې چې د کوکنارو په کر باندې يې زياته اتکا وي، بايد چې د دې کښت په معاوضه کې ورته مناسب بديل ولټول شي، لکه د هرات په ځينې ولسواليو کې چې د زعفران بوټي کښت او کر رامنځ ته شو، همداراز له دهقانانو سره لازمې مرستې وشي، چې د هغوی اقتصادي ستونزې حل شي او دغسې ناروا کښت ته بيا اړ نه شي.

٢ – د مخدره موادو معتادينو (روږدو) د علاج او درملنې لپاره ځانګړي انتظامات کول چې له يوه پلوه د هغوی د درملنې لپاره روغتيايي مرکزونه او له بله پلوه د هغوی د مشغولتيا لپاره تعليمي او حرفوي مرکزونه جوړ شي او تر هغه پکې وساتل شي چې اعتياد يې ختم شي.

په موجوده وخت کې د روږدو او معتادينو د درملنې لپاره چې کومې هڅې رواني دي هغه له نشت سره برابرې دي، بايد چې حکومت او اړونده اړخونه پدې هکله جدي پاملرنه وکړي او کيدای شي د ځينو هېوادونو له تجاربو څخه پدې هکله استفاده وشي.

٧– د ناروا معاملاتو منع کول:

په يوه ټولنه کې د حرامو او ناروا معاملاتو په کولو سره عذابونه او ستونزې رامنځ ته کيږي، خلک له بې برکتيو او د روزئ د سرچينو له کموالي سره مخ کيږي. او هغه معاملات چې نن سبا يې ټولنې له عذابونو سره مخ کړې دي، مهمې يې سودي معاملات دي د کوم په اړه چې الله تعالی فرمايي:((الَّذِينَ يَأْكُلُونَ الرِّبَا لَا يَقُومُونَ إِلَّا كَمَا يَقُومُ الَّذِي يَتَخَبَّطُهُ الشَّيْطَانُ مِنَ الْمَسِّ ذَٰلِكَ بِأَنَّهُمْ قَالُوا إِنَّمَا الْبَيْعُ مِثْلُ الرِّبَا وَأَحَلَّ اللَّهُ الْبَيْعَ وَحَرَّمَ الرِّبَا)).[113] هغه کسان چې د سود مال خوري، د قيامت په ورځ به دربدلای نشي، مګر د هغه کس په شان چې شيطان يې حواس خراب کړی وي، دا سزا د دوی لپاره ځکه ده چې دوی ويل سود د پيروپلور (خرڅولو او اخستلو) په شان دی او حال دا چې الله جل جلاله بيع حلاله کړې ده او سود يې حرام کړی دی.

دا څرګنده خبره ده چې په سودي کارو بار باندې په ټولنه کې بې کاري رامنځ ته کيږي؛ ځکه چې شتمن وګړي به خپل مالونه داسې چا ته ورکوي چې بې تکليفه د وخت په تيريدو سره ګټه ورکوي، يا به يې په سودي بانکونو کې دګټې لاس ته کولو لپاره ايږدي.. همدارنګه په ټولنه کې د اړتيا د توکو د نرخ د زياتيدو سبب ګرځي، د قرض او پور مخه نيسي، او نورې زياتې خرابئ رامنځ ته کوي.

86- د دلايلو تفصيل په (فقه السنة، سيد سابق، ٢/ ٣٣٩- ٣٥٠)، (الفقه الاسلامي وادلته، الشيخ وهبه الزحيلي٣٣\٤- ٣٤)، او (الحلال و الحرام فى الاسلام، يوسف القرضاوي، ص١٢٦) کې وګوره.

113 . البقره ٢٧٥.

(c) ketabton.com: The Digital Library

په خپله هغه انسان چې پېسې په سود سره ورکوي که په ظاهر کې ورته د پېسو ګټه لاس ته راځي، خو په حقیقت کې هغه ګټه نه ده، بلکې هغه تاوان او د مال بربادیدل دي،او دآخرت له سزا نه مخکې د سود خور انسان په ژوندکې بیلابیل غمونه،بې برکتي، او تاوانونه راځي الله تعالی فرمايي:((يَمْحَقُ اللهُ الرِّبٰوا وَيُرْبِى الصَّدَقٰتِ وَاللهُ لَا يُحِبُّ كُلَّ كَفَّارٍ اَثِيْمٍ())[114]. الله تعالی سود له منځه وړي او خيراتونو ته وده او تازه ګي ورکوي او الله تعالی هيڅ ناشکره او بدعمله انسان نه خوښوي.

د سود له مصيبت او بلا څخه يو مسلمان ته د خلاصون لار داده چې که په سود سره يې پېسې ورکړې وي او توبې ويستلو ته آماده شو، نو د هغې ګټه دې نه اخلي بلکې همغه دسر پيسې دې واخلي، الله تعالی فرمايي:((يٰاَيُّهَا الَّذِيْنَ اٰمَنُوا اتَّقُوا اللهَ وَذَرُوْا مَا بَقِىَ مِنَ الرِّبٰوا اِنْ كُنْتُمْ مُّؤْمِنِيْن ()[115] ای مومنانو له الله تعالی څخه ووېرېږئ او کوم سود مو چې له چا سره پاتې دی هغه ورپرېږدئ، که چيرې په رېښتينې مومنان ياست.

او که يو مسلمان دا معامله نه پرېږدي، نو د الله تعالی او د هغه د رسول صلی الله عليه وسلم جنګ ته دې چمتو شي، الله تعالی فرمايي:((فَاِنْ لَّمْ تَفْعَلُوْا فَاْذَنُوْا بِحَرْبٍ مِّنَ اللهِ وَرَسُوْلِه وَاِنْ تُبْتُمْ فَلَكُمْ رُءُوْسُ اَمْوَالِكُمْ وَ لَا تَظْلِمُوْنَ وَلَا تُظْلَمُوْنَ())).[116] اوکه سود مو پرېنښود، نو د الله او د هغه رسول له خوا ستاسې پر خلاف جګړې ته تيار شئ، که اوس هم توبه وباسئ (او سود پرېږدئ) نو تاسې ته د سر پېسې دي (چې هغه واخلئ) تاسې تېری مه کوئ او نه به پر تاسې تېری وشي.

په موجوده عصر کې چې دنورو سترو ګناهونو ترځنګ يو هم د سود معامله د خلکو ترمنځ په زياته اندازه رواج لري او اسلامي هېوادونو او مسلمانې ټولنې يې هم په خپل لعنت کې راګيرې کړې، دي،داځکه چې موجوده بانکي نظام سودي دی- پرته له ځينې لږو بانکونو څخه- او په لويه سطحه باندې په اسلامي هېوادونو او ټولنو کې سودي معاملات ترسره کيږي.

ترکومه چې زموږ هېواد او ټولنې پورې اړه لري، نو د پخوا راهسې د وګړو ترمنځ سودي معاملات موجود ؤ، او په اوسنيو ظروفو کې په سودي معاملاتو کې يو نوښت رامنځ ته شوی دی چې زيات خلک وربانديې نه پوهيږي، بايد چې مسلمان پدې هکله ځان اګاه کړي، رسول الله صلی الله عليه وسلم فرمايي:((الرِّبَا ثَلَاثَةٌ وَسَبْعُونَ بَابًا، أَيْسَرُهَا مِثْلُ أَنْ يَنْكِحَ الرَّجُلُ أُمَّهُ، وَإِنَّ أَرْبَى الرِّبَا عِرْضُ الرَّجُلِ الْمُسْلِمِ».[117]د سود درې اويا دروازې دي، آسانه يې داده چې يو څوک له خپلې مور سره زنا وکړي او بېشکه تر ټولو لوی سود د يو مسلمان عزت پيمالول دي.

نو بايد چې لدې لوی ګناه، ستر جرم او په دنيا او آخرت کې تباه کوونکي عمل څخه ځانونه وژغورو، همداراز ټول هغه معاملات چې ناروا دي ورڅخه ځانونه وساتو او د خپل سپيڅلي شريعت حکم ته په لبيک سره ورڅخه ډډه وکړو.

د اسلام سپيڅلي دين مسلمان لدې څخه منعه کوي چې هغه دې په حرام کسب او يا حرام کار وبار کې مشغول شي او هغه دې ترويج کړي. نو پدې اساس بايد زموږ په ټولنه کې له هغو کارونو او کسبونو څخه ډډه وشي کوم چې مفيد نه دي او اسلامي شريعت حرام کړي دي لکه: د شرابو او مخدره موادو اړوند معاملات، د موسيقي الاتو، فحشو کيستونو ،سيډيګانو، فلمونو او نور د عياشۍ وسايلو توليد او يا د هغې واردولو کارو بار، د اسراف او فاحشوالي په اندازکی د خايست او ښکلا وسايل مهيه کول او داسې نور هغه شيان چې ملت او ولس ته پرته له وخت ضايع کولو او د بد اخلاقئ د خپريدلو بله کومه ګټه نه لري .

رسول الله صلی الله عليه فرمايلي: ((وَمَنْ نَبَتَ لَحْمُهُ مِنْ سُحْتٍ , فَالنَّارُ أَوْلَى بِهِ)).[118] او د چا چې غوښه پر حرامو راغټه شي،نو د دوزخ زيات وړ دی.(چې پکې داخل شي). ددغه سخت وعيد په وړاندې به هغه خلک څه کوي د چا غوښه چې له

114 . البقرة ۲۷۶.
115 . البقرة ۲۷۸.
116 . البقرة ۲۷۹.
117 المستدرک علی الصحیحین
118 . المعجم الاوسط للطبراني

(c) ketabton.com: The Digital Library

سود ،جوارئ، مخدره موادو د ګټې له پېسو څخه رالويه شوي وي؟

همدارازهغه خلک چې د فاحشو او چټلو کارونو او ډمبازۍ له لارې يې پيسې لاس ته راوړي، د ټي وي او فضايي خپرندويه چينلونو، غلا، اختلاس، د حقونو غصبولو، له حقوقو څخه منکريدلو، په خرڅلاو کې عيب پټولو، په تجارت کې چل او دوکې کولو، په وزن او تول کې کمي کولو، د يتيمانو مال په ناحقه خوړلو، د اوقافو پر مالونو باندې خيټه اچولو، د رشوت اخستلو او ورکولو، په ناجائزه سره وکالت کولو او يا په داسې نورو ناروا معاملاتو او کارونو کې مشغوليدلو سره مال او شتمني لاس ته راوړي. دا مخکې ذکر شوی وعيد دغسې ټولو ناروا معاملات کوونکو ته متوجه دې، نو بايد پخپلو کارونو کې تجديد نظر وکړي او د حلال مال او حلالې ګټې په تلاش کې شي.

۸– صنعت ته وده ورکول:

په قرانکريم کې الله تعالی داود عليه السلام په صنعتي پرمختګ سره ستايلی دی او د پرمختګ هغسې باريکتياوې يې راپه ګوته کړي چې د هغې له کړن څخه بشر عاجز پاتی او د هغې د سرته رسولو لپاره د پيريانو او شيطانانو له قوتونو څخه کار اخستل شوی دی.

پر هغه امت باندې دا حرام دي چې د الله تعالی په کتاب کې دې د حضرت داود عليه السلام دا ستاينه لولي او بيا دې هم داسلحې د جوړولو فابريکه ونه لري. ((وَأَلَنَّا لَهُ ٱلۡحَدِيدَ ۝١٠ أَنِ ٱعۡمَلۡ سَٰبِغَٰتٖ وَقَدِّرۡ فِي ٱلسَّرۡدِۖ وَٱعۡمَلُواْ صَٰلِحًاۖ إِنِّي بِمَا تَعۡمَلُونَ بَصِيرٞ ۝١١)).[119] مونږ د هغه لپاره اوسپنه نرمه کړې وه (د دې ښودنې سره) چې زغرې جوړوه او د هغې حلقې په اندازې سره اوبده، ای د داود کورنۍ نيك عمل کوئ. بيشکه هغه څه چې تاسې يې کوي زه يې ګورم. او الله تعالی فرمايي: ((وَعَلَّمۡنَٰهُ صَنۡعَةَ لَبُوسٖ لَّكُمۡ لِتُحۡصِنَكُم مِّنۢ بَأۡسِكُمۡۖ فَهَلۡ أَنتُمۡ شَٰكِرُونَ ۝٨٠)).[120] او هغه ته مو ستاسې د فايدې لپاره د زغرې جوړول ښوولي و، چې تاسې د يو بل له ګوزارونو څخه وساتي، نو ايا تاسې شکر کوونکي ياست.

او بيا دې د الله تعالی په کتاب کی دا اياتونه لولي او هغه قوم دی بيا هم د اوسپنې د ويلی کولو بټۍ او د معدني ادواتو فابريکی ونلري: ((وَلِسُلَيۡمَٰنَ ٱلرِّيحَ غُدُوُّهَا شَهۡرٞ وَرَوَاحُهَا شَهۡرٞۖ وَأَسَلۡنَا لَهُۥ عَيۡنَ ٱلۡقِطۡرِۖ وَمِنَ ٱلۡجِنِّ مَن يَعۡمَلُ بَيۡنَ يَدَيۡهِ بِإِذۡنِ رَبِّهِۦۖ وَمَن يَزِغۡ مِنۡهُمۡ عَنۡ أَمۡرِنَا نُذِقۡهُ مِنۡ عَذَابِ ٱلسَّعِيرِ ۝١٢ يَعۡمَلُونَ لَهُۥ مَا يَشَآءُ مِن مَّحَٰرِيبَ وَتَمَٰثِيلَ وَجِفَانٖ كَٱلۡجَوَابِ وَقُدُورٖ رَّاسِيَٰتٍۚ ٱعۡمَلُوٓاْ ءَالَ دَاوُۥدَ شُكۡرٗاۚ وَقَلِيلٞ مِّنۡ عِبَادِيَ ٱلشَّكُورُ ۝١٣)).[121] او د سليمان (عليه السلام) لپاره مو هوا تابع کړې وه،د سهار وخت کې تګ د هغه د يوې مياشتې تر واټن پورې او د ماښام تګ يې د يوې مياشتې د لارې واټن پورې و او د ويلي شوې قلعئي(يا ميسو) چينه مو ورته وبهوله. او داسې پيريان مو د هغه تابع کړل چې د خپل رب په حکم به يې دهغه په مخ کې کار کاوه او په هغوی (پيريانو) کې به چې کوم يو زموږ له حکم نه سر وغړاوه، نو سزا به مو ورڅکوله. هغو به د ده لپاره هغه څه جوړول چې غوښتل به يې له : لوړې ابادۍ، تصويرونو، لوی لګنونه په شان د تالاوونو او پخپل ځای ولاړ (دراندہ) ديګونه . ورته مو وويل ای د داود کورنۍ عمل کوئ د شکر(په طريقه سره) .

همدا راز بيا دې دا ايت لولي:((وَأَنزَلۡنَا ٱلۡحَدِيدَ فِيهِ بَأۡسٞ شَدِيدٞ وَمَنَٰفِعُ لِلنَّاسِ.[122] او سپنه مو رانازله کړه چې په هغې کې ډېر زور او د خلکو لپاره ګټې دي)).

---

[119]- سبأ ١١
[120]- الأنبياء ٨٠
[121]- سبأ ١٢-١٣
[122]- الحديد ٢٥

(c) ketabton.com: The Digital Library

اوهمداسې مهمل او بیکاره دې پرېږدي هغه کانونه چې دا مواد لري.[123]

زموږ هېواد افغانستان له زیاتوخامو موادو څخه برخمن دی، د معدنیاتو کانونه،د نفتو او ګاز زخیری لري، باید چې د هغې د راویستلو او بیا د هغې په کار اچولو ته پوره توجه وشي چې و د هېواد په خود کفائي کې مرسته وکړي. همدارنګه صنایعتو ته وده او انکشاف ورکول او په خاص ډول کورنیو صنایعو ته ترڅو د بې وزلو او فقیرو کورنیو لپاره د روزئ ګټلو یو مصدر او ذریعه وګرځي.

دالاندې ذکر شوي صنایع چې هنري او لاسي صنایع دي زموږ په هېواد کې زیات رواج لري:

الف- غالئ اوبدل: دغه صنعت د هېواد په شمالي واو شمال غرب ولایتونو کې زیات رواج لري. ویل کیږي چې له انقلاب څخه مخکې نوموړی صنعت دکیفیت په ښه والي کې خاص شهرت درلود، مګر دښه پاملرنې د نشتوالي، د جنګونو له امله او د ځینې هېوادونو لکه ایران، چین ، ترکیه او نورو د رقابت لامله یې په کار او کیفیت کې یو څه بدلون راغی او بازار یې راښکته شو .[124]

باید په یاد ولرو: د هجرت په وروستیو کلونو کې د غالیو اوبدلو کسب په پېښور کې د افغانانو ترمنځ په پراخه پیمانه شروع پیل شو. د پېښوربښار سره نژدې سیمې لکه زریاب کالونی، افغان کالونئ ،ارباب روډ ،جهانګیرآباد، بوړډ او د مهاجرینو کیمپونه لکه د جلوزو کیمپ، شمشتو کیمپ او داسې نورو کې زیات مهاجرین د خپلو اقتصادي ستونزو د حل کولو په خاطر په نوموړي کسب باندې مشغول شول.

له کورونو څخه علاوه په پېښور او خیبر پختونخوا ځینې سیموکې د نوموړي کسب لپاره سترې او کوچنۍ کارخانې هم جوړې شوی او تجارت یې زور واخست .لکن د بازار او بهرني تجارت په هکله یې دا مشهوره وه چې دغه غالۍ افغاني سوداګرو خارج ته په مستقله توګه نشي صادرولی، بلکه هغو به پر پاکستاني تاجرانو خرڅولې بیا به هغوخارج ته صادرولې او هلته یې خرڅلاو د پاکستان په نوم تمامیده.

ب- ګنډنه: دا کسب چې مختلفې برخې لري لکه: عادي لاس دوزي ، خامك دوزي، مرو تړل (موره بافي) او داسې نور. په خامك دوزئ کې د کندهار ولایت خاص شهرت لري .

ج- پشمي لباسونو اوبدل: پدې کسب کې هزاره خلک ډېر شهرت لري .

د-پوست دوزي،زیورات سازي،شبکه کاري،ظروفبرنجي،ظروف چوبي.[125] او داسی نور واړه او سپك صنعتونه هم زموږ په هېواد کې رواج لري.

۹– سوداګري ته وده ورکول:

سوداګري او تجارت د مال او پانګې په حرکت راوستلو او د روزۍ لاس ته راوړلو مهمه سرچینه او د یو هېواد د صنعت او تولیداتو بشپړونکې عملیه ده. همداراز د کلتور او ثقافت د تبادلې یوه مهمه وسیله ګڼل کیږي.کله چې د یو هېواد سوداګر بل هېواد ته ځي، نو هغه ته د خپل مورني هېواد د استازي او سفیر په توګه کتل کیږي.

د تاریخ په اوږدو کې د اسلام په خپرولو کې ځینې مسلمانوسوداګرو ځانګړی رول لوبولی دی،د مثال په توګه د آسیا د لوی وچې د جنوب ختیځ ځینې هېوادونو لکه فلپین ته داسلام مبارک دین د مسلمانو سوداګرو له لارې رسیدلی دی.

په سوداګرۍ سره په ټولنه او هېواد کې کاري فرصتونه رامنځ ته کیږي او هغه د بیکارئ او کار نه موندنې د ستونزې د مخنیوي یو هم عنصر هم دی. نو باید چې حکومت په هېواد کې د سوداګرۍ د پراختیا او پرمختیا لپاره

123- وګوره: اسلامي اقتصاد، امام حسن البنا، ژباره صافی، ص ۲۴- ۲۷

124- افغانستان در سایه سیاست ، اقتصاد و فرهنگ ،محمد حلیم تنویر، ص ۱۵۴

125- وګوره: مخکنی مرجع، ص ۱۵۵- ۱۵۶

(c) ketabton.com: The Digital Library

لازم ګامونه واخلي او پدې ډګر کې هلې ځلې زياتې کړي، ترڅو هېوادوالو ته کاري فرصتونه پيداشي، د ټولنې او ولس اقتصاد وده وکړي، غربت او نسيتي راکمه شي..

د سوداګرۍ په ډګر کې دې لاندې وړانديزونو ته ځير شئ:

أ. زموږ هېواد چې د ميوو په برخه کې غني دی، بايد چې د لمدې او وچې ميوې د صادراتو لپاره په بهر کې له ګاونډيو هېوادونو پرته په نورو هېوادونو کې هم مناسبه بازار موندنه وشي لکه د خليج عربي هيوادونه، همداراز د اسيا ختيځ او جنوب ختيځ هېوادونه.

ب. د سوداګرۍ او پانګونې په برخه کې دې حکومت نړيوالو ته د افغانستان وروپيژني،پانګونې ته دې لاره هواره کړي او د پانګه اچونې لپاره دې په هيواد کې د اسلامي شريعت پر بنسټ لوايح ترتيب شي.

ج. د ټکسونو په ميدان کې اسلامي شرعي قوانين مراعات شي، ګمرکات - چې په هېواد کې له قضايي محاکمو نه وروسته په درغليو کې ځانګړې شهرت لري - بايد د هغې د اصلاحاتو لپاره يو جامع پلان جوړ شي.

د. د نورو ادارو ترڅنګ چې د سوداګرئ په ادارو کې هم بې کفايتي شتون لري،بايد د هغې ادراک، پلټنه او ارزونه ترسره شي او په اړوند ادارو او سوداګريزو خونو کې امين او مسلکي خلک په کار مشغول کړای شي. داسې خلک چې دعام ولس د هوساينې لپاره هلې ځلې وکړي او هېوادوالو ته د سوداګرۍ په ډګر کې لازمي آسانتياوې برابرې کړي.

هـ. هېواد ته يوازې د هغو شيانو په واردولو باندې فکر او غور وشي چې قوم او ولس ته ګټور وي. اوهغه شيان چې په اسلامي شريعت کې حرام دي لکه شراب او مخدره توکي،د فحشاء او عريانۍ اړونده توکې،نو د هغې په راوردولو باندې پابندي ولګول شي.

بايد هغو سوداګرو ته اجازه ورنکړ شي ځوک چې د مومنې ډلې او د هغه پيغمبر صلى الله عليه وسلم- کوم چې د ښو اخلاقو او غوره خويونو د پوره والي لپاره راغلې و- د سنګر په لښکريانو کې بداخلاقي او چټلې خپروي، ولس دې دغسې وګړو ته دا موقع مه ورکوئ، ترڅو د امت د نوي نسل زړه او اندامونه د بدو خويونو او ناوړه عادتونو په مرض سره خراب کړي. او د يو څو پيسو په بدله کې ورته د فسق او فجور کارونه ښائسته کړي او د بداخلاقۍ په لور روان يې کړي.

يو مسلمان سوداګر بايد پدې پوره يقين ولري چې د حرامو توکو راواردول،يا په سودګرئ کې دوکه کول.. او په هره ناجايزه طريقه سره ګټه ترلاسه کول حرامه ده.بايد پدې هلکه د رسول الله صلى الله عليه د غه وينا د سترګو په وړاندې او نصب العين وګرځول شي: ((وَمَنْ نَبَتَ لَحْمُهُ مِنْ سُحْتٍ, فَالنَّارُ أَوْلَى بِهِ)).[126] او د چا غوښه چې په حرامو راغټه شي،نو د دوزخ زيات وړ دی.(چې پکې داخل شي).

[126]. المعجم الاوسط للطبراني

(c) ketabton.com: The Digital Library

پنځم څپرکی

د فقر په لمنځه وړلو کې د زکات اغیز

۱– د زکات مفهوم:

زکات په لغت کی زیاتوالي او پاکوالي ته واي او د شریعت په اصطلاح کې: د مال هغه برخې ته ویل کیږي چې یو مسلمان یې د الله تعالی له طرفه له ورکړل شوي مال څخه مستحقینو ته ورکوي .

په قرانکریم کې الله تعالی زاکت په صدقې سره هم نومولی دی؛ځکه چې نفس او مال پاکوي او په مال کې د ودې او زیادت سبب ګرځي،الله تعالی فرمایې: ((خُذْ مِنْ أَمْوَالِهِمْ صَدَقَةً تُطَهِّرُهُمْ وَتُزَكِّيهِم بِهَا وَصَلِّ عَلَيْهِمْ)).[127]ای پېغمبره ! دوی (مسلمانانو) له مالونو څخه زکات واخله چې هغوی پرې پاك او صفا کړې.

همدا راز له ما لڅخه د زکات ویستلو پواسطه انسان د مدحې او صفت وړ ګرځي، د سپیرتوب او بخل، په ناحقه سره د نورو خلکو برخې خوړلو ،کینه ، ظلم او داسې نورو ټولنیزو بدو خویونو څخه خلاصیږي.[128]

۲– د زکات هدف او مقصد:

امام شاه ولي الله رحمه الله ویلي:((زکات ګناهونه له منځه وړي،د برکتونو او ګټې د زیادت سبب ګرځي،په زکات کې د مدنیت او ټولنې مصلحت او ګټه پرته ده، زکات اړمنو اوخوارو خلکو ته ورکول کیږي.د نیستئ پېښې داسې ستونزې دي چې ځینې خلکو ته رسیږي او له ځینې خلکو څخه ځي، نوکه چیرته په ټولنه کې همدردي او مواسات نه وي، نو نیستمن او بې وزلان به له فقر او لوږې مړه او له منځه ولاړ شي.[129]

د اسلام سپېڅلی دین هر یو توان لرونکی وګړي ته امر کوي چې کار، اوکسب وکړي او د روزئ د لاس ته راوړلو لپاره منډه ترړله ووهي، ترڅو د خپل ځان او د خپلې کورنئ مصارف او لګښت پوره کړي او د الله تعالی په لار کې یې هم مصرف کړي .او هغه څوک چې د کار او کسب کولو څخه عاجز وي او کوم زخیره شوی مال یا د میراث مال هم ورته نه وي پاتې، یا مال لري لکن اړتیا یې نه پوره کوي، نو د داسې وګړي لګښت به د هغه شتمن خپلوان پر غاړه اخلې، خو په ټولنه کې هر خپلوان شتمن نه وي چې پر خپلوانو باندې لګښت او خرچ وکړي، نو پدې صورت کې به هغه کمزوري وګړي چې شتمن یې خپلوان نه لري څه کوي؟

او څه به کوي هغه بیچاره خلك لکه: یتیمان، کونډئ، زړې ښځې، او بوډاګان سړي ؟ څه به کوي شوده ګان او ساده وګړي، دایمي رنځوران، نابینایان او معذور خلك؟ څه به کوي هغه توان لرونکي خلك کومو ته چې کار او کسب نه پیداکیږي ترڅو د هغې لارې روزي لاس ته راوړي او یا هغه کار کوونکي چې کار لري،خو د مزدورئ عوض یې د خپل ځان او کورنۍ لپاره کفایت نکوي ؟

ایا دغه نوموړي خلك سخت زړئ اړتیا او ماتوونکي فقر پریښودل شي چې له پښو یې وغورزوي او مات یې کړي ؟ دا پداسې حال کې چې ټولنه دې ورته ګوري او شتمن خلك دې ورسره کومه مرسته نه کوي .

د اسلام سپیڅلي دین دغسې کمزوري او بیچاره خلك نه دې هیر کړي، بلکې دوی ته یې د شتمنو او مالدارانو په مالونو کې معلومه برخه مقرره کړې چې هغه زکات دی. نو د زکات لومړی هدف د فقیرانو او بیچاره خلکو غنا ده چې

127- التوبة ۱۰۸

2- وګوره: الضمان الاجتماعي فی الاسلام ، محمد امین الشعراني، ص ۶۲- ۶۳

3- - حجة الله البالغة ۲ \ ۳۹،چاپ لاهور دار نشر الکتب الاسلامیه

(c) ketabton.com: The Digital Library

د هغې پواسطه يې اړتيا پوره شي او شتمن شي.[130]

۳ – د زکات اهميت :

زکات د اسلام ددين له معجزاتو څخه شمېرل کيږي او پدې دلالت کوي چې دا دين د الله تعالی له طرفه راغلی او بشريت ته وروستنی پيغام دی. له نن څخه مخکې ډېرې زمانې او پيړۍ تيرې شوي چې دغه زکات پکې د فقر په منځه وړلو او د نيستمنو په اړتياو پوره کولو کې خپل کردار اداء کړ. په اسلامي امت کې د دې نظام پر ضد نه کوم انقلاب راغی او نه د ټولنې کوم وګړي يا ډلې د حقوقو مطالبه وکړه؛ ځکه چې دوی ته حقوق ورکړل شوي دي.

د زکات نظام قايمول په ټولنه کې کوم عارضي او يا دويمي حل نه دی، بلکه هغه د ټولنې د ټينګښت له ځانګړو او کلکو بنسټونو څخه شمېرل کيږي، او د اسلامي عباداتو له څلورو ستنو (ارکانو) څخه يوه ستن ده .

په هغه مشهور حديث کې چې امام بخاري او او امام مسلم رحمهما الله وربانديې اتفاق کړی ذکر شوي: عبد الله بن عمر رضي الله عنهما واي چې د الله تعالی استازي صلی الله عليه وسلم فرمايلي: اسلام پر پنځو ستنو ولاړ دی هغه داچې ګواهي ورکول دي پدې چې پرته له الله تعالی بل څوک د عبادت مستحق نشته او پدې ګواهي ورکول چې محمد د الله پېغمبر دی، لمونځ ودرول، زکات ورکول، د روژې مياشت روژه نيول او د توان په صورت کې حج ته تلل دي .

په قرانکريم کې زکات ورکول د مومنانو ،پرهيزګارانو او نيکانو له صفتونو او نښو څخه شمېرل شوی او د زکات نه ورکول د مشرکانو او منافقانو له نښو څخه ګرځول شوی ..

پرته له زکات ورکولو څخه مسلمان د نيکانو او هغو خلکو چې د کتاب په هدايت پسې روان دي په ډله کې نشي داخليدلای، هغه خلک چې الله تعالی يې داسې وصف کړي: ((هُدًى وَرَحۡمَةً لِّلۡمُحۡسِنِينَ ۝ ٱلَّذِينَ يُقِيمُونَ ٱلصَّلَوٰةَ وَيُؤۡتُونَ ٱلزَّكَوٰةَ وَهُم بِٱلۡأٓخِرَةِ هُمۡ يُوقِنُونَ ۝)). [131]" دا کتاب سمه لار ښونکی دی او رحمت دی د نيکانو لپاره هغه خلک چې لمونځ ودروي، زکات ورکوي او په آخرت باندې يقين (پوخ باور) لري .[132]

قرانکريم زکات ورکول د شرک څخه د توبې ويستلو او لمانځه ودرولو سره يوځای ذکر کړی دی، دا پدې دلالت کوي چې دا درې شيان په اسلام کې د داخليدلو عنوان دی، او دهغو پواسطه يو انسان د اسلامي ورورولۍ حق پيداکوي او اسلامي ټولنې ته يې نسبت او انتماء کيږي، الله تعالي فرمايي: ((فَإِن تَابُواْ وَأَقَامُواْ ٱلصَّلَوٰةَ وَءَاتَوُاْ ٱلزَّكَوٰةَ فَإِخۡوَٰنُكُمۡ فِي ٱلدِّينِۗ [133] نو که چيرې هغو لمونځونه اداء کړل او زکات يې ورکړ، نو ستاسې ديني وروڼه دي)).همدارنګه په هغې سره وينه او مال محفوظ کيږي، الله تعالی فرماي: ((فَإِن تَابُواْ وَأَقَامُواْ ٱلصَّلَوٰةَ وَءَاتَوُاْ ٱلزَّكَوٰةَ فَخَلُّواْ سَبِيلَهُمۡۚ)).[134]نو که چيرې هغو (مشرکانو) له شرک نه توبه وويستله، لمونځ يې اداء کړ او زکات يې ورکړ، نو بيا يې لار خوشې کړئ. (وينه او مال يې محفوظ شو).

او که چيرې په يو اسلامي هېواد او ټولنه کې څوک د زکات له ورکولو ډډه وکړي، نو بايد پرضد يې جنګ وشي . د دې امت لومړي خليفه ابوبکر رضي الله عنه او ورسره صحابو رضي الله عنهم د زکات د مانعينو پرضد لښکر کشي وکړه، او د هغوی په مقابل کې يې جنګ وکړ. نوموړي خليفه داسې وينا وکړه((په الله تعالی مې دې قسم وي چې خامخا به د هغه چا پر ضد جنګيږم، څوک چې د لمانځه او زکات ترمنځ فرق کوي،يقينا چې زکات د بيت المال برخه ده، پر الله مې دې قسم وي که دوی له ما څخه په زکات راکولو کې د اوښ د ګونډې پړې – که دالله پېغمبر صلی الله عليه وسلم ته به يې ورکولو –

---

[130]- مشکلة الفقر، يوسف القرضاوي ص ۶۵

6- لقمان ۳ -۴

[132]- وګوره: مشکلة الفقر، يوسف القرضاوي، ص ۷۱

[133]. التوبة ۱۱

[134]. التوبة 5

(c) ketabton.com: The Digital Library

راڅخه ستون کړي، نو زه به د دوی په مقابل کې جنګ کوم.[135]

۴ –په دنیا کې د زکات نه ورکولو سزا:

د زکات له ورکولو پرته مومنان د الله تعالی د هغه نصرت او مدد مستحق نشي ګرځیدلی د کوم چې یې ورسره وعده کړې، الله تعالی فرمایي: ((وَلَيَنصُرَنَّ ٱللَّهُ مَن يَنصُرُهُۥٓۚ إِنَّ ٱللَّهَ لَقَوِىٌّ عَزِيزٌ ﴿٤٠﴾ ٱلَّذِينَ إِن مَّكَّنَّٰهُمْ فِى ٱلْأَرْضِ أَقَامُوا۟ ٱلصَّلَوٰةَ وَءَاتَوُا۟ ٱلزَّكَوٰةَ وَأَمَرُوا۟ بِٱلْمَعْرُوفِ وَنَهَوْا۟ عَنِ ٱلْمُنكَرِۗ وَلِلَّهِ عَٰقِبَةُ ٱلْأُمُورِ ﴿٤١﴾)).[136]او خامخا به الله تعالی مرسته او مدد کوي له هغه چا سره چې د هغه د دین مدد کوي،یقینا الله تعالی توانمن او غالب دی، دوی به هغه کسان وي چې(کله) الله تعالی ورته په ځمکه کې قوت (خلافت او دولت) ورکړي، نو لمونځونه ودروي، زکات ورکوي،پر نیکیو سره امر وکړي او د بدیو مخنیوی وکړي . اود کارونو وروستنۍ پایله خاص الله ته ورګرځي.

د حدیثو په یو روایت کې د زکات نه ورکول په ټولنه کې د وچ کالۍ سبب ښودل شوی دی: ((**مَا مَنَعَ قَوْمٌ الزَّكَاةَ إِلَّا ابْتَلَاهُمُ اللَّهُ بِالسِّنِينَ**)).[137] هیڅ یو قوم زکات نه دی منع کړی، مګر دا چې الله تعالی پر وچکالۍ سره ازمایلي دي. د حدیثو په یو بل روایت کې راغلي: ((هیڅ یو قوم داسې نشته چې په مالونو کې د زکات ورکولو څخه ممانعت وکړي، مګر دا چې له باران څخه به بې برخې شي او که چیرته څاروي او حیوانات نه وای، نو هیڅکله به پرې باران نه وی وریدلی.[138]

۵– د زکات مستحق خلک:

په عمومي توګه د زکات مستحقین اته ټولګي خلک دي چې پخپله یې الله تعالی پخپل کلام مجید کې یادونه کړې ((إِنَّمَا ٱلصَّدَقَٰتُ لِلْفُقَرَآءِ وَٱلْمَسَٰكِينِ وَٱلْعَٰمِلِينَ عَلَيْهَا وَٱلْمُؤَلَّفَةِ قُلُوبُهُمْ وَفِى ٱلرِّقَابِ وَٱلْغَٰرِمِينَ وَفِى سَبِيلِ ٱللَّهِ وَٱبْنِ ٱلسَّبِيلِۖ فَرِيضَةً مِّنَ ٱللَّهِۗ وَٱللَّهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌ ﴿٦٠﴾)).139 په تحقیق سره صدقې او زکاتونه - په اصل کې - د فقیرانو او مسکینانو لپاره دي او د هغو خلکو لپاره چې د زکات د چارو مامورین وي، او د هغو لپاره چې د هغو د زړونو په لاس راوړل مقصد وي. او د غاړو د ازادولو، او د پوروړو د مرستې لپاره ، او د الله تعالی په لار کې، او د مسافر لپاره. دا د الله تعالی له لوري یوه فریضه ده او الله تعالی په هر څه پوهیدونکی او د حکمت خاوند دی .

الفقراء،المساکین: له فقیر نه مراد هغه څوک دی چې د خپل ژوندانه تیرولو لپاره د نورو مرستې ته محتاج وي. دا لفظ د ټولو اړمنو خلکو لپاره عام دی که هغه د معیوب والي یا زوړوالي له امله په خپلواکه توګه مرستې ته محتاج شوي وي، یا په موقتي سبب سره موقتي مرستی ته اړمن وي که ورسره څه پیدا شي، نو پرمختګ کولای او په خپلو پښو باندې ودریدلی شي. د مثال په ډول ، یتیم، کونډه، وزګار (بیکاره وګړی) او هغه کسان چې ناڅاپي پېښو ځپلي وي .

د مسکنت په لفظ کې د عاجزۍ ، بیوزلۍ ، بیوسۍ ، او خوارۍ معناوې پرتې دي، پدې اعتبار سره مسکینان هغه خلک دي چې د عامو اړمنو خلکو په پرتله زیات بیوزله وي.[140]

د حنفي فقهې له نظره فقیر هغه چا ته وای چې د زکات له نصاب څخه کم مال ولري او یا د نصاب برابر څیزونه لري،خو هغه د استعمال لپاره وي، او مسکین هغه چا ته وایي چې هیڅ ونه لري.[141]

---

135. متفق علیه
136- الحج ۴۰- ۴۱
137. المعجم الاوسط، للطبراني
138. سنن ابن ماجه، كتاب الفتن، باب ۲۲ (العقوبات).
139. التوبة ۶۰
140. تفهيم القرآن، امام مودوي، ۲ / ۲۹۲ - ۲۹۳ 140
141. فقه الزكاة، يوسف القرضاوي ۲ / ۵۴۶ – ۵۴۷

(c) ketabton.com: The Digital Library

العاملين عليها: هغه خلک چې د حکومت له خوا د زکات راټولو او د راغونډ شوي مال د ساتنې، د هغه د حساب کتاب د ليکنې، او د هغې د ويشلو لپاره ګمارل شوي وي، داسې خلك كه فقيران او مسكينان هم نه وي، لكن د هغو تنخاګانې دې په هر حال د همدې مال څخه ورکړل شي.[142]

مؤلفة القلوب: د زړه تاليف يعنې د زړه تسخيرول. لدې حکم نه مقصد دادى چې کوم خلک د اسلام په دښمنۍ کې په توده ولوله لګيا دي او د مال په ورکولو د هغو جوش سړېداى شي، يا کوم خلک چې د کفارو په ډلې کې داسې وي چې که په مال سره مات شي، نو له ماتيدو وروسته د مسلمانانو ملاتړ ګرځول کيداى شي، يا هغه کسان چې نوي په اسلام کې داخل شوي، د هغو دپخوانۍ دښمنۍ او نيمګړتياو په ليدلو سره دا ويره وي که مال سره دهغوي زړونه نرم نکړاى شي، نو بيرته به د کفر لوري ته واوړي .داسې د زړه رامايله کيدونکو خلکو ته دې دايمي تنخاګانې وټاکل شي، يا دې موُقتي بخشش ورکړى شي، د اسلام ملاتړ او مرستندوي، يا حکم منونکي او فرمانبردار، يا دې لږ ترلږه بې ضرره دښمنان وګرځول شي.

پدى لار کې له ولجو (غنيمتونو) او له نورو عايداتو نه هم مصرف کيداى شي. او که اړتيا پېښه شي،نو د زكات له بوديجې نه هم ورکولى شي لکه څرنګه چې يې پدې آيت کريمه کې يادونه شوې ده. دغه راز خلكو لپاره دا شرط نه ده چې که فقيران ، مسكينان او مسافران وي ،نو په هغه صورت کې د زكات په مال سره د هغو لاس نيوى کيداى شي، بلکه که هغو شتمن او دقدرت خاوندان هم وي د زکات ورکولو مستحق دي.

پدې خبره خو د ټولو اتفاق دى چې د پيغمبر صلى الله عليه وسلم په زمانه کې ډېرو خلکو ته د زړونو تسخيرولو لپاره معاشونه او بخششونه ورکول کيدل، خو پدې خبره کې اختلاف شوى دى چې ايا له هغه نه وروسته هم دا مصرف پاتې شو که نه؟ د امام ابوحنيفه او د هغه د ملګرو (رحمهم الله) دا رايه ده چې د حضرت ابوبکر او عمر رضي الله عنهما له زمانې راهسې پدې خوا دا مصرف له منځه تللى دى او اوس (مولفه القلوب) ته څه ورکول نه دي روا . د امام شافعي رحمه الله دا رايه ده چې فاسقو مسلمانانو ته د زړونو د تسخيرولو لپاره د زكات له بودجې نه ورکول کيداى شي، خو کافرانو ته نه. د ځينو نورو فقهاو دا رايه ده چې د (**مؤلفة القلوب**) برخه اوس هم باقي ده که ورته اړتيا پيداشي نو ورکولى شي.[143]

فى الرقاب: يعنې د غاړو په ازادولو کې. له غاړو ازادولو نه مقصد دادى چې د غلامانو په ازادولو کې دې د زكات مال ولګول شي. د دې دوه صورتونه دي: لومړى کوم غلام چې له خپل بادار سره قرارداد کړي وي چې که دومره پيسې درکړم، نو ته ما ازاد کړه. لدغسې وګړي سره دې د ازادۍ د بيې په اداء کولو کې مرسته وشي. دويم داچې په خپله د زکات په بوديجې سره دې غلامان واخستل شي او ازاد دې کړى شي.

پر لومړي صورت باندې د ټولو فقهاو اتفاق دى، خو دويم صورت حضرت علي(کرم الله وجهه) ،سعيد بن جبير، ليث ، ثوري، ابراهيم نخعي، شعبي، محمدبن سيرين،احناف او شوافع روا نه بولي .او ابن عباس (رضي االله عنهما) حسن بصري،مالك،احمد او ابوثور يې روا ګڼي.[144]

الغارمين: د امام ابوحنيفه رحمه الله په نزد غارِمُ هغه چا ته ويل کيږي چې پر هغه پور وي او له پور څخه زيات نصاب نلري.[145] او د يو شمېر فقهاو رايه داده چې کوم وګړي په بدو چارو او د اسراف په لارو کې خپل مال بايللى او ځان يې پوروړى کړى وي،له هغه سره دې مرسته نه کيږي ،ترڅو چې يې توبه نه وي ويستلې.[146]

په اسلامي او عربي نړۍ کې له پخوا راهسې داسې وګړي موجود و چې د خلکو تر منځ د سولې په خاطر به يې خپل مالونه لګول او يا به يې ددې کار لپاره پور اخستلو ، ترڅو د دوو طرفونو تر منځ سوله وکړي،که څه هم هغه دوه طرفونه په اسلامي ټولنه کې اهل ذمه وي. د دې لپاره چې په ټولنه کې د وينې تويدنې،او د مالونو د ضياع کولو مخنيوى وشي، نو دغسې کار مطلوب دى، اوکه څوک دغسې کار وکړي په حقيقت کې يې د شرف او مروت سپڅلې کار تر سره کړ، نو هغه

142- تفهيم القران ٢\ ٢٩٣

143- مخکنى مرجع ٢\٢٩٤

144- تفهيم القران 2\ 296 .

145- فقه الزكاة، يوسف القرضاوي 2\ 622.

146- تفهيم القران 2\ 296 ، 297

(c) ketabton.com: The Digital Library

ته شريعت د زكات په مال كې برخه مقرره ده چې پور يې خلاص شي .[147]

في سبيل الله: يعني د الله تعالى په لار كې، او د الله د لارې لفظ عام دى، د نيكئ ټولې هغه چارې چې پكې د الله رضا وي ددې لفظ په معنى كې داخليداى شي. له همدې امله ځينو علماو ويلي چې ددې حكم له مخې د زكات مال د نيكئ په هر ډول چارو كې لګول كيداى شي. خو حق خبره داده او د ائمه سلف غونډ اكثريت پر همدې قائل دى چې دلته له (سبيل الله) نه مراد د الله په لار كې جهاد دى. يعني هغه هلې ځلې چې موخه يې د كفر د نظام نسكورول او د هغى پر ځاى د اسلامي نظام برقرارول وي. پدى هلو ځلو كې چې هرڅوك برخه واخلي د هغو د سفر خرچ لپاره، سپرلۍ لپاره، د وسائلو، وسلې او تجهيزاتو برابرولو لپاره له زكات نه مرسته وركول كيداى شي.كه هغه پخپله شتمن وي او د خپلو شخصي اړتياو لپاره ورسره د مرستې كولو ضرورت نه وي، نو بيا به هم لدې مصرف څخه وركولى شي. همدا راز كوم كسان چې پخپله خوښه خپل ټول فعاليتونه او خپل ټول وخت په موقتي ډول يا په دائمي توګه ددې كار لپاره وقف كړي د هغو د اړتيا پوره كولو لپاره هم له زكات نه موقتي يا دائمي مرستې وركول كيداى شي .[148]

ابن السبيل: هغه مسافر چې په قدر د ضرورت ورسره مال نه وي- كه څه هم پخپل وطن كى غني وي- نو ده ته زكات وركولى شي,ترڅو د خپل سفر اړتياوې پوره كړي او خپل ټاټوبي ته پرې واپس ولاړ شي.[149]

۶- د زكات نظام د تطبيق په موخه:

زكات يو ټولنيز عمل دى چې د نظام رايجول يې د اسلامي حكومت پورې اړه لري، او په اسلامي حكومت كې بايد ددې لپاره ځانګړې اداره موجوده وي، ترڅو له هغه چا راټول شي چې پرې فرض دى، او هغه چا ته وركړ شي چې يې مستحق دى. د حكومت دا مسئوليت دى چې د زكات د ټولولو انتظام وكړي، په قران كريم كې چې لفظ د (**والعاملين عليها**) ذكر شوى دا پدى باندې پوره دلالت كوي چې د زكات نظام قايمول د حكومت او دولت مسئوليت دى. همدارنګه د رسول الله صلى الله عليه وسلم عملي سنت او طريقه پر همدې دلالت كوي. هغه به د زكات لپاره په بيلابيلو وختونو كې د مختلفو سيمو لپاره مامورين ټاكل، او د زكات په راټولولو به يې مكلف كول، او بيا له هغه وروسته خلفاء راشدينو همدغسې كول .

علماو ويلي چې د مسلمانانو د حاكم دا لازم دي چې د زكات د راټولولو لپاره مامورين وليږي؛ د دې لپاره چې رسول الله صلى الله عليه وسلم او له هغې وروسته خلفاء راشدينو زكات ټولونكي ليږل؛ځكه چې په خلكو كې داسې وګړي شته چې مال لري،خو پر هغه څه نه پوهيږي كوم چې ورباندې فرض دي، او ځينې داسې وګړي هم شته چې سپيرتوب او بخل كوي..[150]

په اسلامي حكومت كې د زكات له مدركه بايد ځانګړې بوديجه موجوده وي چې حساب يې معلوم وي او پخپلو مستحقينو باندې وويشل شي.له پخوانيو پيړيو راهسې مسلمانانو د زكات لپاره ځانګړى كور (بيت الزكات) درلود .

د حنفي فقهې پوهانو د بيت المال د پانګې او بوديجې خونې او ادارې پدې توګه ذكر كړې دي.

الف- د زكات خونه (**بيت الزكاة**): پدې كې به د چاراګاه د څريدونكو څارويو زكات، د ځمكې عُشر، او هغه څه چې به عشر ټولونكو مامورينو په لاره تيريدونكو تاجرانو څخه اخستل راغونډ اوخوندې كيدل.

ب- د جزيې او خراج د مالونو لپاره ځانګړې خونه.

ج- د غنيمت د مالونو خونه.

---

[147]- وګوره: فقه الزكاه يوسف القرضاوي 2\ 663

[148]- تفهيم القران 2\ 297 ، 298

[149]- معارف القران مولانا محمد شفيع 4\ 248

[150]- وګوره: فقه الزكات يوسف القرضاوي 2\ 747،748 ، 753 .

(c) ketabton.com: The Digital Library

د- د بې ښتنه مالونو خونه: لکه هغه مال چې وارث نلري ، موندل شوي ځیزونه چې ښتنتن یې معلوم نه وي او داسې نور .[151]

نو باید چې د دولت له خوا د زکات لپاره ځانګړو خونې تاسیسولو او فعالولو باندې غور وشي، د زکات په اداروانو او کمیټیو کې پرمختګ رامنځ ته کړي. همدارنګه له ولایتونو څخه ولسوالیو او قریو ته د زکات ادارات او کمیټۍ وغزیږي، تر څو د هرې منطقې خلکو سره د زکات حساب وشي، له شتمنو څخه راټول شي، او د همهغه سیمې پر فقیرانو او متسحقینو باندې توزیع شي .

پدې باندې دې هم غور وشي که چیرته د زکات په ورکولو سره وخت په وخت ځینې فقیرانو ته د کار او کسب وسایل واخستل شي چې هغوی پرې کار وکړي، او لدې لارې پر خپلو پښو ودرې. او دا داسې یوه تجربه ده چې په ځینو اسلامي هېوادونو کې ترسره کیږي لکه دسوډان اسلامي دولت .

زموږ په هېواد کې په منظمه توګه د زکات د ټولولو نظام به د ټولنې د اړمنو او بیچارو خلکو په نیستئ منځه وړلو کې زیات رول ولوبوي. موږ په ټولنه کې په کافي اندازه شتمن لرو کوم چې میلونران دي او مالونه یې بې شمېره دي، نو باید چې حکومت د زکات د نظام د رایجولو لپاره کوټلي ګامونه واخلي. همداراز زموږ مسلمان ولس د خپل دیني مکلفیت پر بناء پدې هکله پوره تعاون او مرسته وکړي، ترڅو مو په هېواد کې د فقر کچه راکمه او د هغې په مخنیوي کې رغنده رول ولوبول شي.

باید په یاد ولرو چې په اسلامي حکومت کې د بیت المال د شتون په صورت کې له زکات نه پرته د بیت المال نور موارد هم شته دی چې کولای شي له هغې لارې هم د فقیرو او بیچارو خلکو لاس وشي، دغه موارد پدې توګه دي:

الف- نفلي صدقات: له زکات نه پرته نور نفلي خیراتونه چې خلك یې پخپله د بې وزلو د مرستې او ګټې په خاطر بیت المال ته ورکوي ، باید چې د هغې د راغونډولو تنظیمولو او ویشلو په هلکه پوره توجه وشي.

ب- خُمس: د غنیمت (ولجې) له مال څخه، او د خښو خزانو او کانونو نه راویستلي سرو زرو او سپینو زرواو داسې نورو څخه د بیت المال مقرره پنځمه برخه .

ج-فئ :هغه مال چې تریدلی او تښتیدلی دښمن یې تر شاه پریږدي او بې له جنګ کولو مجاهدینو ته په لاس ورشي، چې دغه ډول بیت المال ته ورګرځي او خپل ځانګړي احکام لري.

د-خراج : هغه دولتي ټکس دی چې د نامسلمانو بزګرانو نه په نااخستل شوو ځمکو (هغه مفتوحه ځمکې چې بیرته نامسلمانه بزګرانو ته ورکړی شوي وي، یا هغوی ته پریښودل شویوي) چې داهم ځانګړي احکام لري.

هـ- جزیه : هغه ټکس چې په اسلامي قلمرو کې د نامسلمانه وطنوالو څخه د هغوی په خوښه له فیصله شوې اندازې سره سم اخستلی کیږي، دا ټکس د دغو وطنوالو د مال، شتمنیو، عزت او ابرو د ساتلو په خاطر اخستل کیږي او تر شا یې خاص حکمت موجود دی.

و- وقف : هغه څه (پانګه، ځمکه، او داسې نور) چې د الله تعالی په نوم باندې له شخصي ملکیت نه وویستلی شي او په ټولنیز ملکیت کی ورکړی شي.[152]

---

[151]- وګوره: فقه الزکات 2\ 757، 758

[152] - وګوره: د اسلام حکومتي نظام، مولانا انصاري، ژباړه: صافی ، ص۵۲۷-۵۲۹

(c) ketabton.com: The Digital Library

شپږم څپرکی
د فقر په مخنیوي کې مسئول اړخونه

د دنیاوي اسبابو تر قانون لاندې او د انساني کوښښ له مخې زموږ د ټولنې د فقر په مخنیوي کې د ټولنې بیلابیل اړخونه مسئولیت لري چې مهم یې: شتمن وګړي ، ولسي پیوستون، حکومت، خیریه ټولنې او مئوسسات،علمي او مصلح شخصیتونه.

۱ – شتمن وګړي:

موږ په ټولنه کې د الله تعالی په فضل په کافي اندازه شتمن خلک لرو، چې د بیچارو وګړو پر وړاندې دهغوی د احساس راپیداکولو څخه وروسته ټولنه یو څه اندازه د فقر له منګولو ژغورل کیدی شي، او دې موخې ته د رسیدلو په خاطر د دې اړتیا ده چې په ټولنه کې د زکات، صدقاتو او د بیچاره خلکو د لاس نیوي فضایل بیان شي، دیني آګاهي او بیداري پیل شي، او پدې میدان کې ځانګړې مبارزه وشي.

أ. الله تعالی فرمایلي دي: ((لَّيۡسَ ٱلۡبِرَّ أَن تُوَلُّواْ وُجُوهَكُمۡ قِبَلَ ٱلۡمَشۡرِقِ وَٱلۡمَغۡرِبِ وَلَٰكِنَّ ٱلۡبِرَّ مَنۡ ءَامَنَ بِٱللَّهِ وَٱلۡيَوۡمِ ٱلۡأٓخِرِ وَٱلۡمَلَٰٓئِكَةِ وَٱلۡكِتَٰبِ وَٱلنَّبِيِّـۧنَ وَءَاتَى ٱلۡمَالَ عَلَىٰ حُبِّهِۦ ذَوِي ٱلۡقُرۡبَىٰ وَٱلۡيَتَٰمَىٰ وَٱلۡمَسَٰكِينَ وَٱبۡنَ ٱلسَّبِيلِ وَٱلسَّآئِلِينَ وَفِي ٱلرِّقَابِ)).[153] نیکي دا نه ده چې تاسې خپل مخونه (په لمانځه) کې ختیځ یا لویدیځ لوري ته واړوئ، بلکې نیکي داده چې انسان پر الله تعالی، په ورځ د آخرت، پر ملایکو، د الله تعالی په نازل شوو کتابونو او د هغه پر پیغمبرانو ایمان او باور ولري، او سره د مینې خپل ګران مالونه خپلو خپلوانو، یتیمانو، بې وزلو او مسافرو ته ورکړي ، او همدارنګه د مریانو په ازادولو کې یې ولګوي.

له پورتنې الهي ویناڅخه دالاندې څو ټکي هم استفاده کیږي:

لومړی : په ټولنه کې مال او مرسته باید د اخلاص پر بنسټ وي په آیت کې دا ذکر شوي چې سره لدې چې له مال سره مینه لري، خو بیا یې هم د الله تعالی د خوښۍ لپاره ورکوي،او دا طبیعي خبره چې په کوم کار کې اخلاص نه وي، نو دالله تعالی په نزد یې اجر او ثواب هم نشته دی.

دویم : په آیت کې مال په معرفې سره ذکر شوی دی، پدې کې دې ته هم اشاره ده چې دا هغه پیژندل شوی مال دی کوم چې د الله تعالی دی او بنده یې پکې نمائنده ،او تصرف کوونکی ګرځولی دی، لکه څرنګه چې له یو بل آیت په ډاګه همداسې معلومیږي الله تعالی فرمایي: ((وَأَنفِقُواْ مِمَّا جَعَلَكُم مُّسۡتَخۡلَفِينَ فِيهِۖ)).[154] او ولګوئ هغه مالونه چې تاسې یې پکې ځای ناستي او تصرف کوونکي ګرځولي یاست.

دریم : د (**وفی الرقاب**) څخه مراد د مریانو خلاصول دي.د مریتوب سلسله د اسلام نه مخکې د جاهلیت له دور څخه راپاتې وه، او اسلام کې د هغې د مخنیوی او منځه وړلو کوښښ شوی دی، ، فعلا په نړۍ کې په هغه شکل مریتوب نشته، لکن د هغې ورته اشکال یې موجود دي لکه: د انسانانو پلورل او په ځانګړې توګه له ځینو فقیروهېوادونو څخه ښځې او ماشومان اخستل او بیا یې بډایا هېوادونو ته قاچاق او هلته یې خرڅلاو..

او تر څو چې زموږ افغاني ټولنې پورې اړه لري، نو دا باید په ډاګه شي چې د قوم او ولس ځینې تورسرې، ماشومان، او حتی ځوانان د خوارۍ او اړتیا په وجه د غلامۍ پر څیر چلند او یا له هغې نه خطرناک چلند سره مخ دي، یاخو

153- البقرة ۱۷۷

154. الحدید ۷

(c) ketabton.com: The Digital Library

داچې زيات شاقه کارونه ورباندې کيږي، له تربيې او ادب له نعمت څخه محروم دي، او يا خو د بد اخلاقيو ښکار ګرځيدلي،نو بايد چې د ولس شتمن د هغوی د خلاصون په لار کې خپل مالونه ولګوي.

ب. الله تعالى فرمايي: ((وَٱبْتَغِ فِيمَآ ءَاتَىٰكَ ٱللَّهُ ٱلدَّارَ ٱلْأَخِرَةَ ۖ وَلَا تَنسَ نَصِيبَكَ مِنَ ٱلدُّنْيَا ۖ وَأَحْسِن كَمَآ أَحْسَنَ ٱللَّهُ إِلَيْكَ ۖ وَلَا تَبْغِ ٱلْفَسَادَ فِى ٱلْأَرْضِ ۖ إِنَّ ٱللَّهَ لَا يُحِبُّ ٱلْمُفْسِدِينَ ﴿٧٧﴾)).[155] اى قارونه ! کومه شتمني چې الله تعالى درکړې په هغې سره د آخرت کور جوړ کړه، او له دنيا څخه هم خپله برخه مه هېروه، د خلکو سره مرسته وکړه لکه څنګه چې الله تعالى پر تا احسان کړی دی، د فساد راولاړولو هڅه مه کوه، بيشکه الله تعالى فساد کوونکي نه خوښوي.

لدې آيت څخه دا لاندې يو څو ټکې هم استفاده کيږي:

لومړی: د مسلمان قوم چې د يو بدن حيثيت لري – لکه څرنګه چې په حديث شريف کې ذکر شوي دي - نو د قوم ځيني وګړي دا حق لري چې شتمنو وګړو ته وواي چې خپلو مسلمانانو ورونو سره مرسته او ښيګڼه کوئ لکه څرنګه چې پر تاسې باندې الله تعالى احسان کړی دی، لکه څرنګه چې د موسى عليه السلام قوم قارون ته وويل:(وَأَحْسِن كَمَآ أَحْسَنَ ٱللَّهُ إِلَيْكَ ۖ).

دويم :شتمن وګړي بايد لدې څخه ونه ويريږي چې په مرسته کولو سره به يې مالونه کم شي، او يا به د هغوی په اقتصادي پرمختيا او وده باندې منفي اثر وغورزو ي، بلکې هغه تا دا اختيار دی چې په جايزه لارو سره څومره پرمختګ کولی شي (وَلَا تَنسَ نَصِيبَكَ مِنَ ٱلدُّنْيَا ۖ).

دريم: په ټولنه کې د فساد شکلونه له يو وخت څخه تر بل وخت پورې توپير لري، د قارون د فساد کولو هوبهو څه نمونئ کيدای شي اوس مهال ونه ګورو، لکن د هغې پر ځای د فساد نورو شکلونو ځای نيولی دی.

هر هغه شتمن چې په ناجايزو لارو چارو سره مال جمع کوي او هر هغه شتمن چې خپل مال په حرامو لارو کې لګوي، او هر هغه شتمن چې په خپل مال کې د فقيرو، بيچارو او مستحقو خلکو حق نه ورکوي، په اصل کې د دوی مال قاروني مال دی چې لدې امله به له عذابونه سره مخ کيږي.

۲–ولسي پيوستون:

د فقر او نيستمنئ په منځه وړلو کې دا اړينه ده چې په ولس کې د همدردئ او خواخوږئ فضاء رامنځ ته کړو، د دې ستونزې په وړاندې ولس سره پيوست او يو موټی کړو،ترڅو د دې پديدې او د دې په خير د نورو په مقابل کې يو ولسي ملاتړ جوړ شي، پدې معنى چې ټول هېوادوال او يا په هره سيمه کې ميشت مسلمانان يو بل ته د تعاون او مرستې لاس ورکړي، او په خپلو کې د جسد واحد (يو تن) حيثيت غوره کړي، لکه څرنګه چې رسول الله صلى الله عليه وسلم فرمايي:((مَثَلُ الْمُؤْمِنِينَ فِي تَوَادِّهِمْ وَتَرَاحُمِهِمْ وَتَعَاطُفِهِمْ مَثَلُ الْجَسَدِ إِذَا اشْتَكَى مِنْهُ عُضْوٌ تَدَاعَى لَهُ سَائِرُ الْجَسَدِ بِالسَّهَرِ وَالْحُمَّى)).[156] د مومنانو په خپلو منځونو کې يو بله سره محبت کول، يو پر بل مهرباني ، او يو له بله سره مرسته کول داسې دي لکه يو بدن کله چې يې يو غړی دردمن شي، نو ټول بدن يې نا آرامه او په درد شي.

د الله تعالى استازي صلى الله عليه وسلم فرمايلي دي: ((**مَنِ احْتَكَرَ طَعَامًا أَرْبَعِينَ لَيْلَةً، فَقَدْ بَرِئَ مِنَ اللَّهِ تَعَالَى، وَبَرِئَ اللَّهُ تَعَالَى مِنْهُ، وَأَيُّمَا أَهْلُ عَرْصَةٍ أَصْبَحَ فِيهِمُ امْرُؤٌ جَائِعٌ، فَقَدْ بَرِئَتْ مِنْهُمْ ذِمَّةُ اللَّهِ تَعَالَى**)).[157]څوک چې څلويښت شپې د اړتيا خواړه وساتي (زخيره کړي)، نو له الله تعالى نه بيزاره کړی شو، او الله تعالى ورڅخه بيزاره شو، او د هرې کومې سيمې خلک چې څوک پکې په لوږه سره سبايي کړي، نو د الله تعالى د ساتنې ذمه ورنه لرې شوه.(د هغه له ساتنې څخه ووتل).

---

155. القصص ٧٧

156. مسلم

157. مسند احمد

(c) ketabton.com: The Digital Library

پدې حدیث کې دا لاندې څو نقاط راپه ګوته کیږي:

لومړی: د یوې سیمې خلک باید پخپله سیمه کې فقیراو بې وزله تشخیص او وپیژني، چې دا کار د خیریه مئوسسو د معلوماتو راغونډولو (سروې) لپاره هم یو دلیل کیدای شي.

دویم : د ولسونو او قومونو ساتنه د هغوی ترمنځ د همدردئ اومرسته کولوپواسطه را منځ ته کیږي.که چیرته په یو او ولس کی همدردي نه وي، نو هلته امن او استقرار نشي راتلای. او دا عملا ولیدل شول، له کومو ټولنو څخه چې عدل، انصاف او همدردي کډه وکړي، ظلم او تیري پکې ځای ونیس، نو له ګډوډیو سره مخ شي، او د نا امنیو ښکار وګرځي.

دریم : د حدیث د یوې برخې تائید یو بل مشهور حدیث هم کوي رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمایي:((**ابْغُونِي فِي الضُّعَفَاءِ، فَإِنَّمَا تُرْزَقُونَ،وَتُنْصَرُونَ بِضُعَفَائِكُمْ**)).[158]تاسې زما رضا او خوښي د کمزورو خلکو په لاس نیوي کې ولټوئ، بیشکه تاسې سره مدد د کمزورو له مخه کیږي او تاسې ته روزي هم د هغوی په خاطر درکول کیږي.

د دې دواړو احادیثو په رڼا کې موږ دا ویلای شو چې د مسلمانو ولسونو د ناخوالو، ستونزو، او د دښمنانو په مقابل کې د هغوی د ناکامئ یو مهم لامل او سبب کمزورو، او بې وزلو وګړو ته پام نه کول دي.

څلورم : له حدیث څخه داهم څرګندیږي چې د مسلمانانو همدردي او مرسته باید شامله وي؛ځکه چې دحدیث دا لفظ(امْرُؤٌ) عام دی، که چیرته د هغوی ترمنځ غیرمسلم وګړی هم دلوږې په حال کې شپه سبا کوي، نو هغوی پرې موخوذ دي، او مسئولیت لري چې مرسته یې وکړي.

یو مسلمان وګړي او یوې مسلماني ټولنې ته بیلګه او نمونه خپل پیغمبر صلی الله علیه وسلم او دهغه کردار دی، همداراز هغه ټولنه چې د هغه مبارک په لاسونو سره جوړه شوې وه.

د الله تعالی استازي صلی الله علیه وسلم د خپل عمر په اوږدو کی له نبوت څخه مخکې او له نبوت څخه وروسته د همدردئ او خواخوږئ یو رمز او او چته نمونه وه، ((کله چې په غار حرا کی هغه ته د وحې ملک (جبرایل) راغی او د الهي وینا د لوستلو امر یې ورته وکړ، او د هغې نا اشنا حالت په لیدو سره بیا هغه څه اندیښمن شو، کله چې خپلې بې بي خدیجې رضي الله عنها ته یې تشریف راوړ او هغه قیصه یې ورته بیان کړه، او خپله اندیښنه یې هم ورته څرګنده کړه، نو هغه ورته په تسلې ورکولو کې دا وویل چې: ((په الله تعالی قسم چې هیڅکله به الله تعالی تا پریشانه اوشرمنده نه کړي، بیشکه چې ته خپلوي پالې، بې وزلو او بیچارو سره مرسته کوې، میلمه نوازي کوې، او د ښېګڼو ځپل شوو لاس نیوی کوې.[159]

په یو حدیث شریف کې ذکر شوي چې: ((د الله تعالی استازی صلی الله علیه وسلم له ټولو خلکو څخه زیات سخي او د هغه سخاوت به د روژې په میاشت کې خورا زیات و، هغه مهال به چې جبریل (علیه السلام) ورته راته او قرنکریم به یې ورسره لوسته)).

د رسول الله صلی الله علیه وسلم ملګرو (صحابه کرامو) رضي الله عنهم د هغه ډېره ښه پیروي وکړه ، او راتلونکو نسلونو ته یې ښې بیلګې او نمونې پریښودې، د هغه لومړني یار ابوبکر رضي الله عنه په مکه کې به چې کوم بې وزله مرئي، یاوینځې اسلام ومنلو، او د مشرکانو له سزا او تعذیب سره به مخ شو، نو هغه به یې په پیسو واخست، او ازاد به یې کړ، چې د مشرکانو له تعذیب څخه وژغورل شي.کله چې د هغه پلار ابوقحافه دا کار ولید، نو ورته یې وویل: زویګیه! زه ګورم چې ته بې وسې خلک ازادوې، که تا د قوي ځوانانو په ازادولو دومره پیسې لګولې وای، نو هغوی به ستا ملاتړ ؤ، هغه ورته وویل پلارجانه! زه خو هغه اجر غواړم چې له الله تعالی سره دی، پدې سبب دا ایاتونه رانازل شول : ((وَمَا لِأَحَدٍ

158. سنن ابي داود، کتاب الجهاد، باب (۷۷)

159- دا د هغه حدیث د یوې برخې مفهوم چې په البخاري (بدء الوحي) کې ذکر شوی دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

عِندَهُۥ مِن نِّعۡمَةٖ تُجۡزَىٰٓ ﴿١٩﴾ إِلَّا ٱبۡتِغَآءَ وَجۡهِ رَبِّهِ ٱلۡأَعۡلَىٰ ﴿٢٠﴾ وَلَسَوۡفَ يَرۡضَىٰ ﴿٢١﴾)).[160] او پرهغه باندې د چا احسان نشته چې بدله یې ورکړي، بلکې یوازې د خپل رب خوښي لټولو لپاره، نو ارو مرو به هغه ترینه خوشحاله شي.[161]

کله چې رسول الله صلی الله علیه وسلم له مکې مکرمې څخه مدینې منورې ته هجرت وکړ او هلته یې اسلامي ټولنه جوړه کړه، د هغې ټولنې د پیوستون او پیاوړتیا په خاطر یې د هغې د ورورولۍ نظام قایم کړ. چې د هغې په پایله کې شتمن وګړي او ځاي خلک (انصار) دې ته چمتو شول چې خپلو راغلو ورونو (مهاجرینو) ته پخپلو مالونو او جایدادونو کی برخې ورکړي، آن تر دې چې یو انصاري خپل مهاجر ورور ته له خپلو دوو ښځو څخه د یوې د نکاح کولو وړاندیز هم وکړ .[162]

په مدینه منوره کې د نبوي ټولنې د خواخوږۍ او همدردۍ یو انځور په قرآن کریم کې داسې هم ذکر شوی دی:((وَٱلَّذِينَ تَبَوَّءُو ٱلدَّارَ وَٱلۡإِيمَـٰنَ مِن قَبۡلِهِمۡ يُحِبُّونَ مَنۡ هَاجَرَ إِلَيۡهِمۡ وَلَا يَجِدُونَ فِي صُدُورِهِمۡ حَاجَةٗ مِّمَّآ أُوتُواْ وَيُؤۡثِرُونَ عَلَىٰٓ أَنفُسِهِمۡ وَلَوۡ كَانَ بِهِمۡ خَصَاصَةٞۚ وَمَن يُوقَ شُحَّ نَفۡسِهِۦ فَأُوْلَـٰٓئِكَ هُمُ ٱلۡمُفۡلِحُونَ ﴿٩﴾)).[163] او وهغه کسان چې د مهاجرینو له راتګ څخه مخکې یې ځای نیولی (په مدینه کی استوګن دي) او ایمان یې خالص ګرځولی، دوي له هغو سره مینه کوي کومو چې دوي ته پناه راوړې ده او هغه څه مالونه چې هغوی (مهاجرینو) ته ورکولی شي دوی یې پخپلو سینوکې د اړتیا احساس نه کوي، او پخپلو ځانونو نورو ته ترجیح ورکوي که څه هم پخپله محتاج وي .

د دې آیت په تفسیر کې مفسرین د مهاجرینو په وړاندې د انصارو د خوخوږۍ او همدردۍ یو دوه کیسې ذکر کوي :

لومړۍ کیسه: مهاجرین چې کله د انصارو ښار (مدینې منورې) ته راغلل، نو هغوی رسول الله صلی الله علیه وسلم ته دا وړاندیز وکړ چې: دادي زموږ باغونه ستا په واک کې دي، زموږ او د دغو مهاجرینو ورونو تر منځ یې وویشه! .د الله تعالی استازي صلی الله علیه وسلم وفرمایل: دوي خو پر باغوالۍ نه پوهېږي، دوی له هغه سیمې څخه راغلي چې هلته باغونه نشته ، ایا داسې نشي کیدای چې پخپلو دغو باغونو کې کار وکړئ او له حاصلاتو نه یې دوي ته څه برخه ورکړې؟ هغوي وویل: ((سَمِعْنَا وَاَطَعْنَا – موږ واوریدل او ومو منل)). بیا مهاجرینو عرض وکړ: موږ هیڅکله داسې خلک نه دي لیدلي چې پدې اندازه ،او دومره ایثار کوونکي وي چې کار دې دوی پخپله وکړي او برخه دې موږ ته راکړي، موږ خو فکر کوو چې ټول ثواب همدوی وګټه، نو د الله تعالی استازي صلی الله علیه وسلم وفرمایل : ترڅو پورې چې تاسې د دوي ستاینه وکړئ او د دوی په حق کې د خیر دعاکوونکي اوسئ تاسې ته به هم ثواب درکول کیږي.[164]

دویمه کیسه: یو مهال رسول الله صلی الله علیه وسلم ته یو سړی راغی او ورته یي وویل: لوږه راته رسیدلې ده. رسول الله صلی الله علیه وسلم خپلو بیبیانو ته د کوم خوراکي شیز په موخه خبر ورولیږه،خو له بیبیانو سره د خوراک کوم شیز نه ؤ. بیا یې صحابه کرامو ته وفرمایل: ایا داسې څوک شته چې دا سړی نن شپه میلمه کړي او الله تعالی ورباندی رحم وکړي ؟ له انصارو څخه یو سړی ودرید او وویل: ای د الله تعالی استازیه! زه به دا کار وکړم. نو هغه میلمه یې له خپل ځان سره خپل کور ته بوته. په کور کې یې خپلې میرمنې ته وویل : دا د الله تعالی د استازي میلمه دی په کور کې چې د خوراک څه وي هغه راواخله ! مېرمن یې وویل: قسم په الله تعالی چې له ماسره د ماشومانو له خوراک پرته بل څه نشته. هغه ورته وویل: کله چې ماشومانو خوراک وغوښت، نو ویده یې کړه او څراغ مړ کړه! نن شپه به موږ څه نه خورو. میرمن یې همداسې وکړل.کله چې سبا دغه سړی رسول الله صلی الله علیه وسلم ته راغی، نو هغه ورته وفرمایل: الله تعالی حیرانتیا وکړه

---

[160]. اللیل ۱۹ـ ۲۱

[161]- وګوره: تفهیم القران : 6 \ 489 .

[162]- وګوره:الرحیق المختوم، المبارکفوري، ص ۱۸۵ ـ ۱۸۶

[163]- الحشر ۹

[164]- تفهیم القران 6\ 547-548

(c) ketabton.com: The Digital Library

(يايې وخندل) د فلانكي د چلند په وجه، او دا آيت يې نازل كړ: ((وَيُؤْثِرُونَ عَلَىٰٓ أَنفُسِهِمْ وَلَوْ كَانَ بِهِمْ خَصَاصَةٌ)).[165]

٣ – حكومت:

د حكومت او حاكمانو د رعيت په وړاندې له مهمو دندو څخه يوه هم په اقتصادي لحاظ سره د رعيت پالنه ده. دولت مسئوليت لري چې خپل رعيت لپاره د روزئ واردولو لارې چارې برابرى كړي ..د خلفاء راشدينو او د اسلام په تاريخ كې د نورو خليفه ګانو او حاكمانو له كردار څخه دا جوتيږي چې هغوي د رعيت او ټولنې د هوساينې او د معيشت د تامين لپاره هلې ځلې كولې او داى خپله مهه وجيبه ګڼله.

پدې اړوند د عمر رضي الله عنه كردار يو جهاني شهرت لري چې د رعيت تر منځ د هغوى د احوالو څخه د خبريدو په خاطر به ګرځيده، ترڅو يې له ستونزو ځان خبر كړي او په حل كې يې ورسره همكاري وكړي، هغه به په ځينې حالاتو كې پر بې وزلو او بيچارو خلكو باندې پخپله مالونه او خوراكي څيزونه ويشل. يو وار يې دا وينا وكړه: كه چيرته زه نور ژوندى پاتې شوم، نو يو كال به د رعيت ترمنځ وګرځم؛ ځكه چې خلک حاجتونه او اړتيا وې لري،كيداى شي زما واليان او حاكمان يې ماته راونه رسوي، او هغه محتاج خلک په خپله ما ته راتګ نه شي كولى. هغه وويل : ((زه به شام ته ځم هلته به دوه مياشتې تيروم بيا يې نور لوي ښارونه او د خلافت ولايتونه ياد كړل، او وويل چې پدې ټولو كې به دوه دوه مياشتې تيروم .[166]

كله چې د هغه د خلافت په وخت كې وچكالي راغله، نو هغه كال يې غوړي ونه خوړل، هغه به له اسراف څخه لرې د تقشف ژوند تيرولو، د مسلمانانو د بيت المال ساتنې ته يې خاصه توجه كوله او د هغې اړونده مالونه يې د خلكو ترمنځ په برابرى سره ويشل او د خپلوى لحاظ يې نه ساتلو ..[167]

زموږ د ولس د نيستئ په مخنيوي يا كمولو كې د حكومت او دولت كردارډېر مهم او مسئوليت يې خورا زيات دى.كه چيرته له پخوا راهسې زموږ د هېواد د فقر لاملونو،او اسبابو ته ځير شو، نو وبه ګورو چې مهم لامل او سبب يې د حكومت بې پرواي، د حاكمانو بې كفايتي او د مسئوليت نه احساس دى، همدارنګه په بيت المال كې درغلي او خيانتونه او په ټولنه كې عدالت نشتوالى دا زموږ د هېواد د فقر له مهمو عواملو څخه دى لكه څرنګه چې د لومړي څپركې څرګندونه وشوه.

د طبقاتي نظام جرړې ويستلو په موخه:

داچې زموږ په هېواد كې د حكومتي دوايرو له لارې ستر خيانتونه وشو، چور او چپاول ته لارې هوارې شوې، او د حكومتدارى، او زورواكې له لارې په بيچاره ولس باندې طبقاتي نظام مسلط شو..نو ترڅو چې د دې طبقاتي نظام جرړې ونه ويستل شي، ولس به مو له فقر او بيچاره ګې څخه خلاص نه شي، او نه به په هېواد كې امن او استقرار شي؛ ځكه چې د الله تعالى دا قانون دى چې له ظالمانو سره نظام نه پايي.. امام ابن خلدون -رحمه الله - پخپله مقدمه كې پدې نامه يو عنوان ايښى دى چې (**الظلم مؤذن بخراب العمران** _ تيرى او ظلم د ابادئ د ورانولو اعلانونكى دى) او بيا يې د واقعيت پر بنسټ د نوموړې موضوع پوره شننه كړې ده[168] همدارنګه امام مودودي رحمه الله پخپله يوه ليكنه كې پوښتنه كوي چې : له دنيا څخه عدل او انصاف څنګه ولاړ؟ په ځواب كې واي: كله چې حاكمې طبقې (بادشاهانو، اميرانو پيرانو او شتمنو وګړو) بد او ناوړه تصرفات وكړل، او ځانونو ته يې امتيازات وركړل، د عامو خلكو حقوق يې تلف كړل،او په ټولنه كې وضعي قوانين رامنځ ته شول، نو له ټولنې څخه انصاف او عدل كډه وكړه او

[165]- وګوره: تفسير ابن كثير 4 \ 362 ، چاپ : نشر مكتبة حقانية بشاور .

[166]- وګوره: تاريخ الأمم الإسلامية (الدولة الأموية) الشيخ محمد خضرى بك ٢\ ١٣-١٥

[167]- وګوره: تاريخ الخلفاء ،الامام السيوطي رحمه الله 128-130

[168]- وګوره: مقدمة ابن خلدون 286-287

(c) ketabton.com: The Digital Library

همدردي ختمه شوه.[169]

په ټولنه کې همدردي ، انصاف ، او عدل يو له هغو څیزونو څخه دی چې استقرار او ارامتیا راوړي. په امتونو او ولسونو کې د الله تعالی طریقه داسې تیره شوې چې کله هم په يو ولس کې فساد ځای نیولی او ظلم او تیری پکې خپور شوی، نو الله تعالی د نابودئ او تباهئ سره مخ کړي دي، لکه څرنګه چې استاذ قرضاوي حفظه الله ویلي دي: ((د ولسونو د پناکیدو، کمزورۍ او د هغوي تاریخي کارنامو نه ترسره کولو او د وروسته پاتې کیدو ترشاه څه پټ اسباب او علتونه موجود دي کوم چې قراني نصوصو رابرسيره کړي دي. قرانکريم د داسې قومونو له منځه وړلو څخه په (دمار- رنګول)، او (هلاك - تباهي) سره تعبیر کړی او دای په زغرده ویلې چې د هغوی د تباهئ او زوال لاملونه د هغوی د بدچلند په وجه برابر شول، نه داچې پر هغوی باندې الله تعالی زور او جبر کړی ؤ.دا يو حقیقت دی چې د هغوی له منځه تلل (زوال) د هغې له مستلزماتو او کړو وړو څخه رامنځ ته شوي لکه : ظلم، د عدل نشتوالی، په ټولنه کې درغلي او خیانت خپریدل،په ناجایزه سره د خلکو حقوق خوړل، او د شتمنو خلکو نورو وګړو لره سپکاوی کول. قرانکریم داسې صراحت کړی چې د داسې قومونو، او ټولنو کومو چې د تباهئ اسباب پخپله بربرکړي دي هلاکت او تباهي حتمي ده، الله تعالی فرمايي: ((ذَٰلِكَ بِمَا قَدَّمَتۡ أَيۡدِيكُمۡ وَأَنَّ ٱللَّهَ لَيۡسَ بِظَلَّامٖ لِّلۡعَبِيدِ ﴿١٨٢﴾)).[170]

دا تباهي پدې سره چې ستاسې لاسونو (کوم بد عملونه) وړاندې کړي ؤ او بیشکه چې الله تعالی پر خپلو بندګانو ظلم کوونکی نه دی.[171]

د ولس او هېواد ژغورنې او په ټولنه کې د فقر او نیستمنئ د مخنیوي لپاره حکومت باید لاندې مسئولیتونو او وجایبو ته جدي پاملرنه وکړي:

۱- د حکومتي وظیفو لپاره اهل او باکفایته کسان وګماري.

۲ - منصب او وظیفه تکلیف او مسئولیت وګڼل شي .

۳ - د مسئولینو د معاش اندازه د هغوی د کار په اندازه وي، او باید چې حکومتي کار کوونکو ته ناجایزه امتیازات ورنکړل شي .

۴ - باید مسئولین له بیت المال څخه ناوړه استفاده ونکړي ، د احتیاج او اړتیا پربنسټ له بیت المال څخه په استفاده کولو کې باید د حکومتي مامورینو او عامو وګړو تر منځ کوم توپیر موجود نه وي.

۵ - د طبقاتي نظام جرړې وویستل شي، او په ټولنه کې د اسلامي عدل او برابرئ مبدء تامین شي.

۶ - د فقر او نیستئ د مخنیوي په پروسه کې حکومت باید چې شاملې اقتصادي پروژی پیل شي، د شتمني او ثروت له منابعو څخه استفاده وشي، او د زکات او د بیت المال د نورو مالي وسیلو راپیداکولو، دهغی ساتلو او په مستحقینو يې ویشلو ته پوره پاملرنه وشي.

۷ - د بیت المال اموال او نورې مرستې پر محتاجو خلکو باندې وویشل شي، او کومك او مرسته باید د احتیاج په اساس باندې وي.

۴– خیریه ټولنې او مئوسسې:

خیریه مئوسسات لکه له نوم څخه چې يې معلومیږي د اړمنو او محتاجو خلکو سره د تعاون او مرستې پر بنیاد جوړې شوي، دای هدف دی چې په ټولنه کې بیچاره وګړو ته په مالي، اقتصادي او نورو میدانونو کې خیر او ښیګڼه ورسوي.

---

[169]- وګوره: برالأمان،امام مودودي، ص 32

[170]. آل عمران ۱۸۲

[171]- الحل الاسلامي، يوسف القرضاوي، ص ۲۸۶

(c) ketabton.com: The Digital Library

د اسلام سپیڅلي دین د خیر او ښیګڼې کارونه ستایلي،او پر هغې باندې یې امر کړی دی، په قرانکریم کې الله تعالی فرمایي: ((وَتَعَاوَنُواْ عَلَى ٱلۡبِرِّ وَٱلتَّقۡوَىٰۖ وَلَا تَعَاوَنُواْ عَلَى ٱلۡإِثۡمِ وَٱلۡعُدۡوَٰنِۚ)).[172] او یو تر بله د نیکیو په کارونو کې مرسته کوئ او د ګناه او تیري په چارو کې یو له بله مرسته مه کوئ.

او الله تعالی فرمایي: ((فَٱسۡتَبِقُواْ ٱلۡخَيۡرَٰتِ)).[173] د خیر په کارونو کې مخکیوالی وکړئ!

د رسول الله صلی الله علیه وسلم په ویناو او عملي ښوونو کې پدې باندې تاکید شوی چې یو مسلمان د بل بې وزله انسان د حاجت د پوره کولو لپاره هلې ځلې وکړي، چې د هغه حاجت پوره شي، همدارنګه مسئولو خلکو- یا چا ته چې حاجت لري- دهغه په وړاندې یې سفارش وکړي، په حدیث کې راغلي دي: ((**عَنْ أَبِي مُوسَى الْأَشْعَرِيِّ قَالَ: كَانَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِذَا جَاءَهُ السَّائِلُ أَوْ ذُو الْحَاجَةِ قَالَ: «اشْفَعُوا تُؤْجَرُوا، وَلْيَقْضِ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ عَلَى لِسَانِ رَسُولِهِ مَا شَاءَ» . وَقَالَ: «الْمُؤْمِنُ لِلْمُؤْمِنِ كَالْبُنْيَانِ يَشُدُّ بَعْضُهُ بَعْضًا». وَقَالَ: «الْخَازِنُ الْأَمِينُ الَّذِي يُؤَدِّي مَا أُمِرَ بِهِ طَيِّبَةً بِهِ نَفْسُهُ أَحَدُ الْمُتَصَدِّقِينَ**)).[174] له ابوموسی اشعري رضي الله عنه نه روایت دی وایي چې کله به رسول الله صلی الله علیه وسلم ته کوم سوالګر یا کوم حاجت لرونکی (د سفارش په موخه راغی) نو وبه یې فرمایل: سفارش کوئ چې اجر درکول کیږي، او خامخا الله عز وجل د خپل پیغمبر پر ژبه هغه څه نافذوي د څه چې یې اراده وشي)).و وې فرمایل:((امانتدار خانزانچي کوم چې څه ورته امر شوی دی د نفس په خوښۍ خپل حقدار ته ورکوي یو له صدقه ورکوونکو څخه دی)). او په بل روایت کې ذکر شوي: ((**إِنَّ الْخَازِنَ الْمُسْلِمَ الْأَمِينَ الَّذِي يُنْفِذُ (وَرُبَّمَا قَالَ يُعْطِي) مَا أُمِرَ بِهِ فَيُعْطِيهِ كَامِلًا مُوَفَّرًا طَيِّبَةً بِهِ نَفْسُهُ فَيَدْفَعُهُ إِلَى الَّذِي أُمِرَ لَهُ بِهِ أَحَدُ الْمُتَصَدِّقَيْنِ**)).[175]بیشکه هغه مسلمان امانتګر خزانه دار (بیت المال مسئول) له صدقه ورکوونکو (یا مرسته کوونکو) څخه دی کوم چې په پوره توګه نافذوي (او یا ورکوي) د نفس په خوښۍ سره هغه چا ته چې هغې ته یې د ورکولو امر شوی دی.

زموږ د ټولنې بیچاره ګۍ او فقر د منځه وړلو په پروسه کې د خیریه مئوسساتو رامنځ ته کیدل او تاسیس یو مطلوب کار ؤ، په خاصه توګه د هجرت په دیار کې چې زیاتره د عربي اوخلیجي دولتونو اړونده مئوسسې تاسیس شوې او د مهاجرینو لپاره یې د ژوند په بیلابیلو اړخونو کې زیات خدمتونه تقدیم کړل، همدارنګه په داخل د هېواد کې هم د دغسې خیریه مئوسساتو خدمتونو ته زیاته اړتیاوه، او مهال دغه هدف تر یوه حده ترسره شو.

دا یو حقیقت دی چې د ملل متحد اړونده مئوسسات یا نړیوالو مئوسساتو هم د هجرت په چاپیریال او په داخل د هېواد کې هغه مهال په پراخه اندازې مرستې وکړې،همداراز د غربي او ځینې کفري هېوادونو لخوا ځینې تمویل کیدونکې مئوسسې چې د هغوی له جملې څخه یې یو شمېر د ځانګړو هدفونو د لاس ته راوړنې لپاره تاسیس شوې وې او دکلیساو د نړیوال کونسل لخوا یې اداره کیدله چې زموږ مسلمانو هېوادوالو ته یې د ګټې په نسبت تاوان زیات ؤ.[176]

د موجوده حکومت له راتګ سره سم چې زموږ پر هېواد باندې د شګو غوندې د پیسو باران وشو، او د ټولنې د بیلابیلو ډګرونو د بیا رغاونې لپاره بې شمېره مرستې ځانګړې شوې، نو د دغسې مرستو او پیسو د اوربښت په مهال د دولتي یا نړیوالو مئوسساتو ترڅنګ محلي مئوسسې هم جوړې شوې، آن چې ځینې دغسې مئوسسې او دې ته ورته شرکتونه به له رئیس او ورسره یو بکسګوټي څخه عبارت ؤ، ترڅو له نړیوالو او لویو مئوسسو او یا له حکومت څخه د یوې خاصې پروژې په نوم پیسې واخلي، له هغې وروسته څه د لوی مئوسسې مامورینو او یاحکومتي مامورینو ته ورکړي او څه یې په خپل جیب کې واچوي، او یوه ډېره کمه برخه یې اصلي موخې ته ورسوي..

---

[172]. المائدة ٢
[173]. المائدة ۴٨
[174]. مسند احمد
[175]- صحيح مسلم ، كتاب الزكاة ،، باب أجر الخازن الأمين
[176]. پدې اړه زموږ بله لیکنه: (د افغانانو ترمنځ د مسیحیت په نامه فتنه او د هغې مخنیوی ص ٣٠) وګوره.

(c) ketabton.com: The Digital Library

نو ایا د مئوسساتو کارمندانو کله هم د اتصور کړی او یا به یې وکړي چې دغه او هغه پیسې ټولې د ملت او بیت المال دي، او هر ډول ناوړه او ناجایزه تصرف پکې په بیت المال کې له ناوړه تصرف څخه کم نه دی ،او د بیت المال یوه پیسه چې هم څوک خوري، نو له عادي حرام خوری څخه یې سزا زیاته ده، نو معنی داچې اور به خوري، او د الهي عدل په غوښتنه یې سزا اور ته داخلیدل دي..

په هېواد کې مؤسسات هغه وخت د خلکو او د حکومتي چارواکو د اعتراضاتو او نیوکو لاندې راغلل چې د ملت مال یې خپل مال وګرځولو، سره لدې چې د نوي حکومت ځینو چارواکو به په مسلسله توګه پر مئوسساتو باندې نیوکې کولې او د هغوی درغلئ به یې په ګوته کولې، خو پدې میدان کې هیڅ کوم اصلاحاتات رامنځ ته نه شول.کله چې ښاغلی رمضان بشر دوست د پلان وزیر وټاکل شو، نو په خپل ړومبني کانفرنس کې یې وویل: مئوسسات د کارونو پر ځای پیسې خپلو جیبونو کې اچوي، نو د دې سخته اړتیا ده چې د نړیوالو تصفیه حساب کمپنیو په ذریعه د هغوی د حساباتو تصفیه وکړل شي ترڅو اصل حقیقت معلوم شي.[177]

له مئوسساتو سره دغسې او هغسې غوښتنې چې په کراتواو مراتو له حکومتي چارواکو او حکومتي مقاماتو څخه وشوې، هیڅ مثبت ځواب ورته ونه ویل شو، پدې معنی چې د حکومت لخوا داسې کومه اداره او ارګان رامنځ ته نه شو ترڅو له مئوسساتو سره محاسبه وکړي.او هغه ځینې حکومتي وزارتونه لکه د اقتصاد وزارت، دپلان وزارت او د هغې اړونده اداري پدې ونه توانیدلې چې دمئوسساتو د درغلیو مخه ونیسي،بلکې په ډیرو حالاتو کې د اړونده ادارو او دهغوی د ځینو اشخاصو له پلوه له مئوسساتو سره معامله ګري او سازشونه وشول، او هغه پیسې چې د هېواد د بیارغاونې پروژو لپاره له بهر نه رالیږل شوې وې، زیاتره یې لومړی د مئوسساتو د بهرنیو کارمندانو، داخلي رئیسانو او مامورینو، او د مئوسساتو په غیرو اړینو لګښتونو کې ولګیدې، چې اصلي موخې او هدف ته پاتې شونې او کم لګښت پاتې شو. تاسې څه فکر کوئ هغه بودیجي چې حکومت او مئوسساتو ته د افغانستان د بیا رغاونې او آبادئ لپاره ورکړل شوي دي، ایا د دې هېواد بشپړې او مکملې رغاونې لپاره کافي نه وئ؟

د الله تعالی محاسبه را په یاد کړئ!

ای هغو مسلمانو وګړو چې د ملت او ولس موجوده او حاضرې بودیجې او پیسې مو د خپلو ځانونو د عیش او عشرت لپاره په ناجایزو لارو سره جمع کړي، او یا مو راروانو نسلونو ته زخیره کړې وې، مهرباني وکړئ د الله تعالی نه د وېرې او په هغه لویه ورځ د حساب کې د محاسبې او بیا دعذاب او جزاګانو په رایادولو سره یې بیرته بیت المال ته وسپارئ!

ایا پدې حیثیت سره چې تاسې مسلمانان یاست، په مُؤمِنٌ بِهِ شیانو ایمان لرئ او په ورځ د آخرت او حساب او کتاب هم باور لرئ او دا خبره درته معلومه ده چې کومو کسانو په دنیا کې ظلمونه کړي وي او دخلکو حقونه یې اخستي وي د آخرت له مسئولیت نه د خلاصون لار یې داده چې په اخلاص او صفا (نصوح) توبه وباسي؛ دا ځکه چې له حقوق العباد څخه په توبه ویستلو کې د توبې یو شرط دا هم دی چې حق خپل حقدار ته وسپاري، اویا ورڅخه معافي وغواړي.

او که یو چا داسې مال او دارائي ترلاسه کړي وي چې ټاکلي خاوند نه لري، بلکې د ولسونو او ټولنو شریکه دارایي او د بیت المال وي، نو باید چې هغې ته یې ور وګرځوي او که بیت المال موجود نه وي، باید چې په عامه کارونو لکه د سرحداتو د بندولو، لارو جوړولو، او داسې نورو خیریه او عام المنفعت چارو کې یې ولګوي. د دین علماو ویلي دي چې د مسلمانانو د حاکم او بادشاه دا فرض دي چې کله په غصب او ناجائزه طریقه سره لاس ته راوړل شوي مال او شتمنۍ خاوندان وپیژندل شي غاصبین پدې مکلف کړي چې خپلو خاوندانو ته یې وروسپاري او که خاوندان او د هغوی وارثان نه وي، نو باید چې د توبې ویستلو سره سره یې د مسلمانانو په عامو مصالحو کې ولګوي.[178]

19- وحدت اخبار 31 مارچ ، 2004 م 88 شماره ، 28 جلد ، 6-5 مخ .

[178]. – وګوره: الأمر بالمعروف و النهی عن المنکر، ابن تیمیه، ص ۳۸

(c) ketabton.com: The Digital Library

يو مسلمان بايد پدې باندې پوخ باور (يقين ولري) چې الله تعالى به په قيامت كې د ذرې ذرې عمل حساب كوي، الله تعالى فرمايي: ﴿وَنَضَعُ ٱلۡمَوَٰزِينَ ٱلۡقِسۡطَ لِيَوۡمِ ٱلۡقِيَٰمَةِ فَلَا تُظۡلَمُ نَفۡسٞ شَيۡـٔٗاۖ وَإِن كَانَ مِثۡقَالَ حَبَّةٖ مِّنۡ خَرۡدَلٍ أَتَيۡنَا بِهَاۗ وَكَفَىٰ بِنَا حَٰسِبِينَ ٤٧﴾[179] او كيږدو به تلې د انصاف، په ورځ د قيامت (د خلكو لپاره) نو ظلم به ونه كړاى شي پر هيڅ نفس د هيڅ شي، اګر كه وي دغه عمل په اندازه ديوې دانې د وري (يا سپيلني) چې پدغه اندازه عمل به هم راوړو او مونږ د حساب لپاره كافي يو. او فرمايي: ﴿يَوۡمَئِذٖ يَصۡدُرُ ٱلنَّاسُ أَشۡتَاتٗا لِّيُرَوۡاْ أَعۡمَٰلَهُمۡ ٦ فَمَن يَعۡمَلۡ مِثۡقَالَ ذَرَّةٍ خَيۡرٗا يَرَهُۥ ٧ وَمَن يَعۡمَلۡ مِثۡقَالَ ذَرَّةٖ شَرّٗا يَرَهُۥ ٨﴾[180] پدغه ورځ به وګرځي (له قبرونو) مختلفي ډلې او په مختلفو شكلونو سره ددې لپاره چې خپل عملونه ورته وښودل شي، نو پس چا چې د ذرې په اندازه د خير كار كړى وي، بدله به يې و ويني او چا چې د ذرې په اندازه بد كار كړى وي، سزاء به يې ووينې.

يو مسلمان بايد د مالي حقونو په باب كې د رسول الله صلى الله عليه دغه وينا د سترګو په وړاندې او نصب العين وګرځوي چې: «لَا يَرْبُو لَحْمٌ نَبَتَ مِنْ سُحْتٍ إِلَّا كَانَتِ النَّارُ أَوْلَى بِهِ.[181] نه رالويږي كومه غوښه (د بدن) په حرام مال سره مګر دا چې دوزخ ورته ښه لايق دى (چې پكې وسوځي). الله تعالى دې ټولو مسلمانانو ته دا توفيق وركړي چې په دنيا كې د خلكو له حقونو ځانونه فارغ كړي،ترڅو د آخرت له اور او عذاب نه بچ شي!

د كارونو د سمون په موخه:

د دې لپاره چې مئوسسات د هېواد د فقر وړلو او بيچارګئ مهار كولو په پروسه كې خپل لازم او مطلوب كردار اداء كړي، پدې باب كې دا لاندې وړانديزونه او مشورې قابل دغور دي:

۱ - د افغاني ټولنې د فقر د مخنيوې په لار كې بايد د مئوسساتو تر منځ همغږې، تفاهم ،او تعاون موجود وي، چې يو بل ته د تجربو او مهارتونو په نقلولو كې دريغ ونه كړي، يو بل رهنمائي او لارښوونه وكړي، او د پروژې پلې كولو او د كارونو په ترسره كولو كې يو له بله تعاون او مرسته وكړي، چې د دې په نتيجه كې به له يوه پلوه كارونه په سمه طريقه ترسره شي، او له بل پلوه به مرستې زياتوارو خلكو ته ورسيږي او زيات محروم خلک به له مرستو څخه برخمن شي.

۲ - خيريه مئوسسات بايد د كارونو او پروژو راپورونو او ارزونوته ځانګړې پاملرنه وكړي. داسې راپورنه چې د مرستو په څرنګوالي، د ګټه اخستونكو په اړه معلومات او نورو اړونده معلوماتو باندې مشتمل وي. همدارنګه وخت په وخت يې د كارونو ارزونه شوي وي، د پروژو په تطبيق كې د ستونزو راپيداكيدل،د هغې د حلال لارې چارې، د ګټه اخستونكو رضايت، اړونده تخنيكي مسايل او داسې نور شتون ولري، او بيا دغسې معلومات په مسلسله توګه د مئوسساتو ترمنځ تبادله شي.

۳- مئوسسات بايد د ټولنې د مستحقو وګړو سره د مرستې او كومک له لارې په هغوى كې دكار او كسب احساس هم پياوړى كړي، هغوى ته دا فكر وكړي چې هر وخت د بل په تمه نه اوسي، بلكې په خپله هم د حلال كار او كسب تلاش وكړي او د خپل لاس ګټې ته ترجيح وركړي.

۴ - ځيني وطني او محلي مئوسسات د دې هڅه وكړي چې په داخل او بهر د هېواد كې له خپلو هېوادوالو لازمې مرستې راټولې كړي، او په اړو خلكو يې وويشي، يا پداسې پروژو باندې فكر وكړي چې د هېواد او ټولنې شمتن وګړي يې تمويل كولى شي مثلا د تعليم او تربيئې په برخه كې د قرآن كريم د زده كړې حلقو تاسيس، د ټولنيزو خدماتو په برخه كې د يتيمانو كفالت، د حرفوي زده كړو مركزونه تاسيسول او داسې نور.

179- الأنبياء ٤٧

180- الزلزال ٦- ٨

181. سنن الترمذي

(c) ketabton.com: The Digital Library

۵- ځيني محلي مئوسسات بايد د هغو وګړو لپاره چې کار نه شي موندلی داسې صنعتي يا زراعتي وړې وړې پروژې قايمې کړي چې هغوی پکې په کار باندې مشغول کړای شي، او که پدې لار کې د ځينو نړيوالو مئوسسو څخه پور اخستنې ته اړتيا وي، نو بايد چې له سود سره يې وانخلي او نه په هيواد او ټولنه کې د سود رايجولو لپاره کومه اراده او حرکت ولري او که داسې وشي، نو د ګټې پر ځای به يې تاوان زيات او د الله تعالی او دهغه د پېغبمر صلی الله عليه وسلم له طرفه د جنګ اعلان مورد به وګرځي.

۵ – دعلمي او مصلحو شخصيتونو هلو ځلو ته اړتيا:

دالله تعالی حمد او شکر دی چې موږ په خپله ټولنه او هېواد کې زيات شمېر ديني پوهان او يو شمېر مصلح خلک لرو، کوم چې د هېواد او ټولنې د نجات لپاره په بيلابيلو هلو ځلو بوخت دي. پدې ځای کې موږ د هغوی پاملرنه - د نورو ناخوالو دمخنيوي اومنځ وړلو ترځنګ - په هېواد کې د خيانتونو، درغليو او ظلمونو قضاياؤ ته هم راګرځوو، چې د خپلو برنامو د لومړيتوب په جدول کې دغه مسئوليت ته هم ځای ورکړي. همدارنګه ديني علماو او مصلحو شخصيتونو ته مو دا وړانديز دی چې د خپلو اصلاحي موضوعاتو په لړ ليک کې دا لاندې نقاط هم ورا ضافه کړي:

لومړی: د حاکمانو او چارو واکو محاسبه کول:

د ولس چارو ته پاملرنه کول او هغه اداره کول د يو حاکم اساسي دنده او وظيفه ده، چې د هغې ټاکل د همدې موخې لپاره دي، نو چې کله هم يو مشر او حاکم په دې مسئوليت کې کوتاهي وکړي، محاسبه کول يې فرض دي.او اسلامي شريعت دمحاسبې دغه حق مسلمانانو ته ورکړی دی، او حکم يې فرض کفايي دی. رسول الله صلی ا لله عليه وسلم فرمايلي:((**سَيَكُونُ أُمَرَاءُ فَتَعْرِفُونَ وَتُنْكِرُونَ، فَمَنْ عَرَفَ بَرِئَ، وَمَنْ أَنْكَرَ سَلِمَ، وَلَكِنْ مَنْ رَضِيَ وَتَابَعَ قَالُوا: أَفَلَا نُقَاتِلُهُمْ؟ قَالَ: لَا، مَا صَلَّوْا**)).[182] ژر دی داسې اميران به وي چې د هغوی څه کارونه ښه او څه بد وګڼئ، نو که چا د هغو بد کار وپيژانده (چې بد دی او په زړه کې يې بدوګانه او د منع کولو وس يې نه و) هغه له مواخذې خلاص شو او که چا د هغې بد کار منع وکړه، نو پر حق يې راتګ وکړ او سالم پاتې شو، خو هغه څوک چې د هغو پر بد کار باندې خوښ شي او متابعت يې وکړي (هغه به مواخذه کيږي) صحابه و وويل: ايا له هغوی سره جنګ نه کوو؟ هغه وفرمايل: ترڅو چې لمونځ کوي نو جنګ ورسره مه کوئ.

پدې حديث کې د حاکمانو د محاسبې حکم ذکر شوی. نو کله چې هغو بد کار وکړي، بايد چې رعيت يې منع کړي او په دې عمل کې ټول مسلمانان شامل دي، خو د علماو او توانمندو وګړو مسئوليت زيات دی او که هيڅوک دا عمل (فرض کفائي) ترسره نه کړي، نو ټول ولس ګنهګار او ملامته ګرځي.

عن عُبَادَةَ بْنِ الصَّامِتِ قَالَ:دَعَانَا النبيُّ - صلى الله عليه وسلم فَبَايَعْنَا، فَقَالَ فِيما أَخَذَ عَلَيْنَا أَنْ بَايَعَنَا: عَلَى السَّمْعِ وَالطَّاعَةِ فِي مَنْشَطِنَا وَمَكْرَهِنَا، وَعُسْرِنَا وَيُسْرِنَا، وَأَثَرَةٍ عَلَيْنَا، وَأَنْ لا نُنَازِعَ الأَمْرَ أَهْلَهُ، إلا أَنْ تَرَوْا كُفْراً بَوَاحاً، عِنْدَكُمْ مِنَ اللهِ فِيهِ بُرْهَانٌ).[183]له عباده بن صامت رضي الله عنه څخه نقل شوي هغه وايي: موږ رسول الله صلی الله عليه وسلم راوغوښتو او بيعت مو ورسره وکړ (وايي) هغه څه چې له موږ څخه يې ورباندې بيعت واخيست: داچې د خوښۍ او پريشانۍ (يا بد ګڼلو) آسانۍ او سختۍ ټولو حالاتو کې له هغه څخه واورو، او د هغه پيروي وکړو، او پدې سره چې يو چا ته پر موږ باندې ترجيح ورکول کيږي (څه اعتراض ونکړو) او داچې د يو حاکم امر ونه غورزو، مګر کله چې ورڅخه ښکاره کفر وليدل شي چې په هغې کې تاسې ته د الله له طرفه کوم دليل وي

دا حديث پدې دلالت کوي چې د حاکمانو او مشرانو محاسبه پر مسلمانانو باندې فرض ده، که څه هم هغه د جنګ له لارې وي؛ دا ځکه چې په دغه حالت کې اسلحه راخستل د امت او ولس د تنفيذي قوت (**سلطان الأمة**) د دفاع لپاره وي، او د دې لپاره چې واکمني د شريعت وي، نه د اشخاصو.

[182]. مسلم
[183]. البخاري

(c) ketabton.com: The Digital Library

رسول الله صلي الله عليه وسلم فرمايلي: ((**أَفْضَلُ الْجِهَادِ كَلِمَةُ عَدْلٍ عِنْدَ سُلْطَانٍ جَائِرٍ)).**[184] د ظالم پاچا په وړاندې د عدل او حق خبره کول بهترين جهاد دى. نو پدې حدیث شريف کې د ظالم بادشاه او حاکم په مقابل کې حق ويلو ته بهترين جهاد ويل شوى دى، نو لکه څرنګه چې ظلم حرام دى او د هغې منع کول فرض دي، همدا راز د هر حرام کار لرې کول او منع کول لازم او فرض دي چې ولس او رعيت به ورڅخه سکوت نه کوي. همدارنګه هر هغه تصرف چې د شريعت د نافذولو او د عدل د قايمولو په قضيه کې سلبي اغيز لري، بايد چې رعيت پکې چوپتيا اختيار نه کړي، بلکې حاکم او امير ورته متوجه کړي.[185]

دويم: چارواکی د ولس په وړاندې د مزدور او خادم حيثيت لري:

نو په حکومت، مؤسسه او يا په عام المنفعت پروژه کې رئيس يا مامور د يو خادم او مزدور حيثيت لري. په يو روايت کې ذکر شوي (ابومسلم الخولاني رحمه الله- چې د لوړې مرتبې تابعي دى- د معاويه رضي الله عنه مجلس ته راغی او داسې سلام يې واچولو: ((**السلام عليك أيهاالأجير!** سلام دې وي پر تا باندې ای اجير او خادمه!)) په مجلس کې ناستو خلکو وويل: داسې ووايه: ((**السلام عليك أيها الأمير!** پر تا دې سلام وي ای امير او مشره!)) نو هغه دويم او دريم ځل همهغه اولنی سلام تکرارولو، او د مجلس خلکو به ورته د سلام دغه نور الفاظ وريادول، چې معاويه رضي الله عنه د مجلس خلکو ته وويل: تاسې ابومسلم پرخپلې وينا باندې پريږدئ هغه چې څه وايي د علم او پوهې پر اساس يې وايي. بيا ابومسلم رحمه الله معاويه رضي الله عنه مخاطب کړ او ورته يې وويل: ((**إِنَّمَا أَنْتَ أَجِيرٌ اسْتَأْجَرَكَ رَبُّ هَذِهِ الْغَنَمِ لِرِعَايَتِهَا؛ فَإِنْ أَنْتَ هَنَأْتَ جَرْبَاهَا، وَدَاوَيْتَ مَرْضَاهَا، وَحَبَسْتَ أُولَاهَا عَلَى أُخْرَاهَا: وَفَّاكَ سَيِّدُهَا أَجْرَكَ، وَإِنْ أَنْتَ لَمْ تَهْنَأْ جَرْبَاهَا وَلَمْ تُدَاوِ مَرْضَاهَا؛ وَلَمْ تَحْبِسْ أُولَاهَا على أخراها عاقبك سيدها**)).[186] بيشکه ته يو مزدور يې چې د دې رمې (انساني رعيت) څښتن (پالونکي ذات) د هغې د څرولو (پالنې) لپاره نيولی يې، که ته د دې (رمې له ګډو او بوزو) څخه کومه پمنه غوړه کړې اود کومې رنځورې درملنه وکړې لومړنۍ او وروستنۍ يې سره راغونډې کړې، نو د هغې مالک به يې پوره اجر درکړي، او که ته يې پمنه غوړه نه کړې، او د رنځورې علاج يې ونه کړې، او نه يې لومړنۍ او ورستنۍ سره رايوځای کړې، نو د هغې څښتن به سزا درکړي.

دريم: چارواکی او مسئول د مسافرو د خزانچي په څير دی:

يو سړي دويم خليفه عمر رضي الله عنه ته وويل: ای د مسلمانانو اميره! که د بيت المال له مصرف څخه پر ځان (او کورنۍ) باندې يو څه پراخوالی راوړې، نو دا به ښه وي، هغه په ځواب کې وويل: ايا ته پوهه يې چې زما او د دې خلکو (رعيت) مثال څه دی؟ زما او ددوی مثال داسې دی چې يوه ډله مسافر خلک يو ځای سفر کوي، نو خپل مالونه او د سفر توښې راټولې کړي او له خپل منځ نه يې يو چا ته وسپاري، ترڅو يې پر دوی باندې خرچ کوي، نو ايا دغه سړي ته دا روا ده چې د هغوی له مالونو څخه ځان ته زيات واخلي او خپل ځان ته پر هغوی باندې ترجيح ورکړي ؟[187]

څلورم : ماموريت او مسئوليت بايد چې بيګار ونه ګڼل شي:

د خلکو دعامه کارونو مامور او مسئول چې کوم معاش اخلي پدې اساس يې اخلي چې خلکو ته به اړونده خدمت تقديموي، خپل کار او وظيفه به بيګار او يو اضافي شی نه ګڼي، او که داسې وکړي او خپل مسئوليت په سمه توګه اداء نکړي، نو په بيت المال کې له خيانت کوونکو به وګرځي، او پدې طريقه به د ماموريت معاش ورته حرام وګرځي.

پنځم: يو مسئول او مامور بايد د مسئوليت احساس ولري:

کله چې يو مامور او مسئول په کارونو کې د مسئوليت احساس نه کوي، د خلکو خدمت په سهي توګه نه شي ترسره کيدلای، نو هغه بايد چې د خپلې وظيفې او مسئوليت په اړه بې احساسه نه وي، بايد چې دغه مسئوليت او مکلفيت له شخصي کار وبار څخه پورته وګڼي، او لکه څرنګه چې يو څوک په خپل شخصي کارو بار کې ورځ په ورځ د پرمختګ کوښښ کوي، نو پدغسې عامه ماموريت کې هم بايد چې د يو مامور اومسئول هڅه او

---

[184]. جامع الترمذي
[185]. د (قواعد نظام الحکم فی الاسلام، الخالدي) کتاب، لنډيز او ژباړه، محصل غازي زاده.
[186]. السياسة الشرعية فی اصلاح الراعي و الرعية ، شيخ الاسلام ابن تيمية ، ص 9
[187]- د مخکنی مرجع 25 مخ .

(c) ketabton.com: The Digital Library

کوښښ زيات وي،ترڅو يې خلکو ته ګټه ورسيږي، او بيت المال له تاوان او نقصان څخه بچ کړي، او دغسې کړنلاره هغه کارمندان تعقيولى شي چې د کارتوانايي ولري، امين وي، له الله تعالى څخه ويره او خوف لري..

الله تعالى فرمايي:((إِنَّ خَيْرَ مَنِ ٱسْتَـْٔجَرْتَ ٱلْقَوِىُّ ٱلْأَمِينُ ﴿٢٦﴾- [188]بيشکه غوره د هر هغه چا چې تا په مزدورۍ ونيو همدا قوي او امانتدار دى)).

نو بايد چې حکومتي اداري او د بيت المال اړونده ارګانونه په وظيفو باندې توانمن او امانتدار خلک وګماري، چې پر مسئوليت باندې په ګمارلو کې دا دوه معياري او اساسي صفتونه (قوت او امانتداري) دي، په تنې وخت کې په کار باندې په توانمندۍ کې تخصص او مسلک هم داخليږي، او په امانتدارۍ کې د امانت صفت چې ضد يې خيانت دى، که يو سړى هر څومره مسلکي وي، خو امين نه وي، نو بيا هم د وظيفې لپاره وړ نه دى، او که امين وي، خو د کار اهليت نه لري، نو بيا هم مناسب نه دى.

له بده مرغه موږ په اداراتو کې د دې دواړو اړخونو له نيګړتياو سره مخ يو، پدې معنى چې ځينې چارواکي يا مامورين د کار وړتيا نه لري، او ځينې نور يې بيا امينان نه دي، آن تردې چې په شرعياتو کې متخصص چارواکي د ملت د پېسو او دارايانو په چور کولو او درغلۍ کولو کې تورن شول، ، نو کله چې دغسې خلک چې په دين باندې پوهه وي، له دين څخه سرغړونه کوي،له هېواد او ملت سره بې وفائي کوي.. نو ايا ددغسې خلکو سموالى به پرته له الهي خوف نه پر بل څه باندې وشي، نو بايد چې واقعي مصلح خلک د دې لوى مصيبت په درملنه کې فکر وکړي، او د الهي خوف او وېرې داسې نسخه پکې وکاروي چې له امله يې اصلاح او يا د ملت له سر نه لرې او ګوښه کړاى شي.

شپږم: د چارواکو او مامورينو د اصلاح په موخه:

د دې لپاره چې يو مامور خپل مسئوليت په سمه طريقه ترسره کوي، له خيانت نه ځان وساتي، او په امانتدارۍ سره خپل کارونه سر ته ورسوي،بايد چې د خيانت ، رشوت او د هغې اړونده کارونوڅخه د منع کولو ترڅنګ هغوى په سمه طريقه د لمانځه اداء کولو ته متوجه کړاى شي.

شيخ الاسلام ابن تيميه رحمه الله واي ((د يو مسئول او چارواکي لپاره په ځانګړې توګه او د يو عام مسلمان لپاره په عامه توګه د يو کار د تر سره کولو لپار ډېر مدد کوونکې شيز اخلاص لرل او په الله باندې توکل کول دى او دا هله منځ ته راځي چې څوک د بدن او زړه په حضور سره د لمانځه ساتنه او حفاظت کوي. دويم خليفه عمر رضي الله عنه به خپلو واليانو او مامورينو ته پخپلو فرمانونو او ليکنو کې د لمانځه دساتنې سپارښنه کوله،او دا به يې ويل چې زما په نزد ستاسې پورې په اړونده کارونو کې له ټولو څخه مهم کار لمونځ دى،څوک چې د لمانځه ساتنه وکړي، نو د خپل دين (او منصب او مسئوليت) ساتنه به هم وکړي او که څوک د لمانځه ساتنه نه کوي، نو نورو کارونو (اومسئوليتونو) ته به د هغه نه ساتل او ضايع کول زيات وي..

همداراز د يو چارواکي د باطن او ظاهر د دواړو د اصلاح کوښښ وشي، د مسئوليت اړونده مسايلو باندې پوهه شي،د رشوت او درغليو اړونده وعيدات ورته بيان شي همداراز د ډالۍ (تحفې) حکم ورته څرګند شي، چې د مامور او د چارواکي ډالۍ قبلول هم په رشوت کې داخل ده چې دغه حکم زموږ په سپېڅلي شريعت کې د لمر په څېر روښانه دى.[189]

---

[188]- القصص 26

[189]وګوره: السياسة الشرعية فى اصلاح الراعي و الرعية ، ابن تيمية ، ص 35,18, 36, 102.

(c) ketabton.com: The Digital Library

اووم څپرکی

په هېواد کې دعدل او انصاف تامينول

په امتونو او ولسونو کې د الله تعالی يو سنت او طريقه دا هم ده چې پرته له عدل او انصاف څخه آرامي او استقرار نشته ؛ دا ځکه چې عدل د الله تعالی هغه برابره تله ده چې هيڅ کمی او زياتی پکې نشته او پر همدې باندې په نړۍ کې استقرار او آرامي راځي. الله تعالی ځمکه او اسمان په عدل باندې اودرولي دي، الله تعالی فرمايي: ((وَٱلسَّمَآءَ رَفَعَهَا وَوَضَعَ ٱلۡمِيزَانَ ۝ أَلَّا تَطۡغَوۡاْ فِي ٱلۡمِيزَانِ ۝))[190] الله تعالی اسمان پورته کړی دی او په ځمکه کې يې تله (د عدل قاعده) ايښې ده، ترڅو تاسې په تله کې تيری او بې عدالتي ونکړئ.[191]

په تفسير کابلي کې ذکر شوي: له اسمان څخه واخله ترځمکې او د دوی ترمنځ چې کوم کائنات دي الله تعالی پدې هر څيز کې د خپل حقانيت دلايل، عدالت او مساوات قائم کړې اوايښې دی او په اعلی درجه پکې توازن او تناسب ساتي. که په کائناتو کې د حق او عدل ساتنه نه وي، نو د نړۍ او نړيوالو او ګردو کائناتو دا ټول نظام اوساتنه او انظباط به سره ګډوډ شوی وای؛ نو ځکه پرمونږ باندې هم لازم دي چې د عدالت او حقانيت په لارې سم او برابر لاړشو او پرهغې باندې مستقيم واوسو. د عدل او انصاف تلې ته هيڅ هسکوالی او ټيټوالی ورنه کړو.او نه پر چا باندې تجاوز او تيری وکړو.[192]

۱ – پرته له عدالته يو نظام نه پايي:

لکه څرنګه چې په دنيا کې په فردي توګه يو انسان ته د ظلم او تيري سزا رسيږي په همدی توګه ټولنې هم د ټولنيزو ظلمونو او تيريو په سبب له ستونزو او مصيبتونو سره مخ کيږي. او ددې برعکس عدل او انصاف داسې صفتونه دي چې د ټولنې د استقرار او آرامۍ تضمين کوي،شيخ الاسلام ابن تيميه رحمه الله وايي: (په دنيا کې د خلکو چارې په عدل او انصاف سره سميږي،که څه هم عدل کوونکي په بيلابيلو ګناهونوکې اخته وي. او په حقونو کې ظلم کول د ټولنې استقرار ته تاوان رسوي. ظالم خلك که څه هم نورګناهونه ونه لري، خو د ټولنی د ګډوډۍ لپاره يې دغه کار کافي دی لکه څرنګه چې ويل شوي دي:((**إن الله يقيم الدولة العادلة وإن كانت كافرة، ولايقيم الظالمة وإن كانت مسلمة**)) الله تعالی عادل حکومت ودروي او پاتې کوي که څه هم کافر وي او ظالم دولت ړنګوي که څه هم د مسلمانانو وي.او ويل شوي دي:((**الدنيا تدوم مع العدل والكفر، ولا تدوم مع الظلم والإسلام**))دنيا له عدل او کفر سره پايښت اودوام لری، خو د ظلم او اسلام سره دوام نشي کولای.او رسول الله صلی الله عليه وسلم فرمايلي:((**مَا مِنْ ذَنْبٍ أَجْدَرَ أَنْ يُعَجِّلَ لِصَاحِبِهِ الْعُقُوبَةَ فِي الدُّنْيَا- مَعَ مَا يَدَّخِرُ لَهُ فِي الآخِرَةِ- مِنْ قَطِيعَةِ الرَّحِمِ وَالْبَغْيِ**)).[193] له تيري او خپلوۍ پرې کولو پرته بله داسې ښه لايقه ګناه نشته چې کوونکي ته يې په دنيا کې په ډېره بيړه سزا ورکړل شي، پرته له خپلوئ پرې کولو او تيري څخه.

نو معلومه شوه چې تيری او ظلم کول انسان له دنياوي عذاب سره مخ کوي، که څه هم په آخرت کې وبښل شي او د مهربانۍ وړ وګرځول شي؛ داځکه چې عدل د هرشي نظم ساتونکی او بنسټ دی. کله چې په کومه ټولنه کې دنياوي چارې په عدل سره بناء وي نو پايښت لري، که څه هم دغسې خلک په آخرت کې کومه برخه ونه لري. او په کومه ټولنه

190. الرحمن ٧-٨
191.وګوره: الذريعة إلى مكارم الشريعة , الراغب الأصفهاني , ص ٨٣
192. تفسير کابلی ٢/ ١٣٠٣- ١٣٠٤
193. سنن الترمذی..

(c) ketabton.com: The Digital Library

کې چې دنیاوي چارې په عدل او انصاف سره نه ترسره کېږي، نو هغه ټولنه بیا پاینښت نشي لرلای، که څه هم خلك یې د هغه ایمان لرونکې وي په کوم باندې چې د آخرت ښه اجر (او له همیشني اور څخه نجات) مرتب دی.[194]

بدرالدین ابن جماعة رحمه الله د هغو حقوقو له جملې څخه چې رعیت یې پر بادشاه باندې لري لسم حق د هغوی ترمنځ د عدل رایجول ښودلي دي، هغه وایي: ((باید چې مسلمان بادشاه پخپل حکومت او پخپلو ټولو چارو کې عدل وکړي؛ څکه چې الله تعالی فرمایي: ((إِنَّ ٱللَّهَ يَأۡمُرُ بِٱلۡعَدۡلِ وَٱلۡإِحۡسَٰنِ))یقینا چې الله تاسې ته پر عدل او ښېګڼه کولو باندې امر کوي.

او فرمایي: ((وَإِذَا قُلۡتُمۡ فَٱعۡدِلُواْ)).[195] او کله چې تاسې وینا کوئ، نو په عدل او انصاف سره یې وکړئ.

او د حکمت په خبرو کې راغلي دي: د بادشاه عدل کول د رعیت لپاره ژوندون او د باچاهي روح دی، او کله چې په بدن کې روح نه وي هغه نه پاتې کیږي. نو هغه چا ته چې الله تعالی پرخپلو بندګانو باندې حکومت ورکړی وي او له خپلو وطنونو څخه یې ورته د کوم وطن او هیواد واک ورکړی وي، وربانديې لازم او فرض دي چې د خپل اعتماد بنسټ او د کارونو تهداب عدل وګرځوي؛ دا څکه چې په عدل او انصاف کې د بندګانو ګټې پرتې دي او د هغې په واسطه وطنونه آبادیږي)).[196]

تاریخ دا حقیقت ثابت کړی دی چې ظلم او په حقونو کې تیری کول د ټولنې د پاینښت علت او لامل نه، بلکې د هغې د منځه تللو او ګډوډیو لامل ګرځي، پدې اړه یونامتو تاریخ پوه امام ابن خلدون رحمه الله پخپله مقدمه کې پدې نامه یو عنوان لیکلی دی چې (الظلم مؤذن بخراب العمران- تیری او ظلم د آبادی، د ورانولو اعلانوونکی دی). او بیا د تاریخي پېښو او د انساني ټولنې د واقعیتونو پر اساس یې د نوموړې موضوع تحلیل او څیړنه کړې ده.[197]

استاذیوسف قرضاوي صاحب وایي: ((د قومونو د پناکیدلو ،کمزوري کیدو ، د هغوی د تاریخی کارنامو د نه ترسره کیدو او وروسته پاتې کیدو ترشاه څه پټ اسباب او علتونه موجود دي، کوم چې قرآني نصوصو رابرسیره کړي دي. قران کریم دداسې قومونو له منځه وړلو څخه په دمار (ړنګول) او هـــــلاك(تباهی) سره تعبیر کوي. او دا یې په زغرده ویلي دي چې د داسې قومونو د تباهۍ او زوال لاملونه د هغوی د بدچلند په وجه برابر شول، نه داچې پرهغوی باندې الله تعالی زور او جبر کړی دی. دا یو حقیقت دی چې د هغوی له منځه تلل د هغوی د کړووړو په نتیجه کې رامنځ ته کیږي لکه : ظلم ، د عدل نشتوالی، په ټولنه کې درغلي او خیانت خپریدل،په ناجایزه سره د خلکو حقونه خوړل او د شتمنو وګړو غریبو وګړو لره په سپکه کتل. قران کریم دا څرګنده کړې ده چې د داسې ولسونو او ټولنو کې د تباهۍ اسباب یې پخپله برابرکړي دي تباهي حتمي ده (ذَٰلِكَ بِمَا قَدَّمَتۡ أَيۡدِيكُمۡ وَأَنَّ ٱللَّهَ لَيۡسَ بِظَلَّامٖ لِّلۡعَبِيدِ ﴿١٨٢﴾).[198] دغه تباهي اوعذاب په سبب د هغه چې ستاسې لاسونو وړاندې لیږلي و او بیشکه چې الله پر بندګانو باندې ظلم کوونکې نه دی.[199]

امام مودودي رحمه الله په خپله یوه لیکنه کې د دې څرګندونه کوي چې کله په یوه ټولنه کې د خلکو ترمنځ په حقوقي مسائلو کې توپیر او امتیازي سلوک کیږي او د ظالمانه طبقاتي نظام د رامنځ ته کیدلو لپاره لاره هواریږي،نو لداسې ټولنې څخه عدل او انصاف کډه کوي او له بیلابیلو بربادیو او تباهیو سره مخ کیږي، هغه وایي: ((له دنیا څخه عدل او انصاف څنګه ولاړ؟ ځواب دادی: کله چې حاکمې طبقې (بادشاهانو، امیرانو، پیرانو، او شتمنو وګړو) په ټولنه کې

---

194 -الأمر بالمعروف و النهى عن المنكر ، شيخ الإسلام ابن تيميه : ص ٢٧-٢٨
195 . الانعام ١٥٢
196 .تحرير الاحكام في تدبير اهل الاسلام، للامام بدر الدين بن جماعة، ص٦٩
197 - وګوره : مقدمة ابن خلدون ص ٢٨٦-٢٨٧
198 - آل عمران ١٨٢
199 - وګوره: الحل الاسلامي ، يوسف القرضاوي ص٢٨٦

(c) ketabton.com: The Digital Library

ناوړه تصرفات وکړل، په معيشت کې يې ځانونو ته امتيازات ورکړل، د عامو خلکو حقوق يې تلف کړل او په ټولنه کې وضعي قوانين رامنځ ته شول، نو له ټولنې څخه انصاف او عدل کډه وکړه او همدردي پکې ختمه شوه)).[200]

د ظلم، او بې انصافۍ برخلاف کله چې په ځمکه کې عدل رايج وي، يو پر بل باندې زياتی نه کيږي او نه د خلکو حقونه پيماليږي، نو خلک له ډاډمن ژوند سره مخ کيږي، په روزۍ کې يې پراخي راځي او په ميوو او غلو کې يې برکت اچول کيږي لکه څرنګه چې امام احمد بن حنبل رحمه الله په خپل کتاب (مسند) کې د يوحديث په ضمن کې يادونه کړې ((د بنو اميه د خلافت په زمانه کې د حکومت په خزانه (ګدام) کې څه غنم وموندل شو، چې د کجورې زړي په اندازه غټ و، يوه کڅوړه کې ساتل شوي و داسې ورسره ليکل شوي و: دا هغه څه دي چې د عدل په زمانه کې رازرغونه کيدل)). [201]

او کله چې د ظالمانو،بدکارانو او خائنانو څخه ځمکه پاکه شي، نو الله تعالی به خپلو بندګانو ته يو بنده (مهدي عليه السلام) راوليږي، ترڅو ځمکه له عدل څخه داسې ډکه کړي لکه څرنګه چې له هغه مخکې په ظلم او تيري ډکه شوې وي.[202] هغه به د رسول الله صلی الله عليه وسلم له نسب څخه وي. همدا راز له هغه وروسته به د عيسی عليه الصلاة والسلام د راتګ په زمانه کې هم ځمکه خپل برکتونه او ګټې رابرسيره کړي او دغه مهال به يوټولی خلک له يو انار څخه خوراک کوي او هغه به ورته کافي کيږي.. د لنګې اوښې شيدې به يوې لوی ډلې خلکو ته کفايت کوي.[203] په ځمکه کې به داسې برکتونه ځکه راپيدا کيږي چې دغه مهال به له ګناهونو ، شرك، کفر او ظلم څخه پاکه وي. [204]

۲– بې له اسلامي عدالته بل عدالت نشته:

که ديموکراتان، يا د پانګوال نظام او د اشتراکي نظام پلويان او پيروان د دې دعوه کوي چې پدغې نظامونوکې عدل دی، حريت ،ازادي او مساوات دي،نو موږ پدې کلک باور او عقيده لرو چې د عدل او انصاف راتلل پرته د شريعت له واکمنۍ ناشوني دي، او د امت لپاره د هوساينې او پرمختګ ژوند بې له اسلامه نه شي راتللی،کله چې مسلمانانو اسلامي خلافت او اسلامي نظام درلود، نو له عدالت، انصاف، امن او هوساينې څخه برخمن ؤ.

الله تعالی فرمايي: ((إِنَّ ٱللَّهَ يَأۡمُرُكُمۡ أَن تُؤَدُّواْ ٱلۡأَمَٰنَٰتِ إِلَىٰٓ أَهۡلِهَا وَإِذَا حَكَمۡتُم بَيۡنَ ٱلنَّاسِ أَن تَحۡكُمُواْ بِٱلۡعَدۡلِۚ إِنَّ ٱللَّهَ نِعِمَّا يَعِظُكُم بِهِۦٓۗ إِنَّ ٱللَّهَ كَانَ سَمِيعَۢا بَصِيرٗا ﴿٥٨﴾)).[205] بيشکه چې الله تعالی تاسې ته دا امر کوي چې امانتونه يې خپلو څښتنانو ته وسپارئ، او کله چې د خلکو ترمنځ حکم او فيصله کوې، نو په عدل سره فيصله وکړئ، بيشکه هغه څه ډېر ښه دي چې الله تعالی تاسې ته پرې نصيحت کوي، بيشکه الله تعالی اوريدونکی او ليدونکی دی.

پدې آيت کې حاکمانو ته امر شوی چې د خلکو ترمنځ عدل وکړي، او د عدل تامين او راتلل پرته د شريعت له تطبيقه نه ترسره کيږي.او پدې قول (إِنَّ ٱللَّهَ نِعِمَّا يَعِظُكُم بِهِۦٓۗ) سره الله تعالی د خلکو ترمنځ د عدل کولو توصيف او مدحه کړې ده، نو ټول خير د شريعت په عدالت کې دی؛ دا ځکه چې په هغې سره د دنيا چارې سميږي، انسان ورباندې جوړيږي، او ټولو خلکو ته نيکمرغي او سعادت وربښل کيږي. او همدغه دالله تعالی حکم او فيصله ده، نو ايا لدې حکم څخه پرته بل حکم او فيصله ښه کيدای شي، الله تعالی فرمايي: ((وَمَنۡ أَحۡسَنُ مِنَ ٱللَّهِ حُكۡمٗا لِّقَوۡمٖ

200- وګوره: برالأمان ،امام مودودي ص ۳۲

201- الجواب الکافي لمن سال عن الدواء الشافي، الامام ابن القيم، ص ۱۰۰

202- لکه څرنګه چې په مسند احمد او نورو حديثو کتابونو کې پدې مفهوم حديث ذکر شوی.

203- دغه خبرې په صحيح حديث سره ثابتې دي، وګورئ (صحيح مسلم , کتاب الفتن).

204- الجواب الکافي لمن سأل عن الدواء الشافي , الامام ابن القيم ص.۱۰۰-۱۰۱

205. النساء ۵۸

(c) ketabton.com: The Digital Library

يُوقِنُونَ ﴿٥٠﴾)).[206] او له الله تعالی نه پرته بل څوک ښه فيصله کوونکی شته، د هغه قوم لپاره چې يقين لري. بلکې يوازې الله تعالی ښه فيصله کوونکی دی.

د اسلام دين دانسان د هدايت او لارښوونې دين دی هغه څه يې بشريت ته راوړي چې دهغوی ژوندون پکې دی، الله تعالی فرمايي: ((يَـٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ ٱسْتَجِيبُواْ لِلَّهِ وَلِلرَّسُولِ إِذَا دَعَاكُمْ لِمَا يُحْيِيكُمْ)).[207] ای مومنانو د الله او د هغه د پېغمبر حکم ته لبيک وواياست، کله مو چې راوبلي هغه څه ته چې تاسې لره ژوند دربښي.

نو په اسلام کې د مسلمانانو ژوندون دی، او اسلامي امت بې له اسلامه نه ژوندی کيږي،او پرته له اسلامي شريعته بل داسې قانون نشته چې د انسان مصلحت، امن او هوساينه دې تامين کړي.کله چې د مسلمانانو د ژوند له بيلابيلو ډګرونو لکه: سياسي، نظامي او اقتصادي څخه اسلامي ښوونې ووتې، نو له ناکامۍ سره مخ شول او لار ورکي وګرځيدل، داځکه چې پرته د حق لارې د نورو لارو پيروي ګمراهي او لاروړکي ده، الله تعالی فرمايي: ((فَمَاذَا بَعْدَ ٱلْحَقِّ إِلَّا ٱلضَّلَـٰلُ فَأَنَّىٰ تُصْرَفُونَ ﴿٣٢﴾)).[208] او بې له حقه پرته له ګمراهۍ بل څه نشته، نو تاسې (ای نامنونکو) ولې له حق څخه اړول کيږئ..

الله تعالی ته د خپلو ټولو بندګانو حالات معلوم دی هغه يې ګوري او ورڅخه خبر دی او کوم قانون چې يې ورته رالیږلی دی په هغې کې د دوی ګټه او مصلحت دی، همدارنګه د انسانانو حريت او ازادي يوازې د اسلامي شريعت په سيورې کې متحقق کيږي،او د دې برخلاف کله چې هم په يوه ټولنه کې د بندګانو او يا د هغوی د نظرياتو او تصوراتو پيروي کيږي، نو په هغه صورت کې خلک د غلامۍ په ځنځيرونو تړل کيږي چې بيا هلته حريت او ازادي وي او نه په ټولنه کې عدل، او مساوات رامنځ ته کيدای شي.[209]

۳ – د ظلم او زياتي مخنيوی کول يوه فريضه ده:

د اسلام سپيڅلي دين هر ډول ظلم او تيرې حرام کړی، رسول الله صلی الله عليه وسلم د حِجّة الوِداع (رخصتيدو حج) په خطبې کې داسې وفرمايل:((فإنَّ دماءَكم، وأموالَكم، وأعراضَكم، عليكم حرامٌ، كحُرمةِ يومِكم هذا، في بلدِكم هذا، في شهرِكم هذا". فأعادَها مِراراً، ثم رفعَ رأسَه فقال:"اللهمَّ هل بلَّغتُ؟ اللهمَّ هل بلَّغتُ؟ هذا، الا هل بلغت)).[210]بيشکه چې ستاسې وينې، ستاسې مالونه، او ستاسې عزتونه پر تاسې باندې داسې حرام دي لکهددې ورځې (لوي اختر) حرمت، پدې ښار حرمت لرونکي (مکه مکرمه) او پدې حرمت والا مياشت (ذو الحجة) کې -د اوينا يې څوځله تکرار کړه- بيا يې سر (مبارک) را جګ کړ او ويې فرمايل: ای الله ما ورساوه! ای الله ما ددې رسونه او تبليغ وکړ!

په حديث قدسي کې راغلي دي رسول الله صلی الله عليه وسلم فرمايي چې الله تبارك وتعالی فرمايلي دي: ((يَا عِبَادِي إِنِّي حَرَّمْتُ الظُّلْمَ عَلَى نَفْسِي وَجَعَلْتُهُ بَيْنَكُمْ مُحَرَّمًا)).[211] ای زما بندګانو ما پر ځان باندې ظلم حرام کړی او ستاسې ترمنځ مې هم حرام ګرځولی دی، نو يو پر بل ظلم مه کوئ.

الله تعالی په قرآنکريم کې دظالم انسان لپاره د آخرت د ډېرې سختې سزا خبر ورکړی دی هغه فرمايي: ((مَا لِلظَّـٰلِمِينَ مِنْ حَمِيمٍ وَلَا شَفِيعٍ يُطَاعُ ﴿١٨﴾ [212]- په قيامت کې به د ظالمانو لپاره نه نژدې دوست او نه کوم سفارشي وي چې په اړه يې سفارش منظور شي)).او فرمايي:((وَمَا لِلظَّـٰلِمِينَ مِن نَّصِيرٍ ﴿٧١﴾[213]-او ظالمانو ته به هيڅ مدد ګار نه وي)).

---

[206] المائدة 50.
[207] الانفال ٢٤.
[208] يونس ٣٢.
[209] قواعد نظام الحکم فی الاسلام، محمود عبدالمجيد الخالدي ص ٨٢- ٨٤ ،
[210] متفق عليه.
[211] مسلم.
[212] غافر ١٨.
[213] الحج ٧١.

(c) ketabton.com: The Digital Library

رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمايي: ((اتَّقُوا الظُّلْمَ فَإِنَّ الظُّلْمَ ظُلُمَاتٌ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَاتَّقُوا الشُّحَّ فَإِنَّ الشُّحَّ أَهْلَكَ مَنْ كَانَ قَبْلَكُمْ حَمَلَهُمْ عَلَى أَنْ سَفَكُوا دِمَاءَهُمْ وَاسْتَحَلُّوا مَحَارِمَهُمْ)).[214] له ظلم څخه ځانونه وساتئ بیشکه چې ظلم په ورځ د قیامت کې تیارې دي.او له بخل څخه ډډه وکړئ، بیشکه چې بخل له تاسې نه مخکې خلک تباه کړي دي، هغوی دې ته وادار کړل چې په خپلو کې يې يو د بل وينې توی کړې او يو د بل مُحَرم حقونه يې حلال وګرځول.

نو ددې لپاره چې د دنیا او آخرت له سزا ګانو څخه وساتل شو، پکار ده چې له هر ډول ظلم او تيري څخه ځانونه او ټولنې وژغورو او د عدل او انصاف په صفاتو باندې خپل ځانونه او خپلې ټولنې رنګ کړو، الله تعالی فرمايي: ((إِنَّ ٱللَّهَ يَأۡمُرُ بِٱلۡعَدۡلِ وَٱلۡإِحۡسَٰنِ وَإِيتَآيِٕ ذِي ٱلۡقُرۡبَىٰ وَيَنۡهَىٰ عَنِ ٱلۡفَحۡشَآءِ وَٱلۡمُنكَرِ وَٱلۡبَغۡيِۚ يَعِظُكُمۡ لَعَلَّكُمۡ تَذَكَّرُونَ ﴿٩٠﴾))[215] - بیشکه چې الله تعالی په عدل، ښیګڼه کولو او خپلوانو ته په ورکړې امر کوي او له قبیحو او بدو کارونو او له تيري څخه منع کوي. پدې سره تاسې ته پند درکوي، نو ښائیږي چې پند او نصیحت واخلې)). او فرمايي: ((يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ كُونُواْ قَوَّٰمِينَ لِلَّهِ شُهَدَآءَ بِٱلۡقِسۡطِۖ وَلَا يَجۡرِمَنَّكُمۡ شَنَـَٔانُ قَوۡمٍ عَلَىٰٓ أَلَّا تَعۡدِلُواْۚ ٱعۡدِلُواْ هُوَ أَقۡرَبُ لِلتَّقۡوَىٰۖ وَٱتَّقُواْ ٱللَّهَۚ إِنَّ ٱللَّهَ خَبِيرُۢ بِمَا تَعۡمَلُونَ ﴿٨﴾)).[216] ای مومنانو د الله لپاره په انصاف سره پر ګواهۍ ورکولو باندې محکم ولاړ اوسئ او د يو دښمن قوم دښمني دې پرتاسې ددې باعث نشي چې عدل او انصاف ونکړئ. عدل کوئ چې هغه پرهیزګارۍ ته ډېر نژدې دی. او له الله نه وویریږئ بیشکه الله پوهیږي پر هغو کاروونو چې تاسې يې کوئ.

۴ – د حقونو ساتنې ته پاملرنه:

په ټولنې کې د استقرار رامنځ ته کیدلو او د الهي مسئولیت رفع کیدلو په خاطر دا ضروري ده چې د هر راز ظلم او زیاتي مخنیوې وشي او د يو مسلمان وینه، مال او ابرو وساتل شي، لکه مخکې يې چې څرګندونه هم وشوه. او د حقونو د ساتنې او د ظلمونو د له منځه وړلو په لړۍ کې باید په یاد ولرو چې زمونږ په هیواد کې د چارواکۍ او منصب له لارې له پخوا راهسې ځینې چارواکي، مسئولین او قاضیان.. په خیانتونو باندې متهم دي. آن تر دې چې لدې رنځ څخه د جهاد او هجرت سپڅلې مرحله هم پاکه پاتې نشوه، چې ځینو خلکو پکې د جهاد او مهاجرینو په نامه راغلې ډېر مالونه او پیسې په خپلو جیبونو کې واچولې او خپل شخصي ملکیتونه يې وګرځول..او بیا د افغانستان له فتحې وروسته د مجاهدینو حکومت چې د ګډوډیو ښکار شو درغلیو پکې لا زيات زور واخست..

او نن ورځ خو د چارواکۍ او منصب له لارې د مسلمانانو په عامه مالونو او بیت المال کې په پوره جرات سره درغلې او خیانتونه روان دي. که مونږ د هېواد حاکم نظام ته ځیر شو، نو وبه ګورو چې له الف نه تر یا پورې د خیانت او درغلۍ ښکار دی، آن تر دې چې دغسې غږ يې د دنیا په کوز او بر سر کې واوریدل شو!

دا خو د حکومت او نظام په کچه، او تر کومه پورې چې د رعیت او عامو وګړو پورې اړه لري، نو باید چې باید چې هر وطنوال له هر ډول ظلم او زیاتي نه ځان وساتي، کوم حقوق چې ورپورې اړه لري وریې کړي، مخکې لدې چې بیا به په قیامت کې د هغې په بدله کې خپله نیکي ورکوي لکه څرنګه چې په حدیث شریف کې راغلي دي.

باید یادونه يې وکړو چې هېواد ته د امن او استقرار راوستلو په برنامه کې د نورو اصلاحاتو ترڅنګ د مظلومانو مرسته کول او حقدارانو ته يې د خپلو حقونو ورکول هم خورا زيات اړین دي،او دې کار ته باید چې لومړیتوب ورکړ شي؛ داځکه

[214]. مسلم
[215]. النحل ۹۰
[216]. المائدة ۸

(c) ketabton.com: The Digital Library

چې ترڅو مو د مظلومانو او کمزوو خواخوږي او د هغوی دعاګانې له ځانونه سره مل کړې نه وي، نو پر دښمنانو باندې به مو سرلوړي او بريالتوب ستونزمن وي. رسول الله صلی الله عليه وسلم فرمايي: ((**ابْغُونِي فِي الضُّعَفَاءِ، فَإِنَّمَا تُرْزَقُونَ، وَتُنْصَرُونَ بِضُعَفَائِكُمْ**)).[217] تاسې زما خوښي په کمزورو خلکو کې ولټوئ، بېشکه تاسې سره مدد د کمزورو له مخه کېږي او تاسې ته روزي د هغوی په خاطر درکول کېږي.

۵- د چارواکو، قاضيانو او مامورينو اصلاح ته بلنه:

د ولس ترمنځ د عدل تامينولو په برنامه کې دا اړينه ده چې لومړی چارواکي، قاضيان، د حکومتي او غيرحکومتي ادارو او مئوسسو کارمندان او مسئولين د عدل او انصاف په مهار باندې مهار کړای شي.

نو راځئ چې چارواکي، مسئولين، قاضيان او مامورين له خپل پالونکي څخهووېروو، د مسئوليت او منصب په امانت کې له خيانت کولو څخه ډډه کولو ته يې اړ کړو، په صدق سره توبه ويستلو، او ولس ته د حقونو ورکولو مسئوليت ته يې وهڅوو! پدې ځای کې د اصلاح او سمون په موخه په لاندې نقاطو کې لازمې لارښوونې او سپارښتنې وړاندې شوي دي:

لومړی: د رعيت په وړاندې د مسئوليت احساس:

رسول الله صلی الله عليه وسلم فرمايي: ((**كُلُّكم راعٍ، وكُلُّكُم مسؤُولٌ عنْ رَعِيَّتِهِ، الإمامُ راعٍ، ومسؤُولٌ عن رعيَّتِهِ**.[218] - له تاسو څخه هر يو مسئول دی (چې پوښتنه به ورڅخه کېږي) نو هغه څوک چې د خلکو مشر وي هغه به د خپل رعيت په هکله پوښتل کېږي)). او فرمايي: ((**مَا مِنْ عَبْدٍ اسْتَرْعَاهُ اللهُ رَعِيَّةً، فَلَمْ يَحُطْهَا بِنَصِيحَةٍ، فيموت وهو غاشٌ لهم، إلا لَمْ يَجِدْ رَائِحَةَ الْجَنَّةِ**)).[219] نشته هيڅ يو بنده چې الله تعالی ورته د رعيت چارې سپارلي وي، او هغه يې د حقونو ساتنه او خيرخواهي ونکړي، او پدغسې حالت کې مړ شي چې له هغوی سره خيانت کوونکی وي، نو د جنت بوی به هم ونه مومي.

دويم: د قيامت ورځ سزا راپه يادول:

رسول الله صلی الله عليه وسلم فرمايي: ((**مَنْ اسْتَعْمَلْنَاهُ مِنْكُمْ عَلَى عَمَلٍ فَكَتَمَنَا مِخْيَطًا فَمَا فَوْقَهُ كَانَ غُلُولًا يَأْتِي بِهِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ**)).[220] څوک چې مونږ په کوم کار (ماموريت) باندې وګماره او بيا له مونږ څخه يوه ستنه او يا له هغې څخه کم شی پټ کړي، نو دا به غلا او خيانت وي چې دقيامت په ورځ به يې راوړي. او فرمايي:((**لِكُلِّ غَادِرٍ لِوَاءٌ يَوْمَ الْقِيَامَةِ يُرْفَعُ لَهُ بِقَدْرِ غَدْرِهِ أَلَا وَلَا غَادِرَ أَعْظَمُ غَدْرًا مِنْ أَمِيرِ عَامَّةٍ**)).[221] د هر وعده ماتوونکی او دوکه مار لپاره به د قيامت په ورځ کې پر هغه باندې جنډه جګېږي د هغه د غدر په اندازه، او له عام امير (رئيس دولت) نه زيات غدر کوونکی بل څوک نشته (کله چې غدر او خيانت کوي.

دريم: د بدو حاکمانو بده پايله:

رسول الله صلی الله عليه وسلم فرمايي:((**اللهُمَّ، مَنْ وَلِيَ مِنْ أَمْرِ أُمَّتِي شَيْئًا فَشَقَّ عَلَيْهِمْ، فَاشْقُقْ عَلَيْهِ، وَمَنْ وَلِيَ مِنْ أَمْرِ أُمَّتِي شَيْئًا فَرَفَقَ بِهِمْ، فَارْفُقْ بِهِ**)).[222] ای الله څوک چې زما د امتي د کومې چارې مسئوليت واخلي او سختي ورباندې وکړي، نو ته ورسره سختي وکړې! او چا ته چې زما د امت کوم کار وسپارل شي او نرمي ورسره وکړي ، نو ته ورسره نرمي وکړې!))امام مناوي رحمه الله د دې حديث په شرحه کې وايي: پدې عبارت (**اللهُمَّ، مَنْ وَلِيَ مِنْ أَمْرِ أُمَّتِي شَيْئًا**) کې د (**شَيْئًا**) لفظ نکره ده چې عموميت او شموليت افاده کوي، يعنې هغه کار چې هر څه وي لکه: د خلافت او بادشاهي، قضاء، امارت او مشري، د نظارت چارې،د وصيت چارې او داسې نور. او دا عبارت چې (**فَشَقَّ عَلَيْهِمْ**) يعنې د هغوی د تکليف لامل وګرځيد او يا يې په وينا او يا فعل سره د سختئ چلند ورسره وکړ، نو (**فَاشْقُقْ عَلَيْهِ**) ته ورسره سختي

---

[217]- رواه ابوداود(سنن أبي داود ، كتاب الجهاد ، باب(٧٧) فى الانتصار بذى الخيل و الضعفة) و رواه البخاري في صحيحه (كتاب الجهاد ، باب من استعان الضعفاء و الصالحين فى الحرب- بلفظ : "هل تنصرون الابضعفاءكم" فتح الباري ٦ \ ٨٨

[218]. متفق عليه

219. متفق عليه

220. مسلم

221. مسلم

[222]. مسلم

(c) ketabton.com: The Digital Library

وکړئ او په تکلیف کې یې وګرځوئ، چې دعمل برابر سزا ووینې. او کله چې د دې برعکس ښه چلند وکړي ﴿فَرَفَقَ بِهِمْ﴾ معنی داچې په نرمئ، ښه وضعیت او شفقت سره یې چلند ورسره وکړ، نو د هغوی د دغه چلند برابر به ښه بدله ورکړ شي ﴿فَارْفُقْ بِهِ﴾ معنی داچې ای الله داسې څه ورسره کوي چې د هغه پکې ګټه وي، ددغه ښه عمل په سبب.[223] او شیخ ابن عثیمین رحمه الله د حدیث په شرحه کې وایي: دا جمله ﴿فَاشْقُقْ عَلَيْهِ- ته ورسره سختي وکړئ﴾ د پیغمبر صلی الله علیه وسلم خیرا ده هغه چا ته چې د مسلمانانو خاص یا عام کارونه ورته حواله شي، او پدې کې هغه څوک هم راځي چې د خپل کور مشري ورپه غاړه شي، همدارنګه یو چا ته د یوې مدرسې یا ښونځې مدیریت ورکړ شي، آن تر دې چې یو ښوونکی چې د خپل ټولګي مسئولیت ورپه غاړه دی او هغه عالم چې د مسجد امام وي، دا ټول پکې داخل دي. او ﴿من وَلِيَ مِنْ أَمْرِ أُمَّتِي شَيْئًا﴾ پدې جمله کې ﴿شيئاً﴾ نکره ده، او کله چې نکره په سیاق د شرط کې وي، نو عموم افاده کوي- لکه څرنګه چې د اصولو علماو ویلي دي – معنی داچې هر شی او هر کار چې وي.[224]

څلورم: په قیامت کې د عادلو حاکمانو مقام:

رسول الله صلی الله عله وسلم فرمایي:((**إِنَّ الْمُقْسِطِينَ عِنْدَ اللَّهِ عَلَى مَنَابِرَ مِنْ نُورٍ عَنْ يَمِينِ الرَّحْمَنِ عَزَّ وَجَلَّ وَكِلْتَا يَدَيْهِ يَمِينٌ الَّذِينَ يَعْدِلُونَ فِي حُكْمِهِمْ وَأَهْلِيهِمْ وَمَا وَلُوا**)).[225] د قیامت په ورځ به عادلان خلک د نور پر ممبرونو باندې د مهربان ذات جَلَالُه په ښي طرف کې وي او د هغه دواړه طرفونه ښی طرف دی، دا به هغه خلک وي چې په خپلو پریکړو، پخپلو کورنیو او په ورسپارل شوو چارو کې یې عدل کاوه. او فرمایي: ((**إِنَّ الْخَازِنَ الْمُسْلِمَ الْأَمِينَ الَّذِي يُنْفِذُ (وَرُبَّمَا قَالَ يُعْطِي) مَا أُمِرَ بِهِ فَيُعْطِيهِ كَامِلًا مُوَفَّرًا طَيِّبَةً بِهِ نَفْسُهُ فَيَدْفَعُهُ إِلَى الَّذِي أُمِرَ لَهُ بِهِ أَحَدُ الْمُتَصَدِّقَيْنِ**)).[226] بیشکه هغه مسلمان امین خزانه دار (بیت المال مسئول) له صدقه ورکوونکو څخه دی کوم چې په پوره توګه او د نفس په خوښئ سره نافذوي (او یا ورکوي) هغه څه چې ورته یې امر شوی دی مستحقینو ته.

نو باید چې چارواکي او مامورین خپل ځانونه عادلان ثابت کړي اوپه بیت المال کې ناوړه تصرفات ونکړي، همدارا ز د مئوسساتو مسئولین او مامورین دې ته متوجه اوسي چې د مئوسسو مالونه هم د بیت المال مالونه دي چې په هغې کې هر ناروا تصرف د مسلمانانو په بیت المال کې ناروا او ناجائزه تصرف دی. او د آخرت سزا یې همغه ده کومه چې د بیت المال پر خیانت او غلا کولو باندې مرتب کیږي، رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمایلي: ((إنَّ رجالًا يَتَخَوَّضونَ في مالِ اللهِ بغيرِ حقٍّ، فلَهُمُ النارُ يومَ القيامَةِ.[227] ځیني خلک د مسلمانانو په مالونو (بیت المال) کې په ناحقه سره تصرف او چلند کوي، نو پوه دې شي چې په قیامت کې به د دوی لپاره اور وي)). او په بل حدیث کې ذکر شوي:((وَمَنْ نَبَتَ لَحْمُهُ مِنْ سُحْتٍ, فَالنَّارُ أَوْلَى بِهِ)).[228] او د چا چې غوښه پر حرامو راغټه شي،نو د دوزخ زیات وړ دی.(چې پکې داخل شي).

پنځم: په اسلام کې د مسئول او مامور حیثیت:

په حکومت، مئوسسه یا عام المنفعه پروژه کی چی څوک د کار او وظیفې لپاره وګمارل شي که هغه لوړپوړی وي او یا ټیټ پوړی، د ټولنې او ولس په وړاندی د دی حیثیت لري چی ګویا د دوی یو خادم دی ،او دغه حقیقت په یو روایت کې ذکر شوی دی: ((ابومسلم الخولاني رحمه الله- چې یو جلیل القدر او د لوړې مرتبې تابعي دی- د معاویه رضي الله عنه مجلس ته راغی او داسې سلام یې واچولو: ((**السلام عليك أيهاالأجير!** سلام دې وي پر تا باندې ای اجیر او خادمه!)) په مجلس کې ناستو خلکو وویل: داسی ووایه: ((**السلام عليك أيها الأمير**! پر تا دې سلام وي ای امیر ه!)) نو هغه دویم او دریم ځل همهغه اولنی سلام تکراراوه، او د مجلس خلکو به ورته د سلام دغه نور الفاظ وریادول.

---

223. فيض القدير، المناوي، ٢/ ١٠٦
224. شرح رياض الصالحين، ٣/ ٦٣٣
225. متفق عليه
226. صحيح مسلم ، كتاب الزكاة ، باب أجر الخازن الأمين.
227. البخاري
228. المعجم الاوسط للطبراني

(c) ketabton.com: The Digital Library

معاویه رضي الله عنه د مجلس خلکو ته وویل: تاسې ابومسلم پرخپلې وینا باندې پرېږئ هغه چې څه وایي د علم او پوهې پر اساس یې وایي. بیا هغه معاویه رضي الله عنه مخاطب کړ او ورته یې وویل: ((**إِنَّمَا أَنْتَ أَجِيرٌ اسْتَأْجَرَك رَبُّ هَذِهِ الْغَنَمِ لِرِعَايَتِهَا؛ فَإِنْ أَنْتَ هَنَّأْتَ جَرْبَاهَا، وَدَاوَيْت مَرْضَاهَا، وَحَبَسْت أُولَاهَا عَلَى أُخْرَاهَا: وَفَّاك سَيِّدُهَا أَجْرَك، وَإِنْ أَنْتَ لَمْ تَهْنَأْ جَرْبَاهَا وَلَمْ تُدَاوِ مَرْضَاهَا؛ وَلَمْ تَحْبِسْ أُولَاهَا على أخراها عاقبك سيدها**)).[229] بېشکه ته یو مزدور یې چې د دې رمئ (انساني رعیت) څښتن (پالونکي ذات) د هغې د څرولو(پالنې) لپاره ټاکلی یې،که ته د دې (رمئ له ګډو او بوزو) څخه کومه پمنه غوړه کړې اود کومې رنځورې درملنه وکړې لومړنی او وروستنې یې سره راغوندې کړې، نو د هغې مالک به یې پوره اجر درکړي، او که ته یې پمنه غوړه نه کړې، او د رنځورې علاج یې ونه کړې، او نه یې لومړنی او ورستنی سره رایوځای کړې، نو د هغې څښتن به سزا درکړي.

یو سړي دویم خلیفه عمر رضي الله عنه ته وویل: ای د مسلمانانو امیره! که د بیت المال له مصرف څخه په ځان (او کورنئ) باندې یو څه پراخوالی راوړې، نو دا به ښه وي، هغه په ځواب کې وویل: ایا ته پوه یې چې زما او د دې خلکو (رعیت) مثال څه دی؟ زما او ددوی مثال داسې دی چې یوه ډله مسافر یو ځای سفر کوي، نو خپل مالونه او د سفر توښې راټولې کړي او له په خپلو کې یې یو چا ته وسپاري،ترڅو یې پر دوی باندې خرچ کوي، نو ایا دغه سړي ته دا روا ده چې د هغوی له مالونو څخه ځان ته زیاته برخه واخلي او خپل ځان ته پر هغوی باندې ترجیح ورکړي ؟[230]

شپږم: د خائن چارواکي لپاره ډېره بده بیلګه:

هغه چارواکی، هغه رئیس او هغه مامور چې په خپل مسئولیت کې خیانت کوي، د مظلوم حق ظالم ته د پیسو او رشوت په بدله کی ورکوي او یا د پیسو په بدله کی مجرم باندی حد جاري کول ترک کړي.. مشابهت یې د ډاکوانو د مشر او یا د لوط علیه الصلاة والسلام د بوډۍ ښځې سره دی، لکه څرنګه چې شیخ الاسلام ابن تیمیه رحمه الله وایي: ((**وولي الأمر إذا ترك إنكار المنكرات وإقامة الحدود بمال يأخذه كان بمنزلة مقدم الحرامية .. و كان حالها شبيهًا بحال عجوز السوء امرأة لوط التي كانت تدل الفجار على ضيفه**)).[231] کله چې د مسلمانانو چارواکی د مال او پیسو په مقابل کی د بدو کارونو مخنیوی او د حدودو نافذول پرېږدي، نو د لوټمارو او ډاکوانو د مخکښ او مشر په څېر وي،او یا د لوط (علیه الصلاة والسلام) د بوډۍ ښځی سره ورته والی لري چی د خپل خاوند له میلمنو څخه به یې فاجران او بدکاران خبرول او دهغوی رهنمایي به یې کوله.

همداراز نوموړی عالم امام وایي:((**وولي الأمر إنما نصب ليأمر بالمعروف، و ينهى عن النكر، وهذا هو مقصود الولاية، فإذا كان الوالي يُمَكّن من المنكر بمال يأخذه كان قد أتى بضد المقصود، مثل من نصبته ليعينك على عدوك، فأعان عدوك عليك, أو بمنزلة من أخذ مالا ليجاهد به فى سبيل الله فقاتل به المسلمين**)).[232] د مسلمانانو حاکم ددې لپاره مقرر شوی دی چې پر نیکیو باندې امر وکړي، خلک له بدیو څخه منعه کړي او په اسلام کې همدا د مشرۍ او چارواکۍ هدف دی، لکن کله چې یو حاکم او مشر د مال په مقابل کې د منکر او ناروا مخنیوی پرېږدي، نو په حقیقت کې ده د خپل هدف ضد کار وکړ. د دې مثال د هغه چا دی چې ته یې د دښمن په مقابل کی خپل ملاتړ وګرځوئ، خو هغه ستا په مقابل کې د دښمن ملاتړ وکړي. او یا یې مثال د هغه چا دی چې د الله تعالی په لار کې د جهاد او جنګ کولو لپاره مال او پیسې ورکړل شي، لکن هغه د مسلمانانو په مقابل کې جنګ وکړي.

۵- له حرامخوریو څخه پاکه ټولنه رامنځ ته کول:

باید چې مسلمان له هر نوعه حرام مال او ناروا شتمنۍ څخه ځان فارغ کړي او د پاک خوراک او حلالې شتمنې طلب او تکل وکړي لکه څرنګه چې یې الله تعالی امر کړی دی: ابوهریره رضي الله عنه روایت کوي چی رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمایلي دي: ((**أَيُّهَا النَّاسُ إِنَّ اللهَ طَيِّبٌ لَا يَقْبَلُ إِلَّا طَيِّبًا وَإِنَّ اللهَ أَمَرَ الْمُؤْمِنِينَ بِمَا أَمَرَ بِهِ الْمُرْسَلِينَ فَقَالَ (يَا أَيُّهَا الرُّسُلُ كُلُوا مِنْ الطَّيِّبَاتِ وَاعْمَلُوا صَالِحًا إِنِّي بِمَا تَعْمَلُونَ عَلِيمٌ) وَقَالَ (يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا كُلُوا مِنْ طَيِّبَاتِ مَا رَزَقْنَاكُمْ) ثُمَّ ذَكَرَ الرَّجُلَ يُطِيلُ السَّفَرَ أَشْعَثَ أَغْبَرَ يَمُدُّ يَدَيْهِ إِلَى السَّمَاءِ**

[229]. السياسة الشرعية فى اصلاح الراعي و الرعية ، شيخ الاسلام ابن تيمية ص 9
[230]- د مخکنی مرجع 25 مخ .
[231]-**الامر بالمعروف و النهى عن المنكر، شيخ الاسلام ابن تيمية ، ص ٥٦**
[232] -مخکینی مرجع ص ٥٧

(c) ketabton.com: The Digital Library

يَا رَبِّ يَا رَبِّ وَمَطْعَمُهُ حَرَامٌ وَمَشْرَبُهُ حَرَامٌ وَمَلْبَسُهُ حَرَامٌ وَغُذِيَ بِالْحَرَامِ فَأَنَّى يُسْتَجَابُ لِذَلِكَ)).[233] الله تعالی پاك او منزه دی او پاك څيز خوښوي. او الله تعالی مومنانو ته پر همهغه څه باندې امر کړی چې پيغمبرانو ته يېورباندې امر کړی دی چې: ای پيغمبرانو له پاکيزو شيانو څخه خوراک وکړئ او نيك عملونه کوئ. او الله تعالی فرمايي: ای مومنانو له هغو پاکو شيانو څخه خوراك کوئ چې تاسې ته مو روزي کړي دي او الله ته شکر ګوزاره شئ که يوازې د هغه عبادت کوونکي ياست. بيا رسول الله صلی الله عليه وسلم د يو سړي يادونه وکړه چې اوږد سفر به کوي، د سر ويخته به ئې ګډوډ ((او غير منظم) وي، دوړې او ګردونه به ورباندې وي، خپل لاسونه به آسمان طرف ته د دعاء لپاره اوږده کړي وايي به: ای ربه! ای ربه! (دا څيز او هغه څيز.. راکړئ) حال دا چې د هغه خوراک به حرام وي، د هغه څښاک به حرام وي، د هغه پوښاك به حرام وي، هغه به په حرامو تغذيه شوی وي، نو څرنګه به يې دعاء قبوله شي؟!

دعاء چې يو مستقل عبادت دی د هغې د قبولتيا لپاره يو شرط د مال حلالوالی دی. له امام احمد بن حنبل رحمه الله څخه پوښتنه وشوه چې زړونه پر څه شي باندې نرميږي ؟ هغه وويل: د حلالو په خوړلو باندې. او عبد الله بن المبارك رحمه الله وايي: ((**رد درهم من شبهة أحب إلى من أن أتصدق بمئة ألف درهم**)).[234] له مشتبه مال څخه د يوې روپۍ بيرته واپس کول دا ماته لدې غوره دي چې سل روپۍ صدقه کړم.

د پخوانيو نيکانو خلکو د مېرمنو او بيبيانو په هکله دا ويل شوي چې خپلو مېړونو ته (چې کله به دکار او کسب لپاره له کوره وتل) داسې ويل: ((**اتقوا الله فينا لا تطعمونا الحرام، فإنا نصبر على الجوع، ولا نصبر على الحرام- وفي لفظ فإنا نصبر على الجوع ولا نصبر على النار**)).[235] زمونږ په باره کې له الله څخه وويريږئ! مونږ ته حرام مه راوړئ، بيشکه چې مونږ پر لوږه باندې صبر کولای شو، خو پر حرامو باندې صبر نشو کولای. او يا به يې داسې ويل: مونږ پر لوږه باندې صبر کولای شو، لکن په اور باندې صبر نشو کولای.

او که يو څوک د خپلو کورنيو او اولادونو د خوشحالولو لپاره حرام خورئ او يا يې د هغوی د عيش او عشرت لپاره د عامو وګړو او عام ولس برخه زخيره کړي وي، نو پدې دې پوه شي چې: په خلکو کې هغه څوک ډېر بدبخته دی چې د بل چا د دنيا لپاره خپل آخرت خرابوي. نو ولې يو مسلمان د بل چا د مزو او چړچو لپاره خپل آخرت خراب کړي؟

راځئ چې پدې ځای کې د پنځم عادل خليفه عمر بن عبد العزيز رحمه الله يو ډېر جالب موقف را په ياد کړو: (کله چې هغه ته د مرګ شيبې رانژدې شوې يو مشاور يې ورته وويل: زامنو ته دې له بيت المال څخه د څه برخې وصيت وکړه! ځکه چې دوی نيستمن دي، نو هغه په ځواب کې د قرانکريم دا آيت ولوست: (**إِنَّ وَلِـِّۧيَ ٱللَّهُ ٱلَّذِي نَزَّلَ ٱلۡكِتَٰبَۖ وَهُوَ يَتَوَلَّى ٱلصَّٰلِحِينَ** ﴿١٩٦﴾)[236] بيشکه زما ساتونکی الله تعالی دی، هغه ذات چې کتاب يې نازل کړی، هغه د نيکانو ساتنه کوي او د هغوی کار جوړوي. بيايې وويل: زما زامن يو لدې دوو حالاتو خالي نه دي، که چيرته نيکان وي، نو الله تعالی د نيکانو ډيره ښه ساتنه کوي او که بدان وي، نو زه نه غواړم چې په بدکارۍ او فسق کې له هغوی سره مرسته وکړم.[237]

په ټولنه کې د حرمخوريو او درغليو د لمنځه وړلو او مخنيوي په خاطر باندې د حکومت او ولس لخوا دا لاندې مهم ګامونه واخستل شي:

لومړی: د هر ډول ظلم پر ضد ريښتيني مبارزه:

د حکومت او ولس په کچه د قضاء، څارنوالئ د اصلاح لپاره هلې ځلې وشي،او خاين قاضيان او څارنوالان،همداراز خاين او ظالم چارواکي له الهي عذاب څخه وډار کړی شي، رسول الله صلی الله عليه وسلم

---

[233]- مسلم

234. وګوره :جامع العلوم والحكم ، ابن رجب الحنبلي ، ص ١٩٢- ١٣٣ .

235. تعليق اشيخ عبد الفتاح ابوغدة على: رسالة المسترشيدين لامام الحارسي المحاسبي، ص ١٥٣

[236]- الأعراف ١٩٦

[237]- البداية والنهاية امام ابن كثير ص ١٣۴ (مکتبة الشاملة).

(c) ketabton.com: The Digital Library

فرمايلي: ((**القُضاةُ ثلاثة: واحِدٌ في الجنة، واثنان في النار، فأما الذي في الجنة فرجلٌ عَرفَ الحقَّ فقَضَى به، ورَجُلٌ عرف الحقَّ فجار في الحكم، فهو في النار، ورَجُلٌ قضى للنَّاس على جهلٍ، فهو في النار**)).[238] قاضیان په درې ډوله دي: د هغوی له جملې څخه یو ډول قاضیان به په جنت کې وي او دوه پاتې به په دوزخ کې وي. هغه قاضي چې په جنت کې به وي هغه سړی دی چې حق یې پیژندلی وي او د هغې برابر یې پریکړه کړې وي. او هغه سړی چې حق یې پیژندلی وي، لکن په پریکړه کې یې تیری کړې وي دا به په دوزخ کې وي، همداراز کوم سړی چې د خلکو ترمنځ په ناپوهۍ سره پریکړه کړې وي دا به هم په دوزخ کې وي.

دا معلومه خبره ده چې چارواکی او قاضي په ټولنه کې د عدل او انصاف علمبردار ګڼل کیږي، هغوی خو ددې لپاره نه دي چې له ظالم څخه ملاتړ وکړي، بلکې د هغو مسئولیت او دنده داده چې له ظالم څخه د مظلوم حق واخلي او که داسې ونکړي، نو بیا خو دوی هم ظالما شو او د مظلوم د خیرو په وړاندې وګرځیدل.په حدیث کې راغلي دي: کله رسول الله علیه وسلم معاذبن جبل یمن ته د مشرئ او قضاء لپاره لیږه،نو یوه ځانګړې توصیه یې ورته دا هم وکړه ((اتَّقِ دَعْوَةَ الْمَظْلُومِ، فَإِنَّهَا لَيْسَ بَيْنَهَا وَبَيْنَ اللهِ حِجَابٌ)).[239] او ووېرېږه د مظلوم له خیراو څخه، بیشکه چې د هغې او الله ترمنځ کومه پرده (د منع کیدو) نشته دی.

دویم: د رشوت اخستلو او ورکولو لارې په کلکه سره بندول:

باید چې د مصلحو او الله تعالی ویریدونکو چارواکو له پلوه د رشوت د پدیدې پوره مراقبت او دا یو ستر قانوي جرم ګرځول شي. همدارانګه په اخلاص او ریښتینولۍ سره د احتساب په نوم ځینې ارګانونه او یا ځینې خلک وټاکل شي، ترڅو د دې ناروغۍ پوره درملنه وشي، او پدې ګناه سره ککړ او ملعون خلک لدې لعنتي کار څخه منع کړي، د رسول الله صلی الله علیه وسلم په ژبه مبارکه باندې رشوت اخستونکی او رشوت ورکوونکی ملعون او د الله تعالی له رحمت څخه شړل شوی دي، هغه فرمایي: ((**لَعْنَةُ اللَّهِ عَلَى الرَّاشِي وَالْمُرْتَشِي**)).[240] د الله لعنت دی په رشوت ورکوونکي او په رشوت اخستونکي (دواړو) باندې.

مرحوم الشیخ مناع خلیل القطان رحمه الله وایي: تاسې به د هغه قوم څخه د څه شي ارزو وکړئ او د څه هیله به ورته ولرئ چې رعیت یې چارواکي ته په بډو باندې ځان ورنژدې کوي او یا یې حاکمان او د چارو مامورین خپلې ورسپارل شوې دندې د خلکو د جیبونو وهلو او بډو اخستلو په بدله کې ترسره کوي ؟! ایا دغسې ټولنه چې د داسې درغلیو او خیانتونه ښکار وي کوم پرمختګ به ولري او یا به یې د کارونو میوه او ښه نتیجه واخستل شي ؟!

حقیقت دادی چې رشوت او بډې ستر خیانت، سخت تیری او لوی فساد دی. او پدغه فساد کې متعدد اړخونه کار کوي، که له یوه اړخه چارواکي او د چارو مامورین پدې خیانت کې ککړ دي، نو له بله اړخه هغه وګړي هم سخت مجرمان دي ځوک چې دوی ته د نورو خلکو د حقونو ترلاسه کولو لپاره بډې ورکوي. نو رشوت ورکوونکی د رشوت اخستونکي سره په ناحقه د خلکو مالونو په خوړلو کې مرسته کوي، دغسې بداخلاقیو ته وده ورکوي او د ناروا او حرامو کارونو لپاره زمینه برابروي...نو ددې ناوړه او خائن عمل په غندنه کې باید دا لاندې نکات په یاد ولرو:

أ.غل یوازې هغه ځوک نه دی چې د بل چا مال پټوي او غلا کوي یې، بلکې د یو هېواد او ټولنې د آبادۍ او بیا رغونې په پروژو کې رشوت او د مسلمانانو په بیت المال کې ناوړه تصرف هم غلا او د مالونو پټول دي، خو په پورته کچه باندې.

ب. رشوت د امانت له منځه وړونکی عمل دی، چې لدې لارې د یو شخص له پلوه هغه ته د ورسپارل شوي امانت په ژمنه او وعده کې کوتاهي کیږي او د هغې د تړون په شرطونو کې خلل واقع کیږي.

ج. رشوت ورکوونکی په رشوت ورکولو سره د یو چارواکي او مامور ضمیر د داسې څیز په بدله کی اخلي چې هغه ډیر لږ دی، او هغه څه ورڅخه لاس ته راوړي چې دای غواړي او دده حق نه دی.

---

[238]- **رواه ابوداد، وابن ماجه**

[239]. سنن الترمذي..

[240]- سنن الترمذي، مسند احمد..

(c) ketabton.com: The Digital Library

د. رشوت د نفس ټيټوالی دی، د مروءت او ميړنتوب د منځه وړلو لامل او په ژمنه کې خيانت دی، چې يوازې هغه خلک يې مني څوک چې سپيره طبيعته او بد اخلاقه وي.

هـ. د هميش لپاره رشوت د خيانت او غداری ملګری وي، چې دغه دواړه صفتونه د ټولنې لپاره يو لوي شراو په دين او اخلاقو باندې ستر جنايت اوتعرض دی،او دغسې مرض چې کله په کوم امت کې پيداشي، نو د زوال زنګ يې ووهل شي او د تباهۍ له ګواښ سره مخ شي.[241]

۶– حقونو سپارلو ته بلنه:

بايد پدې پوه شو او پوره باور ولرو چې که په دنيا کې يو څوک دچا حق ورنکړي، نو په آخرت کې به يې خامخا ورکوي، نو راځئ چې د آخرت هغه ورځ په را په ياد کړو په کومه ورځ کې چې الله تعالی له ظالم څخه د مظلوم حق اخلي، رسول الله صلی الله عليه وسلم فرمايي: ((**مَن كانت له مظلمةٌ لأحدٍ مِن عِرْضِه، أو شيءٌ؛ فلْيَتَحَلَّلْهُ منهُ اليومَ، قبلَ أنْ لا يكونَ دينارٌ ولا دِرْهَمٌ، إنْ كانَ لهُ عَمَلٌ صالِحٌ أُخِذَ منهُ بقَدْرِ مَظلمَتِه، وإنْ لم يَكُنْ لهُ حسناتٌ أُخِذَ مِن سيئاتِ صاحِبِه، فحُمِلَ عليهِ**)).[242] پر چا باندې چې د کوم مسلمان ورور د مظلوميت حق وي له پټ او عزت او يا بل څيز څخه، نو نن ورځ (په دنيا کې) دې ځان ورڅخه فارغ کړي، مخکې لدې چې بيا به په آخرت کې نه دينار او نه درهم[243] وي. او که هغه لره کوم نيک عمل وي د هغه ظلم په اندازه به ورڅخه واخستل شي او حق دار ته به يې ورکړل شي او که نيکی نه لري، نو د مظلوم بدی به راواخستل شي او پده به بار شي.

رسول الله صلی الله عليه وسلم فرمايي: ((**لَتُؤَدُّنَّ الْحُقُوقَ إِلَى أَهْلِهَا يَوْمَ الْقِيَامَةِ حَتَّى يُقَادَ لِلشَّاةِ الْجَلْحَاءِ مِنْ الشَّاةِ الْقَرْنَاءِ**)).[244] دقيامت په ورځ به خامخا حقدارانو ته د هغوی حق ورکوئ ،آن تر دې چې له ښکروري ګډې (يا وُزې) څخه به بې ښکرو ته (چې وهل شوي وي) هم بدله اخستل کيږي.

رسول الله صلی الله عليه وسلم فرمايي:((**أَتَدْرُونَ مَا الْمُفْلِسُ؟ قَالُواالْمُفْلِسُ فِينَا مَنْ لَا دِرْهَمَ لَهُ وَلَا مَتَاعَ فَقَالَ إِنَّ الْمُفْلِسَ مِنْ أُمَّتِي مَنْ يَأْتِي يَوْمَ الْقِيَامَةِ بِصَلَاةٍ وَصِيَامٍ وَزَكَاةٍ، وَيَأْتِي وقَدْ شَتَمَ هَذَا، وَقَذَفَ هَذَا، وَأَكَلَ مَالَ هَذَا، وَسَفَكَ دَمَ هَذَا، وَضَرَبَ هَذَا، فَيُعْطَى هَذَا مِنْ حَسَنَاتِهِ وَهَذَا مِنْ حَسَنَاتِهِ، فَإِنْ فَنِيَتْ حَسَنَاتُهُ قَبْلَ أَنْ يُقْضَى مَا عَلَيْهِ أُخِذَ مِنْ خَطَايَاهُمْ فَطُرِحَتْ عَلَيْهِ ثُمَّ طُرِحَ فِي النَّارِ**)).[245]

ايا تاسې پوهيږئ چې نيستمن او تش لاسی څوک دی؟ صحابو وويل: په مونږ کې خو تش لاسی هغه څوک دی چې روپۍ او دنياوي سامان ونه لري. نو هغه وفرمايل: زما د امت مفلس هغه دی چې د قيامت په ورځ به د لمانځه، روژې او زکات عملونه ورسره وي. پداسې حال کې به راشي چې يو چا ته به يې کنځلې کړې وي، په يو چا به يې تهمت لګولی وي، د يو چا مال به يې خوړلی وي، د چا وينه به يې توی کړې وي او يو څوک به يې وهلی وي. نو دې او هغې (ټولو مظلومانو) ته به د ده له نيکيو څخه نيکۍ ورکړل شي، او که نيکۍ يې ختمې شې مخکې لدې چې د هغوی حقونه اداء کړي، نو د هغوی ګناهونه به راواخستل شي او پده باندې به واچول شي، بيا به دوزخ ته وغورزول شي.

نو کومو خلکو چې په دنيا کې ظلمونه کړي او دخلکو حقونه يې اخستي دي بايد چې هغوی ته يې وسپاري اويا ورڅخه معافي وغواړي، چې دا د بنده په حق کې له ګناه څخه د توبې ويستلو يو شرط دی.[246]

---

241. وګوره:الحديث والثقافة الإسلامية للصف الثاني الثانوي، الشيخ مناع خليل القطان، ص 188- 189(موضوع : الرشوة والخيانة سبيل لهلاك الأمم).

242. البخاري

243. دهغې زمانې د دوه سيکو نومونه دي چې دينار يې د درهم په نسبت زيات قيمتي و.

244. مسلم

245- مسلم

246. د بنده په حق ضايع کولو کې د توبې شرطونه لومړی: د هغه ګناه پريښودنه، پر هغې پښيمانتياکول، دا عزم کول چې بيا به ورته نه راګرځي، او څلورم شرط دا چې هغه حق ورته واپس کړي يا ورڅخه معافي وغواړي..

(c) ketabton.com: The Digital Library

او که یو چا داسې مال او دارائي ترلاسه کړي وي چې ټاکلې خاوند نه لري، بلکې د ولسونو او ټولنو شریکه پانګه (بیت المال) وي، نو باید چې هغې ته یې ور وګرځوي او که بیت المال موجود نه وي، باید چې په عامه کارونو لکه د سرحداتو د بندولو او پیرئ په انتظاماتو کې، د جهادي لښکرو په لګښتونو او داسې نورو کارونو کې یې مصرف کړي. همدارنګه د مسلمانانو د حاکم او بادشاه دا فرض دي چې کله په غصب او ناجائزه طریقه سره لاس ته راوړل شوي مال او شتمنۍ خاوندان وپېژندل شي، نو غاصبین پدې مکلف کړي چې خپلو خاوندانو ته یې وروسپاري او که خاوندان او د هغوی وارثان نه وي، باید چې د توبې ویستلو سره سره یې د مسلمانانو په عامو مصالحو کی مصرف کړي.[247]

د مالي حقونو په باب کې باید د رسول الله صلی الله علیه د غه وینا هم د سترګو په وړاندې وګرځوو: «وَمَنْ نَبَتَ لَحْمُهُ مِنْ سُحْتٍ , فَالنَّارُ أَوْلَى بِهِ».[248] او د چا چې غوښه پر حرامو راغټه شي،نو د دوزخ زیات وړ دی.

ددغه سخت وعید په وړاندې به هغه خلک څه کوي د چا غوښه چې د جوارۍ (قمار) یا د کهانت د ګټې، یا د کوډو (جادو) یا دغیب ویلو، یا په باطله سره دم اوتعویذونو کولو له لارې رالویه شوي وي؟ همداراز هغه خلک چې د فاحشو او چټلو کارونو او ډمبازۍ له لارې پیسې لاس ته راوړي. یا د شرابو، مخدره موادو، د ټي وي او فضائي خپرندویه چینلونو، غلا، اختلاس، د حقونو غصبولو، له حقوقو څخه منکریدلو، په خرڅلاو کې عیب پټولو، په تجارت کې چل او دوکې کولو، په وزن او تول کې کمي کولو، سود خوړلو، د یتیمانو مال په ناحقه خوړلو، د اوقافو پر مالونو باندې خیټه اچولو، د رشوت اخستلو او ورکولو، په ناجائزه سره وکالت کولو او یا په داسې نورو ناروا معاملاتو او کارونو کې مشغولیدلو سره مال او شتمني لاس ته راوړي، دغسې وعید ورته متوجه دې نو باید پخپلو کارونو کې تجدید نظر وکړي او د حلال مال او حلالې ګټې په تلاش کې شي.

۷- مخکې له بیا رغونې انسان جوړونه:

د موجوده حکومت له رامنځ ته کیدو وروسته دغه لفظ (بیا رغونه) او پدې مفهوم سره ډېرې جملې او خبرې مو ولیدې او واوریدې،خو متاسفانه چې دغسې او دې ته ورته شعارونه چې په ظاهر کې ځلیدونکي ښکاریدل، ولس ته په زیاترو حالاتو کې دوکه ورکوونکي تمام شول.

هغه په ملیاردونه ډالر چې د افغانستان د بیا رغونې او بیا آبادۍ لپاره راغلل،ایا د دې هېواد پوره اعمار ته کافي نه ؤ؟ ځواب دادی چې د هغې زیاتره برخه د ځینو خاینو وګړو جیبونو ته ولاړه.. او پدې خیانتونو کې بیلابیل اړخونه درګیر ؤ. لومړی په خپله بهرنیان او ورپسې ځینې داخلي متعدد وګړي او ما فیایي کړۍ. چې پدې طریقه زموږ په هېواد کې خیانت کول، رشوت اخستل، غصب کول، او د بل حق هضمول دغسې وګړو ته ډېر آسانه کارونه وګرځیدل،او که د دې ستونزې مخنیوی ونه شي، نو د ناسور په څېر لاعلاجه وګرځي.

باید وویل شي د اداري فساد پر ضد د اداري اصلاحاتو په نوم سره چې په تیرو وختونو کې کومې اداري رامنځ ته شوې وې، په خپله د فساد اداري ښکار وګرځیدې...

نو ترڅو چې د حکومتي نظام د سمون لپاره داسې کړنلاره اختیار نه شي چې مخکې د هېواد له بیا رغونې د فرد او ټولنې بیا رغونې ته پکې پاملرنه شوي وي. همدارنګه لومړی حکومتي کارمندان او مسئولین سم او اصلاح نه شي، نو هیڅکله به حکومت او نظام اصلاح نه شي، او د هغه واقعیت له مخې چې کله اوبه له بره خړې وي ښکته هم خړې وی، باید لومړی د لوړ پوړو چارواکو اصلاح ته پاملرنه وشي بیا د نورو.

داصلاح په میدان کې تر ټولو د مخه په عامو او خاصو هېوادوالو کې دیني بیداري او د الله په وړاندې دمسئولیت احساس پیاوړی کول... یو بنسټیز حل دی،خو د دې ترڅنګ وخت پر وخت د چارواکو محاسبه کول، د خاینو وګړو پر ضد عملي ګامونه اخستل هم اړین دي چې دا کار پرته له واقعي اسلامي او بې له عادلانه نظامه ناشونی دی.

---

247. وګوره :الأمر بالمعروف و النهى عن المنكر، شيخ الإسلام ابن تيميه، ص ۳۸

248. المعجم الاوسط للطبراني

(c) ketabton.com: The Digital Library

همدارنګه په هېواد او ټولنه کې د عامو او خاصو وګړو اړیکه له خپل پالونکي ذات سره ټینګول, د وګړو د معنویاتو او عملونو اصلاح د ستونزو اساسي حل دی.

۸– د نیکمرغه ژوندون په برخه کېدو لار:

نن سبا چې د تیکنالوژئ او مادي وسایلو په پرمختګ سره ټولې نړۍ د یوې قریبې یا کلي شکل اختیار کړی دی، د مادیاتو، عیش او عشرت په اسبابو کې یو تربله بیلابیلې سیالۍ او مسابقې روانې دي.. په دنیاوي ژوند کې یو له بله اغیزمن کیدل،له پردیو له فرهنګ او کلتور څخه د مسلمانانو د نوي نسل متاثره کیدو پدیده او داسې نورې ناخوالی دا ټول د دې لامل شوي چې باید اسلامي امت لکه څرنګه چې د مټ او اسحلې په زور د یرغلګرو مقابله کوي، باید چې د هغوی په مقابل کې له فکري جګړې څخه هم ناخبره نه شي..

او د مادي مُغریاتو(دوکه کوونکو) شیانو په وړاندې، یو مسلمان د آخرت همیشنۍ ژوند را په یاد کړي،دایما دا فکر له ځانه سره حاضر کړي چې ژوند خو یوازې همدا د دنیا ژوند نه دی اونه یوازې د دنیا مزو،چړچو او ظاهري ښکلا ته نعمت او هوسانه ویل کیږي،دا خو د مادي خلکو تصور او معیار دی، الله تعالی فرمایي: ((يَعْلَمُونَ ظَٰهِرًا مِّنَ ٱلْحَيَوٰةِ ٱلدُّنْيَا وَهُمْ عَنِ ٱلْءَاخِرَةِ هُمْ غَٰفِلُونَ ﴿٧﴾)). [249]هغو (کافران) د دنیا د ژوند په ظاهري اړخ باندې پوهیږي او په حقیقت کې هغوی له آخرت څخه ناخبره دي.

د ژوند په مادي اړخ باندې غولیدلي خلک او یا کمزوري مسلمانان دا تصور کوي چې ولې همیش همدا مونږ مسلمانان له ستونزو او مشکلاتو سره لاس په ګریوان یو نه کفري ټولنې؟!

نو دغسې خلك دې پدې کې لږ غور او فکر وکړي چې کفري ټولنې او په ځانګړې توګه لویدیځوال د اخلاقي زوږتیا په وجه پداسې عذاب کې راګیر دی چې زمونږ فقر او نیستي ورسره هیڅ پرتله کیدای نه شي. تاسې نه ګورئ چې غربي ټولنه د ایډز د تباه کوونکي مرض ښکار ګرځیدلې ده، هلته کورنۍ نظام له منځه تللی دی او غربي انسان لداسې پریشانۍ او سرګردانۍ سره مخ دی چې له امله یې د خپل ځان په وژلو باندې هم صرفه نه کوي!!!

که الله تعالی ځینې کافرانو ته دنیاوي وسایل پراخه کړي، او ژوند زیات وسایل یې ورکړي؛ داځکه چې هغوی د آخرت له نعمتونو څخه محرومه دي،که الله تعالی هغوی ته د ژوند لدې نعمتونو او وسائلو پرته نور هم ورزیات کړي، نو د آخرت له هغو همیشنیو نعمتونو سره نه برابریږي چې الله تعالی یې له خپلو مومنو او پرهیزګارو بندګانو سره وعده کړې ده، الله تعالی فرمایي: ((وَلَوْلَآ أَن يَكُونَ ٱلنَّاسُ أُمَّةً وَٰحِدَةً لَّجَعَلْنَا لِمَن يَكْفُرُ بِٱلرَّحْمَٰنِ لِبُيُوتِهِمْ سُقُفًا مِّن فِضَّةٍ وَمَعَارِجَ عَلَيْهَا يَظْهَرُونَ ﴿٣٣﴾ وَلِبُيُوتِهِمْ أَبْوَٰبًا وَسُرُرًا عَلَيْهَا يَتَّكِـُٔونَ ﴿٣٤﴾ وَزُخْرُفًا ۚ وَإِن كُلُّ ذَٰلِكَ لَمَّا مَتَٰعُ ٱلْحَيَوٰةِ ٱلدُّنْيَا ۚ وَٱلْءَاخِرَةُ عِندَ رَبِّكَ لِلْمُتَّقِينَ ﴿٣٥﴾)).[250] که نه وای (دا وېره) چې شي خلک یوه ډله (متفق په کفر) نو ګرځولي به مو ؤ هغه چا ته چې رحمان ذات نه مني کوټو د هغوی ته چتونه د سپینو زرو، او زینه پایې هم له سپینو زرو چې پر هغې چتونو ته ورخیژي. او د هغوی د کورونو دروازې او د هغوی تختونه به هم له سپینو زرو ؤ ترڅو دوی (پر هغو تختونو) تکیه کولی. او د سرو زرو ښیزونه او نور د زینت شیان به مو هم ورکړي واې (خو که داسې نعمتونه مو هم ورکړي وای) بیا هم دغه ټول د دنیاوي پاتې کیدونکي ژوند سامان او وسائل دي، او ستا د پالونکي په نزد باندې پرهیزګارانو ته د آخرت نعمتونه دي.

---

[249]- الروم ۷

[250]. الزخرف ۳۳-۳۵

(c) ketabton.com: The Digital Library

د دنيا دغه وسائل بلکې ټوله دنيا د الله تعالی په نزد هيڅ قيمت او ارزښت نلري. اوکه ارزښت يې درلودلای، نو بيا خو به الله تعالی دې کافرانو ته (چې د الله تعالی دښمنان دي) يو ګوټ اوبه هم نه وای ورکړې، لکه څرنګه چې رسول الله صلی الله عليه وسلم فرمايلي ((لَوْ كَانَتِ الدُّنْيَا تَعْدِلُ عِنْدَ اللَّهِ جَنَاحَ بَعُوضَةٍ مَا سَقَى كَافِرًا مِنْهَا شَرْبَةَ مَاءٍ)).[251] که چېرې د الله تعالی په وړاندې دنيا د ماشي د وزر برابر (قيمتي) وای، نو کافر ته به يې ورڅخه يو ګوټ او به هم نه وی ورکړې.

بايد پدې پوه شو چې د دنيا ظاهري ښکلا، دنيا وي وسائل او پراخي د انسان د نيکمرغۍ او خوشحالی يواځينی سبب نه دی، ترڅو چې ورسره د زړه اطمئنان، د نفس موړوالی او قناعت موجود نه وي. رسول الله صلی الله عليه وسلم فرمايي: ((لَيْسَ الْغِنَى عَنْ كَثْرَةِ الْعَرَضِ وَلَكِنَّ الْغِنَى غِنَى النَّفْسِ)).[252] په زياتوالي د مال باندې بډاوالی نه راځي، بلکې د يو چا نفس چې موړ (او بې پروا) وي، نو همدا موړوالې دی. او فرمايي:((قَدْ أَفْلَحَ مَنْ أَسْلَمَ وَرُزِقَ كَفَافًا وَقَنَّعَهُ اللَّهُ بِمَا آتَاهُ)).[253] په يقيني توګه کامياب دی هغه څوک چې د اسلام پر دين باندې مشروف شي، کافي روزي ورکړ شي او څه چې الله ورکړې دي پر هغې يې قانع کړی وي.

او د زړه ارامتيا، اطمئان او سکون د الله تعالی په ذکر سره راځي الله تعالی فرمايي: ((أَلَا بِذِكْرِ ٱللَّهِ تَطْمَئِنُّ ٱلْقُلُوبُ ۝)).[254] بيشکه د الله په ذکر او ياد باندې زړونو ته ډاډ او اطمنان په برخه کيږي

د دې دريو صفتونو: د زړه اطمنان، د نفس موړوالي او قناعت سره چې د الله تعالی په عبادت کې د خوند او لذت احساس يوځای شي، نو بيايې لرونکی پوره خوشحاله او نيکمرغه و ګرځي، او د (حياة طيبة - سپيڅلي ژوند) واړه صفتونه پکې موجود شي، هغه ژوند چې الله تعالی يې پخپل کلام کې يادونه کړې ده (مَنْ عَمِلَ صَٰلِحًا مِّن ذَكَرٍ أَوْ أُنثَىٰ وَهُوَ مُؤْمِنٌ فَلَنُحْيِيَنَّهُۥ حَيَوٰةً طَيِّبَةً ۖ وَلَنَجْزِيَنَّهُمْ أَجْرَهُم بِأَحْسَنِ مَا كَانُواْ يَعْمَلُونَ ۝).[255] څوک چې له تاسې څخه نيک کار وکړې که نارينه وي او يا ښځينه پداسې حال کې چې ايمان لرونکی وي، نو په دنيا کې به ورته سپيڅلی او پاکيزه (د خوشحالۍ او نيکمرغۍ) ژوند ورکړو او په آخرت کې به ورته د نيکو عملونو ښه بدله ورکړو.[256]

۹- د لومړنيو خلکو د اصلاح لار خپلول:

رسول الله صلی الله عليه وسلم فرمايلي: ((صَلاحُ أَوَّلِ هَذِهِ الأُمَّةِ بِالزُّهْدِ وَالْيَقِينِ، وَيَهْلِكُ آخِرُهَا بِالْبُخْلِ وَالأَمَلِ)).[257] د دې امت د لومړنيو خلکو اصلاح او سمون په زهد[258] او يقين [259] سره شوی و، او وروستني به يې په بخل او اوږد اميد لرلو سره تباه کيږي.

له دنيا څخه بې رغبتي (او زهد) د امت د حالاتو له سمون سره خورا لوی تړاو لري. او په حقيقت کې زهد په يقين باندې ودريږي. کله چې بنده د آخرت په سزا او ثواب باندې پوخ باور او يقين ولري، نو بيا ورته دنيا او مال سپک ښکاري چې د آخرت په مقابل کې ورته هيڅ ارزښت نه ورکوي. بلکې د دنيا ژوند اووسائل د آخرت د ژوند لپاره توښه ګرځوي.

د رسول الله صلی الله عليه وسلم په ژوند کې چې کوم زهد ؤ او صحابو رضي الله عنهم چې کوم زهد درلود هغه په پوره توګه د دنيا له نعمتونو څخه ځان محروموول نه ؤ، بلکې هغه زهد د ځان پاکوالي (تزکيې) او په سختيو باندې يې عادت کول ؤ، ترڅو دنيا او مال د دين په لار کې د مجاهدې کولو ، او د الله د رضاء د حاصلولو په مخ کې خنډ ونه ګرځي.

---

251. رواه الترمذي
252- رواه مسلم
253. رواه مسلم
254. الرعد ۲۸
255. النحل ۹۷
256. وګوره: تفسير کابلی ۱/۱۵۷۵
257. الزهدلاحمد,المعجم الاوسط,للطبراني,حديث حسن (صحيح الجامع الصغير و زيادته, الالباني2/ 715).
258. له دنيا څخه بې رغبتي.
259. پوخ باور چې شک پکې نه وي او نيک عمل ته هڅونکی وي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

په ژوند کې زهد او له دنیاوي ګټو او نعمتونو څخه ځان سپکول او بې تکلفه او د ساد ګۍ ژوند اختيارول د ايمان له څانګو څخه يوه څانګه ده، لکه څرنګه چې رسول الله صلى الله عليه وسلم فرمايي: ((إِنَّ الْبَذَاذَةَ مِنَ الْإِيمَانِ)). [260] بيشکه چې په ژوند کې ساد ګي او تقشف له ايمان څخه دی.

له تقشف څخه مراد دانه دی چې انسان په پوره ډول له نعمتونو څخه ځان بې برخې کړي، بلکې معنايي داده چې بنده بايد د ژوند له وسائلو او نعمتونو څخه ځان دروند نه کړي.. دا ځکه چې که مونږ د مال او نعمتونو په استعمال کې له سر څخه تر پښو پورې ډوب شو او هميش هوسا او آرام ژوند سره ځانونه عادت کوو، نو بيا به څنګه وکولای شو چې خپل ځانونه د الله تعالى په لار کې سربښندنې او قربانۍ ته وړاندې کړو؟ همدارنګه په عيش او عشرت باندې ځان عادت کول انسان حرام مال ته اړباسي، د دې لپاره چې د انسان په حالاتو کې تغيرات او بدلون راځي، کله نا کله له مالدارۍ وروسته پرې غريبي هم راځي، چې بيا ځينې خلک په غريبۍ باندې صبر کولو کې پاته راځي، او حرامو ته لاس اچوي.

د فتنو پدې زمانې کې او د خلکو د فکري او عقيدوي پراګندې پدې حالاتو کې چې ځوانان د بيلابيلو منحرفو افکارو او نظريو ښکار ګرځي. او داچې دنياوي وسائلو، مادي ګټو او منصب ته د رسيدلو په خاطر ډېر خلک دين او آخرت ته نه ګورئ.. نو پداسې حالاتو کې دا اړينه ده چې يو مسلمان د زهد او يقين دې مفاهيمو ته پوره پاملرنه وکړي.

له دنيا څخه بې رغبتي، له نعمتونو او وسائلو څخه ځان سپکول او په هر کار کې د الله رضا لټول د يو مسلمان د کاميابۍ او فلاح تضمين کوي. الله تعالى ته محبوب او خوښ بندګان هغه دي چې په ژوند کې زهد اختيار کړي او د نعمتونو په استعمال کې زياتوالى ونکړي، رسول الله صلى الله فرمايي: ((ازْهَدْ فِي الدُّنْيَا يُحِبَّكَ اللَّهُ، وَازْهَدْ فِيمَا فِي أَيْدِي النَّاسِ يُحِبّوكَ)). [261] له دنيا څخه بې رغبته اوسه چې الله به دې خوښ کړي او له هغه څه بې رغبته اوسه چې له خلکو سره دي چې خلک به دې خوښ کړي.

عَنْ مُعَاذِ بْنِ جَبَلٍ، أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: لَمَّا بَعَثَهُ إِلَى الْيَمَنِ له معاذبن جبل رضي الله عنه څخه روايت دی، کله چې پيغمبر صلى الله عليه وسلم هغه يمن ته (د والي په صفت) ليږه نو داسې يې ورته وفرمايل: ((«إِيَّاكَ وَالتَّنَعُّمَ؛ فَإِنَّ عِبَادَ اللَّهِ لَيْسُوا بِالْمُتَنَعِّمِينَ- [262] له خوندونو او راحت طلبۍ څخه ځان وساته، بيشکه چې د الله بندګان خوندونه غوښتونکي او راحت طلبه نه دي)). ابو درداء رضي الله عنه وايي چې رسول الله صلى الله وسلم فرمايلي دي: ((إِنَّ أَمَامَكُمْ عَقَبَةً كَنُودًا لَا يَجُوزُهَا الْمُثْقِلُونَ» فَأُحِبُّ أَنْ أَتَخَفَّفَ لِتِلْكَ الْعَقَبَةِ- ستاسې په وړاندې سخته غونډۍ ده چې درانده خلک ورباندې نشي تيريدلی)). ابودرداء رضي الله عنه وايي: نو زه پر هغه غونډۍ باندې د تيريدلو لپاره ځان له مال څخه سپکوم. [263]

انسان د خپل عمر په اوږدو کې له ځان سره جهاد کولو او مجاهدې ته اړتيا لري، پدې معنا چې خپل ځان د شريعت تابع کړي، د خپل هوس پسې لاړ نشي، ځان په سختيو عادت کړي، د مزو او چړچو زندګۍ ته شاه کړي، او د الله تعالى اطاعت ته مخه کړي لکه څرنګه چې رسول الله صلى الله عليه وسلم فرمايي: ((وَالْمُهَاجِرُ مَنْ هَجَرَ الْخَطَايَا وَالذُّنُوبَ، وَالْمُجَاهِدُ مَنْ جَاهَدَ نَفْسَهُ فِي طَاعَةِ اللَّهِ)). [264] اصلي مهاجر هغه څوک دی چې ګناهونه او شريعت خلاف کارونه پريږدي او اصلي مجاهد هغه دی چې د الله په طاعت او عبادت کې له ځان سره جهاد وکړي.

يو مسلمان بايد په لږې شتمنۍ او کم مال درلودلو سره خفه نه شي، او نه مال او دنيا لرل د کاميابۍ او کمال معيار وګرځوي، ځکه چې د انسان کاميابي او ارزښت په ديندارۍ او نيک عملئ کې دی، رسول الله صلى الله عليه وسلم فرمايي: ((إِنَّ اللَّهَ قَسَمَ بَيْنَكُمْ أَخْلَاقَكُمْ، كَمَا قَسَمَ بَيْنَكُمْ أَرْزَاقَكُمْ، وَإِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ يُعْطِي الدُّنْيَا مَنْ يُحِبُّ وَمَنْ لَا يُحِبُّ، وَلَا يُعْطِي

---

260. سنن ابي داود
261. سنن ابن ماجه
262. مسند احمد
263. مستدرك الحاكم
264. مسند احمد

(c) ketabton.com: The Digital Library

الدِّينَ إِلَّا لِمَنْ أَحَبَّ، فَمَنْ أَعْطَاهُ اللَّهُ الدِّينَ، فَقَدْ أَحَبَّهُ.. وَلَا يَكْسِبُ عَبْدٌ مَالًا مِنْ حَرَامٍ، فَيُنْفِقَ مِنْهُ فَيُبَارَكَ لَهُ فِيهِ، وَلَا يَتَصَدَّقُ بِهِ فَيُقْبَلَ مِنْهُ، وَلَا يَتْرُكُ خَلْفَ ظَهْرِهِ إِلَّا كَانَ زَادَهُ إِلَى النَّارِ، إِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ لَا يَمْحُو السَّيِّئَ بِالسَّيِّئِ، وَلَكِنْ يَمْحُو السَّيِّئَ بِالْحَسَنِ، إِنَّ الْخَبِيثَ لَا يَمْحُو الْخَبِيثَ)).[265] بيشکه چې الله تعالی ستاسې ترمنځ اخلاق ويشلي دي، لکه څرنګه چې يې ستاسې ترمنځ ستاسې روزۍ ويشلي دي، او بيشکه چې الله عزوجل دنيا هر چا ته ورکوي که يې خوښ وي او يا يې خوښ نه وي، اويو بنده چې کوم مال له حرامو لاس ته راوړي او بيا يې لګوي، نو برکت به پکې نه وي، همدارنګه کومه صدقه چې ورڅخه ورکوي هغه به يې (د الله تعالی په نزد نه قبليږي) او هغه چې له ځانه وروسته يې پريږدي دوزخ ته به يې د لارې توښه وي، بيشکه چې الله عزوجل بدي پر بدۍ باندې نه محوه کوي، لکن بدي پر نيکۍ باندې محوه کوي او بيشکه چې چټل شی پر چټل باندې نه لرې کيږي.

کوم خلک چې کوښښ او هلې ځلې يې يوازې د دنيا لپاره وي بې لدې چې آخرت په نظر کې ونيسي، او په حرامو لارو باندې مال لاس ته راوړي ، يا دنيا ته په آخرت او دين باندې ترجيح ورکوي پدې دې پوهه شي چې د آخرت له کاميابۍ به بې برخي وي، الله تعالی فرمايلي: ((مَن كَانَ يُرِيدُ ٱلْعَاجِلَةَ عَجَّلْنَا لَهُۥ فِيهَا مَا نَشَآءُ لِمَن نُّرِيدُ ثُمَّ جَعَلْنَا لَهُۥ جَهَنَّمَ يَصْلَىٰهَا مَذْمُومًا مَّدْحُورًا ﴿١٨﴾ وَمَنْ أَرَادَ ٱلْـَٔاخِرَةَ وَسَعَىٰ لَهَا سَعْيَهَا وَهُوَ مُؤْمِنٌ فَأُو۟لَـٰٓئِكَ كَانَ سَعْيُهُم مَّشْكُورًا ﴿١٩﴾)).[266] هرڅوک چې عاجله دنيا غواړي، نو په جلتۍ سره (مخکې له آخرته) په يې ورکړو څومره چې موږ غواړو چا ته مو چې اراده وشي، بيا به (په آخرت کې) د هغه لپاره دوزخ وي هغې ته به ورننوځي پداسې حال کې چې ملامت کړی شوی او د الله تعالی له رحمته شړل شوی به وي. او هرڅوکه چې آخرت غواړي او د هغې لپاره کوښښ کوي پداسې حال کې چې دای مومن وي، نو بيشکه د دغسې خلکو کوښښ او هلې ځلې (د الله تعالی په نزد) مقبولي دي.

بايد چې يو مسلمان په دنيا کې د مسافر په څير ژوند وکړي، عبدالله بن عمر رضي الله عنهما وايي چې رسول الله صلی الله عليه وسلم زه له اوګو څخه ونيولم راته يې وفرمايل: ((**كُنْ في الدُّنْيا كأنَّكَ غريبٌ، أو عابِرُ سبيلٍ**)) په دنيا کې داسې اوسه لکه مسافر اويا لاروی (په لارې تيريدونکی).او عبدالله بن عمر رضي الله عنهما به ويل: ((**إذا أَمْسَيْتَ فلا تَنْتَظِرِ الصَّباحَ، وإذا أَصْبَحْتَ فلا تَنْتَظِرِ المساءَ، وخُذْ مِنْ صِحَّتِكَ لمرضكَ، وَمِنْ حياتكَ لموتِكَ**-[267] کله چې درباندې بيګا شو، نو د سبا انتظار مه کوه. او کله چې دې سبا کړ، نو د بيګا انتظار مه کوه. او له صحت څخه دې مرض ته واخله او له ژوند څخه دې مرګ ته)). امام نووي رحمه الله وايي: محدثينو د دې حديث په شرحه کې داسې ويلي: دنيا ته ميلان مه کوه او مه هغه خپل وطن ګرځوه چې ګويا ته به پکې ډېر پاتې شې او مه ورته پاملرنه کوه. د هغې له څيزونو سره تعلق مه ساته، مګر په هغه اندازه چې مسافر يې په پردي وطن کې (د اړتيا په اندازه) ورڅخه اخلي. او مه پکې زيات مشغوليږه بلکې ځان داسې وګڼه چې ته پکې يو مسافر يې او بيرته به خپلې کورنۍ او وطن ته ورڅخه ستنيږې.[268]

له عبدالله بن مسعود رضي الله عنه څخه روايت دی هغه وايي: رسول الله صلی الله عليه وسلم په پوزکي (بوريا) باندې ويده شوی و چې په اړخ (مبارک) کې يې د هغې (پټو) اثر کړی و، نو موږ ورته وويل: ای د الله پيغمبره! يو نرم فرش به درته هوارو و، نو ويې فرمايل: ((**مَا لِي وَلِلدُّنْيَا، مَا أَنَا فِي الدُّنْيَا إِلاَّ كَرَاكِبٍ اسْتَظَلَّ تَحْتَ شَجَرَةٍ ثُمَّ رَاحَ وَتَرَكَهَا**)).[269] زما له دنيا سره څه کار دی، نه يم زه په دنيا کې مګر د سپور غوندې چې د دمې لپاره د يوې ونې سيورې کې کيني بيا ولاړ شي او هغه پريږدي.

علي کرم الله وجهه ويلي: ((**ارْتحَلَتِ الدنيا مُدبرةً، وارْتحَلَتِ الآخرةُ مُقْبلةً، ولكلِّ واحدة منهما بَنُونَ، فكُونوا مِنْ أبناءِ الآخرةِ، ولا تكونوا مِن أبناءِ الدُّنيا، فإنَّ اليومَ عملٌ ولا حِسابَ، وغداً حسابٌ ولا عَمَلَ.**)).[270] دنيا شاته روانه ده او آخرت مخې ته راروان دی

---

[265]. مسند احمد
[266]. الاسراء 18- 19
[267]. البخاري
[268].رياض الصالحين، للنووي، ص ۱۸۷
[269].**جامع الترمذي**
[270]. **البخاري**

(c) ketabton.com: The Digital Library

او ددې هر یوه لپاره زامن دي، نو تاسې د آخرت زامن شئ او د دنیا زامن مه کیږئ. بیشکه چې نن ورځ عمل دی او حساب نشته او سبا ورځ به حساب وي عمل به نه وي.

په پای کې وایو: زموږ دا څیړنه یو بشري کوښښ دی چې له نیمګړتیاو به خالي نه وي،نو د لیکنې کَره والی او مثبت ټکي یې د الله تعالی په توفیق او مرسته ترسره شوي دي، او کومه نیګړتیا چې لري هغه به زما له څانه وي، له الله تعالی نه یې معافی او ښښنه غواړم.

سبحانك اللهم! وبحمدك، أشهد أن لا إله إلا أنت، أستغفرك وأتوب إليك.
اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ النَّبِيِّ الْأُمِّيِّ و على آله و سَلِّم.

محصل غازي زاده

نیټه: ۳۰ربیع الاول، ۱۴۳۸ هـ ق/۲۷ قوس، ۱۳۹۶ لمریز (۱۹/ ۱۲/ ۲۰۱۷م).

(c) ketabton.com: The Digital Library

لړ لیک

سریزه ________ 1

لومړی څپرکی ________ 3

زمونږ په ټولنه کې د فقر لاملونه ________ 3

لومړی: د فقر طبیعي لاملونه ________ 3

دویم: په هېواد کې د فقر خارجي لاملونه ________ 6

دریم: په هېواد کې د فقر داخلي لاملونه ________ 7

١– د چارواکو او حاکمانو بې کفایتي: ________ 7

٢– کمونستي کودتا : ________ 8

٣– خپلمنځي جنګونه: ________ 8

۵– په هېواد کې مسلسله ګډوډي: ________ 8

۶– د هجرت او جهاد په مهال خیانتونه: ________ 8

د حرامخوریو او درغلیو پایلې: ________ 8

په دنیاکې د خیانت اغیزه : ________ 10

٧– په اوسني حکومت کې درغلی: ________ 11

هیواد ته د راغلو مرستو اندازه او لګښت یې: ________ 11

په هېواد کې د بې وزلۍ کچه: ________ 13

دویم څپرکی ________ 15

د فقر ناوړه اغیزې اوناخوالې ________ 15

لومړی: ناوړه اغیزې: ________ 15

١– د خلکو پر عقایدو د فقر اغیزه: ________ 15

٢– په اخلاقو او تګلارو د فقر اغیزه : ________ 15

٣– پر فکر باندې د فقر اغیزه : ________ 16

دویم: ستونزې او ناخوالې ________ 16

١– ناپوهي: ________ 16

٢– بیکاري: ________ 17

٣– ګدایګري (سوال کول): ________ 18

د ګدایګرۍ د مخنیوي په موخه: ________ 19

۴– رنځوري او ناروغي: ________ 20

۵– خپلمنځي جنګونه : ________ 20

۶– پردیسي او هېواد پرېښودنه: ________ 21

(c) ketabton.com: The Digital Library

۷– نورو ته احتیاج: 21

دریم څپرکی 23

د هېواد زیات محتاجه وګړي 23

لومړی: بې وزله ښځې: 23

۱– په اسلام کی د ښځې مقام : 23

۲– زمونږ په ټولنه کې د ښځو محرومتیا: 25

۳– باید د ښځو حقونو ته پاملرنه وشي: 25

دویم:بې وزله ماشومان: 26

د بې وزله ماشومانو ژغورنې ته اړتیا: 27

دریم: یتیمان: 28

۱– یتیم پالنه یوه مهمه دیني فریضه ده: 28

۲– د یتیم پالنې اجر او ثواب : 29

۳– د یتیم پالنې په اړه احساس را پیداکول: 29

۴– د یتیم ښوونې او روزنې ته ځانګړې پاملرنه: 31

څلورم: معیوبین: 32

۱– په جهاد کې معیوب شوي وګړي: 32

۲– د عامو معیوبونو لپاره پروژې: 32

۳– د نابینایانو لپاره پروژې : 33

څلورم څپر کی 35

د کار او کسب په وسیله د فقر مخنیوی 35

۱– په اسلام کی د کار اهمیت : 35

۲– د شتمنیو له سرچینو څخه ګټه اخستل : 37

۳– د شاړو ځمکو آبادول: 37

۴- غریبو او مستحقو وګړو ته ځمکې ویشل: 39

۵- په هېواد کې د ځمکو د غصب مخه نیول: 40

۶– په زراعتي ځمکو کې د ناروا کښت مخنیوی: 41

۷– د ناروا معاملاتو منع کول: 43

۸– صنعت ته وده ورکول: 45

۹– سوداګرۍ ته وده ورکول: 46

پنځم څپرکی 48

(c) ketabton.com: The Digital Library

د فقر په لمنځه وړلو کې د زکات اغيز ________ 48

۱– د زکات مفهوم: ________ 48

۲– د زکات هدف او مقصد: ________ 48

۳ – د زکات اهميت : ________ 49

۴ –په دنيا کې د زکات نه ورکولو سزا: ________ 50

۵– د زکات مستحق خلک: ________ 50

۶– د زکات نظام د تطبيق په موخه: ________ 52

شپږم څپرکی ________ 54

د فقر په مخنيوي کې مسئول اړخونه ________ 54

۱ – شتمن وګړي: ________ 54

۲ –ولسي پيوستون: ________ 55

۳ – حکومت: ________ 58

د طبقاتي نظام جرړې ويستلو په موخه: ________ 58

۴– خيريه ټولنې او مئوسسې: ________ 59

د الله تعالی محاسبه را په ياد کړئ! ________ 61

د کارونو د سمون په موخه: ________ 62

۵ – دعلمي او مصلحو شخصيتونو هلو ځلو ته اړتيا: ________ 63

لومړی: د حاکمانو او چارو واکو محاسبه کول: ________ 63

دويم:چارواکی د ولس په وړاندې د مزدور اوخادم حيثيت لري: ________ 64

دريم: چارواکی او مسئول د مسافرو د خزانچي په څير دی: ________ 64

څلورم : ماموريت او مسئوليت بايد چې بيګار ونه ګڼل شي: ________ 64

پنځم: يو مسئول او مامور بايد د مسئوليت احساس ولري: ________ 64

شپږم: د چارواکو او مامورينو د اصلاح په موخه: ________ 65

اووم څپرکی ________ 66

په هېواد کې دعدل او انصاف تامينول ________ 66

۱ – پرته له عدالته يو نظام نه پايي: ________ 66

۲– بې له اسلامي عدالته بل عدالت نشته: ________ 68

۳ – د ظلم او زياتي مخنيوی کول يوه فريضه ده: ________ 69

۴ – د حقونو ساتنې ته پاملرنه: ________ 70

۵– د چارواکو، قاضيانو او مامورينو اصلاح ته بلنه: ________ 71

لومړی: د رعيت په وړاندې د مسئوليت احساس: ________ 71

دويم: د قيامت ورځ سزا راپه يادول: ________ 71

دريم: د بدو حاکمانو بده پايله: ________ 71

(c) ketabton.com: The Digital Library

خلورم: په قيامت کې د عادلو حاکمانو مقام: ______ 72

پنځم: په اسلام کې د مسئول او مامور حيثيت: ______ 72

شپږم: د خائن چارواکي لپاره ډېره بده بيلګه: ______ 73

۵ - له حرامخوريو څخه پاکه ټولنه رامنځ ته کول: ______ 73

لومړى: د هر ډول ظلم پر ضد ريښتيني مبارزه: ______ 74

دويم: د رشوت اخستلو او ورکولو لارې په کلکه سره بندول: ______ 75

۶- حقونو سپارلو ته بلنه: ______ 76

۷ - مخکې له بيا رغونې انسان جوړونه: ______ 77

۸- د نيکمرغه ژوندون په برخه کېدو لار: ______ 78

۹- د لومړنيو خلکو د اصلاح لار خپلول: ______ 79

Get more e-books from www.ketabton.com
Ketabton.com: The Digital Library